

R.F. 37392

UNIVERSITAT DE VALÈNCIA
FACULTAT DE FILOLOGIA
Departament de Filologia Catalana

ELS ADJECTIUS POSSESSIUS:
TEORIA I PROBLEMES D' ÚS.

Tesi doctoral presentada per *Joan Coba Femenia*.

Dirigida pel *Dr. Abelard Saragossà Alba*.

València 1999.

UMI Number: U607595

All rights reserved

INFORMATION TO ALL USERS

The quality of this reproduction is dependent upon the quality of the copy submitted.

In the unlikely event that the author did not send a complete manuscript and there are missing pages, these will be noted. Also, if material had to be removed, a note will indicate the deletion.

UMI U607595

Published by ProQuest LLC 2014. Copyright in the Dissertation held by the Author.
Microform Edition © ProQuest LLC.

All rights reserved. This work is protected against
unauthorized copying under Title 17, United States Code.

ProQuest LLC
789 East Eisenhower Parkway
P.O. Box 1346
Ann Arbor, MI 48106-1346

Q. 11823
X. 18831

*A Mari Carmen i Laura,
les dues meues dones.*

ELS ADJECTIUS POSSESSIUS: TEORIA I PROBLEMES D'ÚS.

Joan Coba Femenia

0. Introducció general.....	8
PART PRIMERA: LA TEORIA.....	12
0. Introducció.....	12
1. El contingut semàntic dels adjectius possessius.....	13
1.1. El concepte de <i>possessió</i>	13
1.1.1. Algunes consideracions prèvies.....	13
1.1.2. El tractament de la <i>possessió</i> en les gramàtiques catalanes.....	15
1.1.3. El tractament de la <i>possessió</i> en dues gramàtiques del francès.	17
1.1.4. Conclusions.....	19
1.2. Els adjectius possessius i els pronoms personals.....	20
1.2.1. El tractament de la lingüística catalana.....	20
1.2.2. El tractament en altres llengües romàniques: algun problema de la hipòtesi.....	24
1.2.3. Les nocions de <i>posseïdor</i> i d' <i>entitat posseïda</i>	28
1.2.4. La pretesa ambigüïtat dels adjectius possessius.....	29
1.2.5. Conclusions i avantatges de la conclusió.....	33
2. Morfologia dels adjectius possessius.....	35
2.0. Introducció.....	36
2.1. Sobre la denominació dels possessius.....	36
2.2. Les formes del possessiu.....	37
3. ¿Quines formes són més bàsiques, les plenes (<i>el meu carro</i>) o les reduïdes (<i>mon carro</i>)?.....	39
3.1. Dades de la sintaxi, la semàntica i l'evolució.....	39
3.2. El tractament del problema en les gramàtiques catalanes.....	41
3.2.1. Priorització de les formes plenes.....	41
3.2.2. Priorització de les formes contractes.....	43
3.3. Conclusions.....	46
4. L'adscripció categorial dels possessius i el seu funcionament sintàctic.....	47
4.0. Introducció.....	47
4.1. Els possessius com a adjectius determinatius o com a determinants.....	48
4.1.1. Com a adjectius determinatius.....	48
4.1.2. Com a determinants.....	51
4.2. Els possessius com a adjectius pronominals.....	54

4.3. Els possessius com a pronoms.....	56
4.4. La proposta de Saragossà: els adjectius possessius són qualificatius.....	62
4.5. Conclusions.....	64
5. La posició dels adjectius possessius en la construcció nominal.....	65
6. Una nota sobre els adjectius possessius en la predicació.....	67
PART SEGONA: VISIÓ DE CONJUNT EN ALTRES LLENGÜES.....	69
7. Els orígens: els possessius en la llengua llatina.....	69
7.1. Justificació de l'estudi dels possessius llatins.....	69
7.2. Anàlisi d'una actuació de Tekavcic: la dualitat "formes reflexives/formes no reflexives".....	70
7.3. Les formes ILLIUS i ILLORUM en funció "no reflexiva".....	73
7.4. La regularització morfològica en els possessius llatins i implicacions en el català.....	75
7.5. Origen i formació dels possessius contractes.....	77
7.6. Incògnita sobre els ètims de les formes <i>mon, ton, son</i> però <i>ma, ta, sa</i>	79
7.7. L'adjectiu possessiu SUUS.....	81
7.8. Freqüència d'ús dels possessius en llatí.....	83
7.9. La posició del possessiu en la construcció nominal.....	83
7.10. Conclusions.....	86
8. Els possessius en algunes de les llengües romàniques actuals.....	87
8.0. Introducció.....	87
8.1. L'occità.....	87
8.2. El francès.....	89
8.3. L'italià.....	92
8.4. El castellà.....	96
8.5. Conclusions.....	99
PART TERCERA: APLICACIÓ DE LA TEORIA A L'ANÀLISI DE PROBLEMES.....	101
(I) LA MORFOLOGIA.....	101
9. Evolució de les formes contractes.....	101
9.0. Introducció.....	101
9.1. Sobre els usos actuals de les formes contractes.....	102
9.2. Els usos de les formes contractes al llarg dels segles.....	105
9.2.1. Alternança lliure entre formes plenes i contractes fins al s. XV.....	105
9.2.2. Usos de les formes contractes i de les plenes a partir del segle XV.....	112
9.2.3. L'ús dels contractes en català central i en valencià en el tombant del segle XX.....	120
9.3. Interferències entre possessius contractes i possessius plens: contractes amb article (<i>als sos membres</i>) i plens sense (<i>meu amor</i>).....	123
9.4. Sobre les causes del retrocés de les formes contractes.....	127
9.5. Conclusions.....	130

10. Les formes etimològiques, les analògiques i les formes en -v-: (<i>mia, meua, meva</i>).....	131
10.1. Sobre l'evolució d'aquestes formes.....	131
10.2. Sobre les formes actuals.....	149
10.3. El tractament de les gramàtiques catalanes.....	152
10.4. Conclusions.....	154
11. La forma <i>llur</i>	155
11.0. Introducció.....	155
11.1. El tractament de <i>llur</i> en les gramàtiques catalanes.....	156
11.2. Algunes dades sobre els orígens de <i>llur</i>	159
11.3. La dualitat <i>seu/llur</i> a través de la història.....	161
11.3.1. <i>Llurs</i> no aplicats en època molt primerenca. Vacil·lacions en l'aplicació.....	161
11.3.2. <i>Llurs</i> no aplicats i aplicats incorrectament durant el segle XV. Anàlisi d'una opinió de Coromines.....	167
11.3.3. Reculada de <i>llur</i> a partir del segle XVI. L'extinció en valencià.....	178
11.3.4. Reviscolament de <i>llur</i> durant el segle XIX.....	185
11.4. Els usos actuals en alguns dialectes. Una possible influència occitana sobre <i>llur</i>	192
11.5. La forma <i>llur</i> en la llengua literària actual.....	196
11.6. Alguna possible causa del retrocés de <i>llur</i>	198
11.7. La construcció d'article + <i>llur</i>	201
11.7.1. L'objecte d'estudi.....	201
11.7.2. Algunes consideracions inicials.....	201
11.7.3. La construcció d'article + <i>llur</i> al llarg dels segles.....	202
11.7.4. El tractament de la construcció d'article + derivats d'ILLORUM en les llengües veïnes.....	210
11.7.5. Conclusions sobre la construcció d'article + <i>llur</i>	211
11.8. Conclusions generals sobre la forma <i>llur</i>	212
12. Els possessius <i>nostre</i> i <i>vostre</i> sense article.....	214
12.0. Introducció.....	214
12.1. El tractament en les gramàtiques catalanes.....	215
12.2. La construcció a través dels segles.....	217
12.3. Conclusions.....	224
13. Algunes variants secundàries dels possessius.....	225
13.1. Les formes <i>nostro</i> i <i>vostro</i>	225
13.2. Les formes <i>nòstron</i> i <i>vòstron</i>	232
13.2.1. <i>Nòstron</i> i <i>vòstron</i> : possessius contractes.....	232
13.2.2. Hipòtesi sobre l'extinció de <i>nòstron</i> i <i>vòstron</i>	235
13.3. Les formes <i>mons</i> , <i>tons</i> , <i>sons</i>	236
14. Sobre les paraules derivades <i>nostrat</i> , <i>nostrada</i>	237
15. Els possessius masculins davant de noms femenins que comencen per vocal (<i>mon ànima</i>).....	239
15.1. L'estat de la qüestió.....	239
15.2. El vessant diacrònic.....	241
15.3. Conclusions.....	251

15.4. La construcció en la llengua francesa.....	252
(II) LA SINTAXI.....	254
16. L'ús possessiu de la construcció (<i>llibre d'ell</i>).....	255
16.0. Introducció.....	255
16.1. L'estat de la qüestió.....	255
16.2. El vessant diacrònic.....	258
16.3. Conclusions.....	273
17. L'expressió duplicada de la possessió (<i>sos drets d'els</i>).....	274
17.0. Introducció.....	274
17.1. La construcció en castellà.....	275
17.2. La construcció en toscà i en francès.....	275
17.3. La construcció en català.....	276
17.4. Conclusions respecte a la construcció en català. Una possible explicació de l'escàs ús en temps moderns.....	278
18. La posposició del possessiu amb article (<i>el germà meu</i>).....	279
18.1. Algunes consideracions prèvies.....	279
18.2. El tractament de la construcció en les gramàtiques catalanes...	280
18.3. El vessant diacrònic.....	282
18.4. La posposició del possessiu amb article en les llengües veïnes...	294
18.5. Conclusions.....	296
19. L'anteposició del possessiu sense article (<i>aquest meu quadre</i>).....	297
19.1. El tractament de la construcció en les gramàtiques catalanes...	297
19.2. El vessant diacrònic.....	299
19.3. La construcció en algunes de les llengües veïnes.....	302
19.4. Conclusions.....	303
20. La construcció <i>renta't les mans / renta les teues mans</i>	304
20.1. L'estat de la qüestió.....	304
20.2. El fenomen en occità i en francès.....	307
20.3. La utilització dels possessius i la <i>prosperitat</i> dels pobles.....	307
20.4. El vessant diacrònic.....	309
20.5. Conclusions.....	319

PART QUARTA: APLICACIONS SOCIALS DE LA INVESTIGACIÓ: GRAMÀTICA, NORMATIVA I PEDAGOGIA.....	321
21. Aplicació de les nostres investigacions en el camp de la gramàtica.....	321
22. Aplicació de les nostres investigacions en el camp de la normativa.....	325
23. Aplicació de les nostres investigacions en el camp de la pedagogia.....	327
23.1. Contextualització.....	327
23.2. El tractament dels possessius en els llibres de text de 3r. i 4t. d'ESO. Anàlisi de manuals.....	329
23.2.1. Algunes consideracions prèvies.....	329
23.2.2. <i>Valencià: Llengua i Literatura 3</i> , Ed. Anaya. Madrid, 1998.....	331
23.2.3. <i>Valencià: Llengua i Literatura, 3r. ESO</i> , Ed. Bromera, Alzira, 1998.....	333
23.2.4. <i>Valencià: Llengua i Literatura 3</i> , Ed. Bruño, Madrid,	

1998.....	334
23.2.5. <i>Valencià 3</i> , Ed. Ecir, Paterna, 1996.....	335
23.2.6. <i>Valencià. Pas a pas. Elemental</i> , Ed. Marfil, Alcoi, 1999.....	336
23.2.7. <i>Llengua i Literatura, ESO 3</i> , Ed. Marjal-Grup Edebé, Paiporta, 1996.....	338
23.2.8. <i>Llengua i Literatura Curs 4t.</i> , Ed. Voramar. Santillana, València, 1996, "versió ampliada".....	338
23.2.9. <i>Llengua i Literatura Curs 3r.</i> , Ed. Voramar. Santillana, València, 1998, "versió reduïda".....	341
23.2.10. <i>Llengua i Literatura 3r. ESO, Parlem-ne</i> , Tabarca Llibres, València, 1998.....	341
23.2.11. <i>Format. Llengua i Literatura 3</i> , Ed. Teide, Barcelona, 1995.....	342
23.2.12. <i>Fanal. Llengua i Literatura 3</i> , Ed. Vicens Vives, Barcelona, 1998.....	342
23.2.13. <i>Fanal. Llengua i Literatura 4</i> , Ed. Vicens Vives, València, 1999.....	345
23.3. El tractament dels possessius en els llibres de text dels Batxillerats LOGSE.....	346
23.4. Conclusions.....	348
23.5. Proposta de tractament dels possessius en els llibres de text de 3r. d'ESO.....	349
 PART CINQUENA: EPÍLEG.....	 353
24. Relació de fonts utilitzades.....	353
25. Bibliografia.....	362
25.1. Bibliografia de la PART PRIMERA, de la SEGONA i de la TERCERA.....	362
25.2. Bibliografia de la PART QUARTA.....	369

0. Introducció general.

L'objectiu fonamental d'aquest treball és acostar-nos als adjectius possessius, unes formes bastant oblidades -certament- pels nostres gramàtics, que no sempre els han parat l'atenció teòrica necessària. Tot plegat, espere contribuir -modestament- a aclarir alguns dels aspectes problemàtics que existeixen al voltant d'aquests adjectius, sovint tractats d'una manera boirosa o poc clara, al meu parer.

Quan fa uns quants anys, el Dr. Emili Casanova em suggerí de fer aquest estudi sobre els adjectius possessius, recorde que em cridà l'atenció -de seguida- la possibilitat d'esbrinar per quines raons els nostres parlants havien tendit a abandonar les formes anomenades sovint *àtones* (*mon pare*), en benefici de les anomenades *tòniques* (*el meu cotxe*). Em resultà -sense dubte- la qüestió més atractiva.

Però ràpidament també se'm presentaren altres qüestions problemàtiques: com ara conèixer més coses sobre la forma *llur* i sobre el seu araconament en un dialecte concret del català. Pensí que resultaria profitós conèixer els motius pels quals aquesta forma hui era conceptuada pels nostres alumnes quasi com un possessiu exòtic, més propi de llengües com ara el francès o l'anglès que no pas de la nostra. I relacionat amb *llur*, ¿per què els nostres gramàtics recomanaven sempre que es construïra aquesta forma sense article? ¿Estava raonat d'alguna manera aquest suggeriment?

I més qüestions interessants que no tardaren a plantejar-se'm: ¿Pot la llengua culta recórrer a la construcció *aquest meu quadre* o està més aviat en desús? ¿Pot la llengua culta utilitzar les expressions *llibre d'ell* (en compte de *llibre seu*) o *el germà meu* sense que algú les qualifique de *no normatives*? ¿Han tingut tradició aquestes construccions entre nosaltres? ¿Per què el valencià actual té tendència a dir *el cotxe de nosaltres* en lloc de *el nostre cotxe* o *el llibre de vosaltres* en compte de *el vostre llibre*?

Sense dubte les preguntes foren moltes més i -en definitiva- unes altres han anat sorgint a mesura que desenvolupava els capítols que separen aquesta introducció de les línies finals d'aquest treball.

¿I com solucionar tots aquests problemes -i uns altres- que se li plantegen a la llengua culta, des del moment que no tots els dialectes actuen igual? Comprovarem ràpidament que calia recórrer a la teoria sobre els possessius si volíem respondre d'una manera convincent a aquells interrogants. I així, partint de la consideració que tot lexema té dos vessants, en §1 ens hem acostat al vessant semàntic (i hem explicat el retrocés en l'ús dels possessius que presenta el valencià actual) i en §4 ens hem apropat al vessant sintàctic. Enmig, en §2 ens hem preguntat si la denominació tradicional de formes *àtones* i *tòniques* és l'encertada i en §3 hem fet esment d'una divergència teòrica bàsica que hi ha en els tractaments de les gramàtiques catalanes dels adjectius possessius. Abans d'entrar en els problemes bàsics que calia resoldre, en §5 havíem d'examinar encara la posició dels possessius en la construcció nominal i en §6 estudiar breument els usos d'aquests adjectius en la predicació.

Doncs bé, si volíem donar resposta a les qüestions que he esmentat al principi -i a unes altres- pensàrem que seria interessant acostar-nos primer als possessius llatins (§7), origen i punt de partida de molts dels nostres usos actuals. I després d'haver aconseguit aquesta visió històrica creguérem interessant assolir també una visió actual -succinta per obligació- dels possessius en algunes de les llengües romàniques de l'entorn (§8).

Ja estàvem en disposició d'enfrontar-nos amb els problemes reals de la llengua culta que preteníem de resoldre. Ben entés que no hem desenvolupat, amb profunditat, en aquest treball els problemes semàntics, com ara l'aplicació dels possessius a posseïdors no humans i a posseïdors "objectius" (*les finestres de la casa/les seues finestres*, etc.), un altre camp de treball certament interessant.

Entre els problemes morfològics intentàrem de resoldre els que he assenyalat al principi d'aquesta introducció: p. ex., en §9 ens acostàrem a les formes contractes, a l'evolució i a l'actualitat; el capítol §11 el dedicàrem a l'estudi de la forma *llur*, etc.

I, en fi, entre els problemes sintàctics, p. ex. donàrem resposta als interrogants del principi: en §16 ens encaràrem amb la construcció *nom + de + pronom (llibre d'ell)*; en §18 estudiàrem la construcció *el germà meu* i en §19 ens acostàrem a l'expressió *aquest meu quadre*, entre d'altres problemes que no esmente ara per no resultar prolix.

Finalment, per a acabar aquest treball, ens n'eixírem del camp de la investigació i intentàrem aplicar aquesta en tres terrenys: en el camp de la gramàtica, en el camp de la normativa i en els nostres manuals de l'ensenyament secundari i dels batxillerats actuals.

Per a portar a terme la investigació d'aquest treball pensàrem que calia utilitzar un corpus d'obres que abastara des dels textos considerats com a primers documents del català, i fins i tot abans, amb alguns documents a mitjan camí entre llatí i català, fins a l'actualitat. De vegades, vaig fer servir l'obra sencera -en el cas d'obres literàries; en altres ocasions he treballat amb una part significativa d'aquesta, normalment cent pàgines; unes altres vegades -en fi- m'he limitat a estudiar els usos possessius d'unes quantes pàgines. He procurat que les obres seleccionades foren representatives de tots els períodes de la nostra literatura, de tots els dialectes de la nostra llengua i sovint en molts registres d'ús diferents. Freqüentment, extrac conclusions a partir d'aquestes obres, deduccions que sempre són relatives i que poden ser modificades -és clar- per estudis posteriors. Quan durant el treball cite una obra literària o un document em limitaré a assenyalar el tipus de document de què es tracta i la data. Per a més informació al respecte -com ara l'edició que manege- remet al lector a la bibliografia.

Finalment, no vull acabar aquestes ratlles sense expressar explícitament el meu agraïment a algunes persones, per la generosa ajuda que m'han brindat. En primer lloc, al doctor Emili Casanova, el qual em suggerí el tema d'aquesta tesi doctoral i que em féu veure els aspectes més foscos de l'estudi dels possessius, tot despertant el meu interès. I, sobretot, al doctor Abelard Saragossà, a qui aquest treball deu molt des del principi, amb interessants observacions i aportacions bibliogràfiques en general, molt més enllà d'allò legítimament exigible a un director de tesi doctoral.

Desitge, a més, fer constar la meua gratitud a tots aquells que d'una o altra manera m'han ajudat en la realització d'aquest treball i han contribuït, per tant, a millorar-ne el resultat final.

PART PRIMERA: LA TEORIA.

0. Introducció.

He afirmat en la introducció general que si volíem resoldre els problemes que la llengua culta té plantejats respecte a algunes construccions possessives -n'hi he esbossat uns quants- la solució havia de passar per especificar la naturalesa teòrica d'aquests adjectius. I per tant, el nostre estudi partirà de la base que tot lexema té dos vessants, l'un semàntic i l'altre sintàctic. Precisament de la falta de separació d'aquests dos vessants poden haver sorgit alguns dels problemes que hi ha entorn dels adjectius possessius.

D'aquesta manera, en §1, ens acostarem al contingut semàntic dels possessius, partint de la base que, en tant que lexemes o paraules, existirà un contingut semàntic que caldrà determinar.

Com que els possessius pertanyen a una categoria sintàctica, la dels adjectius, adoptaran el funcionament sintàctic d'aquesta categoria. D'aquest fet ens ocupem en §4. Mentrestant, en §2 comprovarem que la denominació tradicional de sèrie *tònica* i *àtona* no és encertada i en proposarem una altra de diferent. I en §3 discutirem sobre quines formes són més bàsiques o regulars, les dites *àtones* o les dites *tòniques*, i comprovarem com les dues concepcions han tingut seguidors entre els nostres gramàtics. Optem per inscriure §3 entre el contingut semàntic i el sintàctic, perquè opinem que el tractament del problema que hi planteja -quines formes són més bàsiques les *tòniques* o les *àtones*- ens servirà com a desllorigador de la part sintàctica. I en definitiva, si anem a parlar sobre unes formes que encara no he presentat, i que una part dels autors han anomenat de manera inadequada -al meu parer- serà interessant presentar aquest problema terminològic en §2.

A més, com que els adjectius possessius poden aparèixer en català abans i després del nucli nominal, haurem d'estudiar en §5 quina és la posició més

bàsica i posteriorment, en §6, ens acostarem breument a l'estudi dels adjectius possessius en la predicació.

1. El contingut semàntic dels adjectius possessius.

1.1. El concepte de possessió.

1.1.1. Algunes consideracions prèvies.

Si anem a estudiar en el nostre treball els adjectius possessius ens sembla peremptòria la definició prèvia del concepte de *possessiu*. D'aquesta manera coneixerem què diuen els nostres diccionaris respecte al que és la *possessió*, i podrem comprovar la pertinència o no de la utilització d'aquest mot referit als nostres adjectius. Fixem-nos en el que diu el DLC en la entrada corresponent a *possessiu* en la pàg. 1553:

“*possessiu-iva*: adj. 1. Que denota possessió. 2. GRAM. Dit de l'adjectiu o pronom que indica la possessió”.

El DIEC, en la mateixa entrada, afegeix un altre substantiu en la definició:

"*possessiu-iva*: *adj.* Que denota possessió (...) Dit de l'adjectiu o del pronom que expressa una relació de possessió, de pertinença, etc.

Malgrat tot, en ambdues definicions, s'ha utilitzat el terme *possessió* per a definir el nostre concepte de *possessiu*. Hem d'anar, doncs, a l'entrada de *possessió* per a intentar aclarir alguna cosa, en la qual entrada llegim en el DLC -tot deixant de banda les accepcions que no fan al cas:

“*possessió*: f. 1. Acció de posseir. *Estar en possessió d'alguna cosa*” (...)

La mateixa definició ens la dóna també el DIEC.

Com que aquestes definicions no semblen haver donat massa llum en la nostra recerca, ens fixem ara en el que es diu en l'entrada *posseir*, on trobem alguna cosa més:

“posseir: v. 1. tr. Tenir alguna cosa com a pròpia gaudint-ne de l’ús o del fruit” (...), en el DLC.

El DGLC de P. Fabra en l’entrada corresponent a *posseir* deia també:

“posseir: Tenir (alguna cosa) com a pròpia gaudint-ne l’ús o el fruit”¹, i afegia: “Tenir-la en el seu poder”.

I idèntica definició ens trobem en DIEC.

Per tant, si apliquem aquestes definicions al nostre concepte de *possessiu*, veurem que aquests adjectius ens informaran del fet que es té com a pròpia alguna cosa i es gaudeix de l’ús o del fruit o bé que es troba sota el poder d’algú o d’alguna cosa. És a dir que quan diem *el seu cotxe* hauríem de voler dir que el cotxe el té com a propi algú -o potser també alguna cosa?- que gaudeix de l’ús i que el té en el seu poder.

Amb tot, no ens ha de passar inadvertida la supressió que de l’expressió “Tenir-la en el seu poder” fa el DLC respecte al DGLC de P. Fabra. Deduïm nosaltres que la supressió es podria justificar en funció del fet que la *possessió* és entesa ara com un concepte molt més ampli que el que pot comunicar tindre “algú” alguna cosa “en el seu poder”. I dic “algú” perquè de la definició de Fabra sembla inferir-se que el fet de “tindre coses en el seu poder” només pot portar-lo a terme “una persona”, mentre que la supressió que d’aquesta definició fa el DLC sembla obrir la possibilitat, p. ex. al fet que una habitació pugui posseir una persona (*les persones de l’habitació---les seues persones*), construcció certament malsonant.

---

¹ Encara que siga de passada, algun comentari mereix la utilització o no de la preposició *de* en les definicions que de *posseir* plantegen el DLC per una banda i el DGLC i el DIEC per una altra. Respecte a la primera de les definicions, *gaudint-ne de l’ús*, hem de suposar que el pronom *en* substitueix el constituent *d’alguna cosa*, complement nominal de *ús*. Seria una utilització correcta segons Ruaix (1985:87), p. ex.

Pel que fa a la segona de les definicions, *gaudint-ne l’ús o el fruit*, és a dir sense la preposició *de*, aquesta absència es justificaria per la possibilitat de construir el verb *gaudir* de manera transitiva, fet que replega el DGLC en l’entrada *gaudir* (v. *intr. i tr.*), tot i que Fabra no aporta cap exemple. Aquest ús transitiu de *gaudir* és qualificat pel DLC com a *obsolet* i se’ns presenta aquesta frase: *Escoltàvem bocabadats gaudint una visió de camps i ocellades*. És d’esperar que l’absència de *de* en la definició de Fabra i en la del DIEC es justifique en funció d’aquest caràcter obsolet (el DGLC és -òbviamment- anterior al DLC de l’Enciclopèdia Catalana) i que no tinga res a veure amb la presència del pronom feble *en*.

Hem de concloure, doncs, que la supressió de la segona definició del verb *posseir* que ha fet el DLC és inadequada i que lluny de contribuir a l'aclariment del concepte de *possessió* el que pot fer és embolicar-lo encara més, en tant que obri a les coses la possibilitat de posseir, afirmació que no s'havia atrevit a fer Fabra.

Tot i això, fóra simplista pensar que les definicions que del concepte de *possessió* fan els nostres diccionaris són aplicables a tots els usos possessius, com comprovarem si consultem algunes de les nostres gramàtiques, operació que farem tot seguit.

1.1.2. El tractament de la *possessió* en les gramàtiques catalanes.

Val a dir, d'entrada, que la gran majoria no es plantegen aquestes reflexions, sobre què és realment la *possessió*. El més freqüent és que directament se'ns presenten els paradigmes sense cap definició prèvia. És el cas de Fabra (1891, 1898, 1912 i 1918), Moll (1937, 1952 i 1968), Badia (1951 i 1962) o Lacreu (1990).

Fabra, p. ex. comença en la seua gramàtica de 1891, introduint els possessius directament, sense cap preàmbul: "Los adjetivos posesivos son: *meu*, *mío*; *teu*, *tuyo*; *seu*, *suyo*..." i el mateix fa quan parla dels "*pronombres posesivos*"²: "Los pronombres posesivos son: *el meu*, *el mía*; *el teu*, *el tuyo*; *el seu*, *el suyo*..." .

En la de 1898 comença ja, d'entrada, separant entre "A. Formes accentuades" i "B. Formes àtones", sense cap comentari previ. El mateix sistema de presentació directa és el que tenim en 1912, quan llegim: "Los posesivos tónicos son: *meu*, *mío*, *meva*, *mía*, *meus*, *míos*..." ; i en 1918 -de la mateixa forma- trobem: "Els adjectius possessius són: *meu*, *meva*; *meus*, *meves*..."

---

² Discutirem més avant sobre la idoneïtat o no d'aquesta separació entre adjectius i pronoms possessius, tan practicada per les nostres gramàtiques tradicionals i per algunes estructuralistes o generativistes.

Pel que fa a Moll comença la gramàtica de 1937 d'idèntica manera. "Els adjectius possessius usuals són: meu, meva; meus, meves...". En la seua gramàtica històrica de 1952, després d'haver diferenciat entre "formas plenas" i "formas reducidas", les primeres línies ja estan dedicades a altres consideracions: "Al lado del clásico *meus, tuus, suus*, el latín vulgar poseía..."; i finalment, una introducció idèntica a la de 1937, trobem en la gramàtica de 1968.

Badia en 1951 estudia els possessius dins dels "pronoms possessius" i tampoc no trobem cap intent de definició prèvia. Comença amb "Generalitats. Com és comú en altres llengües, el possessiu català té unes formes plenes i unes formes reduïdes...". De la mateixa manera, la gramàtica de 1962 I ens introdueix les "formas tónicas", sense comentaris previs.

La persistència en la no definició dels possessius arriba al *Manual d'ús de l'estàndard oral* de J. Lacreu (1990), en el qual, al començament del capítol se'ns presenten ja les "variants valencianes", sense cap introducció ni definició.

Resumint: De l'anàlisi d'aquesta actuació, és a dir que molts dels nostres autors no han definit el concepte de possessiu, no han explicat quina cosa són realment els *adjectius possessius*, es desprén que les nostres gramàtiques han parat molt poca atenció teòrica al contingut semàntic d'aquestes formes. Fins i tot, quan sí que en diuen alguna cosa la informació -opinem- se'ns presenta, sovint, de manera poc clara i poc ordenada.

En altres ocasions els intents de definició que es fan dels possessius són tautològics i, consegüentment, no aporten res de nou. És el cas de Marvà (1937:107) que assenyalava que els possessius "afegeixen al substantiu la idea de possessió". O Valor (1973:107) que afirmava que "los adjetivos posesivos indican la pertenencia de los seres a cuyo nombre se adjuntan". *Pertenencia*, segons el DLE II, p. 1584, vol dir "acción o derecho que uno tiene a la propiedad de una cosa".

Ara bé, el primer autor dels que he consultat que sí que reflexiona al respecte del que pot ser la *possessió* és Rafel i Fontanals en 1969:179-181,

manual sobre el qual Ferrando i Saragossà (1995) han destacat la gran capacitat pedagògica, la claredat i la simplicitat que demostra l'autor.

En efecte, Rafel ja se n'adona que en "aquest és el meu llapis", "*meu* vol dir el llapis de la meva propietat, el llapis que jo vaig comprar, i que faig servir per a escriure", és a dir un llapis que està "en el meu poder" -parafraçant Fabra. Ara bé quan dic "Me'n vaig al meu poble", "*meu* vol dir el poble on jo vaig néixer. No vol pas dir que jo sigui l'amo del poble, oi?", conclou l'autor. Un altre exemple de Rafel: En "Ara arriba el meu autobús (...) *meu* vol dir l'autobús que jo haig d'agafar. Tampoc no vol dir que l'autobús sigui de la meva propietat, oi?" En aquests dos últims exemples és clar que ni el poble ni l'autobús estarien en el nostre poder.

En conclusió: Rafel i Fontanals ha estat el primer autor dels que he consultat que ha constatat que les relacions que s'estableixen entre "els substantius" i "les persones gramaticals" van més enllà del concepte de *possessiu*. Malgrat la lucidesa d'aquests comentaris i d'uns altres que retraurem durant aquest treball sembla -malauradament- que aquest autor no ha tingut continuadors.

Però no ens circumscriuem només a les nostres gramàtiques. M'han cridat l'atenció les reflexions que fan respecte a la *possessió* dues gramàtiques del francès, la de Grevisse (1936) i la de Weinrich (1989).

1.1.3. El tractament de la *possessió* en dues gramàtiques del francès.

Així Grevisse (1936:947) ja féu veure que *mon livre* pot ser, segons el cas, el que jo he comprat, o he heretat o m'han donat -és clar-, però també el que jo escric o fins i tot el que tinc entre les mans. Els possessius també s'utilitzen per a marcar afecte: *mon chéri* o *estimat meu* o en algunes llengües per a expressar deferència, respecte o submissió: *mon capitaine, je vous écoute* o *a sus órdenes, mi capitán*.³ En aquestes expressions del llenguatge militar considere que la

³ Els últims exemples del castellà i del català són meus.

definició de *possessió* que plantejaven abans els diccionaris no s'aplicaria gens: en *a sus órdenes, mi capitán* és evident que el subordinat no té com a propi el capità, i menys encara en disfruta l'ús o el té en el seu poder, ans al contrari.

També podem -seguim citant Grevisse- utilitzar els possessius per a ressenyar "*une familiarité éventuellement désinvolte: mon cher monsieur*", o fins i tot, amb ànim agressiu: *Je vous y prends, mon gaillard!* A més, "*si le nom déterminé correspond à un verb, le possessif peut représenter l'agent (possessif subjectif) ou le patient de l'action (possessif objectif): Depuis mon arrivée (...) o venez à mon aide*".

En fi, podem concloure que les definicions que plantejaven els nostres diccionaris del concepte de *possessió*, només parcialment s'apliquen als usos dels possessius que coneixem nosaltres. Però és que n'hi ha més: Fins i tot, algun autor, com ara H. Weinrich (1989:240-241) pensa que allò que ell anomena *articles possessifs*⁴ només esporàdicament remetent a una significació de *possessió* o de *propietat*; només quan es reunisquen determinades circumstàncies -"il doit s'agir d'une détermination établie entre une personne et une chose, et la suite du contexte doit laisser entendre que cette détermination est envisagée sous l'angle de la possession ou de la propriété"- els possessius designaran la *possessió*, com ara en "*j'ai vendu ma maison*":

(...) dans cet exemple une chose (maison) est à déterminer, une personne (je) est susceptible de la déterminer et le contexte fait apparaître, avec le verbe vendre, une signification textuelle liée à la propriété. Ce n'est que lorsque de telles circonstances sont réunies que l'article possessif concerne la possession ou la propriété. Car du point de vue de sa

---

⁴ No ens ha de passar inadvertida aquesta referència als possessius, tot qualificant-los d'*articles*. L'autor aplica també el terme als demostratius, als numerals, etc. En realitat el que s'amaga darrere d'aquesta terminologia tan particular (*l'article démonstratif, l'article possessif, l'article numéral*, etc.) i centrant-nos en el cas dels possessius és una focalització de les formes dites *àtones* (*ma maison*) -considerades actualitzadores- en detriment de les formes dites *tòniques* (*cette maison est mienne*). D'aquesta manera, ometent l'existència de les formes dites *tòniques*, l'autor sí que pot qualificar els possessius d'*"articles"*. Quan parlem del funcionament sintàctic dels possessius prendrem aquesta qüestió.

signification grammaticale, l'article possessif n'est en rien un article désignant la possession".

Per a aquest autor allò realment important en la significació de les formes dels possessius és que remeten a la preinformació de manera selectiva: "Elles donent à l'auditeur une instruction plus précise -tot i que no diu quina- concernant le point de vue selon lequel il doit explorer la pré-information pour y relever le déterminant approprié au nom a déterminer".

Però, reprenem la idea principal d'aquest autor i adonem-nos del fet que una cosa aparentment tan simple com que els possessius indiquen *propietat* és posada en dubte per algun estudiós, ja que això només es produirà quan es donen una sèrie de circumstàncies, "dans certains cas particuliers". Si els possessius només en determinats casos particulars marquen *possessió*, potser hauríem de preguntar-nos si eixe nom és el més adequat per a designar-los. Però, a més, és que l'autor no acaba d'explicar què entén ell per *possessió*; es limita a afirmar, com he dit ja, que allò important en els possessius és la "remissió a la preinformació".

1.1.4. Conclusions.

Per acabar aquest apartat, sembla pertinent recapitular la informació semàntica vista fins ara:

De les definicions que del concepte de *possessió* feien els nostres diccionaris hem valorat com a més encertada la que feia el DGLC (i el DIEC), quan definia aquest concepte com "Tenir (alguna cosa) com a pròpia gaudint-ne l'ús o el fruit", i afegia tot seguit "Tenir-la en el seu poder". D'aquest últim afegitó hem inferit que la *possessió* només pot portar-la a terme *una persona*, ja que aquestes són les úniques que poden "tenir coses en el seu poder".

Consegüentment, hem valorat negativament la supressió que d'aquesta última part de la definició ("tenir-la en el seu poder") havia fet el DLC respecte al de Fabra perquè aquesta supressió semblava obrir la possibilitat al fet que les coses puguen també *posseir*.

Quan hem fet l'anàlisi que les nostres gramàtiques porten a terme del concepte de *possessió* ens hem adonat de la poca atenció teòrica que aquestes han parat al contingut semàntic dels adjectius possessius: la gran majoria no es plantejaven aquestes reflexions sobre què és realment la *possessió*. Entre les que sí que ho feien hem destacat el tractament de Rafel i Fontanals (1969), autor que havia insistit sobre el fet que les relacions que s'estableixen entre "els substantius" i "les persones gramaticals" van més enllà del concepte de possessiu que havien definit els nostres diccionaris: p. ex. quan diem "me'n vaig al meu poble", "*meu* vol dir el poble on jo vaig néixer. No vol pas dir que jo sigui l'amo del poble, oi?", havia conclòs l'autor.

I més encara. De les definicions que han fet dues gramàtiques franceses hem extret la conclusió que els possessius poden també indicar afecte o, fins i tot, deferència, respecte o submissió. En altres ocasions els podem fer servir per a indicar una familiaritat espontània o inclús usar-los amb ànim agressiu.

En fi, un altre autor, com ara Weinrich (1989) ens ha fet reflexionar sobre el fet que els possessius només marquen propietat -segons ell- en el cas que es donen una sèrie de condicions molt concretes. En la resta d'ocasions, la majoria, allò realment important seria la "remissió a la preinformació" que aquells duen a terme.

1.2. Els adjectius possessius i els pronoms personals.

1.2.1. El tractament del tema en la lingüística catalana.

Hem afirmat en §1.1.2 que les nostres gramàtiques, en general, no defineixen el concepte de *possessiu*. Però pel que fa a les relacions entre adjectius possessius i pronoms personals ja les deixa entreveure Fabra (1898:110) quan, tot explicant els usos de *llur*, afirma que "antigament *seu* i *son* no significaven sino *d'ell, d'ella*; i *d'ells, d'elles* s'expressaven per *llur*..." Entre les gramàtiques que sí que intenten dur a terme una definició dels possessius, tot i que certament tautològica, hem dit ja que la primera en el temps sembla

ser la de Marvà (1937:45-46), el qual assenyalava que els possessius "afegeixen al substantiu la idea de possessió" i detectava ja alguna relació amb les persones en tant que deia que el posseïdor podia ser singular (*jo, tu, ell, ella*) o plural (*nosaltres, vosaltres, ells o elles*). Així, Marvà, sense definir el concepte de possessiu a partir dels pronoms, ja exposà implícitament aquesta relació entre adjectius possessius i els pronoms anomenats abans⁵, com ja havia suggerit Fabra.

A més, quan explica les formes del possessiu per a posseïdor plural es mostra encara més clar: "El llibre pot ésser: *de nosaltres, de vosaltres*, o d'unes altres persones, *d'ells o d'elles*. Aleshores tindrem: *el NOSTRE llibre, el VOSTRE llibre, o LLUR llibre*".

Val a dir que en aquesta línia d'admetre que els adjectius possessius tenen algun tipus de relació amb els pronoms personals s'han mogut la major part de les gramàtiques posteriors que s'han preocupat per definir -encara que siga mínimament- els adjectius possessius. Com ara la de Sanchis Guarner (1950:216), el qual afirma que "l'adjectiu possessiu determina el substantiu que acompanya respecte a una de les persones del discurs" o Fabra (1956:30) que suggeria també d'anomenar els possessius com a *personals*, segurament per aquella relació amb les persones del discurs de què parlava Sanchis Guarner.

Valor (1973:107) també els considera des d'aquesta perspectiva i hem vist en §1.1.2 que presentava la definició més extensa fins ara: "los adjetivos posesivos indican la pertenencia de los seres a cuyo nombre se adjuntan." I

---

⁵ Aquests pronoms han estat anomenats tradicionalment *pronoms personals*, en tant que s'apliquen a persones, però s'han agrupat amb d'altres que també es poden aplicar fora de les persones (*li, els, el, es, en*) i algun que no pot representar-ne mai (*hi*). Davant d'aquesta inadequació de l'expressió *pronom personal*, Saragossà, en un article en premsa titulat "Els adjectius possessius: naturalesa teòrica i aplicació a la normativa i al català col·loquial", en §4.1.1, n.16, proposa de distingir entre pronoms definits que "són els que es refereixen a entitats que el receptor ha de conèixer i que, per tant, són ben definides per al receptor", com ara els pronoms *jo, tu, ell, això...* i els pronoms indefinits *-algú, tothom,, altri, què...* que "codifiquen entitats que el receptor no coneix i que, consegüentment, són indefinides per al receptor." Els pronoms que Marvà relacionava amb els possessius serien, doncs, des d'aquesta perspectiva, pronoms definits.

afegia, que és el que ens interessa destacar ara, que "pueden referirse a un solo poseedor o a más de uno, y ser de primera, segunda o tercera persona". A més, en alguns dels exemples que planteja recorre també als pronoms personals per tal d'explicar -ne la significació. Així, "el seu capell, *su sombrero*" vol dir "de él, de ella, o de ellos, de ellas"; "la seua ploma, *su pluma*" vol dir "de él, de ella, etc."

Ruaix (1985:44) es mou en la mateixa línia que Sanchis i Valor quan afirma que "els possessius indiquen possessió o propietat, pertinença, i també especificació, relació". I afegeix que "segons quina sigui la persona gramatical del posseïdor usem un possessiu o un altre". Els dos últims conceptes, el d'especificació i el de relació sí que mereixen alguns comentaris, que farem en §4.2.

En la mateixa direcció que els autors anteriors, Lacreu (1995:87) després d'intentar definir els possessius amb mots semblants als de Valor, afegeix també que "aquesta propietat o pertinença s'assenyala a partir de les persones que intervenen en la relació comunicativa establida".

L'explicació més clara i simple dels adjectius possessius a partir dels pronoms personals es troba, sense dubte, en Rafel (1969:179-181). Aquest autor recorre sistemàticament a la preposició "de" i als pronoms personals per a explicar els adjectius possessius (*seu= de + ell*), fet que era reconegut ímplicitament pels autors ja ressenyats, però cap d'ells no els havia explicat com a "derivats" -pròpiament- d'aquests pronoms. Així, per a Rafel: "el seu llapis és el llapis d'ell (o d'ella)" o "el llapis de vostè"; "la seva llibreta" és "la llibreta d'ell (o d'ella)" o "la llibreta de vostè"; "el nostre poble" vol dir "el poble on vam néixer nosaltres"; "el vostre poble" vol dir "el poble on vau néixer vosaltres"; "el seu poble" pot ser també "el poble on van néixer ells (o elles)"; "la seva ciutat" pot voler dir "la ciutat d'ell", "la ciutat d'ella", "la ciutat de vostè", "la ciutat d'ells", "la ciutat d'elles", "la ciutat de vostès", etc.

Pitarch (1983:59), replegava aquell suggeriment de Fabra d'anomenar *personals* els possessius i parlava ja de *pronoms personals possessius*, els quals junt als *reflexius*, *recíprocs* i *neutres* eren encabits sota l'epígraf de *pronoms*

personals. És a dir que aquest autor ha reconegut les profundes relacions entre possessius i pronoms personals, fins al punt de considerar els primers com una subclasse dels segons. A més, assenyalava que els *pronoms possessius* eren “producte de la transformació d’un Sprep. constituït per de + N. personal, o + Pron. personal, o + SN. Ex.: és germà meu (=de JO); això és teu (=de TU); el seu poble (=d’ell)...”.⁶

Tot i admetre la coherència en la proposta de Pitarch, caldrà reconèixer que, sense dubte, la proposta de Rafel (1969) era molt més simple i molt més clara. A més, la denominació per als possessius de *pronoms personals* que proposa Pitarch no sembla encertada, en tant que com és ben palés, no sempre van referits a persones, (vg. el que he dit en la n.5).

Badia (1994: 502) no defineix el concepte de possessiu però afirma que “presenten una distribució de formes entorn de les tres persones del discurs i formen part, en conseqüència, del sistema de la dixi”. Ha introduït, doncs, un nou concepte, el de *dixi* o *deixi*, en definitiva “acció de mostrar”, de la qual en un altre lloc afirma que és una funció que “posa el marc, generalment concretat en tres camps referencials (que són indicats per les persones del discurs o per la gradació locativa dels demostratius...)” I més avant assegura, també, que els deíctics “assenyalen una persona o cosa que veiem o recordem”. En aquesta consideració dels possessius com a deíctics coincideix amb Cuenca (1992:109).

És ben cert que alguns possessius es poden explicar com a deíctics, però hem de tindre en compte que aquesta propietat no sembla específica dels possessius. Ja Cuenca, en 1992, havia afirmat que era aplicable a altres tipus de lexemes, com ara *jo*, *ara*, *aquí*, els adverbis de temps, els adverbis de lloc o els demostratius. Però, a més, i això és la part bàsica, és que els conceptes de "persona" i "dixi" haurien de ser conseqüència de la definició dels adjectius possessius a partir dels pronoms personals, cosa que Badia no havia fet prèviament.

Cuenca (1996:129-131), després de definir el concepte de dixi com “una

---

⁶ Entraré amb més profunditat en la diferència que estableix l'autor entre Nom personal i Pronom personal en §4.3.

funció lingüística que permet relacionar els missatges emesos (els enunciats) amb les circumstàncies concretes en què es produeixen (l'enunciació) "circumstàncies com ara qui és l'emissor, qui és el receptor, quan i on té lloc l'enunciació, etc.- insisteix sobre el fet que els possessius indiquen concretament "dixi personal", en tant que estableixen una "relació de pertinença respecte a les persones del discurs", i per oposició als demostratius que indicarien relacions amb "l'espai enunciatiu". Més avant torna a insistir al respecte quan afirma que "els possessius actualitzen un sintagma nominal per indicar la relació que s'estableix amb les persones del discurs". El fet que els possessius *actualitzen* està en concordança amb la consideració dels possessius com a determinants que fa l'autora, afirmació que intentarem rebatre quan parlem del funcionament sintàctic dels possessius.

A manera de resum de les relacions que s'estableixen entre adjectius possessius i pronoms personals i el tractament que d'aquesta circumstància han fet els nostres estudiosos, podem dir que -en general- s'assenyalen vinculacions amb el que ells anomenen "les persones del discurs" però molt pocs fan el pas següent d'explicar els adjectius possessius a partir dels pronoms personals. En aquesta última direcció mereixen ser destacats Fabra, que suggeria d'anomenar els possessius com a personals, Pitarch que replega el suggeriment i considera els possessius com una subclasse dels personals i, sobretot, Rafel, la capacitat pedagògica del qual queda palesa en el tractament tan diàfan que fa d'aquestes relacions. Però potser siga interessant comprovar què s'ha dit al respecte en algunes de les llengües veïnes. Aquest acostament ens permetrà, fins i tot, adonar-nos d'algun possible problema de la hipòtesi, del qual fins ara no havíem fet esment.

1.2.2. El tractament en altres llengües romàniques: algun problema de la hipòtesi.

Fixem-nos com han tractat algunes gramàtiques del castellà aquesta relació tan estreta entre adjectius possessius i pronoms personals:

Marcos Marín (1980:224) afirma sense paliatius que “los posesivos reemplazan el giro analítico: de + persona gramatical: *la casa de él = su casa*”. Diu més avant que “este giro suele indicar posesión, aunque no sea exclusivo. También desde el punto de vista transformacional los posesivos se caracterizan por esa relación con las personas del coloquio”. A nosaltres, ens sembla també evident que el gir en qüestió no és exclusiu de la possessió com ara en: *Hablábamos de mí, de él*, etc. És clar que en aquestes frases no hi ha marca de possessió.

Alarcos Llorach (1982:204), afirma també que hi ha un “evidente parentesco entre los pronombres personales y los posesivos” fins al punt que en alguna llengua hagen pogut interpretar-se com a formes de variació dels pronoms personals, com hem comprovat nosaltres en §1.2.1 que ha fet Pitarch per al català. Tanmateix, planteja el que podria ser un problema per a la hipòtesi que defensava l'estreta relació entre possessius i pronoms personals. I això, perquè -tot i que cal considerar “a los posesivos como signos derivados de los personales”- l'equivalència li sembla bastant escassa, ja que la redueix a les terceres persones i a la primera i segona del plural:

“És suyo o Es de ellos (o de él, etc.)

És nuestro o de nosotros.

Es vuestro o de vosotros. Pero es imposible decir Es de mí o de ti, sino Es mío o tuyo.”

Tot i això i en definitiva, en la manera d'enfrontar el tema que presenta aquest autor notem dues coses poc clares:

a) Una mínima consideració diacrònica, li haguera permès constatar que aquestes últimes construccions no eren desconegudes en el català de l'Edat Mitjana. Par (1923:38) addueix els següents exemples en Metge: “*Ab la qual puxe cobrir lo ventre de mi*” o “*Tu est senyor de mi e d'eyls*”. Per la mateixa època tenim registrada nosaltres una construcció molt semblant a aquesta última, però ara amb un possessiu: “*Tu est senyor e Déu meu*”, d'Antoni Canals, en *De arra de ànima*, p. 164, entre 1416 i 1419. Aquest fet ens demostra

que la construcció amb pronom personal i amb possessiu explícit coexistien en l'Edat Mitjana.

I també hem registrat nosaltres la construcció possessiva amb pronoms de primera i segona persona, en diverses obres. P. ex. en el *Llibre de les bèsties*, de Ramon Llull, entre 1286 i 1294:

"(...) en tal manera que sia salvament de mi e de mon poble", c. II, p. 19.

O en algunes obres d'Antoni Canals com ara en *Scipió e Aníbal*, posterior a 1395:

"(...) lo gran nom e fama que de tu per tot lo món és divulgada...", p. 53.

O en *De arra de ànima*, del mateix autor, entre 1416 i 1419:

"(...) los dons del qual procehexen d'aquell per amor de tu", p. 133; es repeteix aquesta construcció "per amor de tu", una altra vegada en les pàgs. 136 i 141 de la mateixa obra.

He localitzat la construcció també en obres de Joan Roís de Corella: així en les *Lletres a Iolant Durlada*, cap a 1458:

"(...) robant-me la voluntat, essent ja més vostre que de mi.";

en les *Lletres d'Aquil.les a Policena*, per la mateixa època:

"E, si a la fortuna ha plagut de tu no haja atès coneixença, e si, penedint-se, algú de perdó és mereixedor, no solament de tu io el mereixc...";

"Però, als qui de tu atenyen complida coneixença...";

en la *Història de Jason e Medea*, en la segona meitat del segle XV:

"A tu vull tota, perquè de mi tot sies senyora";

"(...) sens dubte sies certa, en tal cas, de mi seré homecida";

"No et recordares que de tu tenia fills.";

"(...) elegeix e pensa de mi la mort que més plaent te sia".

Tampoc no són desconegudes en el català actual: Gemma Lienas *en Vol nocturn*, novel·la de 1987, li fa dir a un dels seus personatges: "no tindràs queixa de mi", c. 6, p. 92. Aportarem més exemples en §16, alguns fins i tot fora de les terceres persones, on abordarem els problemes d'acceptabilitat que, per a alguns, plantegen aquestes construccions de *de + pronom personal*.

La construcció tampoc no és estranya a la llengua castellana. L'hem registrada en el *Debat epistolar entre Mossèn Corella i el Príncep de Viana*, entre 1455 i 1461:

"(...) para los errores de la cual el perdón de mí, ni el reproche de vos, no se deven pedir ni menos dudar."

I en temps moderns, l'ha anotada E. Lorenzo (1971:51), concretament en la novel·la *Artemio Cruz* de Carlos Fuentes: "nombre de ti", en comptes de "tu nombre".

Finalment, aquesta opció també apareix en l'anglès actual (I can't understand it for the life of me/ *for my life, Quirk i altres 1985:362)⁷.

b) Alarcos admet que els possessius "són signos derivados de los [pronoms] personales" en les terceres persones i també en la primera i segona del plural; l'equivalència, doncs, no es pot qualificar de "bastante escasa" -com ell deia- sinó, ans al contrari, de molt majoritària.

Ens resta plantejar-nos per què en l'època actual no és gens habitual "es de mí" o "es de ti" o les corresponents frases catalanes. El mateix Alarcos, en plantejar l'objecció, sembla donar-nos també la resposta: "de ellos, de él, etc." són construccions necessàries per a especificar el gènere o el nombre de la persona referida (el possessiu castellà o català no els indica per ell mateix), mentre que "mío" o "tuyo" fan una referència personal inequívoca ("a mí" o "a ti") que no necessita aclariments. D'aquesta manera podríem explicar que l'equivalència entre possessius i pronoms personals no abraça també la primera i la segona persona del singular, perquè *meu* i *teu* serien purament díctics, concloem nosaltres.

⁷ He pres aquesta informació sobre la llengua anglesa directament de Saragossà e. p.: §1.2, n.4.

En altres llengües romàniques, com ara el francès, també algun autor ha posat de manifest les relacions entre els possessius i els pronoms personals; així Dubois i Lagane (1973:65):

“le déterminant possessif équivaut à l’ensemble formé par l’article défini et un pronom personnel complément d’un nom:

le chapeau de moi--- mon chapeau

le chapeau de toi---ton chapeau”.

Les primeres frases d’aquestes parelles no es consideren normatives, detall certament sense importància, perquè “un pronom personnel ne s’emploie pas comme complément d’un nom déterminé par l’article”. Amb tot, han servit als autors per a exemplificar les relacions entre els possessius i els pronoms personals. A més, remarquem que el pronom personal sí pot modificar un nom introduït per un determinant altre que l’article, encara que precedit el pronom per la preposició “à”: “Un ami à moi” (Grevisse 1936:947) o “Un ami à toi” (Fernández Ballón i Monnerie-Goarin 1993:82).

El primer dels autors afirma també, respecte a les relacions entre adjectius possessius i pronoms personals, que “par cette variation en personne, le déterminant possessif est apparenté au pronom personnel: (...) il se réfère a la situation (pour la 1re. et la 2e. personne) ou au contexte (pour la 3e. personne) (...).

1.2.3. Les nocions de *posseïdor* i *d'entitat posseïda*.

Una vegada que hem acceptat que els adjectius possessius són elements derivats dels pronoms personals (*seu= d'ell*), estem en disposició ja d'acostar-nos a les nocions de *posseïdor* i *d'entitat posseïda*. Si *el seu cotxe és el cotxe d'ell*, *ell* és el posseïdor, i el nucli de l'adjectiu, *cotxe*, serà, doncs, l'entitat posseïda. Saragossà (e.p.: §4.5.2) ha intentat aclarir les propietats semàntiques de la possessió i ha explicat la causa teòrica que provoca l'aparició del

posseïdor, i per tant l'oposició *entitat posseïdora / entitat posseïda* "per mitjà de les propietats que inclou l'oposició causa/efecte".

Segons aquest autor, el posseïdor seria anterior, dominant i independent, mentre que l'entitat posseïda seria posterior, subordinada i amb una existència dependent de l'entitat posseïdora. Aquesta dependència o independència quant a l'existència no seria només física, sinó sobretot psíquica. Aquest vessant psíquic seria la propietat teòrica que permetria justificar que jo puga tindre com a propi *un cotxe* i gaudir-ne l'ús, i que no siga fàcil acceptar que *una presó* tinga *els seus presoners*. Difícilment *la presó* pot dominar *els presoners* o tindre una existència independent respecte d'aquests, ans sembla que al contrari. Aquesta explicació ens serviria, p. ex. per a entendre per què ens sona malament dir *les seues persones*, referint-se a *les persones d'una habitació*⁸, construcció que ja havien rebutjat els gramàtics racionalistes francesos. En efecte, en aquest exemple, l'entitat posseïda (*persones*) sí sembla tindre una existència independent de l'entitat posseïdora (*l'habitació*).

1.2.4. La pretesa ambigüitat dels adjectius possessius.

És molt freqüent que els nostres gramàtics i els d'altres llengües es referisquen als adjectius possessius qualificant-los de formes *ambigües*. En general, aquesta pretesa ambigüitat és circumscrita a les terceres persones i, d'aquesta manera, "la seva ciutat" pot voler dir "la ciutat d'ell, la ciutat d'ella, la ciutat de vostè, la ciutat d'ells, la ciutat d'elles o la ciutat de vostès".⁹

A tall de mostra, simplement, citarem Lacreu (1990:114-115), el qual arriba a afirmar que "el possessiu és, per las seua pròpia essència, una de les categories gramaticals més susceptible de generar ambigüitat". A més, els possessius castellans li semblen encara més *ambigus* que els homònims

⁸ Vegeu el que he dit al respecte quan he tractat en §1.1.1 la supressió que d'una de les definicions del DGLC de Fabra havia fet el DLC. Aquest diccionari havia suprimit l'expressió "tenir-la [alguna cosa] en el seu poder", en la definició del mot *posseir*, supressió que hem valorat negativament perquè semblava obrir la porta a la possibilitat que les coses puguin també *posseir*.

⁹ He pres l'exemple de Rafel (1969:186).

catalans, en tant que no distingeixen el gènere de l'entitat posseïda. Així la frase castellana *Es su colega*, és *ambigua* quant al gènere de l'entitat posseïda (el col.lega pot ser un home o una dona) i quant al gènere i al nombre dels posseïdors (pot ser el col.lega d'una persona o de diverses, del gènere masculí o del femení).

En canvi, en català la frase paral.lela seria *ambigua* només pel que fa al gènere i al nombre dels posseïdors, ja que sí distingiríem el gènere de l'entitat posseïda: *És el seu col. lega o és la seua col. lega*.

Doncs bé, el tractament més diàfan que he observat pel que fa al problema de l'ambigüitat és el que presenta -com en altres ocasions- Rafel en 1969:179-187, el qual afirma que:

"quan ens volem referir al llibre d'en Pere, si volem fer servir el mot *seu*, hem d'estar ben segurs que la persona que ens escolta ens entendrà. Normalment, si no estàvem parlant ja d'en Pere, no podem dir *el seu llibre*, perquè l'altre ens preguntaria: «el llibre de qui?», i aleshores, li ho hauríem d'aclarir. Per a poder dir *seu*, hem d'haver parlat abans d'en Pere, o de la persona a la qual ens volem referir".

En definitiva, el que per a alguns és ambigüitat se salva simplement incloent els possessius en la comunicació, en tant que la llengua és això, comunicació. Clar que una frase com "Es su colega" pot ser *ambigua*, però ho serà fora de context, extreta del discurs comunicatiu. Ho afirma explícitament Rafel quan després de presentar la construcció anterior ("la seva ciutat") i les sis significacions possibles conclou que "en aquests casos, la mateixa conversa ja fa entendre a qui ens volem referir".

Comprovem la importància que té la comunicació per a evitar ambigüitats, en els següents exemples, que corresponen a diverses obres i diversos moments de la nostra història literària:

P. ex. en *Scipio e Aníbal*, d'Antoni Canals, obra posterior a 1395, i en el *De arra de ànima*, del mateix autor, entre 1416 i 1419, respectivament:

a) "e los alafants ne foren axí spaordits, que giraren-se contra la sua host matexa, ço és, contra la host de Aníbal...", p. 71.

b) "(...) e ja ajudarà la sua veritat (de la dita sentència) per demostrar açò que ns sforsam a declarar, p. 140.

La host contra la qual es giraren els elefants en l'exemple a) podria ser també la d'Escipió, però l'autor ens aclareix ràpidament que es tracta de la host d'Anníbal. En l'exemple b), Antoni Canals ens deixa clar que la veritat que ajudarà serà la de la sentència anterior.

O en aquest altres exemples extrets de *El rondallari català* de Pau Bertran, recull de rondalles de finals del segle XIX:

c) "El rector, allavores, va llogar minyona per a ella i va escriure an el seu pare, tant temps que no sabia on era.

El seu pare la va anar a buscar, i quan va arribar al palau no la coneixien, de desfigurada.", rondalla 2, p. 18.

d) "El notari va dir al seu pare, el pare de la noia...", r. 5, p. 34.

En c) tot i que "el seu pare" podria ser tant d'"ella" com de "la minyona", el lector de la rondalla -que pot dubtar al principi- s'adonà ràpidament que es tracta del pare d'"ella". El context comunicatiu ens ha ajudat a resoldre l'hipotètic problema.

En d) "el pare" podria ser també "el pare del notari", però amb la intenció de propiciar una comunicació sense malentesos, l'informant aclareix que es tracta "del pare de la noia".

Dos exemples més en *L'ambició d'Aleix*, d'Enric Valor, en 1960:

e) "...es va veure al davant mateix de la noia, i sentí la seua veu -la d'ell- que...", c. IV, p. 75.

f) "Després es va gitar, i, abans d'adormir-se, va veure clarament que tot el seu patiment pervenia de la dissortada visita a Callosa i del seu -d'ella- mal i inexplicable comportament.", c. IX, p. 157.

Adonem-nos que en els dos exemples -tot intervenint d'una manera positiva- l'autor es veu obligat a matisar, amb la intenció de fer possible una comunicació sense equívocs, a qui pertany "la veu" en e) i de qui fou el "mal i inexplicable comportament" en f). Per tant, la voluntat de comunicació, el fet d'inserir els possessius en la comunicació, anul·la qualsevol hipotètica ambigüitat.

Ara bé, quan el context comunicatiu no ens permet d'aclarir la significació del possessiu -o ens ho permet amb prou faenes- haurem de convenir que la comunicació es veu seriosament entrebancada. Com ara en un llibre de text de l'ensenyament mitjà anomenat *Nietzsche. Una introducció didàctica a la Genealogia de la Moral*, Ed. Diálogo, 1999, en el qual, tot parlant d'aquest filòsof se'ns diu que en 1884 es produeix la "ruptura amb la seua germana a causa del seu antisemitisme", p. 8. ¿Qui era l'antisemita, Nietzsche o la seua germana? Un altre exemple del mateix manual: "Encara més quan és coneguda la manipulació que va fer la seua germana Elisabeth dels escrits de Friedrich, fins a la seua mort, en 1935", p. 13. ¿Fins a la mort de qui, de Nietzsche o de la seua germana?

Només una lectura molt contextualitzada d'aquestes línies o el recurs als coneixements previs dels lectors et fan intuir -dubte molt que els alumnes arriben a esbrinar-ho- que l'antisemita era la germana de Nietzsche i que aquesta manipulà els escrits fins a la seua pròpia mort, fins a la mort d'ella.

He comprovat que en la versió castellana del mateix manual també es produeixen les mateixes ambigüitats, circumstància que ens fa pensar en la possibilitat que es pugui tractar de dos casos d'abús del possessiu, fet bastant habitual en temps moderns -sobretot en castellà- i que comentaré en §20.3. No cal dir que una de les possibles solucions per evitar aquestes ambigüitats haguera sigut suprimir el possessiu i recórrer a una construcció del tipus: "ruptura amb la seua germana a causa de l'antisemitisme d'ella" i "...fins a la mort d'ella.", respectivament. Aquestes últimes construccions no fan més que reconèixer, en definitiva, les relacions tan grans que estem assenyalant entre adjectius possessius i pronoms personals.

1.2.5. Conclusions i avantatges de la conclusió.

De tot el que hem dit fins ara, haurem de concloure que hi ha motius suficients per a afirmar que les relacions entre adjectius possessius i pronoms personals són força estretes; fins i tot podem anar més enllà i explicar els adjectius possessius com a *derivats* dels pronoms personals. Aquest caràcter *derivatiu* dels possessius el detectava ja el gramàtic llatí Priscia, segons una citació de Martínez Alcalde (1996:16):

“El punto de vista que podría considerarse más tradicional clasifica a los llamados posesivos como pronombres, teniendo en cuenta, fundamentalmente, su relación formal y semántica con los pronombres personales, relación que lleva a clasificarlos como pronombres *derivados* o *derivativos*, con una denominación que aparece ya en Prisciano (Keil, 1855-1880/1961:2, 577)”.

Seguint Saragossà (e. p.: §4.1.2 , §4.1.3 i §5.2.4), comprovarem ara els avantatges que suposa la consideració dels adjectius possessius com a *derivats* dels pronoms personals:

Per exemple, aquest punt de partida ens servirà per explicar que hi haja llengües, com ara el grec -almenys en les terceres persones- o fins i tot famílies de llengües (Harris i Campbell, 1995:33) que no coneguen els adjectius possessius, en tant que aquests no aporten cap contingut semàntic privatiu al llenguatge.

Ens servirà també per a entendre que hi haja llengües o dialectes -com ara el valencià- en què s'estiga produint un retrocés en l'ús dels adjectius possessius: *el nostre cotxe*----*el cotxe de nosaltres* o

el llibre vostre----*el llibre de vosaltres*¹⁰ .

¹⁰ No sé si té a veure amb açò una construcció certament perifràstica que he escoltat en castellà, per tal d'evitar el possessiu: “el pueblo de donde soy yo”, en comptes de “mi pueblo”. Algun autor, com ara E. Lorenzo (1971:52) s'ha ocupat de l'estudi de “los rodeos que busca la lengua española para soslayar el posesivo o, si se quiere, resolver su inoperancia en las zonas de ambigüedad”. Amb tot, l'exemple que plantege, escoltat en primera persona, no es tractaria -és clar- d'un intent de resoldre una hipotètica ambigüitat. Estudiarem en § 20.3 les idees d'E. Lorenzo al respecte, que esbosse ara: a menys prosperitat dels pobles, menys noció de

Ens podem explicar ara el fet que molts gramàtics no s'hagen atrevit a definir quina cosa són els adjectius possessius (vg. §1.1.2 d'aquest treball) i hagen passat per aquesta qüestió com de puntetes, i és que darrere d'una explicació del contingut semàntic dels adjectius possessius trobem la dificultat de definir el contingut semàntic de la preposició *de* en la restricció:

llibre seu---*llibre d'ell*. Estarem d'acord que no és fàcil explicar el valor semàntic de la preposició *de* en aquestes construccions. Comprovem-ho, examinant el que diuen els nostres diccionaris respecte a aquesta preposició:

En el DGLC, p. 526, entre un allau de *significacions* de la preposició *de*, extraïem la que més s'aplica als usos possessius que estem contemplant: "Serveix per a formar termes atributius que designen la persona o cosa a la qual pertany quelcom (relació de possessió) o la qual és sotmesa a una acció". Fabra presenta exemples del tipus "El martell del fuster" o "El cau del conill", però cap construït amb un pronom. Adonem-nos que s'ha definit la preposició en funció de *per a què serveix*, intentant aclarir quin és el vertader valor semàntic.

Més difusa -al nostre parer- és la definició que proposa el DLC, en la p. 591 del qual llegim: (...) 6. Expressa relacions de complement del nom que denoten: (...) 8. La possessió, la pertinença". I presenten exemples del tipus: "Els llibres d'en Joan" o "El ribot del fuster", però, de nou, cap construcció amb un pronom.

Més avantatges de la hipòtesi, sempre seguint Saragosà: si afirmem que els adjectius possessius deriven dels pronoms personals, una vegada sapiem quants pronoms personals existeixen haurem d'esperar el mateix nombre d'adjectius possessius. Anem a comprovar-ho, tot i que de manera succinta, perquè tractarem el tema més detalladament quan parlem, en §11.6, de les possibles causes del retrocés de *llur*.

---

propietat i, per tant, menor utilització dels possessius. L'exemple ens val també per a comprovar que el castellà, i probablement també el català, eviten la utilització del possessiu en molts contextos en què els fa servir la llengua culta.

Per una altra banda faré veure en §16.2 arran dels exemples que hi presentaré, que aquesta tendència del valencià a evitar els possessius en benefici dels pronoms personals potser calga remuntar-la fins i tot alguns segles arrere.

Les gramàtiques parlen de sis persones, conseqüència de l'existència de tres "persones gramaticals" que poden aparèixer en singular o plural, però els diccionaris només contenen cinc entrades: *jo*, *tu*, *ell-ella*, *nosaltres* i *vosaltres*, perquè *ells-elles* és el mateix lexema que *ell-ella* i, per tant, no hi ha necessitat que aparega en el diccionari. En conseqüència, *ell-ella-ells-elles* són formes del mateix pronom personal, perquè darrere hi ha el mateix lexema.

Pel que fa a la definició dels pronoms personals, Saragossà troba notablement correcta la proposta que hi ha en el DGLC. S'hi defineix el pronom *jo* com "mot amb què el qui parla es designa a si mateix", p. 1041.

Nosaltres no és el plural de *jo*, ja que en un acte comunicatiu només pot parlar una persona si volem entendre'ns; es tracta, més aviat, "del pronom personal de primera persona del nombre plural, amb què es designen dues o més persones entre les quals hi ha el qui parla", p.1211.

Tu és definit en el DGLC com "pronom personal de segona persona", p. 1688, definició -certament- ben lacònica.

Vosaltres, per contra, sí pot ser el plural de *tu*: "Pronom personal amb què designem col·lectivament les persones a qui hom parla o entre les quals hi ha aquell o aquells a qui hom parla, però no el qui parla", p. 1745.

Pel que fa al pronom *ell*, l'autor matisa la definició que en fa el DGLC i en proposa aquesta: "Pronom definit que pot designar qualsevol persona o persones que satisfacen les condicions següents: que no siguin ni l'emissor ni el receptor o receptors; i que siguin conegudes del receptor per mitjans dítics o anafòrics."

Conseqüentment, i tornant als possessius, si només comptem amb cinc pronoms personals forts, haurem de deduir "que la quantitat regular d'adjectius possessius serà cinc", que -no de manera casual- són exactament els que tenen la immensa majoria dels dialectes catalans. Això ens permetrà comprovar més avant que la suposada regularitat de la forma *llur* i el caràcter *redó* que conferia al paradigma dels possessius no era tal.

2. Morfologia dels adjectius possessius.

2.0. Introducció.

En català, els possessius funcionen segons dos paradigmes que podem representar, provisionalment, per *meu* i *mon*. En aquest capítol, veurem com convé anomenar els dos paradigmes i justificarem la quantitat de formes que hi ha.

2.1. Sobre la denominació dels possessius.

Els paradigmes dels possessius catalans s'han anomenat tradicionalment com a *tònic* i *àton*, en tant que es puguin pronunciar autònomament o s'hagen de pronunciar units a la paraula que precedeixen:

el cotxe és meu = tònic; *mon pare* = àton.

Aquesta és la terminologia que més èxit ha assolit entre els nostres gramàtics i, amb la variant de *formes fortes o accentuades* i *formes febles o dèbils* ha estat la més utilitzada històricament.

Fabra (1898:109) ja parlava de *formes accentuades* per a diferenciar-les de les *formes àtones* i, en la mateixa línia, però amb les variants sinònimes continuarà en les gramàtiques de 1912, 1918 i 1956.

És també aquesta la nomenclatura utilitzada per Marvà (1932), Sanchis Guarnier (1950), Badia (1962 i 1994), Valor (1973), Pitarch (1983), Ruaiç (1985), Lacreu (1995) i Cuenca (1996).

Tot i això, aquesta denominació no ens sembla la més correcta per les raons que ara veurem:

Badia ja l'any 1951: 305-306 preferia parlar de *formes plenes* i *formes reduïdes*. Mentre que aquestes últimes sempre són àtones (*mon pare*), les primeres poden ser àtones (*el meu pare*) o tòniques (*el llibre és meu*). Per tant, quedava demostrat que aquella terminologia -que tants usuaris havia tingut- no responia a situacions reals.

A més, en aquesta línia, el mateix Badia (1962:223), reconeixia també implícitament la contradicció que suposava anomenar *tònica* la forma *llur*, de la qual afirmava “el carácter esencialmente apoyado”, tot i haver-la col·locada en el paradigma tònic.

En la gramàtica de 1994:502-503 torna a insistir sobre el fet que “només relativament podem parlar de formes fortes dels possessius”, però -tanmateix- manté aquesta denominació, encara que només siga per excloure els possessius febles, que funcionen “com els articles o els pronoms personals”. Caldria matisar a Badia que, en tot cas, els pronoms personals que poden funcionar com els “possessius febles” són els pronoms personals dèbils, però no els tradicionalment anomenats forts: *jo, tu, ell, nosaltres, etc.*

Per tot açò, ens sembla més pertinent la denominació que utilitzaren Badia en 1951 i també Moll en 1952, els quals distingien entre *formes plenes* del possessiu i *formes reduïdes o contractes* -tot i que Moll es passarà després en 1968 a la de *fortes* i *dèbils*, igual que farà Badia en les gramàtiques seues de 1962 i 1994.

La denominació que proposem -*formes plenes i formes reduïdes o contractes*- i que farem servir en aquest treball, evita el problema de la tonicitat, ens permet deixar d'usar una terminologia fonèticament inadequada i no indueix, doncs, a error. A més, la denominació de *contractes* ens sembla doblement adient per a les formes d'un únic posseïdor, en tant que aquestes, per una banda deriven de les contraccions que es feien ja en llatí vulgar -com veurem oportunament- i, a més, es tracta d'unes formes que són síntesi o fusió de dos lexemes, l'article i l'adjectiu possessiu (Saragossà e. p.: §4.7).

2.2. Les formes del possessiu.

Ens ha servit de criteri ordenador, en primera instància, la distinció entre possessius *plens i contractes o reduïts*:

Formes plenes dels possessius:

Si hem explicat els adjectius possessius com a derivats dels pronoms personals, i hem assenyalat en §1.2.5 que existeixen només cinc pronoms personals, pels motius que hi faig constar, haurem de deduir, doncs, que cinc seran també els adjectius possessius, que no de manera casual és el nombre que presenten la immensa majoria de dialectes catalans. Són aquests:

PRONOMS PERSONALS	ADJECTIUS POSSESSIUS
Jo	Meu
Tu	Teu
Ell/ella/ells/elles	Seu
Nosaltres	Nostre
Vosaltres	Vostre

En la llengua medieval i també en una part de la llengua actual hi ha la dualitat *seu*(=d'ell-a) / *llur* (=d'ells-es) a causa d'una evolució llatina (la pèrdua dels casos), però aquesta és una forma irregular, com hem avançat ja.

Com a conseqüència del fet que els adjectius possessius són això, adjectius, podran conèixer variacions en el gènere i en el nombre, a causa de la concordança amb el nucli de l'adjectiu:

Meua	Meus	Meues
Teua	Teus	Teues
Seua	Seus	Seues
Nostra	Nostres	Nostres
Vostra	Vostres	Vostres

Llur també admet el plural *llurs*¹¹.

¹¹ Fabra, en la seua gramàtica de 1891:47 consignava entre aquestes formes del possessiu les que ell anomenava *neutres*: *lo meu*, *lo teu*, etc. Hem constatat que les féu desaparèixer ràpidament i ja no figuren en la gramàtica de 1898 ni en cap de les que vindrien després. La consignació d'aquestes formes s'explica -potser- a partir de l'ús que se'n feia en la llengua col.loquial d'aleshores -i fins i tot en la d'ara.

Una altra particularitat més: En les cinc formes bàsiques dels adjectius possessius que hem assenyalat al principi no hem fet constar l'article que els sol precedir i que alguns autors uneixen indissolublement a l'adjectiu possessiu. Nosaltres exclourem en §3 la determinació que comporta l'article com a tret inherent de la definició dels possessius, a més de tindre en compte construccions com "Això és cosa seua" o "Han vingut uns quants amics teus", on l'article no apareix.

Formes reduïdes o contractes dels possessius:

Equivalents a *el+meu*, *el+teu*, *el+seu*, seguits d'un substantiu i, per tant, usats sempre sense article, el català presenta també els possessius *mon*, *ton*, *son*. De la mateixa manera que les formes plenes també coneixen variacions en el gènere i en el nombre:

<i>Ma</i>	<i>Mos</i>	<i>Mes</i>
<i>Ta</i>	<i>Tos</i>	<i>Tes</i>
<i>Sa</i>	<i>Sos</i>	<i>Ses</i>

3. ¿Quines formes són més bàsiques, les plenes (*el meu carro*) o les reduïdes (*mon carro*)?

3.1. Dades de la sintaxi, la semàntica i l'evolució.

Ens enfrontarem ara amb un problema que sembla bàsic a l'hora de comprovar quin és el funcionament sintàctic dels adjectius possessius. Ens estem referint a la consideració o no de la determinació que comporta l'article com a tret inherent de la definició dels adjectius possessius. Si concloguérem que les formes més bàsiques són les plenes, deduiríem que el contingut semàntic de l'article no és un tret inherent en la definició dels possessius mentre que si arribem a la conclusió que les formes bàsiques són les reduïdes, estarem assenyalant la determinació com a tret bàsic dels adjectius possessius.

Comencem constatant un fet purament empíric: les formes contractes presenten i han presentat en la història de la llengua unes condicions contextuals molt més reduïdes que les formes plenes, perquè mentre les primeres només poden aparèixer en posició prenominal (*mon pare*), les formes plenes poden ocupar aquesta (*el meu cotxe*) i, a més, totes les altres posicions pròpies dels adjectius (*aquest cotxe és meu, el cotxe meu o han portat uns quants bolígrafs seus*, p. ex.). En algunes d'aquestes posicions apareixen sense article.

Per tant, si les formes plenes es poden usar en qualsevol context, mentre que les formes contractes es poden fer servir -i no de manera exclusiva- en un sol context, haurem de concloure que en el terreny de la sintaxi són més generals o bàsiques les formes plenes.

A més, si hem explicat els adjectius possessius com a *derivats* dels pronoms personals (*el seu cotxe és el cotxe d'ell*), però *son pare no és pare d'ell*, haurem de convindre que les formes plenes s'adiuen amb l'explicació donada, mentre que els contractes serien les formes irregulars.

Saragossà (e.p.: §2.1) veu, a més, un altre motiu -ara en el camp de la semàntica- que redunda en aquesta última idea: Seguint Alarcos Llorach (1994:§125) havia comprovat que les formes *tòniques* poden aparèixer amb article o sense mentre que les *àtones* no poden aparèixer en contextos on hi haja absència de determinació (*esa fue propuesta mía, esa fue la propuesta mía, etc.*) Així, els contextos sense determinació serien exclusius de les formes *tòniques*, mentre que els contextos amb determinació, en què sí que poden aparèixer les formes *àtones*, no són exclusius d'aquestes. És lògic concloure que són més incloents o *generals* les formes que poden aparèixer en qualsevol context semàntic, és a dir les plenes.

A més, al nostre parer, caldria afegir a aquests raonaments un factor merament evolutiu: comprovarem en §7.5 com -en general- tots els autors coincideixen a afirmar que les formes reduïdes sorgiren en llatí vulgar per mitjà de contraccions produïdes *a partir* de les formes plenes. Així, si unes formes,

les reduïdes han sorgit *a partir* de les altres, les plenes, pareix sensat afirmar que aquestes últimes són les formes bàsiques del possessiu.

Així doncs, semàntica, sintaxi i fins i tot el factor merament evolutiu han confluït a fer-nos sospitar que les formes bàsiques dels possessius deuen ser les plenes.

3.2. El tractament del problema en les gramàtiques catalanes.

Com era d'esperar, el fet de prioritzar unes formes possessives o unes altres ha donat lloc a dues concepcions diferents en el tractament dels adjectius possessius: Aquells autors que focalitzen les formes plenes -que hem comprovat nosaltres que seria l'opció més assenyada- i aquells altres que es decanten per la prioritització de les formes contractes. Examinem-les per separat, seguint Saragossà (e.p.: §2.2):

3.2.1. Priorització de les formes plenes.

Fabra en les seues gramàtiques de 1891, 1918 i 1956 afirma que estudia les formes "*meu, teu, seu, nostre, vostre, llur*" com a "els adjectius possessius", és a dir que -a causa de la presència de l'article *els*- haurem de deduir que aquests són tots els adjectius possessius. En la de 1891:29 introdueix els contractes al final quan afirma que "*mi, tu, su pueden*¹² traducirse por *mon, ton, son*", tot i que "*estos posesivos son poco usados*". També és simptomàtica la introducció que dels contractes fa en 1918:57: "*Equivalentes a el meu, el teu, el seu seguits d'un substantiu, el català posseeix els tres possessius febles mon, ton, son...*" En la mateixa línia en la gramàtica de 1956:30 afirma quasi al final dels comentaris sobre els possessius que "*Davant del nom, en lloc de el meu, el teu, el seu, poden emprar-se els possessius inaccentuats mon (...), ton (...), son.*"

---

¹² La cursiva és meua.

En definitiva, Fabra va donar preferència a les formes *meu-teu-seu* en les seues gramàtiques. I de manera coherent també va excloure la determinació que comporta l'article com a tret inherent de la definició dels adjectius possessius: en totes les gramàtiques seues, la de 1891, la de 1898, la de 1912, la de 1918 i la de 1956 els adjectius possessius se'ns presenten sense l'article que els sol precedir. És a dir, Fabra ha tingut en compte també construccions com "Això és cosa seua" o "Han vingut uns quants amics teus". Consegüentment la coherència és sense dubte inobjectable.

Aquesta línia que hem exposat és, amb matisos, la que després han seguit també Badia (1951:305-306), Moll (1952:193-194) i Bonet (1986:44). P. ex. Badia dóna prioritat a les formes plenes quan afirma que les formes reduïdes "sempre són àtones (*mon pare*[...]), però les plenes poden ésser també àtones (quan s'empren com a adjectius: *el meu pare*[...]) o tòniques (quan s'empren com a pronom: *el llibre és meu* [...]). És a dir, l'autor ha reconegut que en el terreny de la prosòdia semblen més generals o bàsiques les formes plenes.

Moll (1952: 193-194) anomena "plenes" les formes *meu-teu-seu* i "reduïdes" les altres, sobre les quals diu: "Els possessius de posseïdor singular tenien ja en llatí i conserven en català formes contractes, que són: *mon, ton, son* (...)". Aquesta informació, entenem nosaltres, dóna a entendre que les formes bàsiques són *meu, teu, seu*, en tant que les altres són contraccions sorgides a partir de les plenes. Per tant, Moll basant-se en un fet merament evolutiu, també ha prioritzat les formes plenes.

Tornant a Fabra i a aquesta priorització de les formes plenes, l'autor va observar en diverses ocasions el gran contrast que s'establia entre els usos possessius de la llengua escrita i els usos habituals de la llengua parlada. Així, mentre que les formes contractes a penes s'usaven en la llengua col·loquial, tanmateix apareixien sovint en el llenguatge escrit. Així ja en la seua juvenil gramàtica de 1891 constata -sense dubte a partir de la llengua col·loquial del moment- que "estos posesivos [els contractes] son poco usados, casi no se emplean más que con los nombres de parentesco". En la de 1898:110 es veu obligat a dir que "la majoria dels escriptors moderns, imitant els antics,

empleen les formes simples de preferència a les compostes; no obstant, avui s'usen quasi constantment les compostes [en la llengua parlada], no empleant-se les simples sinó en algunes expressions, com en *ma vida, és de sa casa* i amb alguns noms de parentiu (*mon germà [...]*). En 1918:57 torna Fabra a insistir sobre el fet que els possessius contractes "a penes s'usen en la llengua parlada" i es veu forçat a reconèixer que "és completament infundada la preferència que alguns els donen sobre *el meu, el teu i el seu*", mostra evident que aquestes formes eren molt freqüents encara en el llenguatge escrit d'aquelles dècades.

Aquestes observacions sobre les diferències entre la llengua escrita i la parlada desapareixen en la gramàtica de 1956 on no hi ha cap referència a aquest fet. És a dir, mentre la llengua escrita conservà amb força aquest anacronisme -la pervivència inusitada de les formes contractes- Fabra es va veure obligat a palesar aquesta divergència. Ara bé, quan el potenciament injustificat de les formes contractes en la llengua culta minvà -cap a mitjans del segle XX- ja no calia fer cap referència a aquest fet. N'hi havia prou en la nova situació donant preferència teòrica a *meu-teu-seu*, i simplement constatant els escassos usos de *mon, ton, son*.

3.2.2. Priorització de les formes contractes.

La segona concepció en el tractament dels adjectius possessius és la dels autors que han prioritzat les formes contractes, opció que hem assenyalat en §3.1. que era completament infundada, tant des del punt de vista de la sintaxi, com des del punt de vista semàntic o evolutiu. La conseqüència d'aquesta focalització és que s'associa ara la possessió amb el lexema que s'anomena article definit o determinat, el qual -per a aquests autors- formarà part del possessiu: *el meu, el teu, el seu*.

Potser l'exemple més paradigmàtic d'aquesta concepció el trobem en Par (1923:36) i, a més, opina Saragossà (e.p.:§2.3) que ha estat general o quasi general en les gramàtiques del castellà, de l'anglès i del francès. Par es mostra partidari d'usar els possessius *à tons* "com a adjectius, y destinar exclusivament

aquells [els *tònics*] a un ús absolut, ço és com a *substantius*". Afirmar Par que açò és el que fa rigorosament el francès, i fins i tot el castellà, afegim nosaltres. Continua l'autor dient que "molts escriptors moderns catalans s'imposen també aquesta regla, escrivint 'mos llibres y'ls llurs' y no admetent de gayre grat 'los meus llibres y'ls llurs' ". I conclou: "Lo barceloní modern ha estès a tots els casos l'ús de les formes *tòniques*, perdent llastimosament les *àtones*". Sense dubte quan es refereix a "lo barceloní modern" s'està referint a la parla col·loquial d'aleshores, cosa per la qual podem parlar d'una reacció culta, literària contra la generalització de les formes *tòniques* que s'hauria produït per aquestes dècades i que forçà Fabra a afirmar -com hem comprovat en §3.2.1- que "és completament infundada la preferència que alguns els donen [als contractes] sobre *"el meu, el teu, el seu"*.

A més, Par era dels que predicava amb l'exemple, i així en la introducció de la *Sintaxi catalana segons los escrits en prosa de Bernat Metge*, de 1923, li constatem usos que, sense dubte, havien de contrastar amb la parla dels seus coetanis:

"Demana tan sols als filòlechs romanistes, que passin per alt mos comentaris...";

"Es per açò, que mes cites de passatges escatidors són tan abundoses";

"...y los qu'hi ha dins mon text a altres paragrafs del mateix", etc.

De partidaris d'aquesta prioritització dels possessius contractes no n'han faltat, abans i després de Par. Així, informa Saragossà en e.p.:§2.3 que el propi Fabra en la gramàtica de 1898:109-110 afirma que *mon, ton, son* són "formes simples" mentre que *"el meu, el teu, el seu"* serien "formes compostes", quan més aviat li sembla a l'autor el contrari:

"(...) en *el meu* hi ha dos lexemes, *el* i *meu*, i només un és específicament possessiu, *meu*. Resulta, doncs, que *meu* no és un constituent "compost", sinó simple, i són les formes *mon, ton, son* els

constituents que són "composts" ja que inclouen la suma de l'article i els adjectius *meu-teu-seu*".

Altres autors del segle XX també s'han deixat influir significativament per Par o bé per les gramàtiques castellanes que potencien també les formes contractes. És el cas de Moll (1937:121) quan afirma que *meu, teu, seu, nostre, vostre* i els seus plurals "s'usen sempre precedits de l'article definit (...) fora quan es posen darrera el substantiu al qual es refereixen, per exemple: *Estimat meu, filla meva...*"

Podem deduir tres coses d'aquesta afirmació: Moll ha associat la determinació que comporta l'article com a tret inherent de la definició dels adjectius possessius; en segon lloc, la posposició *estimat meu, filla meva* li sembla una cosa excepcional ("fora quan es posen darrera") i a més, ha proscrit ímplicitament la posposició del possessiu amb article (*el germà meu*), que nosaltres estudiarem en §18. Una concepció idèntica presentarà l'autor en la gramàtica de 1968:148.

A més, aquesta marginació que de la posposició, en general, fa Moll no sembla massa assenyada des d'un punt de vista purament empíric (*aquestes tres coses teues, unes quantes coses teues, tres coses teues*), però a més -segons Saragossà (e.p.: §2.3)- deixaria de banda construccions que Lacreu (1990:126) o Ruaix (1994:15) han defensat enfront de les castellanes corresponents amb possessiu anteposat: "a càrrec seu", enfront de "a su cargo", "de part seua" enfront de "de su parte", "en honor vostre" enfront de "en su honor", etc.

La mateixa supeditació ideològica al castellà la tornem a trobar en la gramàtica de Sanchis (1950:216), i amb paraules molt semblants a les de Moll: "Estos cinc adjectius [s'està referint a *meu, nostre, teu, vostre, seu*] s'usen sempre precedits de l'article definit (...), excepte quan es posen darrere el substantiu el qual determinen; exemples: *El teu llibre; La nostra terra*", etc. Exactament els mateixos comentaris que hem fet a Moll en els paràgrafs anteriors podríem repetir-los ara.

Més exemples fins i tot en la dècada dels 90: Lacreu (1990:123) afirma més explícitament encara que "quan van posposats al mot que determinen, els

possessius *sempre*¹³ s'usen sense article". I presenta com a exemple: "Un oncle meu m'ha llegat els seus béns". En 1995:89 l'autor torna a fer una afirmació molt semblant: "Quan els possessius van darrere del mot que determinen, s'usen sense article: *Un cosí meu viu a Xàbia. Li ho ha dit un amic seu*". Ímplicitament -deduïm- està exclouent la posposició del possessiu amb article.

L'última influència que de la concepció de Par volem presentar és la proposta de Badia en 1994:504-505:

(...) "el possessiu també es pot construir posposat al substantiu; en aquesta situació duu o no duu article. Se sol dir que això depèn del grau de determinació que voldrem donar a la formulació. De totes maneres, l'absència de l'article (...) només es justifica en alguns casos, com quan el substantiu té una funció deslligada, com si fos un vocatiu, o quan és predicat nominal, etc.

Per a Saragossà es tracta, de nou, d'un altre intent de reduir la posposició a la marginalitat perquè Badia no ha tingut en compte construccions com les que segueixen: "Ell, que és amic meu, vindrà demà"; "Ho fa així per manies seues"; "Durant tot el dia han telefonat amics teus preguntant per tu"; "Han portat coses seues de molt de valor", etc., frases en les quals el substantiu no té una funció deslligada, ni és vocatiu o predicat nominal.

3.3. Conclusions.

En aquest capítol §3 hem estudiat si les formes més bàsiques i regulars dels possessius catalans són les formes plenes o les contractes, i després de considerar factors sintàctics, semàntics i evolutius hem arribat a la conclusió que les formes més bàsiques són les plenes. Aquesta deducció tindrà molta transcendència quan, tot seguit, estudiem en §4 el funcionament sintàctic dels adjectius possessius.

---

¹³ La cursiva és meua.

A continuació hem considerat el tractament que de la qüestió han fet les nostres gramàtiques i hem comprovat com les dues concepcions (priorització de les formes plenes i focalització de les formes contractes) han tingut practicants entre nosaltres. Entre els qui han practicat la primera de les posicions -que hem demostrat que era la més coherent- hem destacat sobretot Fabra en la major part de les seues gramàtiques i Moll en la de 1952. Unida a aquesta consideració de les formes plenes com a més bàsiques o regulars hem comprovat que es troba l'exclusió de la determinació que comporta l'article com a tret inherent de la definició dels adjectius possessius.

Hem posat de relleu entre els qui han prioritzat les formes contractes, la supeditació ideològica a les gramàtiques del castellà que ens hi sembla veure, i hem destacat -en aquest sentit- sobretot Par (1923), algunes de les concepcions del qual han pogut influir destacadament sobre estudiosos posteriors, com ara Moll (1937 i 1968), Sanchis (1950), Lacreu (1990 i 1995) i Badia (1994). Unida a aquesta priorització de les formes contractes hem afirmat que es troba l'associació a la possessió, del lexema que s'anomena article determinat o definit.

4. L'adscripció categorial dels possessius i el seu funcionament sintàctic.

4.0. Introducció.

Hem afirmat en §2.1 que els possessius es caracteritzen per la possibilitat d'aparèixer com a modificadors d'un substantiu, ja siga anteposats (*el meu cotxe*) o posposats (*el cotxe meu o amic meu*) o bé precedits d'article sense acompanyar cap substantiu (*el meu*). Aquestes característiques dels possessius han donat lloc a discrepàncies sobre la categoria a què cal adscriure'ls. No oblidem, al respecte, que el DLC, pàg. 1553 defineix *possessiu* com a "dit de l'*adjectiu* o *pronom* que indica la possessió" i que aquesta doble adscripció també la replega el DIEC. Tot i això, el DGLC de Fabra parlava només d'*adjectius possessius*.

Resumint molt la situació, les posicions van des de la consideració dels possessius com a pronoms, fins a la consideració d'aquests com a adjectius. Una tercera alternativa contempla la possibilitat d'adscriure'ls als determinants, actualitzadors o especificadors¹⁴.

Vegem com han actuat al respecte les nostres gramàtiques¹⁵:

4.1. Els possessius com a adjectius determinatius o com a determinants.

4.1.1. Com a adjectius determinatius.

Comencem per Fabra i les primeres gramàtiques seues de 1891, 1898 i 1912. En la primera col·loca els possessius -sense l'article que els sol precedir- dins del que ell anomena els *adjectius determinatius* sense explicar la causa d'aquesta adscripció ni el propi concepte. Unes pàgines més avant els considera també com a pronoms, amb les úniques diferències que ara no cita les formes *mon, ton, son, ma, ta, sa, mos, tos, sos, mas, tas, sas* (sic), que ara sí col·loca l'article davant del possessiu (*el meu*, etc.) i que inclou -curiosament- dins del grup el que ell anomena *neutres* (*lo meu*, etc.), (vg. Fabra (1891:28-30/47 i la meua nota 11).

No hi ha res a objectar respecte a la no consideració dels possessius contractes com a pronoms. Sí que val la pena fer alguns comentaris pel que

¹⁴ Abans de començar amb aquestes consideracions no ens sembla superflu definir alguns dels conceptes amb què anem a treballar. Si fem cas del DLC, hauríem d'entendre per *categoria* "cadascun dels grups en què hom pot classificar diferents objectes atenent a una propietat, a una condició, etc." i en termes més estrictament lingüístics "un conjunt d'unitats que pertanyen a una mateixa classe" (DLC, pàg. 442). Amb tot, la definició resulta -segurament- massa genèrica, en tant que el mot *grup* sembla poder encabir també, p. ex. els noms masculins o els noms comptables, conceptes que, almenys, la lingüística tradicional no ha considerat com a categories. Recordem, encara que siga de passada que la gramàtica tradicional parlava de noms, verbs, adjectius, articles, pronoms, preposicions, adverbis, interjeccions i conjuncions.

Per *actualitzador* entendrem -seguint Saragossà (e.p.: §4.2.2)- la possibilitat de restringir l'abast referencial d'un constituent nominal tot quantificant-lo, "de tal manera que passem de la totalitat de l'espècie (...) a la part que indiquen els modificadors restrictius quantitius. (...) Ara hi ha [en oposició a la qualificació] una actualització o referència a un objecte o objectes del món referencial, i per això aquests modificadors es poden anomenar *actualitzadors*".

¹⁵ Per a un estudi del problema de l'adscripció dels possessius castellans a una categoria o a una altra, vg. Martínez Alcalde (1996:15-19).

respecta a la doble consideració dels possessius com a adjectius i també com a pronoms, depenent del fet que "acompanyen un nom" o "no l'acompanyen". Aquesta concepció dels possessius ha estat molt freqüent en totes les gramàtiques tradicionals del segle XX (i com veiem en alguna també de finals del XIX), i fins i tot en algunes estructuralistes i generativistes. Per a aquests autors en l'oració "Que aquest és el meu quarto, i que allà hi ha el teu?", (À. Guimerà en *Terra baixa*, p. 185), el possessiu "el meu" en "el meu quarto" actuaria com a adjectiu possessiu, mentre que en "el teu" funcionaria com a pronom possessiu.

Per a Saragossà (1996:412-415), aquesta manera de veure els pronoms en general i els possessius en particular planteja dos problemes de coherència. El primer és que aquesta concepció no s'aplica a tots els adjectius, perquè queden exclosos els numerals i els qualificatius. És a dir només s'aplicaria als possessius, als demostratius, als relatius i als "indefinites" o quantitius, però ningú no ha suggerit fins ara que pugui haver-hi pronoms numerals o qualificatius. Seria, per tant, un problema d'absència de generalitat.

Però a més, si afirmem que en l'oració coordinada "i que allà hi ha el teu", "el teu" està actuant com a pronom és evident que aquest hipotètic pronom hauria de satisfer la definició d'aquest concepte. I per tant, si els pronoms han de *substituir*, ¿quin és el constituent que substituiria el possessiu "el teu" a l'oració "i que allà hi ha el teu"? Saragossà es respon a la pregunta afirmant que no ha vist fins ara que intenten respondre aquesta qüestió els lingüistes que assegurin que una part dels adjectius també poden ser pronoms.

Aquesta manca d'explicació no li sembla a l'autor una casualitat sinó la conseqüència del segon problema de coherència que estem comentant. I és que quan hi ha adjectius sense nom -"el teu" en la frase de Guimerà que presentàvem abans- no sembla que hi haja cap substitució, entre altres coses perquè el substituïdor "el teu" formaria part del substituït (*el teu quarto*). I un altre tret no menys misteriós: el constituent adjectival *el teu* substituiria un constituent d'una naturalesa nominal (*el teu quarto*) del qual formaria part, cosa que ens podria fer pensar que el nom i l'adjectiu podrien fer les mateixes funcions sintàctiques.

En conseqüència, aquesta creença -que hem constatat ja en Fabra- que una part dels adjectius també podrien ser pronoms, depenent del fet que "acompanyen un nom o no", acabem de comprovar que té conseqüències negatives:

"Efectivament, hi ha els «pronoms-pronoms» (*algú, res..., jo, ell..., qui...*), que tenen la propietat previsible de ser sempre pronoms; però (heterogeneïtat) hi hauria una altres lexemes que *a vegades* (absència de generalitat) serien «adjectius-adjectius», i a vegades serien uns doblement misteriosos «adjectius-pronoms», ja que un lexema adjectival (com ara *el teu*¹⁶) substituiria una construcció nominal (?) de la qual formaria part (?)."

Malgrat els problemes que planteja, aquesta concepció ha estat freqüentíssima en aquest segle i la tornarem a trobar en altres autors que examinarem de seguida. En tots ells, l'error que subjau és la consideració del pronom com una categoria. En efecte, si el pronom fóra una categoria hauria de funcionar sintàcticament de manera oposada als funcionaments de les altres categories i "des del moment que hom diu que el pronom *ocupa el lloc d'un nom (...)*, sembla que hauríem de pensar que el pronom no seria una categoria sintàctica distinta del nom", (vg. Saragossà 1996:409-410).

Després de totes aquestes consideracions sembla -opinem nosaltres- que el problema de l'adscripció dels possessius no era tal problema: si la categoria de pronom no existeix i els determinants, actualitzadors o especificadors tampoc no són una categoria sinó un funcionament sintàctic, haurem de concloure que els possessius són, encara que només siga per exclusió, adjectius. A més, si tradicionalment s'ha afirmat que els adjectius estan subordinats a un constituent nominal, haurem de convenir que els nostres possessius satisfan, certament, aquesta condició.

Tornant a Fabra i al problema de l'adscripció categorial dels possessius,

---

¹⁶ En la citació de Saragossà he substituït l'exemple que hi figura pel que estem treballant nosaltres en la frase d'À. Guimerà.

en les gramàtiques de 1898 i 1912 no tracta la qüestió i parla simplement de *possessius* sense adscriure'ls a cap categoria. Tampoc no concreta l'adscripció Moll (1952), que els estudia al costat dels pronoms personals, els demostratius, l'article, etc. i tampoc no ho fa Lacreu (1990 i 1995).

En la gramàtica de 1918 torna Fabra a col·locar els possessius dins del grup dels *adjectius determinatius*, concepte que -tanmateix- no explica. Val a dir que d'aquesta manera -és a dir, incloent els possessius en el grup dels *adjectius determinatius*- han actuat la majoria de les gramàtiques posteriors, incloses algunes de les actuals¹⁷.

Així, seguint la gramàtica fabriana de 1918, Marvà (1932:168 i 1937:45) qualifica les paraules que estudiem com a *adjectius possessius* i el mateix fan Moll (1937:121 i 1968:148), Sanchis Guarnier (1950:216) i més modernament Valor (1973:107).

4.1.2. Com a determinants.

Una altra possibilitat pel que fa a l'adscripció dels possessius, íntimament relacionada amb l'anterior, és la consideració d'aquests com a determinants. Entre els autors partidaris d'aquesta concepció trobem Ramos (1992:42-47), el qual -una vegada considerades les característiques dels anomenats tradicionalment *adjectius determinatius*- arriba a la conclusió que cal agrupar aquests i l'article en la classe dels *determinants* o més genèricament *especificadors*. Amb tot, no he trobat en Ramos ni en cap autor dels partidaris dels determinants a què pot obeir aquest canvi de terminologia (*adjectius determinatius*- *determinants*). Per tant, aquest canvi d'etiqueta no sembla justificat.

Per a aquest autor, mentre "els possessius atons sí que tindrien el comportament propi dels determinants (...) ens hem de preguntar què passa

---

¹⁷ Fins i tot, aquesta creença arriba als llibres de text de novíssima generació, com ara el de l'Editorial Tabarca, *Llengua i Literatura 3r. d'ESO*, p. 42, 1998. Analitzaré més detalladament el tractament que dels adjectius possessius fan els llibres de text de l'Educació Secundària Obligatoria i dels batxillerats en la PART QUARTA d'aquest treball.

amb casos en què un demostratiu o un possessiu tònic apareix en posició postnuclear: (...) *un company meu ha superat la prova*".

Conclou que en aquesta posició i només en aquesta posició el comportament dels possessius dits *tònics* és el propi dels adjectius. ¿Qualificatius?, caldria preguntar-se. En la resta de posicions es comportarien com a determinants. Anem a intentar demostrar que aquest punt de vista no sembla coherent, a partir de les característiques que dels determinants o especificadors presenta el propi Ramos:

a) Afirma que actuen com a actualitzadors del significat que posseeix un nom comú (*el cotxe no s'engega; aquest cotxe no s'engega*, etc.) En exemples amb possessius com *el meu llibre* o *aquest llibre meu*, l'actualització -opinem- la fan l'article o el demostratiu, però no el possessiu. A més, si aquestes paraules actualitzen, sembla més coherent anomenar-les actualitzadors.

b) Apunta que solen aparèixer en distribució complementària (**el algun cotxe no s'engega; l'aquest cotxe no s'engega*), almenys els "determinants com l'article, els demostratius i gran part dels quantificadors", assegura l'autor. Aquesta afirmació no sembla del tot certa, com a mínim amb els demostratius: *aquestes tres cadires*.

A més, opinem que aquest tret que Ramos confereix als especificadors o determinants no és aplicable als possessius de manera absoluta. Fabra ja en 1912 va considerar la possibilitat que el possessiu anara anteposat al nucli nominal quan hi havia un actualitzador altre que l'article (*un meu amic*), i molts més autors que no cite ara també es fan ressò d'aquesta construcció. De fet, *meu* es pot combinar amb quasi qualsevol determinant: *el llibre meu, aquest llibre meu, quatre llibres meus*, etc.

A més, de l'estudi diacrònic que de la construcció *un meu amic* he fet en §19, es pot arribar a la conclusió que ni els possessius plens ni tampoc les formes contractes han respectat sempre la distribució complementària; per tant, no seria una característica definidora dels presumptes determinants possessius.

c) La tercera de les característiques que dels determinants o especificadors assenyalava Ramos era el fet que aquests exigeixen una posició

prenuclear: *el veí corre la marató; algun estudiant ha copiat*. No oblida Ramos que els possessius dits tòpics, entre d'altres *determinants*, poden aparèixer en posició posnuclear: *un company meu*. En efecte, com he avançat en els exemples del paràgraf anterior, els possessius sempre poden aparèixer posposats i en molt poques ocasions poden anteposar-se (*el meu llibre*).

Consegüentment i per acabar amb l'anàlisi de la proposta de Ramos: si aquestes tres característiques sintàctiques dels *determinants* no són aplicables completament als possessius, potser ens hem de replantejar si podem encabir-los o no dins d'eixe grup o realment no podem fer-ho. Si, a més hem comprovat que en eixos casos els usos dels possessius són intercanviables amb els dels adjectius qualificatius, haurem de pensar -potser- que els possessius es comporten, més aviat, com a adjectius qualificatius, (vg. §4.4 *La proposta de Saragossà*).

A conclusions semblants a les de Ramos arribava Cuenca (1996:117, n.23) per a qui, tenint en compte el funcionament dels possessius ("no són categories plenes que afecten la intensió nominal"), no podem considerar-los -ni tampoc els demostratius, els indefinits, etc.- com a adjectius, sinó com a determinants. L'autora havia definit prèviament l'adjectiu "com una categoria purament intensional: te intensió (definició lèxica) però no extensió, a diferència del nom que sempre té extensió però no sempre intensió". Tot i això, reconeix més tard (pàg. 132) que els anomenats *tòpics* presenten característiques que els aproximen als adjectius: "necessiten la presència de l'article determinat i poden anar en posició postnuclear". A més, havia afirmat abans que "només els possessius àtons es comporten com a autèntics especificadors".

La primera part de l'afirmació (els possessius tòpics "necessiten la presència de l'article determinat") hem d'entendre-la referida a la posició anteposada (l'autora presenta **meu llibre*), perquè en els exemples de posposicions que trobem tot seguit, comprovem que els possessius tòpics poden o no portar article: "Amics teus m'han comentat la notícia", "He trobat un amic meu", etc.

4.2. Els possessius com a adjectius pronominals.

Fabra en la gramàtica de 1956:30, tot estudiant el que ell anomena el "grup nominal", abandona la denominació d'*adjectiu determinatiu* que havia fet servir fins ara i s'estima més parlar d'*adjectius pronominals*, que defineix en raó de la funció que fan en l'oració: "La funció essencial dels adjectius dits *pronominals* és d'introduir en la frase el nom al qual s'anteposen tot expressant una idea de nombre, de quantitat, d'identitat, etc."

No acabem de veure clara nosaltres la relació que pugui haver-hi entre pronom i els conceptes de nombre, quantitat, identitat, etc., que a més estan en un inventari obert, segons sembla deduir-se de l'*etc.*. Per una altra banda, no és de veres que els adjectius *pronominals* s'anteposen sempre al nom, com ara en *aquests llibres meus* o *el cotxe meu*.

Segons Fabra, tindriem les següents classes d'adjectius pronominals:

- a) "els adjectius dits possessius (que podríem també anomenar personals)";
- b) "els adjectius dits demostratius";
- c) els adjectius "mateix", "altre" i "tal";
- d) "l'adjectiu interrogatiu quin";
- e) "l'adjectiu relatiu qual" i
- f) "la major part dels adjectius dits indefinits". Dins d'aquests últims adjectius caldria incloure també els mots *prou*, *massa*, *força*, *més*, *menys*, *que* i "un bon nombre de conjunts com *un munt de*", etc.

A més d'aquests adjectius pronominals també hi ha altres elements que "serveixen per a introduir en la frase el nom". Així, Fabra cita "els articles definits i indefinits que serveixen (...) per a introduir en la frase el nom al qual s'adjunten marcant que aquest nom és un nom determinat o un nom indeterminat" i "els noms de nombre numerals cardinals quan se'ls empra adjectivament (tres cavalls, vint roures)" que també actuen com a introductors del nom.

I finalment fa uns comentaris respecte a la tradicional classificació dels adjectius en dues categories: d'una banda tindriem ara els adjectius que ell ha

anomenat pronominals i els noms de nombres usats adjectivament; aquest grup ha estat anomenat tradicionalment com a *adjectius determinatius*, "denominació certament inadequada", assegura Fabra, tot i que no explica les causes d'aquesta inadequació. La segona categoria en què es divideixen els adjectius n'abraçaria la resta i se'ls ha designats com a *adjectius qualificatius*.

Per tant i resumint el plantejament de Fabra en aquesta gramàtica, direm que els adjectius possessius són considerats "adjectius pronominals", dins del grup que inclou, a més, els demostratius, els adjectius "mateix", "altre" i "tal", l'adjectiu interrogatiu *quin*, l'adjectiu relatiu *qual* i la major part dels indefinits. Aquests adjectius pronominals i els noms de nombres usats adjectivament formarien el grup del que tradicionalment s'ha anomenat, a tort, els *adjectius determinatius*. La propietat que defineix el grup, i que he matisat en el primer paràgraf, seria la d'"introduir en la frase el nom al qual s'anteposen tot expressant una idea de nombre, de quantitat, d'identitat, etc."

Pel que fa a l'adscripció dels adjectius possessius al grup dels adjectius determinatius intentaré demostrar més avant que no sembla la més adequada. I pel que fa a la inadequació de l'expressió "adjectiu determinatiu" sembla ben certa. P. ex. Saragossà (§4.2.2, n.26) ha fet notar les confusions que pot crear la utilització del mot *determinatiu*. S'usa la paraula (i el verb corresponent *determinar*) amb quatre valors teòrics diferents:

"(...) com a sinònim de les tres nocions restrictiu, actualitzador i predicatiu (com ara quan es diu que els circumstancials «determinen» el constituent de què depenen sintàcticament), i com a designació del contingut semàntic comú a l'article i als adjectius demostratius (la propietat que el receptor coneix l'entitat representada per la construcció nominal restringida en què es troben)".

És molt probable que Fabra l'estiga utilitzant en el primer dels valors de què parla Saragossà, és a dir amb el valor de *restricció*.

Un altre autor que també ha posat en circulació la denominació de Fabra d'*adjectius pronominals* ha estat Ruaiç (1985:43-47). Sota aquesta denominació

inclou els demostratius, els possessius, els numerals, els quantitatius i els indefinits. Els interrogatius i els relatius que Fabra també considerava *adjectius pronominals* són estudiats per Ruaix com a *pronoms* i exclosos, doncs, d'aquella denominació. L'autor justifica la denominació d'*adjectius pronominals* afirmant que "tan aviat funcionen com a adjectius (o sia acompanyant un substantiu) que com a pronoms (substituint o representant un nom); per això en diem ADJECTIUS PRONOMINALS". He analitzat aquesta concepció, equivocada al meu parer, en §4.1.1.

Així doncs, els possessius són adjectius pronominals i hem vist en §1.2.1 que per a l'autor indicaven "possessió, pertinença, i també especificació, relació". Considerem amb més atenció els dos últims conceptes, el d'"especificació" i el de "relació":

El DLC dóna com a sinònim del primer, la paraula *determinació*, p. 825; és a dir que si fem cas d'aquesta significació hauríem de concloure que Ruaix situaria els possessius en l'òrbita dels determinants, o en tot cas dels adjectius determinatius. Pel que fa al concepte de *relació*, diu el DLC, en la p. 1682 que és un "lligam que uneix els diversos elements lingüístics entre ells i que constitueix per a l'estructuralisme l'objecte de la lingüística: la llengua és un sistema de relacions".

Pel que respecta al concepte de *determinació* intentaré demostrar -com he dit ja- que el funcionament sintàctic dels possessius no hi respon, i pel que fa al concepte de *relació* sembla una concepte tan ampli, que -òbviament- no és aplicable exclusivament als possessius, i per tant, no el podem prendre com un tret diferencial d'aquests.

4.3. Els possessius com a pronoms.

He analitzat en §4.1.1 la concepció tan estesa -i equivocada al meu parer- que defensava la doble consideració dels possessius com a adjectius i també com a pronoms, depenent del fet que "acompanyen un nom" o "no l'acompanyen". Ara, doncs, en aquest apartat em limitaré, per tal de no ser

redundant, a una anàlisi interna: estudiarem com entenen els autors afectats el concepte de pronom i aplicarem la seua anàlisi -si la fan- als nostres possessius.

Comencem amb Badia (1951:305). Aquest autor, sota la designació de *pronom possessiu* ens presenta tant els possessius que ell anomena *plens* com els *reduïts*, tot i reconèixer seguidament el caràcter àton d'aquests últims. L'autor justifica aquesta terminologia de *plens* i *reduïts* en funció del caràcter tònic o àton -respectivament- dels *pronoms*: les formes reduïdes (*mon pare*) són sempre àtones, mentre que les plenes poden ser àtones (*el meu pare*) o tòniques (*el llibre és meu*). Badia dedueix que en *el meu pare* el possessiu s'empra com a adjectiu i en el cas de *el llibre és meu*, com a pronom.

Ens sembla evident que si l'autor ha reconegut el caràcter àton dels possessius reduïts, aquests no poden considerar-se com a pronoms, almenys si els comparem amb l'exemple que ell presenta: *el llibre és meu*. A més, les mateixes objeccions que hem fet a Fabra en §4.1.1, i que he avançat en el primer paràgraf, respecte a la consideració dels possessius com a adjectius i com a pronoms, són vàlides per a les argumentacions de Badia.

En 1962 I:223 afirma aquest autor que "los posesivos son generalmente adjetivos, tanto por el significado como por el papel que desarrollan en la frase" però més avall afirma que "todos los posesivos enumerados [anteriormente] pueden usarse como pronombres posesivos, excepto, naturalmente, las formas átonas i *llur*, ejemplos: "és el meu, va venir amb la vostra (...)" Tot i això reconeix haver sentit "en el norte del dominio lingüístico", la forma *llur* construïda com a pronom: *la casa és llur*" Podem deduir que, en aquesta gramàtica, l'autor considera els possessius com a adjectius, tot i que la major part "pueden usarse como pronombres posesivos." Les objeccions fetes a Fabra al respecte, continuen sent vàlides ara també en aquesta nova gramàtica de Badia.

Seguint aquesta última línia, recentment ha afirmat (1994:508) que "els possessius vénen a ésser una mena d'adjectius determinatius". Allò novedós respecte a l'última gramàtica és la concreció en el tipus d'adjectiu de què es

tracta: els possessius són *adjectius determinatius* (per oposició segurament, tot i que Badia no ho diu, als qualificatius, si acceptem la divisió de Fabra). Malgrat to, “com qualsevol altre adjectiu, també els possessius, construïts amb un article, esdevenen sintàcticament substantius, és a dir: es poden convertir en els anomenats *pronoms possessius*. Així: *el meu*, referit a *el meu llibre*, funciona com un pronom”. També deixa fora ara d'aquests usos “les [formes febles] i *llur*”¹⁸.

Trobem ara un indici del que l'autor entén per *pronom*: aplicat al nostre camp dels possessius, les "construccions pronominals" serien aquelles amb "possessius independents", és a dir construccions en les quals els possessius "esdevenen sintàcticament substantius". En definitiva, es tracta, amb paraules diferents, de la diferenciació tradicional entre usos adjectius i usos pronominals que hem comentat ja en diverses ocasions.

Un altre autor que ha insistit sobre el caràcter pronominal dels possessius ha estat Pitarch (1983:57), el qual arriba a parlar de *pronoms personals possessius*, entenent-los com una subclasse dels personals -com hem dit ja en §1.2.1. Hi hem afirmat també que per a l'autor els possessius eren "producte de la transformació d'un Sprep. constituït per de +N. Personal, o +Pron. Personal, o +SN. Ex: és germà meu= (de JO); això és teu (=de TU); el seu poble (=d'ELL)".

Prèviament l'autor havia definit d'una manera poc precisa el concepte de *pronom personal* tot afirmant "que un tret essencial del Pron. és el seu valor *substitutiu del nom*". Aquest tret li feia distingir entre noms personals i pronoms personals. Així:

(...) “és obvi que els mots *jo* i *tu* (amb les seves variants *vostè-vós*) no en substitueixen cap [de nom] i, doncs, no són pronoms, sinó noms

¹⁸ Nosaltres sí hem localitzat aquesta construcció *pronominal* de *llur*, que Badia no accepta, en diverses obres i documents, encara que caldrà reconèixer que, quantitativament, sembla que ha estat molt poc usada pels nostres autors. Deixem els exemples i les conclusions al respecte per a l'apartat dedicat a *llur*, §11.

personals; sens dubte, són inviablés construccions com *Eduard em decidesc a parlar (...)* en comptes de *Jo em decidesc a parlar (...)*;

Llevat (...) de *jo* i *tu* (*vostè-vós*), considerem pronoms personals la resta d'unitats tingudes com a tal tradicionalment: *ell, ella, mi, si, nosaltres, vosaltres, ells, elles, em, et, el, la, li, ens, us, els, les, es, en, hi, ho*".

I hem de deduir, doncs, que quan Pitarch parla de N personal s'està referint als pronoms *jo* i *tu*. En definitiva, l'afirmació anterior respecte al fet que "un tret essencial del Pron. és el seu valor "substitutiú del nom" fa que Pitarch arribe a conclusions realment sorprenents: *jo* i *tu* (que tothom considera pronoms) no serien pronoms per a aquest autor, encara que sí que ho seria *ell*, fet certament ben curiós.

Que *jo* o *tu* no són pronoms substituïdors ja ho havia deixat entreveure Sánchez de Brozas (1587:51) perquè "cuando digo *ego* no se puede entender a ningún otro, pero cuando digo Franciscus se puede uno referir a otro Franciscus, de donde resulta que Franciscus puede colocarse en lugar de *ego* más bien que al revés" (traducció castellana que dóna Rigau en 1981:339). Però *ell* tampoc no és sempre substituïdor "com ara quan diem *Ho ha dit ella* assenyalant amb l'índex o amb el cap" (Saragossà 1996:418).

I més encara: el fet de ser un "substitut del nom" no sembla ser un tret definidor dels pronoms exclusivament. Pensem, p. ex. en les relacions hiperonímiques, en les quals un dels termes actua com a substituïdor d'altres noms: en comptes de "Joan Fuster" puc dir "l'assagista de Sueca"; en comptes de "Fabra" puc dir "el lingüista de Gràcia" o en comptes d' "Aristòtil" puc dir "l'Estagirita". I estarem d'acord que els segons termes de les parelles no són pronoms, tot i actuar com a "substituïdors del nom".

Per una altra banda, de la relació de suposats pronoms personals que presenta Pitarch, potser caldria excloure'n alguns, que no sempre es comporten com a tal. Així, el pronom *hi* no pot representar mai les persones i *el* (i els seus femenins i plurals), *es, li/els* i *en* s'apliquen indistintament a persones i no persones. *Ho*, per la seua banda, és realment un substitut oracional (vg.

Saragossà e.p.: §4.1.1, n. 16 i 1996:419, notes 18 i 19). I un altre aspecte encara: la forma *algú* sempre indica persona. Per tant, des d'aquest punt de vista la podríem anomenar també "pronom personal".

Per concloure amb Pitarch direm que l'autor afirmava -potser agosaradament- que "avui hom accepta que tots els possessius són pronoms", afirmació que no és, ni de bon tros, de veres. I estem comprovant-ho ara que examinem les possibilitats d'adscripció dels possessius.

Sí que presenten la mateixa consideració dels possessius com a pronoms Duarte i Alsina (1984 II:72), els quals han remarcat el fet que "cal considerar-los pronoms perquè són elements anafòrics o deíctics, en la mesura que el seu significat depèn de l'aparició d'un element lèxicament ple a l'oració o en el discurs (l'antecedent) o d'un element extralingüístic al qual fan referència". Tot i això, afirmen tot seguit que "des del punt de vista de l'estructura sintàctica superficial" es poden considerar com a adjectius per molts diferents motius, d'entre els quals ens interessa destacar-ne dos: "(...) perquè poden precedir o seguir el N nucli del sintagma nominal al qual pertanyen", (*el meu cotxe o el cotxe meu*) i "perquè poden anar precedits d'un determinant (article, demostratiu, etc.)", (*aquest meu cotxe*)¹⁹.

Així, si hem entès bé l'explicació dels autors, des del punt de vista de "l'estructura profunda" cal considerar els possessius com a pronoms, mentre que des del punt de vista de l' "estructura superficial" serien més aviat adjectius. Personalment no acabe de veure on pot radicar la diferència i no he pogut localitzar el lloc on els autors expliquen aquesta diferència entre "estructura profunda" i "estructura superficial". A més, el caràcter anafòric o deíctic dels pronoms, sembla que deixa fora d'aquest grup els anomenats *pronoms indefinitis*. *algú, tal, qualsevol, etc.*

Un altre autor que ha posat l'èmfasi sobre el caràcter deíctic o anafòric dels possessius és Weinrich (1989). Tot i que ell prefereix anomenar els

¹⁹ Els exemples són meus. Abordaré la problemàtica d'aquesta última construcció en §19.

possessius com a "articles possessifs" (vg. §1.1.3), la "remissió a la preinformació" que l'autor assenyalava com a tret essencial, connecta directament amb els partidaris dels conceptes de l'anàfora i la deixi per als possessius. Per a aquests autors, com hem dit ja reproduint paraules de Duarte i Alsina(1984 II:72) el significat dels possessius "depèn de l'aparició d'un element lèxicament ple a l'oració o en el discurs (l'antecedent)" -la deixi- o bé "d'un element extralingüístic al qual fan referència" -l'anàfora. En efecte, si com estem defensant fins ara, "seu" equival a "d'ell" pareix lògic que *ell* haja de ser una persona coneguda, d'ícticament, o sobretot, anafòricament.

Pel que fa a aquesta consideració dels possessius com a deíctics o anafòrics, hem d'assenyalar que aquesta característica no seria exclusiva dels possessius; fins i tot seria aplicable més enllà dels pronoms, com ara al verb *venir* que "tindria implicacions deíctiques, ja que es diferenciaria del verb *anar*, bàsicament perquè el destí de *venir* és el lloc que ocupen l'emissor i el receptor (o només l'emissor o el receptor)", (vg. Saragossà 1996:420). No sembla aquesta una característica que ens permeta explicar exclusivament els possessius, doncs. Cuenca també se n'adonà, d'aquest fet (1992:102 i 109), tot i que, en 1996:129, els qualifica -junt als demostratius- com a *determinants d'íctics*.

La referència a l'*antecedent* que fan Duarte i Alsina també mereix algun comentari per part de Saragossà, tot reflexionant sobre els pronoms en general. És molt comú -certament- parlar de l'*antecedent* dels pronoms substituïdors o constituents substituïdors, però allò que realment troba l'autor important no és l'*antecedent*, "sinó el constituent que es troba realment substituït". Adonem-nos que en una frase com *He anat lluny amb la meua bicicleta però no vull saber-ne ja res*, el pronom *en* no substitueix el constituent *amb la meua bicicleta*, sinó *de la meua bicicleta*. Aquesta sembla una qüestió decisiva a l'hora de saber utilitzar els pronoms febles correctament.

Des de la gramàtica generativa, Bonet i Solà (1986:44) afirmen que els possessius han de ser catalogats com a "formes corresponents a l'assignació de Cas genitiu als pronoms personals" i sintàcticament han de ser analitzats com a

S.N. I continuen afirmant que, en tant que pronoms genitius “estan marcats amb persona i nombre”, mentre que com a formes “superficialment adjectivals (...) concorden en gènere i nombre amb el N que especifiquen”. Es tracta d’una exposició de les propietats més bàsiques dels adjectius possessius realment sintètica, però amb la qual -bàsicament- coincidirem més avant.

Picallo (1992) es refereix també -tothora- a les formes possessives com a *pronoms possessius*.

4.4. La proposta de Saragossà: els adjectius possessius són qualificatius.

Una aproximació diferent a les que hem vist fins ara respecte al funcionament sintàctic dels possessius -i que farem nostra en aquest estudi- és la que planteja Saragossà (e.p.: §4.2.1, 4.2.2, 4.2.3). Vegem-ho:

Hem comprovat que moltes de les nostres gramàtiques -seguint les del castellà i les d’altres llengües- donen a entendre que els possessius, els demostratius i els quantitius funcionen com a actualitzadors, especificadors o determinants. La pregunta que ens fem nosaltres és si els possessius són realment actualitzadors o, més aviat, són adjectius qualificatius.

Una reflexió prèvia inicial ens permet de comprovar al respecte que si estem defensant que la construcció *els seus joguets* equival a *els joguets d’ell*, segons la definició en què ens hem compromés (§1.2.5) i segons acceptaria intuïtivament qualsevol catalanoparlant, bé que podem sospitar que els constituents *seus* i *d’ell* tindran la mateixa funció sintàctica. I com que, fins ara -segons sembla- cap teoria ha col.locat el constituent *d’ell* entre els actualitzadors, podem sospitar que caldrà fer el mateix amb l’adjectiu *seus*, p. ex.

Però entrem amb detall en la qüestió, caracteritzant els conceptes que usem: la restricció de lexemes nominals és el procés contrari al de la creació de lexemes nominals. El procés sintàctic de la restricció, que és el que volem caracteritzar ara,

“(...) fa passar de l’espècie que representa el lexema nominal fora de la comunicació lingüística (com ara la paraula *cadira*, que representa, fora de les oracions, *totes les cadires*), a una part d’aquesta espècie (en l'exemple anterior, *una part de les cadires*)”.

Aquesta restricció -continua Saragossà- es pot aconseguir de dues maneres diferents. La primera és “assenyalar propietats accidentals qualitatives de l’objecte o objectes de què l’emissor vol parlar al receptor” i propietats de forma, volum, color, etc.; com que aquests adjectius expressen qualitat, els podem anomenar qualificatius (*casa cantonera, cadira de fusta, finestra ovalada, etc.*)

La segona manera de restringir és quantificant l’abast referencial d’un constituent nominal, "de tal manera que passem de la totalitat de l’espècie (nom sense qualificatius) o subespècie (nom amb qualificatius), a la part que indiquen els modificadors restrictius quantitius". Aquests modificadors es poden anomenar *actualitzadors* perquè "ara hi ha una actualització o referència a un objecte o objectes del món referencial", (vg. també n. 14).

Ens falta introduir un altre detall per a poder deduir si el funcionament restrictiu dels possessius respon a la qualificació o a l’actualització: les propietats accidentals qualitatives dels membres d’una espècie no són només internes (color, forma, grandària, etc.) sinó que també poden ser propietats externes: localització en l’espai o en el temps (*taula del racó, pa d’ahir*), usuari (*taula de l’arquitecte*), canvis que l’objecte experimenta (*taula que s’emportem*). És a dir que tan qualificatiu és l’adjectiu en *finestra gran* o *any llarg* com en *finestra interior* o *any anterior*, perquè en definitiva els quatre adjectius donen propietats accidentals de qualitat que ajuden el receptor a saber de quin objecte o objectes està parlant l’emissor.

Doncs bé, haurem de concloure que l’ús restrictiu dels possessius no indica propietats accidentals internes -és clar- però sí que n’indica d’externes. I ho exemplifica l’autor amb aquesta frase: *Jaume va caure al riu i MariPuig li va deixar un jersei seu*, en la qual l’adjectiu possessiu no transmet cap propietat accidental interna del jersei, però sí que el col·loca sota el domini de MariPuig:

“no estem parlant de cap jersei de cap persona que no siga MariPuig”. És a dir, el possessiu transmetria una propietat accidental externa, i consegüentment, els adjectius possessius adoptarien el funcionament dels adjectius qualificatius. A més, la possibilitat que *seu* indique alguna quantitat o que el receptor conega el jersei de què parlem, en definitiva que *seu* adopte el funcionament dels actualitzadors, queda exclosa per la significació de la frase.

4.5. Conclusions.

El recorregut que hem realitzat per algunes de les nostres gramàtiques més importants ens demostra que la unanimitat està molt lluny d'aconseguir-se en el camp de l'adscripció categorial dels possessius i en el del seu funcionament sintàctic. Fins i tot ens ha servit per a comprovar fluctuacions i vacil·lacions dins d'alguns autors. Hem fet un recorregut per les diverses posicions al respecte que han adoptat aquests i que podríem resumir així:

Un grup molt nombrós d'autors entre els quals caldria situar Fabra -en les seues primeres gramàtiques- i els seus seguidors Marvà, Moll, Sanchis Guarnier i Valor es decantaren per la consideració dels possessius com a adjectius determinatius. Val a dir que aquesta ha estat la posició que més èxit ha obtingut al llarg del segle, fins al punt que arriba a alguns dels manuals de l'actual ensenyament secundari.

Íntimament relacionada amb aquesta concepció hem conegut la proposta de Ramos i Cuenca, per als quals els possessius no poden ser considerats com a adjectius, sinó com a determinants o més genèricament especificadors.

A continuació ens hem acostat a les idees de Fabra de la gramàtica de 1956, en la qual es mostrava partidari d'abandonar la denominació d'adjectiu determinatiu en benefici de la d'adjectiu pronominal, grup en el qual, a més dels possessius, estarien encabits els demostratius, els adjectius "mateix", "altre", "tal", l'interrogatiu "quin", el relatiu "qual" i la major part dels indefinits. Hem agrupat també Ruaiç amb aquesta concepció dels adjectius possessius.

Seguidament, hem exposat les idees dels partidaris de la concepció dels possessius com a pronoms, on hem destacat les opinions de Badia, Pitarch, Duarte i Alsina, Bonet i Solà i Picallo.

I finalment, hem ressaltat les consideracions al respecte de Saragossà, idees que hem acceptat nosaltres i segons les quals el funcionament sintàctic dels possessius no respon a l'actualització (per tant no caldria parlar dels possessius com a adjectius determinatius, com a determinants o com a adjectius pronominals), sinó que respon a la qualificació ja que presenten la caracterització que hem vist del concepte *modificadors restrictius qualificatius*. Consegüentment, hem acceptat que els adjectius possessius es comporten com a vertaders qualificatius.

5. La posició dels adjectius possessius en la construcció nominal.

Haurem de començar per reconèixer que en la llengua actual la posició habitual dels modificadors actualitzadors és davant del nucli nominal (*aquest xic, algun xic*), mentre que la posició més freqüent dels qualificatius és la posposada (*un xic intel.ligent*).²⁰

²⁰ Tot i això, no sempre ha estat així. Diéguez (1998: 415, n.7) ha presentat exemples medievals en què apareixen quantitius posposats com ara en "*La cocha faja agua molta*" o "*E guarex malaltes molts*" en comptes de *molta agua* i *molts malaltes* o aquests mateixos que hem localitzat nosaltres:

. En el *Curial e Güelfa*, obra d'entre 1435 i 1462: "Mas informaren-se de la talla e estatura dels catius dos qui eren estats venuts...", c. 44, llibre III, p. 128, en comptes de *dos catius*.

. En el poema "La glòria d'amor" de Bernat Hug de Rocabertí, personatge noble, nascut cap a 1423: "De dolors tres jo pas aspre turment", en lloc de *tres dolors*.

. O més recentment, entre 1732 i 1735, ens uns documents de *Memòries d'un capellà del segle XVIII*, a cura d'Emili Casanova: "(...) pués no y·a en lo solar de la església font alguna ni pou que tinga agua poca ni molta per a lo que es nessesita...", p. 57, en comptes de "que tinga poca ni molta agua"; "era dumenge segon después de la Epifania...", p. 71, en lloc de "era el segon dumenge..." i construccions semblants en les pàgines 180 i 199 ("los dumenges primers ..."); (...) els dos sans reys màrtirs Abdon y Senén, patrons primers de aqueste poble, y (...) per a Sen Blay bisbe y màrtir, patró segon del mateix...", en comptes de "primers patrons" i "segon patró", respectivament.

Saragossà (e.p.: §4.3.2.1) assegura haver sentit aquestes ordenacions en temps actuals en determinats pobles de l'Horta: "*Per ací hi han forns d'estos molts*". És possible que la construcció es mantinga també en altres dialectes de la llengua: jo mateix he sentit a una interlocutora barcelonina aquesta frase: "Aquests llocs on hi ha nois s'omplen de joguines quaranta". Per una altra banda, és ben sabut que una part dels adjectius qualificatius es pot anteposar: *un intel.ligent xic, un gran cotxe*, etc.

Aleshores, si hem afirmat -amb Saragossà- que el comportament sintàctic dels possessius és el dels adjectius qualificatius haurem d'explicar per què en els temps actuals es troben els possessius quan van amb article, tan sovint, davant del nucli (*el teu cotxe*), és a dir en la posició habitual dels actualitzadors.

En efecte, quan no hi ha article, els possessius apareixen posposats i l'anteposició ens sona hui estranya (*un meu germà*, vg. §4.1.2 i amb més detall en §19). En canvi, si apareix l'article, no solament és possible l'anteposició (*el meu germà*), sinó inclús la posposició (*el germà meu*)²¹. En definitiva, la posposició del possessiu és possible amb qualsevol actualitzador (*un germà meu, el germà meu, algun germà meu*) o fins i tot sense actualitzador (*fill meu*), mentre que l'anteposició només és possible -però no obligatòria- si fem servir l'article (*el meu llibre*), circumstància que també ha fet veure Badia (1994:505): **meu amic vindrà demà, teva obstinació fa mal efecte*.

Haurem de concloure, doncs, que la posició bàsica dels adjectius possessius és aquella que és possible amb qualsevol actualitzador (la posnuclear) i no aquella que -a hores d'ara i en general- no és quasi mai possible i quan ho és, no és obligatòria (la prenuclear).

Així, la possibilitat que els adjectius possessius es puguin dir posposats s'explicaria perquè el seu comportament és el dels adjectius qualificatius i aquesta és la posició bàsica en la llengua actual: *un gos gran, un xic intel.ligent*. Per a explicar que molt sovint s'anteposen els possessius "podríem tindre en compte que la propietat de la determinació o unicitat comporta l'article, i el fet que aquest lexema siga una conseqüència de l'ús comunicativament determinatiu dels qualificatius locatius, permetria que la causa (l'adjectiu qualificatiu) es mogués irregularment fins a situar-se al costat del seu efecte (l'article)", (vg. Saragossà e.p.: §4.3.4.4).²²

²¹ Respecte a aquestes construccions amb article i possessiu posposat (*el germà meu*) han estat diversos els autors que, implícitament o explícita, les han reputades -sense cap fonament- com a inacceptables i quan no és així pràcticament són reduïdes a la marginalitat. A part de ser completament vives en el valencià actual, demostrarem en §18 que eren usades -fins i tot profusament- pels nostres clàssics.

²² Sempre que aquest autor utilitza la paraula *determinació*, la fa servir en el sentit de "contingut semàntic comú a l'article i als adjectius demostratius -en aquest cas, òbviament, es

Realment, continua l'autor, no hi ha cap diferència comunicativa entre usar anafòricament o díticament un demostratiu (*Aquesta persona [que he dit / que assenyale]*) i recórrer a l'article i a un modificador qualificatiu que assenyale la situació en què es troba l'entitat de què volem parlar (*la persona [adés] esmentada, la persona de davant de mi*).

Per tant, actuant d'aquesta manera s'han situat els adjectius possessius dins de l'òrbita dels adjectius qualificatius locatius, és a dir adjectius qualificatius que introdueixen propietats accidentals qualitatives externes (de lloc o de temps), (vg. §4.4 d'aquest treball), i per tant els ha situat en un camp relativament ample, traient-los de l'aïllament marginal. Per a l'autor qualificatius locatius serien "següent, present, esmentat, tercer...", com en aquests exemples:

- a) El següent capítol / el capítol següent.
- b) L'anterior dia / el dia anterior.
- c) L'actual any / l'any actual.
- d) El passat juliol / el juliol passat.
- e) L'esmentada obra / l'obra esmentada.
- f) El segon capítol / el capítol segon.

Com comprovem en aquests exemples els qualificatius locatius, dels quals els adjectius possessius són un subconjunt, es poden anteposar i posposar, exactament igual que els possessius:

- a) El llibre meu / el meu llibre.
- b) La literatura nostra / la nostra literatura.
- c) La llengua seua / la seua llengua, etc.

6. Una nota sobre els adjectius possessius en la predicació.

---

refereix a l'article- és a dir "la propietat que el receptor coneix l'entitat representada per la construcció nominal restringida en què es troben" (e.p.: §4.2.2, n. 26)

Un altre dels funcionaments dels adjectius possessius que mereix algun comentari és quan aquests funcionen predicativament, ja siga amb els verbs *ser*, *semblar* o alguns altres com *esdevenir*, *tornar(-se)*, *fer (-se)*, com ara en aquestes construccions: *Esdevenir seu/ Tornar(-se) dels nostres / Fer-se'l seu* o aquests altres extrets de *Vol nocturn*, de Gemma Lienas, en 1993:

(...) el lloc de treball era ben seu des del dilluns pròxim, p. 90;

La culpa era seva i ben seva., p. 154, etc.

Segons la definició que hem acceptat (adjectius possessius = *de* de la restricció nominal + pronom personal), els possessius no haurien de poder funcionar predicativament, ja que la preposició *de* és per definició la de la restricció, però acabem de comprovar que això no és de veres i sí que poden fer-ho, tot i que caldrà reconèixer que amb prou faenes.

Es tracta, doncs, d'un ús excepcional dels possessius, però no exclusiu d'aquests: també els admeten els altres adjectius qualificatius: *ser treballador*, *tornar-se reaccionari*, etc. En definitiva, la hipòtesi sobre el valor dels possessius en què ens hem compromés no ha creat aquest enigma teòric, sinó que ha tret a la llum un problema preexistent a la hipòtesi (*ser de fusta*, *ser seu*).

PART SEGONA: VISIÓ DE CONJUNT EN ALTRES LENGÜES.

Una vegada hem estudiat la naturalesa teòrica dels adjectius possessius i abans d'examinar els problemes morfològics i sintàctics que la llengua actual té plantejats, qüestions que examinaré en la PART TERCERA, he considerat necessari assolir primer una visió històrica dels adjectius possessius, per a la qual cosa els examinarem en la llengua llatina, en §7. De la mateixa manera, he cregut també interessant de conèixer els usos dels possessius en algunes de les llengües romàniques veïnes, concretament en occità, francès, italià i castellà, qüestions que examinaré en §8.

7. Els orígens: els possessius en la llengua llatina.

7.1. Justificació de l'estudi dels possessius llatins.

Considerem necessari, abans d'endinsar-nos en l'estudi dels possessius catalans, acostar-nos als possessius en llatí, origen de molts dels nostres usos actuals. Serà interessant comprovar, p. ex. si aquesta relació no sols semàntica sinó també morfològica entre adjectius possessius i pronoms personals, observada per tants dels nostres estudiosos, es confirma en la diacronia quan atenem al seu origen llatí. Ens serà útil comprovar també, p. ex., si l'actuació del valencià actual, dialecte en el qual s'està produint un retrocés en l'ús dels adjectius possessius (*el nostre cotxe...el cotxe de nosaltres, el llibre vostre...el llibre de vosaltres*, vg. §1.2.5) pot haver conegut alguna construcció semblant en la llengua llatina.

Hi ha encara més motius que justifiquen, al nostre parer, l'acostament als possessius llatins: comprovarem en quin moment i en quina situació sorgiren les formes contractes dels possessius, que han tingut una utilització tan profusa al llarg de la nostra història literària. En definitiva, estudiarem l'evolució

morfològica dels possessius llatins i les seues implicacions en català. Serà interessant comprovar també si el possessiu llatí SUUS s'utilitzava ja en aquesta llengua per a diversos posseïdors, com ocorre hui dia amb els seus continuadors, en la immensa majoria dels dialectes catalans, i per tant, podrem comprovar si es pot parlar -de nou- d'*ambigüitat* del possessiu o simplement cal parlar de la continuació d'un tret que ja existia en llatí.

I més motius encara que justifiquen l'estudi dels possessius llatins: el català utilitza aquestes formes més parcament que algunes de les llengües actuals com ara el castellà o l'anglès; però ¿amb quina freqüència utilitzava els possessius la llengua llatina? Més encara: hem afirmat en §5 que la posició bàsica dels possessius catalans és la posnuclear; però, ¿en quin lloc de l'oració col.locava el llatí els adjectius possessius?

Intentaré respondre a totes aquestes preguntes en les pròximes pàgines.

7.2. Anàlisi d'una actuació de Tekavcic: la dualitat "formes reflexives / formes no reflexives.

Una distinció prèvia que cal fer -segons Tekavcic (1972:176) quan ens acostem als possessius llatins és la diferenciació entre possessius en "funció reflexiva" i aquells en "funció no reflexiva". Els primers expressarien relacions de possessió referides al subjecte, mentre que en els no reflexius anirien referides a qualsevol altre constituent nominal. L'autor matisa que l'oposició entre la "funció reflexiva" i la "no reflexiva" s'expressa només en les formes de 3a. persona singular i plural, "ma la coerenza del sistema esige che esa venga introdotta in tutto quanto il sistema", i addueix entre altres, aquests exemples:

MARCUS AMAT SUUM FILIUM: Marc ama el seu (propi) fill: funció reflexiva.

MARCUS AMAT EIUS FILIUM: Marc ama el seu fill (d'un altre): funció no reflexiva.

LIBERI AMANT SUUM PATREM: Els fills amen llur (propi) pare: funció reflexiva.

LIBERI AMANT EORUM PATREM: Els fills amen llur pare (d'uns altres): funció no reflexiva.

Aquestes són les formes clàssiques referides a la funció reflexiva:

	Sing.			Plural		
Un sol	MEUS	MEA	MEUM	MEI	MEAE	MEA
posseïdor	TUUS	TUA	TUUM	TUI	TUAE	TUA
	SUUS	SUA	SUUM	SUI	SUAE	SUA
Diversos	NOSTER	NOSTRA	NOSTRUM	NOSTRI	NOSTRAE	NOSTRA
posseïdors	VESTER	VESTRA	VESTRUM	VESTRI	VESTRAE	VESTRA
	SUUS	SUA	SUUM	SUI	SUAE	SUA

Adonem-nos que les formes del possessiu de 3a. persona per a un sol posseïdor i per a diversos són idèntiques en aquest quadre de Tekavcic, conseqüència del fet que la llengua llatina també disposava només de cinc pronoms personals i, consegüentment, de cinc adjectius possessius. He tractat aquesta qüestió en català en §1.2.5, de manera més extensa.

Pel que fa a les formes clàssiques en funció "no reflexiva", només la 3a. persona -com hem apuntat ja- en desenvolupà unes de particulars, amb la possibilitat d'expressar el nombre del posseïdor i de portar a terme -dins del grup dels diversos posseïdors- la distinció entre masculí i neutre front al femení. Són aquestes:

Masc. + Fem. + Neutre

Un sol	
posseïdor	EIUS

	Masc. + Neutre	Fem.
Diversos		
posseïdors	EORUM	EARUM

Comprovem la utilització de les formes "no reflexives", tot reproduint exemples de Tekavcic:

Eius campus/campi/terra: el seu camp (d'aquest o d'aquesta)/els seus camps (d'aquest o d'aquesta) /la seua terra (d'aquest o d'aquesta), etc.

Eorum campus/campi/terra...: llur camp (d'aquests)/ llurs camps (d'aquests) /llur terra (d'aquests), etc.

Earum campus/campi/terra...: llur camp (d'aquestes)/llurs camps (d'aquestes) / llur terra (d'aquestes), etc.

En realitat, quan Tekavcic col.loca entre les formes del "possessiu no reflexiu" EIUS, EORUM, EARUM està passant per alt que aquestes són les formes en genitiu del demostratiu IS, EA, ID, habilitades per a usos possessius -si es vol- però en definitiva formes del demostratiu, no del possessiu. Conseqüentment no és lícit afirmar que es tracte d'un "possessiu no reflexiu" i per tant les traduccions correctes de les frases anteriors serien les que figuren entre parèntesis. Corrobora la nostra idea el fet que si EIUS o els seus plurals foren realment adjectius possessius que depengueren de CAMPUS, anirien en nominatiu i no en genitiu, que és el cas en què figuren en els exemples de l'autor.

No ens ha d'estranyar, doncs, que al costat d'aquests usos del demostratiu IS, EA, ID, Bassols I 1971:192 haja citat exemples de la utilització en la parla col.loquial de SUUS en funció "no reflexiva": *meritis suis* (i no eius) *gratias referre volui* (C.I.L.); *si quidem hanc vendidero pretio suo* (i no eius) (Plaute), fenomen que ens fa veure que "no es fácil establecer un criterio claro entre uso estándar clásico y desviación", (Martínez Alcalde 1996:22). Aquestes utilitzacions *desviades* s'incrementarien encara més en llatí vulgar. És molt probable -opinem- que aquest fet es produïra en funció d'un procés de

simplificació morfològica de la llengua. No era fàcil que es mantingueren dos tipus de formes diferents, depenent del constituent nominal a què anaren referides. I és comprensible que la simplificació s'iniciara primer en la parla col·loquial i s'incrementara en llatí vulgar fins arribar a les llengües actuals.

Amb tot, caldria saber per quina raó l'estadi lingüístic previ havia operat amb una distinció com la de $\pm$ subjecte. N'ignore els motius i deixi la qüestió oberta.

I una altra conclusió a partir dels exemples que citava Tekavcic per a la "funció no reflexiva": comprovem ara com aquella tendència del valencià actual a la utilització de la construcció *de + pronom* en comptes de l'ús del possessiu corresponent (vg. 1.2.5): *el nostre cotxe...el cotxe de nosaltres; el llibre vostre...el llibre de vosaltres*, etc. té un suport en la llengua llatina de fa vint segles, tot i que, segons sembla, reduït a la tercera persona (*Marcus amat eius filium*). El mateix caldria dir, és clar, per a la construcció *llibre d'ell* en compte de *llibre seu* que defensaré en §16.

7.3. Les formes ILLIUS i ILLORUM en funció no reflexiva.

Però tornem a les formes EIUS, EORUM, EARUM en aquella funció suposadament de possessiu no reflexiu. És molt probable que, a més d'aquestes, s'utilitzaren també en aquests mateixos usos, les formes de l'adjectiu ILLE (ILLIUS i ILLORUM) almenys en el llatí popular, com han fet veure Jordan i Manoliu (1972:297) o el propi Tekavcic (1972:182).

Duarte i Alsina (1984 II:38) han afirmat al respecte que l'adjectiu IS, EA, ID va ser abandonat en llatí vulgar a causa de "la seva excessiva brevetat fonològica (...) i substituït en les seves funcions pel pronom demostratiu de tercera persona *ille*". Entre les funcions que perdé hem de suposar nosaltres que estava també aquesta extensió als usos possessius que, de fet, no s'ha conservat en cap llengua romànica.

El procés pel qual s'arribà a l'ús possessiu a partir dels adjectius ILLIUS i ILLORUM ha estat també objecte de discussió:

Per a Lausberg (1963/70:232) la mecanització del pleonasme ILLORUM (**sua casa illorum*)²³, habitual en llatí vulgar, acabà per fer supèrflua la presència de SUUS.

Altres autors, com ara Togeby (1968:66-71) han considerat que la generalització d'ILLORUM com a possessiu seria molt posterior a la de SUUS, fet que hauria estat possible a causa de la creació prèvia d'ILLORUM com a objecte indirecte del pronom personal ²⁴:

"La généralisation de *illorum* come possessif est très postérieure à celle de *suus* (...) mais (...) elle n'a été rendue possible que par la création préalable d'un *illorum* comme datif tonique du pronom personnel. (...) il y aurait donc, en principe, interruption entre l'emploi possessif de *illorum* en latin (...) et son emploi dans certains langues romanes."

Els seus arguments són fonamentalment d'ordre geogràfic, ja que ha comprovat que la utilització d'ILLORUM com a possessiu sols apareix allà on trobem igualment l'ús d'ILLORUM com a datiu tònic del pronom personal *i*, consegüentment, ha d'haver una relació entre els dos usos. Aquesta relació no pot concebre's -assegura- més que "dans le sens du datif au possessif, et non inversement".

²³ És molt probable que la construcció catalana -i castellana- que presenta un possessiu *i*, a més, un complement introduït per *de* (*sos drets d'els*), que estudiaré en §17, tinga en la base aquest pleonasme llatí.

²⁴ He citat Lausberg, a partir de la informació que presenta Martínez Alcalde (1996:54). Pel que fa al comentari de Togeby, presente, tot seguit, algun exemple dels derivats d'ILLORUM com a pronom personal d'OI, en català, tot i que tractaré aquesta qüestió amb més detall en §11.6:

J. Miralles en *Un llibre de cort reial mallorquí del segle XIV (1357-60)*, trau a col·locació un text de l'escrivà Bernat Vert on llegim: "que yo e los béns meus lus sia tengut", en 1358. Par (1923:24) afirma que Metge no usa *lurs* en la traducció del *Valter*, però en *Lo somni* (1398) "l'esmerça vint vegades, quantitat exigua en comparança amb la forma *los* qu'hom hi troba generalment". N'extrac alguns exemples d'un ús que, segons l'autor "reflexava lo període final del ús datiu de *lurs*: "no vey a que esperit ne altra cosa lurs isqués del cors"; "no creen que jamás lurs venga"; "ço que ara lurs plau ades lurs desplaure", etc. Sembla que té raó Par quan afirma que *llur* com a OI estava en franca retirada en aquesta època i concloem açò després d'examinar tres obres d'Antoni Canals, d'entre 1395 i 1419: només he localitzat un exemple de *llur* en aquesta funció: "aquest tractat sia comunicat singularment a vostres donzelles, per ço que, axí com vostra altesa lurs és aximpli de honesta vida...", en *De arra de ànima*, p. 123.

L'autor presenta encara dos arguments més en aquesta línia: ILLORUM té en totes les llengües romàniques on s'ha introduït un desenvolupament tònic i no àton. Si aquesta forma haguera estat, en origen, un possessiu presentaria una doble evolució, tònica i àtona (igual que la de MEUS, TUUS i SUUS en totes les llengües romàniques). Si només trobem la forma tònica és perquè ILLORUM fou d'entrada un *pronom personal* accentuat, assegura l'autor.

I encara més: si el possessiu ILLORUM continua directament la construcció llatina, no s'explica que el seu femení ILLARUM no haja perviscut també. Per contra "si l'on considère (...) que le point de départ est le remplacement de la forme unique pour les trois genres, *illis*, par *illorum*, on comprend que la distinction des genres ait été abandonnée."

Conseqüentment, i tornant al principi, Togeby es creu autoritzat a considerar que l'ús d'ILLORUM com a datiu és anterior a l'ús com a possessiu dels seus derivats.

Amb tot i si analitzem mínimament aquesta teoria, hi ha una idea que costa d'acceptar sense més demostracions. Em referisc a la interrupció -que el propi autor reconeix- entre els usos possessius d'ILLORUM en llatí i els usos possessius actuals en algunes llengües romàniques. En definitiva, hauríem d'acceptar que els usos actuals dels derivats d'ILLORUM en les llengües romàniques no tenen en la base els usos possessius d'ILLORUM en llatí, circumstància -com a mínim- certament sorprenent.

7.4. La regularització morfològica en els possessius llatins: implicacions en el català.

En els possessius de la primera taula de Tekavcic constatem que en les formes NOSTER I VESTER alternen dues variants en el lexema: /noster/ i /nostr/ per una banda i /vester/ i /vestr/ per una altra. Pel que fa a la 2a. persona del plural, el llatí arcaic posseïa ja la forma VOSTER, documentada en algun exemple de Plaute, segons assegura l'autor en les pàgs. 183-184. Afirmar, a més, que es pot tractar d'una creació analògica sobre NOSTER i una cosa

semblant pensen Meyer Lübke (1926), Badia (1951:308) o Menéndez Pidal (1968:258). Fóra com fóra VESTER no ha continuat en cap idioma neollatí mentre que de VOSTER procedeixen les formes dels romanços. És molt probable que, a més de la regularització morfològica induïda per NOSTER, influïra també la que propiciaven les formes NOS-NOSTER i VOS-VOSTER, (cf. en Tekavcic, supra).

Tot i això la substitució de VESTER per VOSTER -pensem- potser no fóra tan arcaica com alguns han volgut assegurar. Encara hem registrat nosaltres algun cas dels derivats de VESTER en un jurament feudal, mig llatí, mig català de 1035-1055:

“(...) que in corpore *vestro* si tene...”;

“(...) che tu mi chomoniràs o per ti o per *vestro* misaticho, per nomen de sacramento.”;

“(...) de istos kastelos che vos mi comendates, et de *vestra* muliere et *vestro* filio ad qui vos...”.

Almenys, és factible pensar que VESTER subsistira en la llengua escrita durant molts segles perquè aquest document, p. ex. no coneix els derivats de VOSTER.

La substitució de VESTER per VOSTER no fou l'únic cas de regularització quant a la forma. Aquesta és ben visible també en les formes TEUS per TUUS i SEUS per SUUS, que sorgiren a partir de MEUS, i que detectem ja en llatí vulgar ²⁵. Segons afirma Martínez Alcalde -seguint Bourciez- foren característiques de l'Itàlia central, el sud de la Gàl·lia i la

²⁵ Vg. Badia (1951:307) i Moll (1952:193). També Duarte i Alsina (1984 II) afirmen que el pas de TUUS, SUUS a *teu, seu* cal justificar-lo “per semblança amb el possessiu de primera persona, canvi que degué ser afavorit per la dissimilació de labialitat de la vocal [o] seguida de la semivocal [w]”. Tot i això discrepen respecte al moment en què cal situar el canvi: per a aquests autors les formes [tów] i [sów] degueren existir en català “perquè són les formes usuals del dialecte alguerès modern, cosa que invalida els ètims del llatí vulgar *teum i *seum, postulats per explicar les formes *teu i seu*”. Consegüentment per a Duarte i Alsina es tractaria, doncs, d'un canvi ocorregut en català i no en llatí vulgar. Amb tot, Tekavcic (1972) sembla anul·lar aquesta afirmació quan addueix el següent exemple, atestat en una inscripció del llatí vulgar: *cum marito seo* (CIL XII, 5692, 9).

Lusitània. Podríem afegir nosaltres que és molt probable que calga incloure ací el nord-est de la província tarraconense. Les formes esmentades són les que han continuat hui en català, en occità i, a més, en portugués i en alguns dialectes italians, concretament en els meridionals²⁶.

7.5. Origen i formació dels possessius contractes.

Junt a les formes clàssiques ja citades degueren existir en llatí vulgar unes “contraccions [d’aquestes] per a la posició inaccentuada i proclítica”, vg. Badia (1951:307). Aquest autor utilitza el mot *contracció* en la seua accepció de “acció de contreure o de contreure’s”, és a dir “escurçar per omisió d’un o més sons” (GEC, V, 550/561). Del que diu Badia unes pàgines abans, hem de deduir que quan parla de *posició inaccentuada* s’està referint als usos àtons i proclítics del possessiu (posa com a exemple *el meu pare*). L’autor parla de *MUM <MEUM, *MA<MEA, *TUM<TEUM, *TA<TUA, *SUM<SEUM i *SA<SUA.

Moll (1952:194) també parla de “formas contractas” i col·loca les de 3a. persona sense asterisc -ja que semblen les úniques documentades- i afegeix els plurals: *MOS, *TOS, SOS, *MAS, *TAS, SAS. L’autor no consigna els ètims però podem deduir-los d’alguns comentaris de Badia (supra): *MOS hauria sorgit a partir d’un plural *MONS, fet sobre el singular i hem de suposar nosaltres perquè Badia no ho diu, que la mateixa explicació valdria per a *TOS i SOS. Pel que fa als femenins plurals *MAS, *TAS, SAS s’haurien format -continuem deduint nosaltres- a partir de les formes singulars *MA, *TA, SA.

Duarte i Alsina (1984 II:77) també expliquen el naixement dels possessius contractes a partir “d’una contracció de les vocals explicable per la condició d’atonicitat pròpia dels clítics...”

En suma, de les formes llatines contractes haurien nascut les nostres formes dites *àtones* i les homònimes occitanes, segons Anglade. Aquest autor,

²⁶ Vg. Alibèrt (1976) o Anglade (1977) per a la llengua occitana i Rohlfs (1968 II) per a la italiana.

com Badia, situa el moment de la reducció fònica en el llatí vulgar (vg: Anglade 1977:250). Una opinió semblant presenta Tekavcic (1972:186) per a qui les primeres diferenciacions entre formes tòniques i àtones estan ja atestades en el llatí del s. V o VI, en boca del gramàtic Virgili que cita les formes MUS, MI, MO i MUM.²⁷

Algun autor, com ara Lyons (1986 i 1993) han defensat l'existència d'una doble sèrie de possessius en el llatí parlat almenys, i citen com a antecedent algun exemple ja de Quint Enni (poeta llatí que visqué entre el 239 a.C. i el 169 a. C. (GEC, VI, 628): *postquam lumina sis oculis bonus Ancu(s) reliquit* (i no suis oculis) (Ann. 149).

Segons la proposta de Lyons que replega Martínez Alcalde (1996:24) "al menos desde la reestructuración del sistema sintáctico nominal en la época en que surgió el artículo definido ²⁸ (...) habría una serie de formas fuertes tónicas MEUS/-A, TUUS/-A, SUUS/-A junto a una serie de formas reducidas átonas MUS/-A, TUS/-A, SUS/-A en las que se había producido la pérdida de la vocal del radical". L'autor suposa "que esta serie era panlatina, utilizada en Iberia entera así como en Galia" i que haurien donat lloc a algunes de les que posteriorment subsistiren en el castellà medieval ²⁹.

Malgrat tot, no ens han de passar per alt els ètims que consigna Badia per a explicar el naixement de les nostres formes contractes: l'autor parla de MEUM, TEUM, SEUM però MEA, TUA, SUA. Vegem-ho tot seguit amb més detall.

²⁷ Pighi també les documenta en una carta d'un soldat de Trajà, "Lettere latine d'un soldato di Traiano", p. 42-43 i 67, segons Tekavcic (1972:186), carta que reproduïsc en §7.9.

²⁸ Després de consultar Bassols I (1971:223) comprovem que exemples clars d'ILLE com a article "no se dan más que en el habla vulgar (a partir de la época postclásica) y en el latín decadente" i addueix com a exemples *ille mortuus* (Itala) o *ille alter* (Vitae Patrum); en la pàgina 6 de la mateixa obra llegim que el període postclàssic aniria segons l'autor "desde la instauración del Imperio (30 a.J.C.) hasta Adriano (117 d.J.C.)", mentre que el decadent començaria en aquesta última data i arribaria "hasta San Isidoro (600)". Hauríem de concloure, doncs, que Lyons ha remuntat l'origen de les formes contractes al moment de l'inici, aproximadament, de la nostra era.

²⁹ Més endavant (Martínez Alcalde 1996:41/46) comprovem que Lyons addueix la forma *mos* del vers 22 de l'*Auto de los Reyes Magos* (*en mos dias*) junt a d'altres formes com *to(s)* i *so(s)*, per a justificar aquesta afirmació: "(...) se trataría de una de las reliquias esporádicas de las formas átonas anteriores al siglo X y que procederían, a su vez, de una serie átona contracta del latín vulgar."

7.6. Incògnita sobre els ètims de les formes *mon, ton, son* però *ma, ta, sa*.

Acabe de suggerir que no sembla coherent que Badia consignara els ètims masculins dels nostres possessius contractes acabats en -m (MEUM, TEUM, SEUM) i tanmateix els femenins els presentara ja d'entrada sense la -m final (MEA, TUA, SUA), perquè hem de partir de la base que aquesta consonant, que caigué ja en el llatí clàssic (Duarte i Alsina 1984 II: 77), ho faria tant en els masculins com en els femenins, com és normal. El que hi ha en la base d'aquesta actuació no és una altra cosa que la dificultat d'explicar per què els possessius contractes masculins del català actual han mantingut la nasal final, mentre els femenins no ho han fet.

Duarte i Alsina (supra), davant d'aquesta discordança, qualifiquen d' "aspecte una mica anòmal (...) la conservació de la *m* final de l'acusatiu singular llatí transformada en [n]" (*mon, ton, son*), fet que contrasta amb la pèrdua en els femenins *ma, ta, sa*, sobretot si tenim en compte -com hem assenyalat ja- que "aquesta consonant en posició final es perdia en la llengua col.loquial ja en l'època del llatí clàssic". Afegeixen que aquesta conservació excepcional s'ha intentat explicar en funció de l'ús proclític d'aquests possessius, "ja que és semblant a la [conservació] que té lloc *en in* > *en, tam* > *tan, sum* > ant. i dial. *són, som*, etc." L'explicació no acaba de satisfer els nostres autors perquè els masculins singulars *mon, ton, son* i els femenins *ma, ta, sa* es trobaven en les mateixes condicions fonètiques i sintàctiques i els femenins no han mantingut la -n final. Tot açò fa concloure els autors que "en la conservació de la nasal final en els mots proclítics hi ha o bé un cert grau d'indeterminació o bé algun factor que no s'ha arribat a definir".

I un altre dubte encara, que ens plantegem nosaltres: si les formes *mon, ton, son*, són tan antigues, ¿per què no actuà la regularització morfològica cap a les formes femenines, si hem comprovat en §7.4. que aquesta ha estat una constant en la formació del paradigma dels possessius llatins? ¿I si suggerírem que les formes llatines MEUM, TEUM, SEUM, MEAM, TUAM, SUAM

evolucionaren regularment i donaren les formes *mo, to, so, ma, ta, sa* i posteriorment s'introduïra la *-n* només en els masculins? El gramàtic Virgili cita ja en el llatí del s. V o VI les formes MUS i MO -com hem assenyalat en §7.5- formes que semblen contradir els ètims que proposava Badia. Aquest fet implicaria, certament, que les formes MO i MOS són ben antigues.

La nostra hipòtesi explicaria que hàgem localitzat textos catalans d'època primerenca on el possessiu masculí apareix sense la *-n* final i que presente tot seguit:

- a) En un document de 1241 o 1242 pel qual Sança de Viu dóna al seu nebot, l'abat Berenguer, el castell i la vila d'Aguilar de Ribagorça:

"...abad de Sem Pe, nebod meu, del castet d'Agila e de la vila et de tot *so* terme so que io·i·e ni aver i dei per razo de castlania ni per *mo* aviage en tal manera..."

- b) En un informe per qüestió d'heretges, de 1250:

"Ja, azo é En Blanc, e·n cuniad Talafer, e·n Guiamet es qui venen veer *mo* pare";

"...que sí fa ma sor e *mo* cuniad e·l ferer e sa muler".

Hem comprovat, doncs, que en aquest últim document *mo* apareix al costat de *ma* i *sa* -formes sense la *n* final. Haurem de convindre, doncs, que aquests exemples contradiuen realment l'evolució de Badia MEUM> MON.

A més, aquestes vacil·lacions, pel que respecta a la presència o no de la *-n* final, no foren exclusives del català; mentre que -segons Alibèrt 1976:77- la sèrie *àtona* de la llengua occitana actual presenta, com en català, *mon, ton, son, ma, ta, sa*, Anglade (1977:250) situa en el paradigma *àton* del provençal antic les formes *mo, mon; to, ton; so, son*, i després d'afirmar que en el llatí vulgar MEUS, TUUS, SUUS s'havien ja reduït a MOS, TOS, SOS i MEUM, TUUM, SUUM havien donat ja MOM, TOM, SOM d'on naixen les formes provençals *mon, ton, son* assegura que "les doubles formes *mo-mon, to-ton, so-son* s'expliquent par l'emploi ou la suppression de *n* dite instable". ¿Utilització o

supressió de la -n, en funció de què?, cal preguntar-se. ¿I eixa inestabilitat no afectava el femení?

Igual que en català, també en occità hem registrat nosaltres algun exemple de pèrdua de la -n en època antiga. Com ara en un vers del trobador Bernat de Ventadorn:

“Tout m’a *mo* cor, e tout m’a me...” (“*Roba el meu cor, que és furt malvat*”, segons traducció de L. Badia)

En definitiva i per concloure: els ètims que plantejava Badia per a explicar el naixement dels nostres possessius contractes difuminaven el problema que suposa justificar la presència sobtada d'una -n en posició final en els possessius masculins. A partir dels exemples que he presentat hem suggerit que no sembla desraonat afirmar que els ètims llatins corresponents donaren, en principi, *mo, to, so, ma, ta, sa*. Amb tot, ens quedaria per explicar encara quan i per què s'incorporà la -n, i per què ho féu només en masculí, circumstàncies que, ara per ara, desconec.

7.7. L'adjectiu possessiu SUUS.

Una de les conclusions que podem extraure de l'anàlisi dels possessius llatins és que l'adjectiu possessiu SUUS tant podia referir-se -en llatí clàssic- a posseïdor singular com a posseïdor plural. En altres paraules: la llengua llatina clàssica no disposava d'una forma específica per al posseïdor plural, fet que Jordan i Manoliu (1972:80) han intentat explicar en funció del propi caràcter reflexiu de SUUS, en tant que feia referència a un constituent nominal expressat en la mateixa proposició: *pater amat suos filios* però també en *filiu amant suum patrem*, (els exemples són de Togeby 1968:66). Nosaltres hem explicat en §1.2.5 que la quantitat regular d'adjectius possessius en català és cinc, ja que només hi ha cinc pronoms personals. Comprovem ara que l'explicació era també vàlida

per a la llengua llatina on SUUS, com acabem de veure, es podia utilitzar per a posseïdor singular i per a posseïdor plural.³⁰

Ja constataren els gramàtics llatins aquest fet, atés que el gramàtic Virgili -que ja hem citat en §7.5 - afirmava en el s. V o VI: *cum dicimus MEUS, TUUS, SUUS, et in plurali numero NOSTER, VESTER, quaeritur quam tertiam personam huc ponere debeamus*³¹; l'autor no extragué la conclusió que eixa era la quantitat regular d'adjectius possessius en la llengua. La resposta a la pregunta de Virgili constitueix -en opinió de Tekavcic- "una delle maggiore innovazioni del tardo latino parlato nel campo dei possessivi", afirmació que sembla exagerada en relació, sobretot, a les llengües que mantingueren els derivats de SUUS, encara que fóra parcialment, com ara el català o el castellà, (vg §8), les quals s'haurien comportat de manera regular: a tants pronoms personals correspondrien tants adjectius possessius.

El fet que SUUS es fera servir tant per a posseïdor singular com per a plural en l'època clàssica és detectat també per Par (1923:35) quan afirma que per a la tercera persona del plural "lo llatí clàssich esmerçava la mateixa forma de la unitat: *suus*", o per Coromines (1971:84) quan afirma que "(...) *suus* s'usava amb posseïdor plural en llatí clàssic". A més, hem d'afegir també que en "llatí vulgar el possessiu *suum* deixà de ser únicament reflexiu" i podia tindre "com a correferent un element amb qualsevol altra funció sintàctica. Anàlogament, **illurum* deixà de ser només no reflexiu", (Duarte i Alsina 1984 II:73).

Així hem de suposar que en el període de transició cap a les llengües romàniques coexisteixen els derivats de SUUS (amb valors reflexius i no reflexius, per a posseïdor singular i plural) amb els d'ILLORUM (amb valors reflexius i no reflexius però per a usos exclusius amb posseïdor plural).

La manera d'afrontar les llengües romàniques incipients aquesta circumstància fou diversa, com veurem en §8. Avancem ara que no és

³⁰ He avançat ja aquesta idea arran del quadre de Tekavcic sobre les formes possessives en "funció reflexiva", (vg. §7. 2).

³¹ La cita és de Bourciez, replegada per Tekavcic (1972:180) i es podria traduir així: "*quan diem MEUS, TUUS, SUUS i en nombre plural NOSTER, VESTER es busca quina [forma de] tercera persona hem de posar-hi.*"

d'estranyar que moltes d'aquestes no generalitzaren els usos d'ILLORUM, en tant que aquesta forma coexistia per a posseïdor plural amb els derivats de SUUS, que a més eren d'ús més general. És a dir que si per a un única posició coexistien dues formes, és natural que acabara per eliminar-se aquella amb un àmbit d'actuació més reduït, i a més la que era irregular, segons hem constatat ja.

7.8. Freqüència d'ús dels possessius en llatí.

Pel que fa a la utilització dels possessius en llatí, Bassols (1971 I:192-194) ha destacat la parquedat amb què eren emprats, afirmació que resulta evident si tenim en compte que -com hem dit abans- només s'utilitzaven referits al subjecte mentre que per als altres usos es reservaven les formes de l'adjectiu demostratiu IS, EA, ID o les formes d'ILLE. A açò hem de sumar que, de fet, només s'utilitzaven quan no es podien deduir pel context o bé en les antítesis i contraposicions. Per tant, són "contrarias al espíritu de la lengua clásica expresiones como *tollere oculos suos; extendere manus suas*, etcétera". Tot i això en el llatí literari més tardà es registra un augment en la utilització del possessiu.

Així, si tenim en compte que, com afirma l'autor, per a expressar la idea de possessió no era necessari -en llatí clàssic- usar cap possessiu, haurem de deduir que "cuando se emplean estos pronombres adquieren una especial fuerza enfática". Tanmateix, en la parla popular apareixien, de vegades, usats sense que cap raó especial en justificara la presència: p. ex. en Plaute: *cum animo meo reputo*, o sovint reforçades les terceres persones amb el datiu del pronom personal reflexiu *-sibi-* o bé amb l'adjectiu *proprius: suo sibi gladio* (literalment, *amb la seua espasa d'ell, d'ell mateix*) o *suus proprius* (*el seu propi*). El que es pretén, probablement, amb aquests dos últims usos és emfatitzar la possessió.

7.9. La posició del possessiu en la construcció nominal.

Una altra dada interessant és el lloc que ocupava el possessiu en la llengua llatina. Si deixem de banda les formes contractes -que Badia situava en el llatí vulgar i que assegurava que eren proclíiques- haurem d'afirmar que les formes del possessiu, habitualment, es posposaven: *liber meus, cum animo meo, cum marito seo*, (vg. Tekavcic 1972:186: "Nel latino, la posposizione, senza essere obbligatoria, era tuttavia usuale"). Fins i tot sospita l'autor que aquesta afirmació és vàlida per al llatí parlat i presenta aquest exemple de Pighi, en *Lettere latine d'un soldato di Traiano*, del primer quart del segle II d. C.:

"Hunc tibi mater mea misit; salutem te mater mea... de fratres mei; hoc est quod pater tuo mi mandavit; si potes aiutare Ptolemaeo patri meo; *mater ma, accanto a mater mea, etc.*"³²

Pel que fa a la resta d'adjectius qualificatius, M.A. Diéguez (1999:419 i 428) afirma -seguint Lisardo Rubio (1976 II:21-26)- que l'anteposició era bastant general en llatí i conclou, respecte a uns textos catalans que ha estudiat (*Llibre de cort de justícia de València* i alguna obra de Metge i Lull) que hi "és més freqüent l'anteposició quan la influència de la sintaxi llatina és més gran".

Amb tot, sembla haver una disparitat entre la posposició habitual dels possessius i l'anteposició de la resta de qualificatius, si fem cas dels autors ressenyats i si, a més, prenem en consideració les afirmacions de Duarte i Alsina (1984:72) quan afirmen que el que ells anomenen *pronomes possessius* "en llatí (...) eren morfològicament adjectius i (...) apareixien en l'estructura sintàctica en les mateixes posicions que els adjectius qualificatius". Afegim nosaltres, al respecte, que la posposició dels qualificatius no era desconeguda tampoc en llatí clàssic. "*odium paternum, ventus albus, domus regia, urbs romana,*" etc., segons exemples que cita Bassols.

³² Les últimes paraules, que he col·locat jo en cursiva, no sembla -certament- que puguin formar part de la carta del soldat. Sembla més aviat italià (*mater ma, al costat de mater mea, etc.*) És possible que es tracte d'un comentari de Tekavcic o de Pighi, inclòs per error en la carta.

Però tornem als possessius: la idea defensada per Saragossà i acceptada per nosaltres respecte al fet que en català la posició bàsica dels possessius és la posposada està en consonància, doncs, amb els usos habituals en llatí, tot i que -òbviamment- caldria investigar l'evolució dels dos mils anys que ens separen. Haurem d'esperar al llatí vulgar per assistir a l'anteposició al substantiu, que coexisteix hui dia, amb la posposició en les llengües romàniques.

La posposició habitual del possessiu llatí en època clàssica la justifica Tekavcic "conforme al suo ritmo discendente [de la llengua llatina]", afirmació que no explica i difícilment contrastable, per una altra banda. Continua afirmant l'autor que algunes de les llengües neollatines han transformat el ritme descendent en ritme ascendent, i consegüentment, han substituït la posposició per l'anteposició. Aquest autor ha relacionat, a més, el manteniment o no de la posposició llatina amb el caràcter *innovador* o no de les llengües. Així, la posposició seria un tret conservador que han mantingut alguns dialectes meridionals italians, el sard o el romanés i que mantenen, en alguns usos, el català i el castellà, tot i que les cronologies puguen ser diferents. Es tracta d'un intent -no és l'únic- de reduir la posposició a la marginalitat. Per tant, matisem l'afirmació: Si s'entén per "innovar" fer variar els usos característics de la llengua llatina, aleshores l'expressió sembla coherent. Ara bé, si hem d'entendre el mot en el sentit de *dinamisme, vitalitat, modernització*, etc. és a dir amb connotacions extralingüístiques, aleshores no podríem compartir l'afirmació de l'autor³³.

³³ Finalment, i relacionat amb la posposició, volem fer esment de la possibilitat que ofereixen alguns dialectes italians, sobretot "a sud della linea Roma-Ancona la Penisola" de fer servir unes formes enclítics del possessiu (vg. Rohlfs 1968 II: 124-126 o Picallo 1992:154-157). Així: *frátuta* (el teu germà, ton germà), *sòrda* (la teua germana, ta germana), *sírsa* (el seu pare, son pare), etc. Aquests usos enclítics dels possessius han d'anar circumscrits a les persones (molt rarament apareixen amb altres conceptes com ara en *cáseta* (la teua casa, ta casa) o en *vítama* (la meua vida, ma vida). A més, en plural tals usos sonen relativament rars: *suorse* (les seues germanes, ses germanes). Resulta simptomàtic que tots els substantius que addueix Rohlfs, susceptibles d'admetre el possessiu enclític, siguin precisament els que admeten -almenys en valencià actual- la utilització del possessiu contracte. És a dir que a l'enclític possessiu d'aquests dialectes italians ha contraposat el valencià la utilització del possessiu contracte. Em limite a constatar aquestes dades empíriques i a suggerir que -intuïtivament- no semblen producte de la casualitat, però ignore les causes d'aquesta coincidència. ¿Utilitzen aquests dialectes italians el possessiu enclític per a transmetre "un cert aire d'intimitat" com assegura Veny (1986:163) que fem els valencians amb els possessius contractes?

7.10. Conclusions.

En aquest capítol hem assolit una visió històrica dels adjectius possessius en la llengua llatina, origen -com hem dit ja- de molts dels nostres usos actuals.

Així, en §7.2 ens hem apropat a la divisió que es feia en llatí entre "usos reflexius i no reflexius" i hem comprovat que, realment, només podem parlar d'usos del possessiu de caràcter "reflexiu".

En §7.3 hem comprovat com les formes *ILLIUS* i *ILLORUM* coexistiren des de molt prompte amb *EIUS* i *EORUM* en la funció "no reflexiva".

En §7.4 hem estudiat l'evolució morfològica dels possessius i hem arribat a la conclusió que la regularització morfològica ha tingut un paper destacat en aquest camp.

En §7.5 ens hem acostat a l'origen i formació dels possessius contractes, sovint oblidats en els estudis gramaticals i hem comprovat les discrepàncies dels autors a l'hora d'assenyalar el moment històric en què sorgeixen.

En §7.6 ens hem plantejat els dubtes que sorgeixen respecte a l'origen etimològic de les formes dels possessius contractes catalans: *mon*, *ton*, *son* per al masculí però *ma*, *ta*, *sa* per al femení i hem conclòs que, probablement, les formes llatines *MEUM*, *TEUM*, *SEUM*, *MEAM*, *TUAM*, *SUAM* evolucionaren regularment i donaren, en principi, *mo*, *to*, *so*, *ma*, *ta*, *sa*.

En §7.7 hem comprovat si l'adjectiu possessiu *SUUS* s'utilitzava en llatí tant per a posseïdor singular com per a plural. Hem vist que sí que era així i, per tant, no ens ha estranyat que la generalització dels derivats d'*ILLORUM* mai no fóra total en català i que els usos dels derivats de *SUUS*, amb posseïdor plural, hagen estat molts freqüents en l'època medieval, com demostrarem en §11.3.1 i §11.3.2.

En §7.8 hem vist quina era la freqüència d'ús dels possessius en llatí, tot comparant-la amb el català, que ja els utilitza molt restrictivament respecte a altres llengües actuals i hem comprovat que la llengua llatina clàssica els utilitzava encara de manera més parca.

I finalment, en §7.9 ens hem assabentat de quina era la posició bàsica de l'adjectiu possessiu en llatí -la posposada- i hem vist com algun autor ha relacionat el manteniment d'aquest tret amb el caràcter *conservador* o no d'algunes de les llengües actuals.

8. Els possessius en algunes de les llengües romàniques actuals.

8.0. Introducció.

Ultrapassa els límits del nostre treball un estudi aprofundit dels possessius en occità, francès, italià o castellà que són les llengües que considerarem tot seguit. Ens limitarem, doncs, a uns breus comentaris que ens permeten fer-nos una visió de conjunt dels possessius d'aquestes llengües, tot indicant-ne els paral·lelismes o les divergències més notables amb la nostra, sobretot pel que fa als aspectes més interessants com ara la utilització o no dels derivats d'ILLORUM o les relacions entre adjectius possessius i pronoms personals. D'aquesta manera, després d'haver aconseguit una visió històrica dels usos possessius -una vegada els hem estudiats en la llengua llatina- podrem assolir-ne també una visió actual en les llengües de l'entorn.

8.1. L'occità.

a) La primera cosa que ens crida l'atenció quan examinem els paradigmes dels possessius occitans és l'existència, també, de dues sèries: una de formes *accentuades* i una altra de formes *àtones*³⁴, en un evident paral·lelisme amb la nostra llengua. Tanmateix, l'arraconament que de les formes *àtones* hem fet nosaltres, reservant-les per a algunes relacions familiars i per als substantius *casa* i *vida*, sembla que no s'ha produït en occità, el qual manté vives aquestes formes amb qualsevol tipus de substantiu. Així, es diu:

---

³⁴ És la terminologia que utilitza Anglade (1977) que centra els seus estudis en el parlar provençal antic. Alibert (1976) s'estima més parlar de *sèrie tònica* i *sèrie àtona* i estudia els parlars llenguadocians.

los mieus cavals o mos cavals, la sua domna o sa domna, mon amiga, mon gos...

b) Per al possessiu de 3a. persona i diversos posseïdors, l'occità utilitza les formes *lor* (per al masculí i femení singular) i *lors* o *lurs* (per als plurals). Com en català, per tant, no hi ha variació quant al gènere i -a més- també es poden construir precedides d'article.

Alibèrt (1976:77) afirma també que la substitució de *lor* pel possessiu tònic o àton d'un sol posseïdor és freqüent en alguns parlars. Coromines (1971:84) també ha insistit sobre el fet que "l'occità *lou(r)* no ha estat mai d'ús general, sinó alternant amb (...) *sieu'*". Així, es diu:

Aquels obrièrs pòrtan los sieus espleits (i no lors espleits) o Aquels gosses mossegan son mèstre (i no lor mèstre).

Avance ara, simplement a tall d'introducció, que aquest fenomen és conegut també -és clar- en català, almenys des de 1298, data en què Coromines (DECLC, V, 310a, 48-50) documenta el primer cas de *son, sa* amb possessor plural, fins i tot en el dialecte rossellonès. Nosaltres aportarem exemples en §11.3.1 anteriors, inclús, a aquesta data.

Anglade donava en el seu paradigma les formes *lor* o *lur* sense cap diferència morfològica quant al gènere, però tampoc quant al nombre en el provençal antic. Aquesta manca de marca de plural no fou desconeguda en català, que en l'origen restava invariable, sense -s, fóra singular o plural la cosa posseïda, en conformitat, doncs, amb l'etimologia ILLORUM i en una circumstància, per tant, perfectament regular.

Coromines ha presentat aquest exemple de Pere Cardenal, llenguadocià de principis del s. XIII:

Ja non ajon paor/ alcays ni almessor [els moros]/ que abbat ni prior/ los anon envazir/ ni lur terras sazir:/ que afans lur seria"³⁵.

³⁵ Per la mateixa època, ara a finals del s. XII, hem detectat *lur* com a OI, també sense marca de plural. Així, en les homilies provençals de Tortosa es diu: "...per zo que ad aquel dia lavet nostre S. los pes als apostols; e lavet lur las armas e los corses et donet lur lo seu cors..."

Així, per tant, notem que *lor* o *Iur* restaren invariables en occità durant el període clàssic mentre que les nostres formes homònimes, segons Coromines, prengueren la *-s*, segurament ja en el s. XIII, a causa de la influència de *seus*, *vostres*, etc.

A més, hauríem d'afegir també, opinem nosaltres, que el fet de prendre la *-s* està en consonància amb la transformació dels derivats d'ILLORUM en adjectius, després de la desaparició dels casos llatins.

c) Notem també que els possessius *àtons* d'un sol posseïdor presenten en el femení plural les formes *mas, tas, sas*, que són les que dona com a catalanes Fabra en la seua primerenca gramàtica de 1891. Òbviament, es tracta d'una errada provocada per les neutralitzacions que de les vocals àtones es produeixen en català oriental, i no d'un occitanisme.

d) Des de l'època antiga *mon, ton, son* s'empren en occità davant dels femenins que comencen per vocal: *mon amiga, ton estela*, (Alibèrt 1976:77). També s'ha detectat el fenomen en català, fins i tot en poesia arcaica (*mon aimia*), segons Badia 1994:504³⁶, i en "bons escriptors catalans i mallorquins", en paraules de Moll. Farem un estudi més detallat del fet en §15.

8.2. El francès.

a) La relació tan estreta entre pronoms personals i adjectius possessius, de la qual ja hem parlat en diverses ocasions, és també ben contrastable en francès. Els possessius francesos també equivalen al conjunt format per l'article definit + nom + de + pronom personal. Així, Dubois i Lagane (1973:65) presenten aquests exemples:

Le chapeau de moi és mon chapeau o le fils de lui est arrivé és son fils est arrivé.

³⁶ Només Badia situa aquest fenomen en "poesia arcaica", però no aporta proves documentals. Tots els altres autors consultats situen el fet en temps moderns, tot remuntant-lo -com a molt- a la Renaixença.

Comprovem el caràcter no normatiu de les primeres frases de la parella, detall certament anecdòtic. Alguns gramàtics catalans actuals també vacil·len a acceptar aquestes construccions, i només ho fan en el cas que servisquen per a evitar ambigüitats³⁷. Ja hem avançat nosaltres en §1.2.2 que la construcció no era desconeguda tampoc en el català medieval. Abordarem el problema en §16, on demostrarem que les reticències davant d'aquesta construcció són infundades.

b) Crida també l'atenció l'aparent simetria perfecta en el paradigma dels possessius francesos. Aquesta simetria la confereix la utilització sistemàtica de la forma *leur* per a diversos posseïdors i nombre singular i *leurs* per al plural. Així tenim *leur chapeau, leur valise* i *leurs chapeaux, leurs valises*. Segons Meyer-Lübke, en una citació de Par (1923:35) "lo francès *leur* no admeté la '*s*' del plural fins lo segle XIV"³⁸, fet que ja hem explicat nosaltres que estava en conformitat amb l'etimologia ILLORUM.

Diversos autors han destacat el paral·lelisme evident entre la forma *leur* francesa i el *llur* català. Fabra (1912:127), p. ex. posà de manifest aquesta equivalència.

c) També en francès, com en català actual, s'admetia la dualitat *leur/son, sa* i *leurs/ses* durant l'Edat Mitjana i a l'època preclàssica. Els llibres de Rabelais -afirma Coromines (1971:93)- n'eren plens. Fou el francès clàssic, a causa de la influència de destacats escriptors i gramàtics qui bandejà aquella dualitat i altres, per una propensió unificadora a ultrança, que l'autor justifica en funció de "l'esperit unitarista dels francesos del Nord".

Però potser puguem buscar alguna raó més purament intralingüística per explicar aquella simplificació del paradigma a favor de *leur* i *leurs*:

És sabut que el francès representa l'objecte indirecte en plural per mitjà de la mateixa forma que usa per al possessiu de tercera persona i diversos posseïdors: *ne leur dites rien/ leur langue*. Saragossà (e.p.: §5.2.5) i E.

³⁷ Vg. Ruaix (1985:45): *casa d'ell, casa d'ella...* o Badia (1994:507): *la paciència d'ell, la paciència d'ella*.

³⁸ Grevisse (1936:949) situa l'admissió de la -s per al plural cap al s. XIII, "mais l'ancien usage ne s'est perdu qu'au XVIIe". Racine escrivia encara: *Ils abandonnent leur biens*.

Casanova es pregunten si aquesta coincidència formal pot haver tingut alguna repercussió en la simplificació del paradigma que comentem. Nosaltres també ens farem aquesta pregunta però a la inversa quan estudiem les possibles causes del retrocés de la forma catalana *llur*, en §11.6.

En §11.4 també, tractarem de comprovar si ha sigut la influència francesa la que ha mantingut la pervivència de *llur* en algunes zones del nostre domini lingüístic.

d) En francès, el recte ús de la llengua obliga a utilitzar, amb els substantius que designen parts del cos, els articles definits i no els possessius:

Il a mal au pied i no *Il a mal à son pied*; *il lève la tête* i no *Il lève sa tête*.

Quan calga també podrem utilitzar un pronom personal:

On lui bande les yeux i no *On bande ses yeux*³⁹.

Però no es tracta d'un particularisme del francès. En la llengua llatina, Bassols (1971:192) -com hem afirmat ja- reputava com a "contràries al espíritu de la llengua clàssica expresiones como *tollere oculos suos, extendere manus suas*, etc.", tot i que "en el habla popular aparecen a veces usados".

En català també diversos autors han fet esment d'aquests usos dels possessius. En §20 estudiarem més detingudament aquestes utilitzacions.

e) Finalment destaquem en francès l'existència d'una segona sèrie de possessius, que només s'empren limitadament, que pertanyen a la llengua acurada (vg. Grevisse 1936:954) -sembla que no donen lloc a construccions populars- i que, a més, posseeixen la sintaxi dels qualificatius, segons Dubois i Lagane (1973:67). En estem referint a les formes *mien, tien, sien, nôtre, vôtre, leur* que Weinrich (1989:246) anomena "formes libres de l'article possessif", i que funcionen en expressions com ara *cette opinion est mienne* o bé en un estil

³⁹ Els exemples són de Dubois i Lagane (1973:65). Vg. també al respecte Grevisse (1936: 950) o Fernández Ballón et alius (1993:27). Grevisse, amb tot, ha presentat exemples de l'època clàssica que demostren que aquestes regles no foren sempre respectades: "Monsieur Purgon (...) m'a defendu de découvrir ma teste", en Molière o "Il étend ses bras", en Diderot, entre d'altres.

irònic, afectat o simplement distingit: *j'ai reçu la visite d'un mien cousin*, (vg. el que diré al respecte d'aquesta construcció en §19.3.)

L'autor fa servir l'expressió "formes lliures" per oposició a les "formes unides, enllaçades" (*des formes liées*). Suposem nosaltres que l'oposició l'establirà en funció del fet que les primeres admeten una construcció sense substantiu ("*cette opinion est mienne*") mentre que les segones sempre han d'anar enllaçades al nom ("*mon chapeau*", "*son fils*"), en definitiva la tradicional separació entre formes *tòniques* i *àtones*, respectivament.

Pel que respecta al fet d'anomenar "articles" als possessius, ens fa l'efecte que Weinrich fa servir aquesta expressió -tot i que ell no ho explica- en el sentit que la nostra gramàtica tradicional li ha donat al mot "determinatiu", amb el valor de "restrictiu", segurament, (vg. Saragossà, ressenyat en §4.2). Així, Weinrich parla de "*l'article démonstratif, l'article possessif*" i fins i tot de "*les articles numéraux*", etc., (vg. també al respecte la n. 4 d'aquest treball, on he comentat més àmpliament aquesta circumstància.)

Aquests adjectius (*mien, tien, sien, nôtre, vôtre, leur*) eren corrents en antic i mitjà francès, però al s. XVII els gramàtics ja no n'aproven la utilització. Comprovarem en §19 que les frases corresponents a "*j'ai reçu la visite d'un mien cousin*", en català o castellà, es consideren arcaïques en les dues llengües, no així en el dialecte llenguadocià de la llengua occitana ni en italià que empren, actualment, aquestes combinacions.

8.3. L'italià.

a) La llengua italiana antiga mantingué la possibilitat que SUUS > *suo*, s'utilitzara tant per a un únic posseïdor com per a diversos, (Tekavcic 1972:181). Posteriorment introduí la forma indeclinable⁴⁰ *loro*, per a més d'un posseïdor, a

⁴⁰ Tanmateix, en els dialectes que fan servir *mia, tua, sua* com a formes invariables en nombre i gènere, *loro* assumeix, per un fenomen de regularització morfològica, una -a final (*lora*). Vg. Rohlfs (1968 II:121): "Nell marchigiano si trovano *mia, tua, sua per ogni genere e numero* (Salvioni, SR 3, 133). Qui anche *loro* assume per analogia -a finale, per esempio *i torti lora* (Salvioni, SFR 7, 197)." L'autor no presenta exemples de *mia, tua, sua* com a formes invariables.

partir de l'ILLORUM llatí. Per tant, *loro* és la forma paral·lela al francès *leur*, al català *llur*, a l'occità *lor* o al romanés *lor*.

En qualsevol cas i respecte a aquesta forma italiana, assegura Tekavcic que "il suo avvento è posteriore, relativamente recente, e ciò spiega appunto perché *loro* non ha attecchito nei dialetti italiani". Amb tot hi ha algun factor en aquesta explicació que se'ns escapa: si l'autor reconeix que ja "il tardo latino parlato conosce soltanto ILLORU, anzi probabilmente già /loru/" però la introducció de *loro* és posterior i relativament recent en italià, ¿hem de suposar un tall entre l'ILLORUM llatí i el *loro* italià? En altres paraules, si ILLORUM prové del llatí, ¿com es que no es deia en italià antic?

No ens ha d'estranyar, doncs, que *loro* mai no haja esdevingut popular ni en la Itàlia septentrional, ni en la meridional ni en la Toscana. La major part dels dialectes italians són continuadors de SUUS, (Tekavcic 1972:182).⁴¹

Per tots aquests motius, els sembla, a Politzer (1952:65-71) i a Rohlfs (1968 II:122) que hi ha suficients motius per a pensar en un origen estranger, no autòcton, d'aquesta forma.

Així, Rohlfs afirma que "il loro usato dall'odierna lingua scolastica per la terza persona del plurale par dovuto ad influsi venuti di Francia o dal Settentrione"⁴². Fins i tot aquest autor considera també com a gal·licisme el pronom personal homòfon.

Tanmateix, Tekavcic (1972:182) creu que es poden fer algunes observacions al suposat origen estranger de la forma *loro*:

1) En la llengua sarda, paral·lelament a *loro* hi ha *issoro* < IPSORU (*su tio issòro: llur oncle*), amb idèntica funció. Cal excloure en aquesta llengua cap influència gal·loromànica o septentrional a l'Edat Mitjana.

2) El mateix cal dir respecte al romanés *lor*, on el seu isolament ancestral exclou qualsevol influència gal·loromànica o septentrional.

Conclou l'autor, doncs, que ben bé es pot tractar d'una extensió

⁴¹ Fins i tot en els dialectes que coneixen *loro*, aquesta forma sembla perdre terreny en benefici de *suo*, sobretot en els registres col·loquials. Agraïsc al Dr. A. Saragossà aquesta informació.

⁴² No justifica la seua afirmació, sinó que - simplement - aporta un exemple, ja en Dant, d'aquesta utilització: *quivi le brutte Arpie lor nido fanno*.

funcional de l'adjectiu demostratiu ("EIUS, EORUM, EARUM e piú tardi ILLORU") als usos possessius "per rimediare all'ambiguità di suo", extensió documentada ja en llatí, com hem vist en §7.3.

A més, opinem nosaltres que difícilment podem parlar d'influència gal·loromànica o septentrional respecte a un estat de coses que sembla general a tota la Romània. A part del francès, català, italià i occità, la forma paral·lela també està documentada en navarro-aragonés i en castellà primitiu (vg. Menéndez Pidal 1968:258) i Martínez Alcalde (1996:52-53), així com en alguns dialectes del rètic. Fins i tot aquella extensió de l'adjectiu ("EIUS, EORUM, EARUM e piú tardi ILLORU", en el cas italià) a la funció possessiva ocorre inclús en llengües no romances, com ara el rus (*eë*) o el serbo-croat (*njegov, njezin, njihov* enfront de *njega, nje, njih*, (vg. Tekavcic 1972:183, n.8.)⁴³

Coromines (1971:84) opina que si hui hi ha diferències entre les llengües romàniques en aquest punt, no cal entendre-ho com a conseqüència de la seua posició geogràfica o de la influència septentrional, germànica o de la llengua francesa (que per una altra banda -com hem vist- també conegué les vacil·lacions, vg. §8.2c), sinó de la intervenció dels gramàtics i de les seleccions intrínseques a cada llengua. Aquestes intervencions i seleccions acabaren per proscriure l'ús de *sien* o *suo* amb posseïdor plural, en francès i italià, respectivament, i per arraconar l'antic *lur* en castellà, mentre que Catalunya i les terres d'Oc continuaven admeten les dues possibilitats.

Afegim nosaltres, a més, un altre factor, que no s'ha de descartar, i és la simplificació morfològica a què tendeixen -naturalment- totes les llengües. El més normal és que s'haja produït una simplificació del paradigma dels possessius i allà on coexistien els derivats de SUUS i d'ILLORUM per a diversos posseïdors s'haja optat per unes formes o unes altres, però la coexistència d'ambdues formes siga difícil hui dia.

El fet que siguen la llengua catalana i l'occitana precisament les que han mantingut la dualitat en l'ús dels derivats de SUUS i d'ILLORUM -encara que

---

⁴³ Haguera estat interessant conèixer més dades sobre aquesta "stensione dei sostituti personali alla funzione possessiva" en aquestes llengües no romàniques, però l'autor no les ofereix, ni tan sols ofereix les traduccions.

en català els derivats d'aquesta última forma estiguen, certament, ben arraconats- no és una casualitat, sinó la conseqüència de la falta secular d'institucions nacionals que vetlaren per les nostres llengües i que *seleccionaren o regularitzaren* algunes formes. Aquestes dualitats fa molt de temps que estan resoltes -almenys en el registre escrit i normatiu- en les llengües que tenen institucions lingüístiques des d'antic i una estructura estatal que les recolze. Òbviament, no és el cas de la nostra ni de l'occitana.

b) Respecte a la utilització de l'article en les construccions possessives italianes, sembla que el seu ús era natural només quan el possessiu seguia el substantiu: *l'amistà nostra*, d'on es pot passar fàcilment a *la nostra amistà* o quan hi era present un adjectiu: *la loro grande potenza*, (vg. Rohlfs 1968 II:127). A partir d'aquestes construccions, es generalitzà ràpidament la utilització de l'article ⁴⁴. L'autor conclou que la introducció de l'article constitueix de fet una innovació, que només s'ha generalitzat tardanament. Aquesta última afirmació pot ser vàlida per a l'italià, però no ho és per al català. Demostraré en §9.3 que la presència de l'article acompanyant el possessiu és un fet quasi general després del segle XIII, tot i que en època preliterària la construcció sense article no era gens desconeguda pels nostres autors.

Hui la utilització de l'article en italià ha esdevingut regular, llevat de quan acompanya noms de parentesc: *mio padre, tua sorella*. En aquest cas la llengua italiana moderna coincidiria amb molts dialectes catalans que utilitzen els adjectius contractes -quasi exclusivament- amb noms de relacions familiars: *mon pare, ta germana*, etc. Hem assenyalat també en la n. 33 una altra coincidència, ara entre el valencià i alguns dels dialectes italians, que consistia en la utilització en els parlars "a sud della linea Roma-Ancona la Penisola", (vg. Rohlfs 1968 II:124-126) o Picallo 1992:154-157), d'unes formes enclíiques dels possessius, circumscrites -com en valencià- a les *persones* i als

---

⁴⁴ Saragossà (e.p.: §4.3.4.4.) -com hem afirmat en §5- ha intentat explicar la posició prenuclear dels possessius catalans de manera semblant: "(...) podríem tindre en compte que la propietat de la determinació o unicitat comporta l'article, i el fet que aquest lexema siga una conseqüència de l'ús comunicativament determinatiu dels qualificatius locatius, permetria que la causa (l'adjectiu qualificatiu) es mogués irregularment fins a situar-se al costat del seu efecte (l'article)."

substantius *casa* i *vida*.

8.4. El castellà.

El castellà presenta dues sèries d'adjectius possessius, que reben el nom, si seguim la denominació tradicional, de tòncics i àtons (*mío, mía*, enfront de *mi; tuyo, tuya* enfront de *tu*, etc.) Tanmateix, ja Menéndez Pidal (1968:256) parlava de la conveniència d'anomenar-les "formes de pronom substantiu" i "formes d'adjectiu anteposat". Hem exposat en §4.1.1 per què aquesta consideració dels possessius com a pronoms o com a adjectius depenent del fet que acompanyen o no el substantiu no ens semblava adequada.

A més, respecte a la denominació de "formes de pronom substantiu" ens hauríem de preguntar ara si, donat que la gramàtica tradicional defineix el pronom com a "substitut del nom", poden existir pronoms que no siguin substantius. L'autor justifica la seua denominació i descarta -per tant- la de "sèrie tònica i àtona", basant-se en el fet que les "formes d'adjectiu anteposat" -en la pronúncia de diverses regions- no són proclítics ni ho eren en castellà antic, per això no caldria parlar de "sèrie àtona". Marcos Marín (1980:224) també coincideix amb l'autor anterior quan afirma que "la forma apocopada és proclítica en el uso no dialectal". I altres autors han parat esment en el fet que *nuestro* i *vuestro* -formes en principi *tòniques*- puguen conèixer en posició anteposada un caràcter àton (vg. Lenz 1925:260 o J. Satorre 1995, segons citació de Martínez Alcalde).

El caràcter àton d'aquestes formes es dóna també en les homònimes catalanes *nostre* i *vostre* (*nostre pare, vostra casa*), tot i que ha estat discutida la seua acceptabilitat normativa. En §12 estudiarem aquesta circumstància.

En definitiva, concloem nosaltres que ni una denominació és escaient ni l'altra tampoc no ho és. Hem proposat en §2.1 la denominació de "formes plenes" i "formes contractes o reduïdes" i hi hem explicat amb detall els motius que ens porten a defensar aquesta nomenclatura.

Pel que fa al paradigma actual dels possessius de l'estàndard castellà, es pot donar pràcticament per establert, almenys pel que fa als seus elements, des de principis del s. XIV. És en l'Edat Mitjana, doncs, quan s'observa la generalització en l'ús de determinades formes i l'eliminació d'unes altres (vg. Martínez Alcalde 1996:12/63), contràriament al que ocorre en català, llengua en la qual és aquesta època, precisament, la de major concurrència entre formes contractes i reduïdes, (vg. §9.2.1.)

b) Ja hem indicat en diverses ocasions que el possessiu llatí de 3a. persona SUUS s'utilitzava tant per a posseïdor singular com per a plural. En el pas a les llengües romàniques, algunes d'aquestes -com hem observat- aprofitaren l'alternança del possessiu llatí amb el genitiu dels demostratius (ILLORUM), per a especialitzar els derivats d'aquesta última forma en el tractament dels diversos posseïdors.

Conegué també aquest fet -com acabem de dir en §8.3a)- la llengua castellana antiga i també el navarro-aragonés (que tingueren les formes *lur*, *lures* junt a *lor*⁴⁵, (vg. Menéndez Pidal 1968:258). També conegué els derivats d'ILLORUM el judeo-espanyol medieval del nord de Castella i l'asturià.

Tanmateix, els derivats de SUUS acabarien per triomfar tant en castellà, com en portugués o rètic. Com ha fet veure Bassols (1971 I:192, n.18), l'adjectiu possessiu castellà de 3a. persona acabarà per tindre un significat molt més ampli que en llatí, i molt més polivalent -es pot afegir també- ja que replegarà els usos reflexius, no reflexius, d'un únic posseïdor i de diversos.

Amb tot, aquesta circumstància no és privativa del castellà: Pel que fa als usos reflexius i no reflexius, hem afirmat en §7.7 que es dilueixen ja en llatí vulgar i, pel que respecta al fet que els derivats de SUUS assumisquen els usos d'un únic posseïdor i de diversos és característic de totes les llengües que no han generalitzat els derivats d'ILLORUM.

Deixant de banda alguns procediments bastant curiosos que s'han assenyalat en castellà per a superar aquesta possible polivalència -entre

---

⁴⁵ És un cas semblant al del català, llengua que segons Coromines (DECLC, V, 310a, 3-4) conegué també les formes en -o en els segles XII i XIII. Presentaré exemples d'aquesta circumstància en §11.2.

d'altres el de López de Mesa (1957) que proposava de recuperar les incipients formes castellanques derivades d'ILLORUM- el procediment més habitual i senzill ha consistit a afegir un complement introduït per *de*: *sos hermanos de Josep* o *su madre de usted*. Company (1993:75-76), p. ex., segons informa Martínez Alcalde (1996:80), ha registrat en l'espanyol actual de Mèxic frases com aquestes:

“¡Mira sus nuevos aviones de Aeroméxico!”;

“Es lo que yo digo, si defender su derecho de cada uno es ser político, entonces yo soy político”;

“Bueno, no yo, se supone que Tomás es su tutor de esta chava.”, etc.

Estudiaré totes aquestes construccions que he anomenat "expressió duplicada de la possessió" en §17 i comprovarem que no són exclusives del castellà ni del català.

A més, no sé si aquesta tendència la podem situar en el mateix context que l'abús en la utilització del possessiu que és possible detectar -sobretot en castellà- en els últims temps, i que comentaré en §10.5.

c) Finalment, volem fer esment de diverses solucions per a l'hipotètic problema de l'*ambigüitat* del pronom possessiu de 3a. persona, replegades per Lacreu (1990:114-115) per a la llengua catalana però perfectament vàlides per al castellà. Es tractaria de la utilització dels adjectius *propio/propia*, dels demostratius o de determinades perífrasis. Nosaltres podem afegir també la construcció amb la preposició *de + pronom él/ella/ellos/ellas*, que no arriba a suggerir Lacreu. Així, la hipotètica ambigüitat d'una frase com *El carnicero asesinó a la joven en su casa*, es podria resoldre dient:

El carnicero, en su propia casa, asesinó a la joven,

El carnicero asesinó a la joven en la casa de ésta o fins i tot

El carnicero asesinó a la joven en la casa de él/de ella.

Al capdavall, l'adjectiu *proprius* ja el feia servir la llengua llatina per a reforçar els possessius de 3a. persona: *suus proprius* (Bassols 1971 I:193194),

com hem afirmat en §7.8, i és utilitzat en els temps actuals, també, per la llengua italiana o per la francesa: *Ama il suo proprio figlio* o *Ce sont ses propres livres*.

8.5. Conclusions.

En aquest capítol §8 ens hem acostat als adjectius possessius en algunes de les llengües romàniques de l'entorn i hem establert els paral·lelismes i les divergències més notables entre els usos possessius de l'occità, del francès, de l'italià i del castellà respecte dels usos de la llengua catalana.

Així, per exemple, ens ha cridat l'atenció l'existència en occità de dues sèries d'adjectius possessius, anomenades també sèrie tònica i sèrie àtona, denominació inadequada -probablement- i que connecta amb el problema de la denominació dels possessius catalans que hem estudiat en §2.1. Per una altra banda, hem comprovat que l'occità utilitza les formes *lor* i *lors* o *lurs* per a la 3a. persona i posseïdor plural, però que aquestes formes són substituïdes en molts parlars per les formes *tòniques* o *àtones* d'un sol posseïdor, exactament igual que es fa en la immensa majoria de dialectes catalans. Finalment, hem comprovat que en la llengua occitana, ja des de ben antic, s'empren els possessius *mon*, *ton*, *son* davant de noms femenins que comencen per vocal: *mon anima*, *ton estela*, circumstància que té connexió amb el mateix fenomen observat en català i que estudiarem en §15.

Pel que fa a la llengua francesa, hem començat per destacar que algunes gramàtiques també han parat esment en les profundes relacions entre adjectius possessius i pronoms personals, qüestió que nosaltres hem estudiat en català en §1.2. Ens ha cridat també l'atenció que el francès admetera durant l'Edat Mitjana i a l'època preclàssica la dualitat *leur/son*, *sa* i *leurs/ses*, circumstància que fou resolta en època clàssica a favor dels primers membres de les parelles, fet que no s'ha produït mai de manera general en català. Hem destacat també una altra connexió entre el francès i la nostra llengua pel que respecta a la utilització dels articles definits i no dels possessius amb els substantius que

designen parts del cos, fet que estudiarem en §20. Finalment, i pel que fa a la segona sèrie d'adjectius possessius francesos (*mien, tien, sien, nôtre, vôtre, leur*) hem comprovat que es fan servir actualment en frases com “j'ai reçu la visite d'un mien cousin”, considerades arcaiques en aquesta llengua, com en català (vg. §19.)

Pel que respecta a l'italià hem destacat d'entrada que la llengua antiga també mantingué la possibilitat que els derivats de SUUS s'utilitzaren per a diversos posseïdors. La introducció de *loro* ha estat un fet posterior i relativament recent, segons algun autor, circumstància que pot explicar que la major part dels dialectes italians siguin continuadors de SUUS. Finalment, hem destacat en aquesta llengua que la utilització de l'article acompanyant els possessius és hui un fet regular, llevat de quan acompanya noms de parentiu: *mio padre, sua sorella*. Es tracta d'un altre paral·lelisme amb molts dialectes catalans que fan servir els possessius contractes amb aquests tipus de noms (vg. §9.1.)

Per acabar, hem examinat els possessius castellans i hem vist que era en l'Edat Mitjana quan s'observava la generalització en l'ús de determinades formes i l'eliminació d'unes altres, contràriament al que ocorre en català, llengua en la qual -com veurem en §9.2.1- és aquesta una de les èpoques de major concurrència entre formes contractes i reduïdes. Finalment, hem parat esment d'un últim paral·lelisme entre ambdues llengües, arran de l'estudi de construccions com “¡Mira sus nuevos aviones de Aeroméxico!, que hem anomenat “expressió duplicada de la possessió” i que estudiarem en català en §17, (“sos drets d'els”).

En definitiva, amb aquesta aproximació als possessius d'algunes de les llengües de l'entorn, hem comprovat com de lligades estan les qüestions que estudiarem a partir d'ara amb les dades vistes en aquest capítol. És a dir, que molts dels problemes o de les situacions que intentarem de resoldre tot seguit en català, hem vist ja que tenen un paral·lelisme en alguna de les llengües veïnes.

PART TERCERA: APLICACIÓ DE LA TEORIA A L'ANÀLISI DE PROBLEMES.

Una vegada que hem tractat la naturalesa teòrica dels adjectius possessius (contingut semàntic, morfologia, adscripció sintàctica i funcionament sintàctic) i n'hem assolit una visió de conjunt en la llengua llatina i en algunes de l'entorn, estem en disposició d'enfrontar-nos amb alguns dels problemes bàsics que el català actual té plantejats, problemes de caràcter intern que intentaré de resoldre aplicant la teoria i les dades empíriques. Així en la primera part (I) LA MORFOLOGIA, tractaré els problemes de caràcter morfològic i en la segona part (II) LA SINTAXI m'acostaré als problemes de caràcter sintàctic. Ben entés que en aquesta tesi no desenvoluparé els problemes semàntics que també es presenten al voltant dels adjectius possessius com ara conèixer quines preposicions concretes admeten els adjectius possessius com a consegüent (*prop seu, al davant seu, però ?lluny meu, ?dalt teu*) o l'aplicació dels possessius a posseïdors no humans i a posseïdors "objectius" (¿per què és malsonant *les seues potes* referit a *les potes d'una taula*?)⁴⁶

(I) LA MORFOLOGIA:

9. Evolució de les formes contractes.

9.0. Introducció.

En aquesta secció m'ocuparé, sobretot, de l'estudi de les formes contractes (*mon, ton, son*), en el doble vessant diacrònic i sincrònic. Serà una manera, doncs, d'acostar-nos a aquestes formes sovint marginades pels nostres

⁴⁶ Em limite, simplement, a emmarcar aquest segon problema en la n. 61 d'aquest treball.

estudiosos, en tant que han estat substituïdes quasi de manera absoluta per les formes plenes corresponents (*meu, teu, seu*).

Així, concretament, en §9.1 ens centrarem en els usos que d'aquestes formes encara fan els dialectes del català.

En §9.2 miraré de presentar una cronologia que ens permeta conèixer en quin moment de la nostra història aquestes formes començaren a ser vistes com a anacròniques.

En §9.3 m'ocuparé de l'anàlisi del que he anomenat "*interferències entre possessius contractes i possessius plens*", centrades -sobretot- però no de manera exclusiva, en l'època preliterària. Comprovarem com la forma plena sense article i la contracta o reduïda amb article no han estat desconeegudes en la nostra història lingüística.

En §9.4 examinarem alguna possible causa del retrocés de les formes contractes en general i intentarem esbrinar per què s'han mantingut en alguns dialectes en l'àmbit de les relacions familiars, quasi exclusivament.

I en §9.5, en fi, extrauré les conclusions d'aquesta secció.

9.1. Sobre els usos actuals de les formes contractes.

Els possessius contractes són d'ús molt més restringit que les formes plenes. Hui dia, només s'usen en algunes relacions de parentiu, en algunes expressions fixades, precedint alguns tractaments i "davant d'altres substantius d'un cert aire d'intimitat (*ma casa*, per ex.)", (vg. Veny 1986:163). Cal afegir ací -tot i que no el consigna l'autor- el substantiu *vida*, (*ma vida*), que no és d'ús general, com ara en el nostre dialecte.

Respecte a les relacions de parentiu, Valor (1973:109) ha enumerat els substantius amb què s'utilitzen -almenys en valencià- habitualment: *pare, mare, oncle, tia, germà* i *cosí*. Tot i això, afirma que la substitució per la forma plena és també molt freqüent amb *germà* (*el meu germà*), *cosí* (*el meu cosí*), *oncle* (*el meu oncle*) i els seus femenins i plurals respectius.

Lacreu (1990:122) replega aquesta idea i recomana de fer servir en l'estàndard oral valencià, només *mon pare, ta mare i sa tia* i per contra li sembla preferible dir *la meua filla, la teua germana, la seua cosina*, etc.

A més del dialecte valencià, aquestes formes contractes són vives, també, a Mallorca (vg. Badia 1994:504) i segons Coromines a Eivissa. En efecte, si prenem en consideració els textos que dels diferents dialectes del català presenta Veny en *Els parlars catalans*, comprovem que els possessius contractes han de ser habituals en els parlars mallorquins, menorquins i eivissencs. Així, tenim:

en mallorquí: "Es mé(s) tjove va dí (a) son pare..."; "Allà, a ca mun pare...";

en menorquí: "Es més petit va dí a sun pare..."; "Allà, a ca mun pare...";

en eivissenc: "Es mé(s) jove li digué a sun pare..."; "Allà, sa casa de mun pare..."

Però també sembla que puguen haver sobreviscut en altres dialectes⁴⁷, com ara:

en rossellonés: "El més jube ba dire al seu (a sun) pare..."; "Allà, la casa del meu pare (de mun pare)...". Fins i tot hem localitzat aquestes formes fora de l'àmbit de les relacions familiars en *Els trabucaires*, en 1987, traducció catalana de l'original francès de Ludovic Massé: "No hi deixaràs pas ta bonica pell, la teva pell reial!", c. 1, p. 13; i també és clar, acompanyant relacions de parentesc: "Quan encara vivia, Joaquim Bernadac, son pare, era advocat a Barcelona", c. I, p. 13;

en tarragoní: "El petit ba dí (a) sun pare...";

en xipella: "Lu me(s) jovi va dí a sun pari...", on només semblen conservar-se les terceres persones, però no les primeres: "Allà, la casa del meu pari...";

en alguerés: Semblen conservar-se la primera persona i la segona: "La casa de mun para..." i "...que ta polta an aque(i)xus tres dias que sés an casa de

⁴⁷ Seguiré la terminologia de Veny pel que fa al nom dels dialectes i subdialectes. També he respectat, com es veu, l'adaptació fonètica que fa aquest autor dels textos.

tun para..." (aquest últim exemple de la *Rondalla de Belindu lu mostru*, 1883, de P.E. Guarnerio), però no sembla conservar-se amb tanta vitalitat en la tercera persona: "Lu més tjova diu al sou para..." La mateixa conclusió extraiem de l'anàlisi de la rondalla *Lo pardal verd*, del mateix autor en Porredon 1992:176-183, en la qual llegim: "Cosa sés dient a ton germà?", "...i això és una desgràcia per ta germana", "-Ont és vostra mare?", "No era mai possible que ta muller...", "...i fer ricerca si no de los fills almanco de la muller, que ta mare havia consenyada..." Però per contra, en la tercera persona llegim: "Alhora Nostra Senyora l'ha portada a la sua presència...";

en català nord-occidental: Deuen conservar-se en la primera persona: "Allà, la case de mon pare..." però no en la tercera: "Lo més jobe ba dí al seu pare...";

en ribagorçà: "Lo més txobe ba dí a son pare..." i

en tortosí: "Lo més tjobe ba dí a sun pare..."; "Allà, la casa de mun pare..."

Extraguem les conclusions de les dades dialectals: Amb major o menor vitalitat, reduïdes a unes persones o a unes altres, els possessius contractes *mon, ton, son* han perviscut en les relacions de parentesc de tots els dialectes, amb l'excepció -si hem de fer cas de les dades de Veny- del català central ⁴⁸; el valencià pot ser un dels dialectes on més vitalitat conserven encara.

Respecte a les expressions fixades, tots els autors coincideixen a assenyalar com a viva l'expressió "*en ma vida*", bastant general -en principi- al valencià, mallorquí i eivissenc. A més, en valencià també és habitual el possessiu contracte en l'expressió "*ma casa*", que no es manté a la resta del domini. Tot i el que acabem de dir Fabra (1898:110) i Badia (1951: 308) encara la consideraven viva en la tercera persona, concretament en la frase "*és de sa casa*", com ara en aquestes línies que he localitzat en *Els sots feréstecs*, de Raimon Casellas, en 1901:

⁴⁸ La pràctica desaparició dels contractes en el català central sembla que es pugui remuntar a finals del segle XIX o principis del segle XX, segons confirmen Fabra (1898:110) o Coromines (DECLC, IV, 892b, 25-30). Tractaré aquest tema en concret en §9.2.3.

"Després se va posar a arranjar la tauleta, a mocar la llàntia, a espolsar els sitials com fan les dones de sa casa quan han de tenir visites de grans senyors", c. XIX, p. 136.

També trobem els contractes en algunes frases fetes o refranys com ara *Ha costat sos duros* o *Cada terra fa sa guerra*. Afirmar Coromines al respecte que "de cap manera no es pot pensar que aquí hi hagi una relíquia de l'article arcaic i mallorquí *es*, ll. IPSE, sinó una relíquia de l'ús antiquat de *son* on avui es diu *el(s) seu(s)*", (DECLC, VII, 884b, 58-60 i 885a, 1), per contraposició a altres autors que havien defensat la primera idea.

Pel que fa a la utilització dels possessius contractes precedint alguns tractaments, només es recorden de consignar aquests usos RuaiX (1985:46), Lacreu (1990:123 i 1995:87-88) i Cuenca (1996:131, n. 35), com ara en *Sa excel.lència*, *Sa il.lustríssima*, *Sa Santedat* o *Sa Majestat*.

Hem de fer constar, també, que els possessius contractes s'han usat també molt en poesia (baste recordar el conegut vers "*mon cor estima un arbre...*"), sobretot en la literatura de la Renaixença, sense dubte per aquell delit que trobaven aquests autors d'imitar la llengua antiga. Tot i això, fer-los servir hui dia -fora dels casos constatats abans- dóna al parlar o a l'escrit un to arcaïtzant (RuaiX 1985:46)

Siga com siga, no sembla exagerada l'afirmació de Badia (1994:504) quan assegura que aquestes formes contractes actualment "es troben en vies d'extinció". Deixe per a §9.4 la reflexió sobre la conveniència o no d'aquesta extinció.

9.2. Els usos de les formes contractes al llarg dels segles.

9.2.1. Alternança lliure entre formes plenes i contractes fins al segle XV.

En la història de la llengua, els possessius contractes i les formes sense article (*nostra casa*) han estat en concurrència amb les formes plenes, almenys fins al s. XIX (vg. Coromines DECLC, IV, 892 a, 19-26). Ja des dels primers textos comprovem la presència en els mateixos escrits de possessius contractes i de possessius plens. Aquesta alternança es remunta, doncs, als orígens de la pròpia llengua, en tant que les formes contractes són producte de contraccions (“síncopes” ho anomena Coromines) produïdes ja en llatí vulgar, (vg. §7.5.). Comprovem aquesta alternança tot examinant textos concrets:

-En un document on es narren els greuges de Guitard Isarn, senyor de Caboet, d'entre 1080 i 1095, llegim: “Et dixit mihi Guilelm Arnall et conveng m’o che no siria mos dons ni m’afolia per nullo ingenio” al costat de “E sso rancuros de Guilelm Arnal quar fed conveniencia de la mia onor...”. Amb tot, comentarem en §9.3 les vacil·lacions que presenta el text pel que fa a la presència o no de l'article acompanyant unes i altres formes.

-En les *Homilies d'Organyà*, de finals del segle XII semblen predominar les formes contractes: “car si pren om penitència de sos pecatz, si·ls à feits d'om que aja mort e altres moltz, e·n reté ab si negú, pauc li val sa penitència...”, però no són desconegudes les formes plenes: “...él nos do a fer zeles obres per qué la sua amor puxam aver...”

Amb tot, no sembla que puguem extraure la conclusió que en el català dels primers temps les formes contractes predominaren sobre les plenes. Bona mostra d'açò són les *Vides de Sants Rosselloneses*, obra que Coromines (1971) situa “en el darrer quart del s. XIII” i en la qual només localitza la utilització de quatre formes contractes, contra més de vint exemples de la forma plena. Es podria, tractar, doncs, d'un text refractari a la utilització del possessiu contracte. Continuem examinant la situació en més textos d'aquesta època:

-En un poema de mitjans del segle XIII, d'autor anònim i titulat “Aujats, senyors qui credets Déu lo Paire” trobem el primer indici que ens fa

pensar seriosament que les formes contractes i plenes degueren coexistir i alternar lliurement en els textos, sense que cap motiu més que el propi gust, obligara a l'autor a decantar-se per unes formes o altres. Així hi llegim: "...que marriment n'haurai mais cascun dia,/ del meu Fill car, mon conhort e ma vida". En l'últim vers notem l'alternança entre la forma plena i dues formes contractes, pràcticament tot seguit. Però és que, a més, uns versos més avall constatem que el mateix substantiu anterior *fill* ara és construït amb el possessiu contracte: "Tu vei morir, que és mon fill e mon paire". Podem concloure, probablement que el poeta coneix que té dues sèries de possessius al seu abast -salvant les distàncies temporals- i utilitza en cada ocasió la forma que més li abelleix o que li cal en funció de les necessitats mètriques.

-En *Un llibre de cort reial mallorquí del segle XIV (1357-60)*, la utilització de les formes contractes o sense article i de les plenes, tampoc no sembla respondre a cap norma premeditada. Comprovem-ho:

Hi apareix "anau-ma estendre lo meu forment" 23.17 i 18, però també "quina raó as tu que tu-m desonres mon misatje?" 42v.9;

"vós m'aveu manjada la mia porssella" 59v.5, però també "aquells XXV ssous que avets aüts de ma sogra" 49v.1;

"lo dit Simon, para seu" 13v.10, però també "Intorogat fo e eyl en son para en sson frara" 13v.12;

"anan-ssé'n ves la sua case" 14v.18, però també "e estave's axí dins sa case" 44v. 25-26;

"e aveu-les mesclades ab lo vostro blat" 23.24, però també "En Bernat, feu vostre prou" 43.15;

"e cancel.lar a l'scrivà de la vostra cort totes manleutes" 78v. 19, però també "més faria yo ab aquest bastó de la clau de l'esglaya que vós ab vostra spase" 14v.9;

"e aquí sobre la lur questió entrevengueran" 27.8, però també "que los dits Pericó e Arnau sí-s n'anaven per lur carera, 27.17;

“en Jacme Steva, del dit loch de Muntuyri, en tots los seus béns, axí siens con movens” 22.17 i 18, però també “sots hobligació de tots sos béns”; “la dita mare sua feta li avia en lo temps de les sues núpcias” 29v. 24-25, però també “era hom de bon tayl e bé catallà en sses fayssons 17.15 i 16; “que-s raonaven de les lurs teras e lochs” 17v.16, però també “e aquells, los Sans Avangelis da Déu de lurs mans corporalments [sic] tocats” 15v. 7 i 8.

-A una conclusió semblant a la que extréiem de *Un llibre de cort reial mallorquí del segle XIV (1357-60)*, arribem si examinem aquests versos del poema anònim “Disputació d’en Buc amb son cavall”, a les darreries del segle XIV: “vós fets vostre testament / e departits los vostres béns / entre els amics e los parents”, on hem vist que les formes amb article i sense alternen en versos consecutius.

-Si examinem els escrits de Bernat Metge, de finals del XIV i seguint Par (1923:36) haurem d’afirmar que aquest autor feia servir “indistinctament com a adjectius *mon, ton, etc. y lo meu, lo teu, etc.*”. Par extrau la conclusió també que “la llibertat y franch voler ab que’ls esmerça no permeten establir comparança recíproca alguna ni cercar distincions entre’ls manuscrits”. En uns altres paràgrafs oferia exemples d’aquestes utilitzacions: “la mia elecció (2887), la muller mia (1771), les mies cogitacions (10), la tua obgecció (2943), les tues coses (V. 55), la sua humilitat (2931), les sues mamelles (3081)”, però també escriu Metge en altres llocs: “ma vida (1656), ton poder (3796), son fill (2991), nostre pare (2927), vostres oracions (V.635), lur enteniment (1522)”, etc.

-En la novel·la artúrica *Blandín de Cornualla* del segle XIV i d’autor anònim llegim en uns dels seus versos: “...i tot mon or, i mon argent, tot al vostre comandament./ I tot quant tinc, si a vós plau, us pregue que tot ho prengau./ I perquè jo puga racontar qui m’ha vingut a deslliurar, / jo, Brianda, vos requeresc que el vostre nom em digueu”. Notem

l'alternança en versos consecutius entre formes plenes i formes contractes. No hi ha cap motiu -més que hipotèticament raons mètriques- per tal que en unes ocasions utilitze unes formes o altres.⁴⁹

-En els *Sermons* de Sant Vicent Ferrer, de 1413, les formes plenes i les contractes també alternen lliurement: "Lo meu poble és menat catiu e apresonat ab cadenes de pecat e lligam de culpa, e infern ha uberta la sua boca", llegim en el sermó I. En el sermó III trobem ara el mateix substantiu *boca* però precedit en aquesta ocasió del possessiu contracte: "e que lo foc e llum al món devia preparar per sa boca."

O en aquest altre exemple on "*la sua vida*" i "*sa vida*" estan separades només per dues línies: "...no solament cada any, mas tota la sua vida./

Santa mare Església, per ço que no li podem ressemblar a Jesucrist, pren lo temps, e de la manera del seu viure en tota sa vida...", s. IV.

En l'inici del sermó V, les formes contractes o sense article i les plenes alternen en la mateixa frase: "e ara vos serà declarant en quina manera nostre senyor Déu sana les nostres ànimes de les plagues dels pecats..."

Contrasta també la utilització dels possessius contractes en la frase "Mon pare fón tal", del s. XII, amb les expressions "...e sereu fills del meu Pare", s. VI, "Veniu, los beneïts del meu Pare, pujau en alt", s. VII, "Fora de la casa del meu Pare", s. X, "Que jo só tramès del meu pare...", s. XII. Hem constatat que sempre que *el Pare* fa referència a la divinitat, l'autor fa servir el possessiu ple, mentre que en la resta d'ocasions usa indistintament la forma plena i la contracta. El mateix ocorre amb l'expressió *el seu fill Jesucrist*, que apareix així -amb la forma plena- en el s. XI, en el XVII i en el XVIII en la construcció "Ella suplica per los pecadors al seu preciós fill, e Jesucrist diu...", mentre que precedit de formes contractes apareix en moltes ocasions, per a referir-se a fills

⁴⁹ Faig remarca sobre el fet que en la versió que manege d'aquesta obra es fa constar que està lleugerament actualitzada respecte a la versió original.

terrenals: “Si fas ferir ton fill...”, s. II; “Has pecat, mon fill...”, s. V; “Lo emperador apellà son fill...”, s. IX; “Així com lo emperador los servà en son propi fill...”, s. IX. És com si el possessiu ple davant del Pare Etern o de Jesucrist contribuïra a donar major excel·lència a aquestes figures.

El substantiu *casa* en unes ocasions és construït amb el possessiu ple i en altres és precedit de la forma contracta: “...e que de la sua casa seria reformat tot lo món”, s. III o “...si algú sabia que la sua casa devia ésser robada...”, s. XIV enfront de “ítem, de gitar la persona de sa casa que li fa pecar...”, s. XI o “La Eclésia catòlica, ja governava sa casa...”

En la mateixa pàgina del sermó XV el substantiu *filla* és precedit indistintament de possessius contractes i plens: “Senyor, fill de David, hages mercè de mi, sana’m la mia filla”, però tot seguit “Lleva’t e ves, que ta filla és sanada” o “...en ço que diu que aquesta dona, havent sa filla malalta...”

En el sermó XVII, el sant utilitza separades per molt poques paraules les dues construccions: “ítem, amar son proïsme així com si mateix Sent Benet, quan véu que la sua fama fón gran, dix...”

El més normal és que els sermons de Sant Vicent siguen encapçalats per una expressió del tipus “lo nostre sermó present” o “lo present nostre sermó”, com ara en els sermons I, II, VI, X, XI, XV, XVI, etc. Però els sermons XVIII i XX, p. ex. són encapçalats ara per un possessiu sense article: “Nostre sermó de present serà...” o “Nostre sermó serà...”, respectivament.

En el sermó XXI l’autor fa alternar els possessius sense article i els plens fins i tot dins dels elements que uneix la copulativa: “E així, sia empremtat Jesús en los vostres coratges e de vostres fills. En aquest mateix sermó fa servir formes de possessiu diferents, separats per poques paraules i acompanyant el mateix substantiu: “...alegria del meu pare. Vet la Verge Maria que donà alegria a son pare Adam”.

En el sermó XXIII fa acompanyar el nom *terra* indistintament dels dos tipus de possessius: “Dic-vos de cert que nengun profeta no és bé acceptat ni rebut en la sua pròpia terra” o “...aquestes set obres de nostra

redempció, e la sua terra és cristiandat". Però a continuació llegim: "...que profetes eren estats que no havien fets miracles en sa terra, sinó en estranya."

-En la traducció catalana del *Decameron* de Boccaccio, de 1429, llegim: "Era lo dit Comte de sa persona molt ben vestit e aresat..." i set línies més avall localitzem ara la forma plena precedint el mateix substantiu: "...se enamorà d'ell, e ab gran affecció la sua persona e los seus costums li plagueren molt...", novel·la vuitena, jornada segona.

-En el *Curial e Güelfa*, obra escrita entre 1435 i 1462 he localitzat un parell d'exemples que abunden en la mateixa idea que estic exposant: "...a fi que io, en defensió de ma honor e de la mia vergonya...", c. 13, llibre I; "...que io li faré bona companyia e creixeré lo teu estat e ta honor, en tal manera que tu seràs de mi content", c. 53, llibre III. Noteu en ambdós casos que els elements que uneix la copulativa presenten possessius de diferents tipus.

-Per la mateixa època, Ausiàs March, cap a mitjans del segle XV utilitza també lliurement els dos tipus de possessius. En el *Cant Espiritual* llegim: "...e sobretot ma fe que no vacil·le / e no tremol la mia esperança."

-En una cançó nadalenca del segle XV "La fardant fandan dirondina" es compaginen els dos tipus de possessius fins i tot en versos consecutius: "Josep fa una requesta / demanant al mosso seu / si és verge sa esposa". O un poquet més avant: "Diu Josep: -Què feu, ma esposa? / Diu la Verge:

-Pens amb Déu, / i estic així reclosa / perquè só prenys del fill seu". Després d'aquestes constatacions en un poema de caràcter popular, no sembla agosarat afirmar que la parla col·loquial d'aleshores també alternava les dues construccions possessives.

-En el *Vita Christi* de Sor Isabel de Villena, de 1497, notem una actuació semblant, tot i que en aquesta obra -a causa del gust de l'autora pel possessiu posposat, fet que comentaré en §18- les construccions amb possessiu contracte semblen minoritàries. Amb tot, de vegades trobem l'alternança, fins i tot amb el mateix substantiu: "Los deixebles meus me desampararan e fugiran per la gran temor e confusió de la mia mort; Pere, lo tan amat, negarà no ésser mon deixeble..."

9.2.2. Usos de les formes contractes i de les plenes a partir del segle XV.

Aquesta situació d'alternança lliure que hem cregut demostrar fins ara, sembla que comença a decantar-se a favor d'una major utilització de les formes contractes, ja en alguna obra de finals del XV. Així, de l'estudi d'una part quantitativament significativa del *Dietari del capellà d'Alfons el Magnànim*, he extret conclusions que semblen anar en aquesta línia: l'autor utilitza les formes contractes en un 76 % de les ocasions i en un 24 % les formes plenes. És a dir, comencem a notar en aquesta època un predomini significatiu de les formes contractes sobre les plenes. A tall d'anècdota, simplement, comentaré que en l'obra que estem analitzant hem hagut d'esperar vuit pàgines per tal que aparega la primera forma plena amb article "lo nom seu", mentre que fins aquell moment havien aparegut dinou formes contractes: "son pare", "sa mort", "sos regnes", "son germà", "son fill", "sa muller", etc.

Amb tot, encara resulta possible trobar alguna alternança en l'ús dels possessius, fins i tot acompanyant el mateix substantiu. Així llegim:

"E la dita senyora reina dona Maria, muller sua..." i unes línies més avall "...germà del dit rei don Alfonso e fill del rei don Ferrando e de la reina, sa muller..." O en aquest altre exemple: "E, en la conquesta, morí de malaltia lo dit capità Autger Cataló estant sobre lo siti de Ampúries, e per lo nom seu entitularen la terra de son nom, ço és Catalunya."

Martí Mestre (1994 II:150) també ens ha fornir de dades respecte al fet que tractem: Així, ha quantificat dins del *Llibre d'Antiquitats de la Seu de València*, dels segles XVI i XVII, el 13'5 % per a les formes plenes i el 86'4 % per a les contractes, i dades semblants extrau el mateix autor de *Les ordinacions de la costa marítima del regne de València*, de 1673: 15 % per a les plenes i 85 % per a les contractes. En aquesta última obra ens presenta, a més, un fet interessant, ja que li sembla a l'autor "com si hagués al text una preferència semàntica a utilitzar aquests possessius [les formes plenes] amb uns determinats tipus de noms", com ara els substantius que indiquen construccions militars (*torre, estància, quartell*, etc.)

Beltran Zaragoza (1998:345) també arriba a conclusions semblants en l'estudi de textos administratius de les comarques castellonenques del Nord de finals del segle XVII i del XVIII. Diu literalment que "en el conjunt de textos analitzats les formes tòniques són molt minoritàries; tanmateix quasi tots els documents de finals del segle XVII i del XVIII mostren algun exemple."

Potser hauríem d'extraure la conclusió que durant els segles posteriors al XV, les formes plenes anirien perdent terreny, en benefici de les formes contractes, almenys en els textos escrits. Saragossà, en aquesta línia sospita que "l'abandó [de les formes contractes] seria un fenomen col·loquial, mentre que la llengua escrita culta hauria conservat molt les formes irregulars" (vg. e. p.: §4.4.3, n.32)

Cap a 1760, en les *Memòries d'un capellà del segle XVIII*, a cura d'E. Casanova, hem constatat un lleu augment de les formes plenes que són ara el 36% , enfront del 64 % de formes contractes. És a dir que les formes contractes continuen sent sensiblement més nombroses en aquesta època. N'extrac uns quants exemples: "son asiento", "son dia", "ses costes", "sa casa", p. 37; "sa

magestat", "sos principis", "son temps", "sos fills", "son distrit", "son territori", p. 38.

És possible -com m'ha fet veure Saragossà- que en aquest predomini de les formes contractes sobre les plenes, contrastable ja, com he dit adés, en alguna obra de finals del XV i en els segles immediatament posteriors, tinga alguna cosa a veure la influència castellana. Ens explicarem: Martínez Alcalde (1996:63) afirma que "el paradigma actual de los posesivos del español estándar se puede considerar prácticamente establecido (...) a principios del XIV". Havia dit abans l'autora que en aquest procés es fixà també la doble sèrie de formes que presenta el castellà actual: una sèrie *tònica* posposada ("*coche tuyo*") i una d'*àtona* anteposada ("*tu coche*"). Així, hauríem de convindre que les dues llengües arriben al segle XV amb un panorama de les sèries possessives -certament- ben diferent: una llengua, la castellana que ha especialitzat les formes *àtones* per a la posició anteposada i que ha reservat les *tòniques* per a la posposició, i una altra, la catalana en què les dues sèries de possessius s'utilitzen indistintament en la posició anteposada.

Si admetem, com comunament es fa, que el segle XV suposa l'inici de les causes que provocaran el nostre decaïment lingüístic i polític, podem suposar que una altra manifestació de la influència castellana en les nostres lletres podria ser aquesta especialització de les formes contractes per a la posició anteposada, fenomen que hem comprovat que es produeix en aquests segles.

Presente com a exemple d'una probable influència del castellà en el camp dels possessius catalans, una carta de dona Leonor de Agullana a una tal Conçuelo, de 1639, que té alguns castellanismes (*cuidado, adiós*, etc.) i que està escrita en un to afectuós i col.loquial. L'autora utilitza sempre en la posició anteposada les formes contractes i guarda les plenes per a la posposició: "Conçuelo meu, entrañas mias i tot mon cer", "ma partida", "ma mort", "mon cor", "ça salut i vida", etc. Però el que realment ens sorprén és la utilització del possessiu *mi* (en les expressions *mi vida i mi glòria*, que apareixen la primera en cinc ocasions i la segona en quatre). És difícil veure en eixa forma l'apòcope

de *mia*, sobretot perquè no porta l'article anteposat i, a més, estan utilitzats com a vocatius. Coromines (DECLC, IV, 892a, 13-17) ha dit al respecte que l'apòcope de *mia* "rarament transcendia fins al llenguatge escrit: "a l'eixida del portal / encontrí la mi'germana (MilàF. Romllo., 113.13, romanç del s. XVII recollit per Pau Piferrer)". És per açò que ens inclinem a pensar que es puga tractar d'un castellanisme, certament ben estrany, però no l'únic de la carta. L'exemple és revelador -potser- del fet que la influència castellana pogué produir-se també en aquest àmbit dels possessius.

Amb tot, sembla que el procés d'especialització de les formes contractes per a la posició prenominal podria haver minvat ja amb anterioritat a la Renaixença. Recordem que hem afirmat que en les *Memòries d'un capellà del segle XVIII*, cap a 1760, tot i que les formes contractes eren majoritàries, ja el predomini no era tan remarcable com en els segles XVI i XVII.

Així, en la "Carta d'Eufracieta a Gimo del Portal", dins *Rondalla de Rondalles* de Lluís Galiana, en 1768, em sembla notar un ambient especialment petulant o pretensions, que contrasta amb la resta de l'obra i que podria veure's incrementat per l'abundància significativa de formes contractes (n'apareixen set enfront de quatre formes plenes: "sol meu de la meua ànima", "culpa meua" i "La teua indigna esclava"). És possible pensar que ja en aquesta època, especialment en ambients ben populars, les formes contractes es veren com a més pròpies d'èpoques anteriors o d'ambients més elevats i cultes.

Hauríem de convindre, doncs, que la Renaixença intentà revitalitzar unes formes que ja havien davallat en l'ús en el període immediatament anterior, formes que eren interpretades -erròniament- com a pròpies, exclusivament, de la llengua antiga. Podrien haver sigut majoritàries en els segles anteriors però hem demostrat que no ho foren, almenys fins al segle XV. La qüestió és que cap a mitjans del segle XIX els textos escrits són envaïts de manera quantitativament molt remarcable pels possessius contractes.

Com ara en *Julita*, novel·la de Martí Genís i Aguilar, de 1874 on podem comprovar ja aquest fet:

“...mes des de la nit d’aquell somni, ni sos llavis ni sos ulls vengueren aquell estojat secret. Pensava a voltes que aquell innocent idil·li podria haver estat una barreja imperfecta de records d’amor, amistat i gratitud, cridats, per la febre de sa imaginació poètica, a oferir una corona trista a la memòria d’un amic que va perdre, al que mai més han anomenat sos llavis...”, c. XIII.

És el cas també dels poetes de l’època com ara Verdaguer que, segons Coromines, preferia l’ús del possessiu contracte “generalment (i fins quasi sempre)”. Tot i que caldria matisar eixe “quasi sempre”, sembla innegable que eren -de bon tros- els més utilitzats per l’autor. A tall d’exemple, simplement: “ma esposa és raiera,/ raier vull morir”, en “Cançó del Raier”, dins *Pàtria*, 1888; “aixeca el front, rumbeja ta cabellera hermosa;/ pel vostre bes, oh abelles, Déu ha criat la rosa, /entrau en son verger”, en “La palmera de Jonqueres”, dins *Pàtria*, també.

En el camp del teatre, Àngel Guimera també les fa servir profusament. Com ara en *Mar i cel*, obra de 1888:

“Pietat! Ja ho sé: ma culpa/ és gran per esta falta; de vergonya / i d’espant fins tremolo. Jo eternida / per ells! Ha estat un somni! Pare: us juro / que davant mon Jesús tanta feblesa...”

I fins i tot en el camp del periodisme constatem que eren molt usades. Així, en l’article “Viure del passat” de Jaume Brossa, en la revista “L’Avenç”, l’any 1892 llegim:

“D’una literatura que sols havia de tenir per inspiradora l’ànima del poble, ses costums i sos ideals, ses alegries i ses tristeses, se’n va fer un conreu d’hivernàcul...”

Ens sembla innegable, doncs, que sí podem parlar d’una reacció culta contra la generalització dels possessius plens, situada almenys en aquesta

època, és a dir, en el moment en què segons Coromines (DECLC, IV, 892b, 25-26), els contractes havien quasi desaparegut del tot en català central. Fabra, per aquesta mateixa època, en 1898:110 afirmava que “la majoria dels escriptors moderns, imitant els antics, empleen les formes simples de preferència a les compostes; no obstant, avui s’usen quasi constantment les compostes, no empleant-se les simples sinó en algunes expressions (...)”. En 1918:57, després d’haver constatat el fet, es veu obligat a afirmar que “és completament infundada la preferència que alguns els donen [als contractes] sobre *el meu, el teu i el set*”.

Ens interessa destacar el comentari de Fabra respecte al fet que “avui s’usen quasi constantment les compostes” (del context, se’n dedueix que s’està referint al llenguatge parlat). És a dir, cap a finals del segle XIX, les formes contractes havien quedat eliminades dels usos orals, tot exceptuant -es clar- els usos en què encara perduren hui dia. Fer-les servir encara en aquesta època devia conferir a la parla un to certament arcaïtzant o almenys elevat.

Comprovem-ho en un exemple que he extret de *Tipos d’espardenyia y sabata*, obra de J. Martí Gadea, d’entre 1905 i 1910. Quan es descriuen les característiques del *tío Gimo* es diu:

“tenia el parlar mol espayós, asahonat y en cada dotoria s’el deixava á ú emponnat, siguent el seu dijo corrent ense que parlaven d’embrolles, guèrres, ruido, confusió ó cósa tal, el dir: -Això pareix una república de lletilles, y començant casi sempre que parlava per dir: -En mon concèpte...”

Si tenim en compte que Martí Gadea ha fet servir en l’obra els contractes quasi de manera exclusiva amb les relacions de parentesc podem entendre fàcilment que utilitzar-ne un amb el substantiu *concepte*, a principis del segle XX, devia conferir al parlant un regust artificiós o almenys molt elevat. Tinguem en compte, a més que l’expressió “en mon concepte” o semblants “a mon parer”, la va fer servir ja Jaume Roig, en el segle XV:

“Entre les pies/ espirituals / e corporals/ l’obra millor,/ de més amor/ a mon parer, / és doctrinar...”

I més prop en el temps a Martí Gadea i al *tío Gimo* la registrem en una carta del Dr. Francesc Tagell al P. Rafel Figuerola, en 1740, d’estil molt elevat:

"Lo principal, me aturo temps per averiguar-lo, però a nosaltres nos està molt bé que-s diga sens contradicció, be que en mon concepte pateix molta repugnància”.

Sense dubte, escoltar aquesta expressió, a principis del segle XX, doncs, devia resultar força sorprenent.

Amb tot, els possessius contractes no desaparegueren dels textos escrits de manera immediata, sinó que es feren servir inclús durant algunes dècades més; a part del comentari de Fabra de 1918 que ja hem citat, Par (1923:36) fa referència a aquest fet quan afirma que “molts escriptors moderns catalans s’imposen també aquesta regla, escrivint *mos llibres y’ls llurs* y no admetent de gayre grat *los meus llibres y’ls llurs*. El propi Par en el pròleg de 1921 de l’obra citada, dóna bon exemple de la que serà la seua actitud, quan fa servir sistemàticament els contractes o les formes sense article: *nostra llengua, mes cites, mon estudi, ses obres, mon text*, etc. i després -en l’estudi pròpiament dit- es planyerà que “lo barceloní modern (*probablement s’està referint a la llengua parlada*) ha estès a tots los casos l’ús de les formes tòniques, perdent llastimosament les àtones”.

No és difícil adduir exemples de formes contractes en textos escrits de les primeres dècades del segle XX, i no exclusivament en poesia:

-Com ara en el conte “L’empès”, dins *Caires vius* de Víctor Català, en 1907: “I el vell, llançant un gruny confós i revirant amb aire dolent la mirada tèrbola de sos ullots junts...”

-En "Desolació", poema de *Cap al tard*, de Joan Alcover, en 1909: "...cremar he vist ma llenya; com fumerol de festa,/ al cel he vist anar-se'n la millor part de mi./ I l'amargor de viure xucla ma rel esclava..."

-En el poema "Cant Espiritual", dins *Seqüències*, de Joan Maragall en 1911: "...si ma fe i ma esperança aquí s'atura..."

-En "Des gens bien", glossa periodística d'Eugeni d'Ors del 9 de juny de 1916: "...celebrem les d'un altre treballador, mon amic..."

-En el conte "En un matí serè (Descobriments de la crueltat)", dins *La primavera inquieta* de J. Ernest Martínez Ferrando, en 1926: "De vegades romania dret una breu estona, aixecava el cap i llançava son esguard silenciós pel cel..."

-En el "Cant de la garrofera", dins *L'espill a trossos*, de Francesc Almela i Vives, en 1928: "I sots ses branques s'aixopluga / una vellarda fredeluga..."

-En el poema "Amor, m'és dolç el teu cos", dins les *Estances* de Carles Riba, en 1930: "Amor, m'és dolç el teu cos, quan és sol/ en el seu goig i en el seu riure ardent, / sol en sa música, foll instrument..."

Després d'aquestes dècades no és freqüent de localitzar utilitzacions dels possessius contractes. Fins i tot, en els textos escrits dels dialectes que encara els conserven amb cert vigor, són moltes voltes substituïts per les formes plenes corresponents. Enric Valor sembla ser un dels pocs autors que encara els mantenia en 1960. En *L'ambició d'Aleix* llegim:

"Son pare se n'entristia", c. II, p.17;

"Sa mare i ell romanien tothora sols", c. II, p. 20;

"Quan fou portat dins la tartana fins a sa casa", c.II, p. 25;

"Conforme's que m'acontente sols de despatxar-la de ma casa...", c. III, p. 59;

"Les collidores digueren bona nit i es descompartiren i tiraren cap a ses cases", c. III, p. 66;

"Sos pares, ara encara vivents...", c. V, p. 95;

"Per anar-hi al dret des de casa de sa tia...", c. XII, p. 197;

"...i tal volta conegué més que mai de sa vida...", c. XII, p. 206;

Fins i tot, Valor en una ocasió se'n ix del camp de les relacions de parentesc o acompanyant els substantius *casa* i *vida* i ens sorprén amb aquesta frase, de regust certament poètic:

"la vella Dorotea amb sos ulls cansats", c. VIII, p. 143.

Per contra, li constatem els següents usos de formes plenes, fins i tot amb les relacions de parentesc, tot i que caldrà reconèixer que en molt poques ocasions:

"Si tu la deixes o l'entretens més del degut, estronques la seua vida";

"...Lluïsa es va trobar a casa seua aquella carta...";

"...ja s'adonà el seu pare...", c. II, p. 16.

Repetim de nou i per acabar que no ens sembla exagerada l'afirmació de Badia (1994:504) en el sentit que aquestes formes contractes actualment "es troben en vies d'extinció". Limitades a alguns dialectes només i en unes quantes paraules vinculades, sobretot, al parentesc i sense reflectiment en la llengua literària en la majoria de les ocasions, el seu futur no sembla massa prometedori.

9.2.3. L'ús dels contractes en català central i en valencià en el tombant del segle XX.

He dut a terme una comparació pel que fa a l'ús dels possessius contractes en els dialectes central i valencià del català, en l'època de finals del

segle XIX i principis del segle XX que em sembla molt reveladora. La meua intenció principal era la de ratificar o revisar l'opinió de Fabra (1898:110) o de Coromines (DECLC, IV, 892b, 25-26) segons la qual els contractes havien quasi desaparegut de la parla espontània del català central en aquestes dècades i comparar-la amb la situació valenciana d'aleshores.

Amb aquesta intenció he examinat els usos de dues obres que, presumiblement, reflectien la llengua col·loquial d'aquella època. Es tracta, pel que fa al valencià, de l'obra de M. Gadea *Tipos d'espardenya y sabata*, escrita entre 1905 i 1910 i pel que respecta al català central de l'obra de Pau Bertran i Bros *El rondallari català*, col·lecció de rondalles populars escrites en un llenguatge realment espontani que devia reflectir la parla dels informants de finals del segle XIX.

Doncs bé: en l'obra valenciana hem registrat alguna utilització dels possessius contractes fins i tot fora de l'àmbit de les relacions familiars, fet que ens fa pensar que no devien ser desconeguts aquests usos per a una part del valencià col·loquial d'aleshores:

"...del oncle Ronga que fon molt gistós, bromiste y burló en son temps";

"Quant va faltar portava per son conter el forn de pa...";

"...morí el pòbre hòme en son llit..";

"...Pepet sen torná así al pòble posantse a treballar atravòlta per son conte...;

"...en la quèstos es despajaren á son gust..", etc.

Pel que fa a les relacions de parentesc o les paraules *casa* i *vida*, l'autor fa servir molt majoritàriament les formes contractes, tot i que de tant en tant utilitze les formes plenes:

"...degut á les mòltes colmenes que sense ducte tenien els seus pares y ahuelos, y en la que despuix habitá el seu fill Tomaset...";

"...y pera digne remat de la sehua vida, feu...";

"...sense tindre el conhort de vore als seus fills anar per bòn camí..."

Tot i això, aquests exemples són l'excepció.

De l'anàlisi de *El rondallari català* extraem conclusions bastant diferents.

Només he detectat un ús dels contractes fora de les relacions familiars ("ses desgràcies", rondalla 25), però és que -a més- en el camp de les relacions de parentesc també són molt majoritàries les formes plenes. Així, construccions com les següents apareixen molt sovint:

"el seu pare", r. 2;

"la seva mare", r. 3;

"el meu germà", r. 3;

"el vostre pare", r. 3;

"la seva germana", r. 6;

"la meva germana", r. 6, etc.

Per contra, l'ús de les formes contractes en l'àmbit de les relacions de parentesc no és massa freqüent comparat amb l'ús de les formes plenes:

"sa mare", r. 3;

"sa germana", r. 6;

"son germà", r. 7 i un sorprenent

"ta padrina", r. 20 al costat això sí, de "la seva padrina", r. 14.

Per la mateixa època, ara en 1901, Raimon Casellas, autor barceloní, escriu en *Els sots feréstecs*:

"-Mira que entre iniquitats vaig ser engendrat, i en pecat me va tenir la meva mare!", c. XVII, p. 124.

En un altre lloc, en el c. XI, pàgs. 76-77, simultaneja en molt poques línies les formes plenes i les contractes en les relacions de parentesc:

"(...) demà corria de casa en casa dient salms i parenostres per a socórrer els seus pares..." I sis línies a continuació llegim: "(...) i com sos pares s'anaven corsecant i decandint..."

En conclusió, mentre el valencià de principis de segle utilitzava quasi sistemàticament els contractes en les relacions de parentesc o acompanyant els substantius *casa* i *vida* i és molt possible que -fins i tot- encara els conservara en alguns casos fora d'aquests usos, per contra en català central la reculada dels possessius contractes era molt important, inclús en l'àmbit de les relacions familiars. Per tant, les dades confirmen l'asseveració de Fabra (1898:110) respecte al fet que "avui s'usen quasi constantment les compostes".

9.3. Interferències entre possessius contractes i possessius plens: contractes amb article (als sos membres) i plens sense (meu amor).

Com hem afirmat ja en el primer paràgraf de §9.2.1, l'alternança de les formes contractes amb les plenes es remunta amb tota seguretat als orígens de la pròpia llengua. No oblidem que la majoria dels autors consultats defensaven que les formes contractes degueren existir ja en llatí vulgar, de tal manera que era lògic pensar que des dels primers documents del català aquestes alternarien amb les formes plenes, com hem comprovat també en aquell apartat.

Fins i tot, podem afirmar que en textos preliteraris, els límits entre possessiu contracte i possessiu ple no estaven molt ben definits, i així hem localitzat casos en què al possessiu contracte se li fa precedir d'article i la forma plena es presenta sense article. Així en:

-Un jurament feudal d'entre 1035 i 1055 llegim:

"De esta ora ad avante non ti deceberé, ni deceber non ti faré de tua vita ni tua me[m]bra qui in corpore vestro si tene, ni de tua onore quod abes ui et ad avante per meum consel achaptaràs".

Constatem, doncs, la construcció dels possessius *tua* i *meum* en els usos que podríem dir característics dels possessius contractes, és a dir anteposats i sense article. Respecte a aquest fet, Coromines diu que "és rar" i presenta com a exemple un romanç de cap a 1822: "meu amor, si vols vení / cap a la ratlla de França...(MilàF, Romllo, 102:20). Badia (1951:305, n.2) també diu al respecte que

“són raríssims els casos com ant. *ab mia boca*, sense article (J. Corominas: (sic): *Vidas de Santos*, p. 167)”. Badia havia avançat abans que quan el possessiu s’anteposa sempre porta l’article, “construcció també regular en la llengua antiga”.

-En un document d’entre 1080 i 1095 on es conten els greuges de Guitard Isarn, senyor de Caboet tornem a trobar la mateixa construcció, és a dir les formes del possessiu ple en posició anteposada, però sense article:

“...de rancuras de filio de Guillelm Arnall et que ag de suo pater de Guilelm Arnall; et non voluit facere directum in sua vita...”;

“...e-l sí fed a ssi solidar e-l comaná a ssa muler et ad suo filio a chuit no-l doné hanc”;

“Et illum tortum che el me-n fed et dreçar no-m volg jachí-l a ssuo filio...”;

“Et rancur-me de Guilelm Arnal de Rivo Albo, que dedit a Mir Arnall senes meo consilio...”;

“Et preco totos meos omines per fiduciam quam ego abeo in illos, et illos bajulos quam ego abeo electos in meo testamento...”

Junt a aquesta construcció trobem -fins i tot en la mateixa frase- la construcció oposada, és a dir el possessiu contracte precedit d’article:

“E sso rancuros de Guilelm Arnal quar fed conveniencia de la mia onor ab suo fratre senes lo mon consel e-l mon sobud...”

I a més, l’autor coneix també la construcció del contracte sense article, és a dir la que després esdevindria habitual:

“Et dixit mihi Guilelm Arnall et conveng m’o che no siria mos dons ni m’afolia per nullo ingenio.”

Per tant, en el mateix text se’ns han presentat les quatre construccions possibles: contracte sense article, contracte amb article, forma plena anteposada precedida d’article i forma plena anteposada sense article.

-Ens trobem també amb el possessiu ple sense article en un document que narra els abusos comesos per Petrus de Lobeira a Lleida:

“Et P. de Lobeira mes-la in sua domo et dixerit que...”

El text és de finals del segle XII o començaments del XIII i hem de suposar que els usos possessius encara no estaven regularitzats com en segles posteriors.

Amb tot, el fenomen no pareix exclusiu d'època antiga. El tornem a trobar en el *Blandín de Cornualla*, novel·la del segle XIV:

“...vos rendesc jo grans mercès del servici que m'heu fet/ i us pregue, meu senyor, aitant com puc, per amor.../

Aquest “meu senyor” contrasta amb la construcció “mon senyor” que fa servir Antoni Canals, en el mateix segle XIV, en el pròleg de *De providència*:

“Adoncs, mon senyor, rebets lo dit petit llibre, breu en escriptura e ample en sentència”.

Registrem de nou el fenomen de les interferències, l'any 1437, en un document pel qual el mestre vidrier Antoni Tomàs contracta la realització de vitralls en la Seu de Girona, però ara es tracta de la forma contracta precedida d'article:

“En apres tantost com el haura feta e accabade una image de apostol al son tabernacle...”.

I les torne a registrar en un llibre renaixentista, *Julita* de Martí Genís i Aguilar, en 1874, obra en la qual se'ns presenta també el possessiu contracte, precedit d'article:

“...i com si una contracció espasmòdica dongués elasticitat als sos membres...”, c. II.

En aquesta línia d'interferències entre els possessius plens i els contractes, n'he localitzada una, certament ben remarcable en la mateixa novel·la. Es tracta de la presència simultània en la mateixa posició, precedint el substantiu, de la forma contracta i de la plena:

“Després, a darrera hora, ans d'abraçar a son seu germà i de mullar amb llàgrimes les meves mans...”

Remarquem el caràcter segurament excepcional de la construcció, explicable -potser- si entenem que la forma *son* hi pot realitzar la funció d'un mer article, tot prenent en consideració l'afirmació d'alguns autors respecte al fet que els possessius contractes sí que es comportarien com a vertaders actualitzadors.

Amb tot, llig en Grevisse (1936:956) que un autor francès, G. Sand, utilitzà aquest recurs per imitar “le langage paysan: *Quand on est mécontent sous son sien bonnet* (Fr. le champi, IX)”, en una construcció que Grevisse considera “particulièrement inutile”. La frase catalana que estem estudiant: “Després, a darrera hora, ans d'abraçar a son seu germà...”, es podria explicar, doncs, com un intent de l'autor d'imitar la sintaxi francesa. No es tractaria de l'únic francesisme de la novel·la; n'assenyalarem alguns més en §15, quan estudiarem la construcció “*mon ànima*”.

Hem registrat també un cas d'utilització de la forma plena sense article, en comptes de la forma contracta en la rondalla algueresa “Lo pardal verd”, replegada per P.E. Guarnerio, en 1883:

“-Sua Altesa, quan és anat a la guerra, ha donat massa esculto a les mentides que sa mare...”

Com es veu, el text no desconeix les formes contractes (*sa mare*, i en altres llocs *ta muller*, *ta mare*, *vostra mare*, *ta germana*, etc.) però l'autor opta per *Sua Altesa* en comptes de *Sa Altesa*. Potser l'explicació radique en el fet que, a finals del XIX, la utilització del contracte en alguerés, fora de les relacions familiars, no era vista com a espontània, és a dir que hagueren

retrocedit molt aquestes formes en l'àmbit col·loquial, fins al punt de forçar a dir *Sua Altesa*. A més, la forma etimològica pot ajudar a reforçar el sentiment de magnificència que el substantiu *altesa* podria transmetre.

De tots els exemples que he presentat podem concloure que, si bé les construccions habituals al llarg de la història de la llengua han estat la d'article acompanyant el possessiu ple i el possessiu contracte construït sense article, les solucions contràries també han estat conegudes pels nostres autors, encara que hem de reconèixer el caràcter excepcional d'aquestes. Les vacil·lacions eren justificables -potser- en temps primerencs quan l'article és possible que encara no s'haguera especialitzat en les formes plenes i fluctuara en la utilització entre les plenes i les contractes, i que fins i tot de vegades no es fera servir encara, però ens costa buscar alguna explicació per als usos més moderns que hem presentat.

9.4. Sobre les causes del retrocés de les formes contractes.

Hem dit ja en alguna ocasió que les formes contractes del possessiu només poden aparèixer en posició prenominal mentre que les formes plenes poden ocupar aquesta, a més de les altres posicions pròpies dels adjectius. Hem comprovat també com a l'Edat Mitjana, les formes contractes semblaven alternar lliurement amb les plenes, mentre que a hores d'ara han quedat arraconades en alguns usos molt concrets i en alguns dialectes. Doncs bé, en opinió de Duarte i Alsina (1984 II:78) "aquesta competència de formes per a una mateixa funció degué ser decisiva per abandonar progressivament les formes amb un àmbit d'ús més reduït", és a dir les contractes, en benefici de les que es podien fer servir en totes les posicions, les plenes. Si s'haguera produït una divisió completa de funcions de tal manera que les formes contractes foren exclusives de la posició prenominal i les altres posicions pròpies de les plenes -com ara en francès o castellà- "s'haurien conservat les dues sèries de possessius amb plena vitalitat", creuen els autors.

Per a Saragossà (e.p.: §5.1) la reculada progressiva en l'ús de les formes contractes i de les formes sense article s'ha d'explicar "perquè el poble pla

procura evitar les duplicitats i, davant de les dualitats *son carrer/el seu carrer* i *vostre carrer/el vostre carrer*, tots els nostres dialectes han tendit, unànimement, a eliminar les formes irregulars”, cosa que permet a l’autor comprovar un altre dels lligams interns importants de la llengua catalana. Ens caldria ara explicar per què les formes irregulars són les contractes.⁵⁰

Abans de res, Saragossà havia comprovat que en el tractament de les nostres gramàtiques se solia donar prioritat a les formes *meu, teu, seu*, fet que empíricament li semblava adequat si són les úniques que es poden utilitzar en tots els contextos. A més, si hem anomenat formes plenes a unes i contractes a unes altres (tal com feia ja Moll: 1952) se’n dedueix que les formes bàsiques són les primeres i les contractes han sorgit a partir d’aquelles.

A més, l’autor havia explicat el funcionament dels adjectius possessius, sense recórrer a la determinació, característica aquesta unida implícitament als possessius contractes, i allunyada -doncs- de la concepció de Saragossà de les formes plenes com a adjectius qualificatius. L’autor també havia conclòs que la posició bàsica dels adjectius possessius era la posposada; consegüentment l’obligatorietat en l’anteposició dels contractes ens demostra que es tracta també de formes irregulars.

En definitiva i tornant al principi, la llengua arraconant a poc a poc les formes contractes, no ha fet més que desprendre’s d’unes formes irregulars. Amb tot, les formes contractes no tenen per què desaparèixer de les nostres vides: “els parlants cultes, certament, també han de conèixer les variants *mon, ton, son*, ja que apareixen sovint en la producció literària del passat i també en una part de la poesia contemporània”. Tot coneixent aquestes formes entendrem bé la llengua culta actual o del passat i ens servirà també “per aconseguir una llengua més genuïna i no tan dependent”.

I més encara: si els possessius contractes es diuen amb uns quants noms en la gran majoria dels dialectes, tampoc no és convenient que la llengua culta vaja per davant de la col.loquial, com li sembla veure a Saragossà, en alguna

---

⁵⁰ Ho he explicat àmpliament en §3 però em sembla adient de reproduir-ho ara per a una comprensió més adequada de l’explicació, ni que siga esquemàticament.

obra publicada a Barcelona, on "es respira una espècie d'animadversió contra les formes contractes".

Sospita l'autor que aquest prejudici que s'hi ha format a aquesta ciutat és "una conseqüència d'observar una part només de l'obra de Fabra". Hem explicat nosaltres en §3.2.1 que mentre hi hagué una separació entre la llengua culta (que potenciava l'ús dels contractes) i la col.loquial (que els feia servir només ens uns quants contextos), Fabra es va veure obligat -en les gramàtiques de 1898 i de 1918- a ressaltar aquesta divergència negativa. Ara bé, quan aquest potenciament injustificat cessà, cap a mitjans del segle, n'hi havia prou a constatar els escassos usos dels possessius contractes i a donar preferència als plens, (vg. Fabra 1956).

Doncs bé, si cap a mitjans de segle es llegien les gramàtiques inicials de Fabra sense tindre en compte que el potenciament injustificat de les formes contractes ja havia cessat "hi havia el perill de caure en repeticions que, per la raó que ja no tenien fonament empíric, eren negatives per a la llengua". Aquesta pot haver estat la causa que es formara aquest prejudici contra els possessius contractes a Barcelona, opina l'autor.

En conclusió: encara que siga només per a facilitar l'aprenentatge dels possessius contractes als nostres alumnes, valdria la pena preservar la situació dels nostres dies, conclou Saragossà.

Plantegem-nos encara una altra qüestió: ¿Per què les formes contractes s'han conservat en eixos contextos, és a dir acompanyant algunes relacions de parentesc i de manera vacil.lant amb *casa* i *vida*, i no amb qualssevol altres mots?

L'explicació -opinem- pot estar relacionada simplement amb la freqüència d'ús. Probablement la quantitat de vegades que diem el substantiu *pare* o *mare* o fins i tot *casa* o *vida* és superior al nombre de vegades que diem qualsevol altre substantiu. D'aquesta manera podríem explicar que la conservació amb *pare* o *mare* siga general a pràcticament tots els dialectes mentre la conservació és més vacil.lant amb *oncle* o *tia*, *germà* o *cosí*, en tant que la freqüència d'ús d'aquests quatre últims substantius ha de ser menor -per força- que la de *pare* o *mare*.

Aquesta idea podria explicar també que -almenys jo- no haja sentit mai *mon cunyat*⁵¹, *mon gendre*, *mon nebot* o menys encara *mon veí*.

Amb tot, trobe que potser tinga també alguna cosa a veure amb aquest assumpte la qüestió de la intimitat, (vg. Veny 1986:163). Aquest autor assegura, com he dit ja en la n. 33, que els valencians utilitzem alguns contractes per a conferir "un cert aire d'intimitat". Açò podria explicar -tal vegada- que siga d'ús habitual *mon pare*, *ma mare*, o que encara es diga *mon germà*, *mon cosí* però jo no he sentit mai *mon sogre*, *ma sogra*. O que a finals de segle passat es diguera encara *ta padrina*⁵², quan aquest tipus de relació encara era molt viva i que hui dia -sense dubte- s'haja perdut el contracte acompanyant aquest substantiu.

9.5. Conclusions.

Hem comprovat en aquest capítol (§9) que els possessius contractes catalans encara continuen usant-se en la gran majoria dels dialectes, dels quals hem exclòs pràcticament el català central; hem afirmat que, tot i això, han quedat arraconats en algunes relacions de parentesc i que fluctua la utilització amb els substantius *casa* i *vida*.

Hem assenyalat també com a possible causa d'aquesta reculada tan significativa que la competència de formes per a una mateixa funció pogué ser decisiva en el fet que s'anaren perdent aquelles que s'utilitzaven només en funció prenominal. A més, hem comprovat que els parlants, desfent-se d'aquestes formes no han fet més que bandejar unes construccions irregulars; malgrat tot, hem defensat que seria convenient que la llengua culta no anara

⁵¹ Malgrat tot, llig en el pròleg de 1973 de Sanchis Guarnier a l'obra de Joaquim Amo *L'oncle Canyís. Estampes del vell Monòver*, que la parla de les Valls del Vinalopó conservava encara "sun cunyat" i fins i tot "ta cara", en aquesta època. Fóra interessant comprovar la pervivència actual d'aquestes construccions.

⁵² En el *Rondallari català*, de Pau Bertran i Bros, rondalla n. 20. Faig remarca sobre el fet que el DGLC dona també com a possible significació del mot *padrina* aquesta: "Fam., vell; avi." El context de la rondalla no permet assabentar-se si es tracta de *la seua àvia* o de *la padrina* en la primera accepció que li confereix Fabra: "El qui i la qui presenten un infant a les fonts baptismals i li posen els noms dits de font."

per davant de la llengua col.loquial. Finalment hem intentat explicar el fet que els possessius contractes s'usen amb eixos substantius i no amb qualssevol altres en funció de la freqüència d'ús en la llengua habitual i hem apuntat també que la *intimitat* potser tinga alguna cosa a dir en aquest camp.

Pel que fa als usos diacrònics, hem conclòs que la situació fins als segle XV sembla ser la d'alternança lliure entre les formes tòniques i les contractes. Però en l'estudi que hem fet entre els segles XV i el XX hem assenyalat un període immediatament posterior al segle XV en què les formes contractes foren molt majoritàries respecte a les plenes, circumstància que hem mirat d'explicar en funció de la influència possible de la llengua castellana veïna. La Renaixença intentà revitalitzar unes formes que ja eren -sense dubte- molt minoritàries en tots els dialectes.

De la comparació que hem fet entre la llengua col.loquial del català central i del valencià en el període de finals del segle XIX i principis del XX hem extret la conclusió que els dos dialectes tenien comportaments molt diferents: mentre que en valencià fins i tot s'usaven encara fora del marc familiar -tot i que escassament-, en català central les formes contractes eren ja minoritàries, fins i tot en el terreny de les relacions de parentesc.

Per acabar amb aquestes conclusions assenyalarem també que hem detectat, sobretot en època molt antiga, però no exclusivament, construccions d'article + possessiu contracte i a l'inrevés, forma plena sense article, circumstància que hem mirat d'explicar en funció de les vacil.lacions pròpies dels inicis de qualsevol llengua.

10. Les formes etimològiques, les analògiques i les formes en -v- (mia, meua, meva).

10.1. Sobre l'evolució d'aquestes formes.

En origen, el resultat fonètic de MEA, TUA, SUA fou *mia, tua, sua*, formes generals a l'Edat Mitjana (Vg. Par 1923:34, segons el qual són les que usa exclusivament Metge), i que encara perduren en alguerés (Vg. Badia 1951:

306 i Ruaix 1985:46), esporàdicament en balear i en algunes expressions populars fossilitzades.

En efecte, les hem registrades en la "Rundalla de Belindu lu mostru" (1883), que presenta Veny (1986:207-208):

"Io ma'n vull aná on la famíria mia";

"On la famíria tua, io no ta puc pultá";

"Io ta dungaré un cavallutxu que ta pultará fins en casa tua";

"Ai! tjalmana mia! Maria mia! Filla mia!".

Dins del mateix recull de rondalles tornem a trobar aquestes formes en l'anomenada "Lo pardal verd" (dins Porredon 1992: 176-183):

"Filla mia, allarga-te'n de n'anquí...";

"Filla mia, on vas? i conta-me lo fet tou ⁵³ que t'és succeït";

"Alhora Nostra Senyora l'ha portada a la sua presència...";

"Demani al pardal verd, que li digarà qui só jo i totes les mies desgràcies";

"Sua Altesa, quan és anat a la guerra...".

Després d'aquests exemples de finals del XIX en el dialecte alguerès, és d'esperar que les formes etimològiques continuen sent les pròpies d'aquests parlars en temps actuals.

Tanmateix, hem de tindre en compte que Coromines en 1971:316 ja detectà l'analògic *meua* en el Rosselló en el s. XIII (*la meua vestedura i les seues gens* en les *Vides de Sants*), i afirma en DECLC, VII, 883 b, 60 i 884 a, 1 que prosperaven "entre la gent més popular", però semblen no haver-se generalitzat -com hem assenyalat- fins després de l'Edat Mitjana. El mateix cal dir respecte a *teua i seua*.

Una altra circumstància que no hem de menysprear i que ha assenyalat Coromines en un altre lloc (DECLC, VII, 884a, 1,2) és el fet que el naixement de

⁵³ Llegiu "el fet teu", "el teu fet". A banda de la posposició -que comentaré en §18 que és un fet característic de l'alguerès- noteu les formes en -o (*tou*), a partir de l'ètim llatí TUUS. He tractat la discussió etimològica que aquestes formes han suscitat en §7.4, n. 25.

la forma analògica estava més avançada en molts parlars occitans que en català⁵⁴. Potser, doncs, els parlars rossellonesos actuarien com a punta de llança en l'expansió d'aquestes formes regularitzadores, que ja coneixia amb anterioritat la llengua veïna, deduïm nosaltres.

Duarte i Alsina (1984II:74) han intentat explicar el triomf de les formes regularitzadores sobre les etimològiques en funció d'un procés de simplificació del paradigma: "el fet de no tenir una sola forma bàsica per a un sol morfema representa una complicació en la gramàtica". No els sorprén que una de les dues formes bàsiques dels possessius es perdera i que començara a usar-se l'altra per als dos gèneres. "I no és gens sorprenent tampoc que la forma adoptada fos la del masculí, ja que en l'oposició masculí/femení el masculí és el membre no marcat..."

Extraguem les conclusions nosaltres: Les formes *meua, teua, seua*, etc. el que fan es regularitzar i per tant, simplificar la morfologia. D'ací la seua generalització per pràcticament tot el domini lingüístic. L'adjectiu "analògic" no ens ha d'amagar el fons de la qüestió: es tracta d'unes formes que fan més regular el sistema i per tant menys complex.

Badia ha fet notar que, encara en el s. XV, les formes etimològiques es consideraven preferibles a les formes regularitzadores formades sobre el masculí: *meua, teua, seua*, cosa que es pot comprovar en les *Regles de esquivar vocables o mots grossers o pagesívols*, (1492-1497): "*meua* per dir *mia*; *seua* per dir *sua*; *teua* per dir *tua*". Fins aquesta època foren usades les formes etimològiques de manera exclusiva en la llengua culta.

Ara bé, en els documents rossellonesos de l'InvLC, *seua* ja abunda -diu Coromines- a la segona meitat del s. XV, però els primers exemples analògics, fora d'aquest dialecte, els registra a Mallorca entre 1558 i 1560. En efecte, fins aquestes dates les úniques formes que hem registrat nosaltres són les etimològiques. En citaré unes quantes, d'una pràctica que degué ser

⁵⁴ En llengua d'oc es troben ja alguns exemples medievals de *mieua, tieua, sieua* que figuren en textos escrits a Provença. El fenomen és molt semblant al del català: a partir de les formes masculines *mieu, tieu, sieu* comencen a sorgir unes formes analògiques com les que acabe de citar. Com en català, el sistema es regularitza i comença a simplificar-se.

generalitzada, tret del dialecte ja citat. Així, faré tot seguit un recorregut pels diversos segles i comprovarem les formes majoritàries en cada època:

-En un jurament feudal del 1035-1055: "...non ti faré de tua vita ni tua me[m]bra..".

-En els Greuges de Guitard Isarn, senyor de Caboet, de 1080-1095: "E sso rancuros de Guilelm Arnal quarn fed conveniencia de la mia onor ab suo fratre..."

-En la relació d'alguns fets contra diverses esglésies, document del s. XI: "...he totes les altres dentre la sua terra."

-En un testament de 1247: "Et eyssament layssa et manda a la Orden del Temple aquela sua casa..."

-En el *Llibre d'Evast i d'Aloma i de Blanquerna son fill*, entre 1274 i 1283: "... no és caritat, fortitudo, que pogués, per raons, contrastar a la mia."

-Són utilitzades també de manera exclusiva a *Un llibre de cort reial mallorquí (1357-60)*, on no apareixen les formes analògiques:

"...vos m'aveu manjada la mia porssella";

"anan-sse'n ves la sua case".

-Par (1923:34) informa també que Metge, autor de finals del s. XIV, "desconeix les formes *meua, teua, seua* (...) usa exclusivament *mia, tua, sua*..." I presenta aquests exemples: "la mia elecció", "la muller mia", "les mies cogitacions".

-En els *Sermons de Quaresma* de Sant Vicent Ferrer, de 1413:

“que ha autoritat de la sua bona e aprovada vida per miracles”;

“diran que só hipòcrit, estima més la tua ànima que lo parlar de les gents”.

-Són les utilitzades també en la traducció catalana del *Decameron* de 1429: "la novella sua", "dona sua", "la sua persona", "la mia joventut", "la mi amor", "ajuda mia", "la tua malaltia", etc.

-En la *Tragèdia de Caldesa* de Roís de Corella, cap a 1458: “...perquè en tants llocs sia lo meu sepulcre,/ que, el món finit, no es trobe la carn mia...”

-En el *Tirant lo Blanc*, de 1490: “...que senyal ne tinc en la persona mia d’aqueixa jornada!”

-En el *Vita Christi* de Sor Isabel de Villena, de 1497: “Hajau pietat de l’antiguitat sua, car amb molta dolor resta per l’absència mia”.

-En el *Dietari del capellà d’Alfons el Magnànim*, de finals del s. XV:

“Emperò, en après, ell e les sues coses foren ben pagats”;

“E en tals actes fonc tot lo temps de la sua vida”.

Semblen aquestes formes habituals també durant el segle XVI, si exceptuem el baleàric, seguint el comentari de Coromines. Les he registrades, p. ex. en els següents documents:

-En una carta dels paers lleidatans al Rei, en 1503: “...se fa preparatori en aquesta sua ciutat de Leyda...”

-En una carta del mercader mallorquí Pere Freixe al seu fill Bartomeu, de 1505 encara són presents les formes etimològiques:

“e volent vendre la mia, mirà la comissió mia...”;

“...e digau-li que li recorda del que m’havia promès a la sua partida.”

-En la primera biografia valenciana de S. Vicent Ferrer, a cura de Miquel Pérez, en 1510:

“...en la sua natural llengua, totes les nacions perfectament l’entenien, i a cascú dels oïnts paria que en la sua pròpia llengua sermonava...”

-En una carta del clergue Lluís Castellar a un canonge d’Urgell, el 1527: “I lo papa expedí quanta gent tenia, e açò fonc la sua perdició”.

-En *Los coloquis de la insigne ciutat de Tortosa* de Cristòfor Despuig, en 1557: “Verdaderament és ell, que ya par que-s rigua de la meravella mia...”

-En el poema “Bella, de vós só enamorós”, dins *Flor d’Enamorats*, de J. Timoneda, en 1562: “Bella, de vós so enamorós./ Ja fósseu mia!

-Respecte al *Llibre d’Antiquitats de la Seu de València*, dels segles XVI i XVII, Martí Mestre (1994:150) informa que les formes plenes dels possessius són pràcticament sempre les etimològiques, fins i tot en la part que correspon a la segona meitat del segle XVII.

Segons estem comprovant, les formes etimològiques resistirien llargament, fins i tot durant els segles XVII i XVIII, sobretot en el centre i Sud del Principat, en opinió de Coromines. Suposem nosaltres que les formes analògiques s’haurien estés ja des del Rosselló, ocupant també el territori del Nord del Principat. Els exemples de formes etimològiques durant aquests

segles són molt freqüents, i no sempre en “cercles de llenguatge conservador”, com insinuava Coromines (DECLC, VII, 884 a, 9):

-En un text de Jeroni Pujades sobre els miracles del pare Domingo, a Barcelona en 1604: “...dotor del Real Consell, patró de la casa, qui se'l n'aportava a sopar a casa sua.”

-En una carta de Montserrat Rosselló a Pere Desy, en la ciutat sarda de Càller, en 1608: “...a despesas de eills si restava confirmat lo primer estim o mias si stava revocat...”;

“En lo que toca a la casa mia...”

-En un sermó del Rector de Vallfogona, en 1621: “en aquest arenal se rompen les sues ones, per més inflades que sien”. També en un poema del mateix autor per aquests anys: “Reixa cruel que la claror divina,/ que mos ulls cerquen, com a glòria sua,/ entre eixa espessa nuvolada tua...”

-En una carta de dona Leonor de Agullana a una tal Conçuelo, en 1639: “Conçuelo meu, entrañas mias...”

-En el pròleg del *Siglo cuarto de la conquista de Valencia* de Marc Antoni Ortí, en 1640: “...per la molta abundància que hi ha de subjectes que els pareix que tota la sua autoritat consistix en parlar en castellà...”

-En *Amor, firmesa i porfia*, obra teatral de Francesc Fontanella, en 1642: “Dóna a l'esperança mia?”.

-En una còpia de patrimoni d'uns conjuges de Ploague, Sardenya, en 1657: “...interposa la sua autoritat j decret de poder donar las cosas que ben vist lis eseran...”

-En *Les Ordinacions de la costa marítima del Regne de València*, de 1673, Joaquim Martí Mestre detecta exclusivament les formes etimològiques “tot i que les formes analògiques *meua, teua, seua* ja eren en ús en la llengua d’aleshores”:

“...a dar lo mateix avís y rebato, y se’n tornarà a la sua estància”;

“Item, que, si les guardes, atalayes, soldats o atalladors prenguessen algun moro en la sua estància...”

-En l'estudi de textos administratius del Nord de Castelló que fa Beltran Zaragoza (1998:345), en documents de finals dels segle XVII i del XVIII, segons informa el propi autor, el predomini de la forma etimològica és molt remarcable:

"a la torre d'en Besora: *sens llisènsia sua* [EsT, 7].

A Benassal: *la sua heretat* [VB III, 21, 25]...", p. ex.

-En una llei sobre el valor de la moneda corrent a les Valls d’Andorra, en 1684:

“...qui aloras tenian en ditas Valls en lo puesto acostumat de la sua vila de Andorra...”;

“...se digne interposar la sua suprema y soberada autoritat de Príncep, que en cosa alguna regoneix superior en lo temporal en estas suas Valls de Andorra.”

-En unes actes notariais de la presa de possessió pel pare Pere Virgili com a senyor jurisdiccional de la vila de Verdú, en 1690: “...no gose jurar lo sant nom de Déu ni de la Santíssima Mare sua...”

-En un contracte per a daurar el retaule de l’altar major de l’església parroquial del Prat, en 1694: “...y tornar-lo a posar a costas y a despesas suas.”

-En el *Discurs del deixò*, de Fra Antoni de Sant Maties, del segle XVII:
 "...consisteix en què l'ànima, allà a ont tinc dit posada, deix tota operació
 sua pròpia..."

-En l'estudi del dietarista Aierdi, del s. XVII, V. J. Escartí (1994:51) ha atestat alguna utilització de les formes etimològiques (*a la sua capella*) tot i que afirma que "ja devien sonar com a veritables arcaïsmes". Aquests pretesos arcaïsmes els localitza l'autor en substantius relacionats amb el món de la litúrgia o de la religió en general, de la qual cosa dedueix que no es tracta d'una casualitat, sinó que l'autor utilitza intencionadament aquestes formes arcaïques per a referir-se a noms relacionats amb "un món, certament prou conservador." Tot i que ens sembla evident que les formes etimològiques han resistit llargament en el llenguatge escrit d'aquests segles, sobretot en el llenguatge religiós o administratiu, i probablement molt més que en el llenguatge oral, l'afirmació d'Escartí respecte al fet que les formes etimològiques sonaren com a "veritables arcaïsmes", és -potser- massa agosarada. Si tenim en compte que Coromines havia atestat els primers casos de les formes etimològiques cap a 1560 i a Mallorca -deixant de banda, és clar, el dialecte rossellonés- potser en el segle XVII encara no sonaren com a "veritables arcaïsmes" al País Valencià. D'una altra manera no podríem entendre la persistència d'aquestes formes durant tots els segles XVIII i XIX, i no únicament en poesia. Comprovem-ho amb els exemples següents d'aquests segles:

-Encara en 1732, E. Casanova detecta un predomini quantitativament significatiu de les formes etimològiques sobre les analògiques en les *Memòries d'un capellà del segle XVIII*, on es llig: "la sua predicació", p. 37; "la sua primera erecció", p. 38; "les sues poblacions", p. 39, al costat d'expressions com "les seues armes", p. 38 o "la seua clavaria", p. 135, aquestes formes en -u- en menor nombre d'ocasions.

-En el pròleg del *Tractat d'adagis* de Carles Ros, cap a 1736:

“...puix la mia fi de qualsevol modo es llograrà...”;

“la una és, acreditar-me de bon Valencià y amant de la mia llengua (...) y defendre les coses de la sua Pàtria...”

-En un testament nord-occidental de 1740: “A Madalena Florejachs, besneboda mia, li sie donat (...); a Maria Pons, neboda mia (...); mes a Cecília Pons, germana mia, dexo...”

-En el Politar andorrà, d’Antoni Puig, en 1763: “...haont los fills de Israel prepararen las suas per lo mateyx efecte”.

A partir d’aquesta època comencen a deixar-se veure amb certa freqüència les formes regularitzadores, com ara en:

-Una carta entre els valencians Lluís Galiana i Carles Ros, en 1763: “Este mateix autor traduhí en valencià la *Vida de Santa Catalina de Sena*, qu’escrigué en la seua *Crònica San Antonio de Florencia*...”

-O en la *Rondalla de Rondalles* de Lluís Galiana, de 1768, en què apareixen de manera exclusiva. L’estil col.loquial en què està redactada l’obra, amb un allau de frases fetes que reproduïxen la llengua parlada, p. ex. ens fa pensar que en aquesta època estigueren perfectament instaurades en la parla habitual les formes analògiques, almenys en valencià i presumiblement en tot el domini lingüístic, si acceptem la insinuació de Coromines respecte a la possibilitat que la forma *sua* resistira més “en el centre i Sud del Principat” (DECLC, VII, 884 a, 10-11). D’aquesta obra podem presentar els següents exemples:

“...sent d’ells més pròpia que no mehua...”;

“Y a fe mehua que ho fan mal...”;

“...com a fel imitador de les sehues invencions”;

“...perquè cadascú volia pelar la pava a son sabor y ningú pogué eixir en la sehua”;

“...y entrava en casa de Eufracieta al ple del dia, com Pere per la sehua...”;

“què no s’han de respectar les mehues barbes?”;

“Pos, senyors meus de la mehua ànima...”;

“...és per eixe folleto de giqueta que, contra la mehua voluntat...”;

“Sol meu de la meua ànima”;

“...que va la ploma grossa y no és per culpa meua”;

“La teua indigna esclava”;

“...y aguardant la seua per a lograr el gust...”;

“...y a fer-ne de les sehues...”;

“...campana grossa de la seua religió.”

Malgrat tot les formes etimològiques continuen usant-se amb profusió:

-Més de dos segles després que Coromines detectara els primers casos de formes analògiques a Mallorca, el menorquí Joan Ramis les continuava utilitzant en la tragèdia teatral *Lucrecia*, ambientada en la Roma clàssica, en 1769:

“Amada esposa mia!”;

“...i, en un instant, redueix la tua esposa amada/ de la sort més feliç a la més desdixada.”

-En una plàtica per professar novicis, de la segona meitat del segle XVIII, l’autor de la qual probablement és l’Abat Riera, predominen les formes etimològiques com correspon al món religiós en què ens situem:

“...per la vocació, convida Déu ab la sua gran misericòrdia...”;

“...per el seu desasocio fins a perdra la sua ànima...”;

“...y ahun esta menà despreciar-la per defensa de la sua honrra”;

“...per porer dir ab el Real Profeta que és el S[enyo]r tota la part de la sua herència”;

“...no permetrà el S[enyo]r eser tentats sobre las nostres forsas, y que ab la sua assistència...”;

“...en este dia de la sua profeció...”;

“Y sempre se ha de tocar a las suas portas...”, etc.

Però junt a aquestes formes trobem una altra frase en què alternen la forma analògica amb l'etimològica:

“...qui después de previngut lo necessari per el cultivo de la sua ànima, aplica la seua mà a la arade, y...”

Haurem de concloure, doncs, que fins i tot en el món religiós, les formes analògiques anaven introduint-se ja en la segona meitat del segle XVIII.

-En un manuscrit del baró de Maldà en què es repleguen unes festes reals a Barcelona, en 1783:

“...però sent tant distant de la mia vista, y la còpia de gent, no-n puch donar rahó...”

-En la presa de possessió del capítol de la catedral de la Seu, tot confirmant els privilegis de les valls d'Andorra, en 1797:

“Consell General de ditas valls, ho he escrit de la mia pròpia mà..”

-En la *Controvèrsia sobre la perfecció de l'idioma català* de Fra Agustí, segle XVIII: “Sagradas son totas, no profanas, en tant, que per major seguretat tua y confusió mia...”

Aquestes formes etimològiques arribaren, segons Coromines “fins a primers del s. XIX”, almenys en poesia”. Hem pogut constatar que -potser calga estendre la data algunes dècades més, i fer-ne extensiva també la utilització a altres gèneres i registres a banda de la poesia:

-Cap a 1800, Coromines localitza aquestes formes “en escrits en prosa planera de gent d’aquells cercles [s’està referint als cercles de llenguatge conservador]”: “la bèstia sent sua, divent-la cuidar...”, B. de Maldà, al qual hem anomenat quatre paràgrafs més amunt, (Col.l. B.V.116)

-En la *Gramática* de Josep Pau Ballot, de 1815: “...corrent la sola norma y regla de la sua gramática...”;

“Espero, donchs, que eixiréu en defensa mia y de esta gramática.”

-En un manuscrit de 1835, d'autor anònim en què es conta la crema de convents a Barcelona. Tot i tractar-se d'un estil força descurat -de vegades no utilitza les majúscules (*sumalacàrreg[ui]*, *catalu[n]ya*, etc.), de vegades reflecteix el llenguatge oral no consignat les -r finals (*percurado[r]*, *comperèxe[r]*, *entra[r]*, *care[r]s*, etc.) o no fa constar les oclusives finals (*acompeñan[t]*, *miran[t]*, *dien[t]-los*, etc.)-, ens sorprén en un altre passatge amb la utilització del possessiu etimològic:

“...y as-posà al frente del gran albarot que no sebíam com estàbam y acompen[y]at de esta gran plebeye lo acompen[y]aren cap en la ramble ahon estaba craman[t] basa y ayí li-dig[u]eren Jenaral pastor si no cumples la sua obrigació sofrirà la pena...”

-En el pròleg de les *Poesies* de Joaquim Rubió i Ors, en 1841: “...y que interesan per la mateixa rahó que ningú se recorda de ellas; y sua ó de son escàs talent es la culpa...”

-En diversos testaments de Jaume Balmes, entre 1841 i 1848:

“...per després de la mía mort”;

“...y per fer mes fe hi anyadís la sua firma” o aquest altre exemple amb tres adjectius qualificatius en la mateixa posició anteposada: “...y executar la present mia testamentaria disposició.”

-En el programa dels Jocs Florals de Barcelona de 1859: “...o llegenda curta que puga servir de contrassenya per a identificar la sua persona”.

-En les disposicions finals de la reforma de l'any 1866 a Andorra alternen les formes etimològiques (*la sua esfera*) amb les formes en -v- (*la seva intelligència*) i fins i tot amb les formes contractes (*sos amos*). Ens interessa destacar dues coses al respecte:

En primer lloc, la gran *riquesa* en formes possessives que tenen al seu abast els autors d'aquesta època: els possessius etimològics (*la sua esfera*), les formes analògiques (*la seua esfera*), les “relexicalitzades” -si seguim la terminologia de Duarte i Alsina- (*la seva esfera*) i fins i tot les formes contractes (*sa esfera*), que coneixen un reviscolament important en aquestes dates, tal i com hem vist en §9.2.2. Els quatre tipus de possessius coexisteixen en aquestes dècades. Tot i això, aquesta *riquesa* es pot interpretar també com a símptoma de dispersió i de falta de coherència. A la llarga, la tendència del paradigma és a simplificar-se, tot mantenint-se unes úniques formes plenes: les “relexicalitzades”, en uns dialectes i les analògiques en uns altres, coexistint amb les formes contractes, en vies d'extinció.

En segon lloc, constatem que les formes en -u- tenen en molts dialectes, un reflectiment escrit quantitativament molt inferior a qualsevol altre tipus de possessius. Els autors abandonen les formes etimològiques en benefici de les “relexicalitzades”, deixant poques traces de les formes en -u- que hem de suposar que foren comunes en tot el domini lingüístic. Altrament, seria impossible explicar el pas de *mia* a *meva*. Bona mostra del que diem és l'últim document que presentàvem, on l'autor simultanejava les formes etimològiques amb les “relexicalitzades”, tot passant per damunt de les analògiques. ¿Eren vistes, en alguns dialectes, les formes en -u- com a vulgars o pròpies d'un

llenguatge més col.loquial? I si fou així, ¿per què el pas següent en l'evolució, el de la "relexicalització", no fou vist de la mateixa manera? En aquesta línia, recordem que hem dit en aquest mateix apartat que les formes en -u- que prosperaven al Rosselló, fins i tot abans del s. XIV, havien sorgit "entre la gent més popular" (Coromines DECLC, VII, 883 b, 60 i 884 a, 1) i recordem també que són les pròpies hui dia de "moltes zones rurals del Principat" (Coromines DECLC, VII, 883 b, 33) i com a tals (formes pròpies de gent rural) hem de suposar que siguen vistes per una part de la població.

-Per la mateixa època, 1871, el mallorquí Marià Aguiló utilitza les formes analògiques exclusivament en una carta a Tomàs Forteza, també mallorquí, redactada en un estil col.loquial però escrita amb correcció:

"...y per de prompte en la meua ànima, hi romandrà (...). A pesar de la meua pràctica...";

"La teua poesia molt saborosa...";

"...t'ha ajudat a portar la creu de les meues gloses".

-En la novel·la renaixentista *Julita* de Martí Genís i Aguilar, publicada l'any 1874 predominen molt notablement les formes contractes. Tot i això, l'autor no desconeix, en absolut, les formes en -v- que fa servir sovint:

"com a cosa seva"; "la seva vida íntima", "la seva carrera"; "la seva apagada existència"; "aqueixa meva vida", etc.

Tanmateix, defuig les formes analògiques que no fa servir ni en una sola ocasió. Fins i tot, s'estima més de fer aparèixer en un parell d'ocasions les formes etimològiques:

"la sua estimada meitat" o "la sua convalescència".

Podem suposar que les formes en -v- anaven fent camí per aquestes dècades en els dialectes que hui les presenten i que començaven a fiançar-se de manera important. Així:

-En *Quatre mots sobre ortografia catalana*, de M. Milà i Fontanals, en 1875 trobem:

“Lo poeta que vulga que un consonant, un assonant ó molts assonants se formen seguint la seva propia pronuncia vulgar...”, simultanejant ara aquestes formes només amb les contractes (“sa influència”, “sa adopció”).

-En el pròleg del *Novíssim Diccionari Manual de las llenguas catalana-castellana* de Jaume Àngel Saura, en 1878, utilitza tothora les formes en -v-: “la seva importància”, “la seva utilitat”, encara que no pot evitar fer servir alguna forma contracta: “sa formació”. Tot i això és significativa l’absència de formes etimològiques. Ara sí que estem en disposició d’afirmar que sonaven com a veritables arcaïsmes.

-Malgrat tot, encara utilitza aquestes formes esporàdicament Constantí Llombart en un discurs de caràcter molt seriós, l’any 1878, davant d’un públic valencià:

“...demprés aventar les seves céndres...”;

“...y a imitació d’els romans la introduhí ab la sua religió...”.

En el text predominen les formes del possessiu contracte, però de les formes analògiques, ni rastre. ¿Eren considerades massa vulgars, massa col·loquials per a un públic tan selecte?

-Joan Maragall en “El catalanisme en el llenguatge”, de 1883 utilitza sistemàticament les formes en -v-: “la seva vocació”, “les seves obres”, “les seves bel·leses”, etc.

-Narcís Oller les fa servir en “La casaca d’en Jaume”, dins *Notes de color*, en 1883:

“...acceptà el jove oferint-se a rebre el matrimoni a casa seva...”, c. III, p. 50;

“...que considerava impròpia de la seva posició...”, c. V, p. 53.

També en *La bogeria*, obra de 1899:

“...l’única que sap aguantar les seves renoqueries...”, o en *Pilar Prim*, de 1906:

“volgué començar per aquesta la seva peregrinació”;

“...però, Osita, la meva noia té raó...”

-Fins i tot, Teodor Llorente, en una carta que li escriu a don Marià Aguiló, des de València l’any 1885, opta per les formes en -v- que li devien sonar -certament- ben estranyes, tot oblidant que en el dialecte del Sr. Aguiló -com hem vist en la carta que escrivia aquest al Sr. Forteza, anteriorment- també eren les habituals aquestes formes en -u-. És a dir en la comunicació interdialectal, es feien servir ja les formes en -v-. ¿Utilitza aquestes formes Llorente (“la seva parla”, “llengua seva”) perquè considera les formes en -u- massa vulgars, massa col.loquials per a dirigir-se al seu “volgut amich y sabi mestre”? Per cert, les formes etimològiques no apareixen en el citat document.

-En la narració titulada *Les truites de l’estany de Careñà*, de Carles Bosch de la Trinxeria, en 1887 i dins de *Lectures escollides rosselloneses* trobem “La meva opinió és que la truita...”. Si admetem, com veurem tot seguit en §10.2, que les formes en -u- són les pròpies fins i tot hui dia del dialecte rossellonés, potser calga veure en la presència de la forma en -v- una ultracorrecció de l’editor (Pere Verdaguer, Barcelona, 1966), o potser també una correcció del propi autor, tot pensant que les seues formes en -u- pertanyen a un registre més col.loquial, més dialectal o menys *convergent* (vg. el que diré també al respecte en §10.2).

-Jacint Verdaguer, cap a finals del segle XIX, utilitza sistemàticament les formes contractes, però de tant en tant fa servir alguna forma en -v- contrastant fins i tot dins la mateixa frase, com ha fet veure Coromines (DECLC, VII, 884a, 48-49): “la meva ànima (...) respirava sos esvanits aromas” (*Inèd. Casc. I, 167*). Tot i això no desconeix les formes etimològiques: “Plorau, poetes de la pàtria mia...” (“En la mort d’en Francisco Casas i Amigó”, dins *Pàtria*, 1888). No li hem registrat cap utilització de les formes analògiques. També havia fet servir les formes en -v- en un discurs que féu en 1867 per començar les reunions de *l’Esbart de Vic* en la font del Desmai:

“Vos diran que la nació catalana té les arrels tan fondes com elles en la terra, que viu amb la seva vida...”;

“Però si quiscun de nosaltres, com un infantó que obre la gàbia a un aucellet presoner, engeguem i deixem volar a la seva nostres cors...”

-Àngel Guimerà les fa servir també en “La llengua catalana” de 1895: “les seves idolatries”, “les seves ones”, “la seva independència”, etc. o també en l’obra teatral *Terra baixa*, de 1897:

“Sí, sí, me l’estimo, me l’estimo amb tota la meva vida, i amb tota la meva sang, i amb tota la meva ànima que me l’estimo!”.

-En un assaig titulat “Catalunya trilingüe”, de Joaquim Casas Carbó, l’any 1896:

“les seves relacions orals”; “la seva idiosincràsia”; “d’una llengua més perfecta que la seva”.

Podríem aportar més documents a partir d’aquestes dates que anirien en la mateixa direcció: és en aquesta època, finals del segle XIX, quan les formes en -v- semblen generalitzar-se en l’escriptura dels dialectes que hui les fan servir. Aquesta generalització coincideix amb l’extinció de les formes etimològiques i també amb la de les analògiques que hem de suposar -com hem afirmat ja-

que foren generals en tot el domini lingüístic, tret de l'alguerés, tot i no tindre massa reflectiment escrit.

Pel que fa al País Valencià, les formes en -u- continuen sent les habituals, en el tombant de segle, fet que arriba fins als nostres dies, ja que mai no s'han conegut -almenys a nivell oral, les formes en -v-. Agafarem simplement com a referència l'obra *Tipos d'espardenyia y sabata*, de J. Martí Gadea, escrita entre 1905 i 1910, i on es fan servir sols les formes regularitzadores -al costat de les contractes:

"la sehua dòna"; "les sehues terretes", "...y les més volgudes de mon pare y mehues", etc.

10.2. Sobre els usos actuals.

Quan he enumerat en §2.2 les formes femenines del possessiu, he fet constar que aquestes presenten una -u- intervocàlica: *meua, teua i seua* i els seus plurals *meues, teues, seues*. Són, almenys oralment, les úniques utilitzades en el territori valencià, i també les habituals al Rosselló, i a algun indret català -com ara l'Empordà- i al dialecte nord-occidental. Coromines pensa que aquestes formes en -u- són les pròpies de "moltes zones rurals del Principat".

En efecte, he registrat aquestes formes en -u- en *La parada* de Joaquim Ruyra, text que reproduïx les característiques del parlar salat en "una estreta zona costanera que va del Ter al Tordera" i a Cadaqués (Veny 1986:48):

"i sa seua animeta negra de pecat a on habia de definí?" o en aquest altre exemple: "li ba semblá cunéixe sa beu de sa seua mare".

O en aquestes altres ratlles de Josep A. Chauvell, autor nascut a la franja de Ponent, en *Guaredeu-vos de la nit del cel encés*, novel·la de 1991:

"Anton Prats trencà d'aquesta manera l'anella que uní la seua casa amb el republicanisme", c. IV, p. 131;

"(...) l'odi seular a tots els que d'una manera o altra lluitaven per la seua emancipació", c. IV, p. 131.

Pel que fa a la parla rossellonesa tenim detectades les formes analògiques en una narració en vers titulada "Una partida de mar", dins *Catalanades del Rosselló*, d'A. Saisset, en Porredon (1992:85), corresponent a la segona meitat del s. XIX:

"...tot fumant la seua bufarda..."

Amb tot, hem comprovat que, almenys en els textos escrits actuals que es publiquen al Rosselló, les formes amb -v- semblen ser les habituals, potser per un desig de convergència amb les formes més generals del català oriental. Com ara en *Els trabucaires*, de Ludovic Massé, traducció catalana de 1987, a partir de la primera edició en francès de *Les trabucayres*, obra publicada a Perpinyà, i en la qual llegim:

"-No hi deixaràs pas ta bonica pell, la teva pell reial!, c.1, p. 13;

"Estirà de nou la manta fins al mentó, deixant a l'aire sols les seves mans fines que obrien...", c. I, p. 12;

"pogué fer d'ella la seva amant i la seva còmplice alhora", c.I, p. 15.

Respecte a les Balears hi ha divergència: mentre Coromines (DECLC, VII, 884 b, 33-36 i 892 a, 7) afirma que s'hi han extingit les formes en -u- "perquè allà el fenomen u entre vocals s'ha canviat sempre oralment en -v-: diven 'diuen', creveta 'creueta', etc.", Badia diu que hi "coexisteixen les formes amb v i les formes amb u", (1994:504). Sembla tindre raó Badia si prenem en consideració els textos que presenta J. Veny (1986), per a les parles baleàriques. Haurem de convenir que les formes en -u- també s'utilitzen en alguns parlars d'aquestes illes: Així a Campos (Mallorca) trobem:

"As cap d'un(s) mesos, va (ha)vé de vendre sa seva roba a una dona..."

Però en les *Novel·letes menorquines* d'Àngel Ruiz i Pablo, de 1934, al costat de "Va surtí des pas fen(t)-se creus de sa seva errada...", llegim en un

altre passatge "...mentres l'amu fe(i)a cada badai qui semblava que entregava sa seua".

Respecte al parlar eivissenc he registrat el següent exemple en les *Rondaies d'Eivissa* de Joan Castelló Guasch, de 1955: "S'acustà sa veieta, i aquesta és teua aquesta és meua..."

Tot i això, Llorenç Villalonga, un autor que tantes vegades reflectia en les seues obres les característiques illenques, feia servir les formes en -v- habitualment, com ara en *Mort de dama* (1931), on llegim:

"Encara resonaven a les seves orelles les melodies de 'La camperola'";

"la vella casa pairal vibra de les seves cançons...";

"Cant per a mi mateixa, per satisfer la meva set espiritual...Jo crec que les meves composicions no valen res".

En la resta del territori lingüístic català es fan servir també les formes en -v-. És a dir que aquestes formes serien les habituals, en definitiva, del català central (excloent l'empordanés), i d'una part del baleàric.

Duarte i Alsina (1984 II:75) expliquen aquest fenomen del pas de -u- a -v- per un procés de "relexicalització", en definitiva "perquè alternaven en el mateix paradigma amb mots amb [v] (p. ex., *nou/nova*, *neu/nevar* (...)). En canvi, els lexemes amb [w] final subjacent (com *joliu/joliua*, *garneu/garneua*, etc.) eren i són escassos". Els autors no expliquen què vol dir el mot "relexicalització" i per què l'utilitzen en aquest context, però és que a més, el seu raonament no té en compte que l'alternança de la -u- i de la -v- és un fenomen general a tota la llengua mentre que la "relexicalització" només ha triomfat en alguns dialectes. Dit d'una altra manera l'explicació oblida que en alguns dialectes, com ara en valencià, no s'ha produït la "relexicalització" tot i existir les parelles *neu/nevar*, *nou/nova*, etc.

Haurem de concloure, doncs, que en el fons el que subjau és una ideologia extralingüística que intenta justificar l'ús de *meua* en la llengua culta, fins i tot incorrent en flagrants inexactituds, com quan afirmen els autors que

les formes en -u- "són les emprades en valencià, (...) en baleàric i en rossellonès", sense esmentar el seu dialecte nord-occidental.

D'ací a afirmar un poc més avant que "les formes *pròpies* del Principat i parcialment del mallorquí [són] *meva, teva, seva*" només hi ha un pas. ¿Seran també "*pròpies*⁵⁵ del Principat" les formes en -u-?

10.3. El tractament de les gramàtiques catalanes.

Hem afirmat en els últims paràgrafs de §10.1 que era a finals del segle XIX quan les formes en -v- semblaven generalitzar-se en la llengua escrita dels dialectes que hui les fan servir i que aquesta generalització hi coincidia amb l'extinció de les formes etimològiques i també amb la de les regularitzadores.

Hem afirmat també que les formes en -u- continuen sent les habituals en el tombant de segle al País Valencià, circumstància que arriba fins als nostres dies.

Doncs bé, aquestes idees es veuen confirmades pel tractament que les nostres gramàtiques fan de les formes suara estudiades. Així, hem d'assenyalar que en la de Fabra de 1891 no són consignades ni les clàssiques *mia, tua, sua* (fet comprensible si tenim en compte que ja no es feien servir, almenys oralment), ni les analògiques *meua, teua, seua* (que també havien estat substituïdes en el seu dialecte per les formes en -v-). A més, en la gramàtica de 1898, del mateix autor, les analògiques són considerades inacceptables (fet que s'adiu amb l'escassa utilització que en feren els autors) i *mia, tua, sua* són catalogades d'antigues.

Haurem d'esperar a la gramàtica de Fabra de 1912:127, perquè es done a les formes en -u- i en -v- un tractament quasi equivalent: "los femeninos de *meu, teu y seu* eran antiguamente *mia, tua y sua*, los cuales han sido reemplazados por las formas *meva, teva y seva* (Barcelona) ó *meua, teua y seua* (dialectales)". A partir d'aquests moments, Fabra dona el mateix tractament a unes formes i a altres.

---

⁵⁵ Les cursives són meues.

Així, en la gramàtica de 1918:56 fa una afirmació molt semblant a la de 1912, quan diu que "els femenins antics de *meu, teu* i *seu* són *mia, tua, sua*, que la llengua moderna ha reemplaçat per *meva, teva* i *seva* o *meua, teua* i *seua* (dialectals)". O en 1956:30 quan assegura que "en molts parlars catalans es diu *meua, teua, seua* en lloc de *meva, teva, seva*."

Més sorprenent és que Moll en *Rudiments de gramàtica preceptiva, per a ús dels escriptors baleàrics* (1937:121) no consigne aquestes formes en -u-, que també són pròpies del seu dialecte. Corregeix la mancança en 1968:148 i intercala un paràgraf on informa ara que "en el llenguatge de les Illes conviuen les formes femenines *meua, teua, seua* (...) amb les més generals *meva, teva, seva*." Entre una gramàtica i l'altra, en la històrica de 1952:193 ja havia rectificat i afirmava que *meua, teua, seua* eren les formes valencianes i baleàriques i *meva, teva, seva* les habituals al Principat "y parcialmente en mallorquín".

Sanchis Guarner (1950:216), des de la perspectiva valenciana, actua justament al revés -com era d'esperar- i afirma que "les formes femenines de les persones del singular, deuen⁵⁶ els valencians escriure-les amb *u* vocal, (...) encara que el català literari modern empre generalment les formes *meva, teva, seva* i llurs plurals."

En general, els autors valencians actuen en la mateixa direcció que Sanchis: Valor (1973:107) després de consignar en el seu paradigma les formes valencianes en -u-, afegeix tot seguit que "*meu, teu* y *seu* tienen también los femeninos *meva, meves, teva, teves, seva, seves*, de gran uso en la lengua literaria moderna."

Lacreu (1990:122) actua també de manera semblant quan després d'afirmar que les formes en -u- son les "formes pròpies específiques dels possessius" valencians, assegura que "també en una part de Catalunya i de les Balears es mantenen vives aquestes formes, on conviuen amb *meva, teva* i *seva*."

L'excepció entre els autors valencians la posa Pitarch (1983:128), que no

---

⁵⁶ Pel context, deduïm que es tracta d'un ús obligatiu de la perífrasi amb *deure*, no d'una perífrasi de probabilitat.

fa cap menció a les formes en -u-, després de col·locar directament en la seua taula les formes en -v- (*meva, teva, seva, meves, teves, seves*). Aquesta exclusivitat de les formes en -v- no s'havien atrevit a plantejar-la ni els gramàtics catalans consultats.

Com ara Badia (1962 I:219) quan afirma que "la llengua moderna ha ido sustituyendo esos femeninos [es refereix a les formes *mia, tua, sua*] por las formas *meua, teua, seua* (también dialectales, desde un punto de vista estrictamente barcelonés) y las citadas *meva, teva, seva*." I més explícitament, en la gramàtica de 1994:503, on després de consignar en el seu paradigma tant les formes en -u- com les en -v-, reitera que "les formes femenines dels possessius tenen dobles solucions, en *v* i en *u*: *meva / meua, teva / teua, seva / seua, meves / meues*, etc. Ambdós tipus fonètics són admesos com a correctes."

I finalment, Ruaiç (1985:46) assegura que "el valencià fa els femenins dels possessius *meu, teu, seu* sense canviar la *u* per *v*, sinó conservant-les: *meua, meues; teua, teues; seua, seues*."

En definitiva i per concloure aquest apartat, podem dir que -almenys des de la gramàtica de Fabra de 1912- tots els autors, en general, reconeixen la validesa de les dues opcions morfològiques, és a dir no fan una altra cosa que sancionar els usos habituals de la llengua viva dels diferents dialectes del català.

10.4. Conclusions.

Hem afirmat en aquest capítol (§10) que el resultat fonètic de les formes de l'adjectiu possessiu llatí MEA, TUA, SUA foren en català els possessius *mia, tua, sua* que encara perduren en el dialecte més aïllat i més conservador, l'alguerès. Aquestes formes, que hem anomenat etimològiques, foren les emprades majoritàriament fins al s. XIII, com a mínim, moment en què Coromines detecta l'analògic "meua" al Rosselló, lloc des del qual es propagaria

cap a la resta del territori lingüístic, on arribarien a ser generals.

Hem dit també al respecte de la denominació d' "analògiques" que aquesta terminologia no ens ha de fer perdre de vista que, en realitat, es tracta de formes regularitzadores del sistema i que, per tant, contribuïren a simplificar la morfologia (*meu...meua*), fet pel qual tingueren tant d'èxit.

Tot i que, des del segle XIII les formes en -u- comencen a estendre's, la perduració en la llengua escrita de les formes etimològiques arriba fins a finals del segle XIX, època en la qual els autors de la Renaixença -replegant les formes de la llengua parlada del moment- comencen a generalitzar també a nivell escrit les formes en -v-, en aquells dialectes que hui les fan servir, és a dir en català central i parcialment en baleàric.

En la resta del territori, és a dir al Rosselló, al dialecte nord-occidental, en valencià i parcialment en baleàric continuen usant-se les formes en -u- hui dia.

Hem comprovat també algun intent extralingüístic de fer prevaldre les formes en -v-, en la llengua escrita, sobre les formes regularitzadores, però tot seguit hem palesat que en general totes les gramàtiques -almenys des de la de Fabra de 1912- accepten la validesa de les dues opcions, sense dubte basant-se en el reconeixement de les particularitats de la llengua viva.

11. La forma llur.

11.0. Introducció.

Hem assenyalat en §7.7 que la forma llatina SUUS, tant podia referir-se - ja en llatí clàssic- a un sol posseïdor com a més d'un posseïdor, i que és molt probable que s'utilitzaren, també, en aquests mateixos usos les formes dels pronoms ILLIUS I ILLORUM per a diversos posseïdors, almenys en el llatí popular. Doncs bé, la forma catalana *llur* és la continuadora d'aquest últim pronom i, per tant, és la forma paral·lela al francès *leur*, a l'occità *lor* o al romanés *lor*, per citar tres exemples.

Consegüentment amb la seua etimologia, la forma *llur* ha d'utilitzar-se sempre en referència a diversos posseïdors, tal i com ocorria amb la forma llatina ILLORUM. Vejam com ha estat tractat aquest possessiu en les nostres gramàtiques.

11.1. El tractament de llur en les gramàtiques catalanes.

Si comencem per la primera de les gramàtiques que hem considerat en aquest treball, la de Fabra de 1891, constatem que deixava de consignar-se la forma *llur*, bandejament que Bonet, en el pròleg de la reedició de 1993 considerava obligat. En la *Contribució* de 1898 s'ha produït un canvi d'actitud: ara ja es mostra partidari Fabra de l'ús d'aquest arcaisme, en tant que estalvia ambigüitats. Fins i tot propugna que es reintrodísca "àdhuc en la llengua parlada" (vg. Fabra 1898:110).

Tanmateix, a partir de 1912 adopta una actitud més aviat reticent davant de l'ús d'aquest possessiu, al qual qualifica d'arcaic. Enfront de les intencions d'algú de fer-lo obligatori, Fabra afirma que ja hi hagué bastants manifestacions de *seu* per *llur* a l'Edat Mitjana -com anem a comprovar nosaltres de seguida.

En la gramàtica de 1918 continua amb aquesta actitud distanciadora, tot introduint el *llur* com a opcional. Potser aquesta actitud induí a error a algun autor com ara Enric Guiter, que creia entendre la utilització de *llur* com a "poc recomanable" (vg. Coromines 1971:83).

Finalment, en la gramàtica de 1956 torna Fabra a col·locar *llur* en el paradigma dels possessius -ja ho havia fet en 1918- i continua qualificant-lo d' "arcaic" i presentant-lo com a opcional. La seua postura havia quedat definitivament clara l'any 1954 (vg. *Conv. Filològ.* n° 107) quan havia afirmat que "(...) el gramàtic ha d'ésser més circumspecte, i tot el més que pot fer, és de recomanar l'ús de (...) *llur*, sense condemnar, però (...) *seu*. No pot fer altra cosa".

Sí que hi ha hagut autors que s'han posat obertament a favor de la forma *llur*, anant més enllà del que havia gosat dir Fabra. Vegem-ne alguns:

Marvà (1932:168) afirma que "*llur*, que equival, i és encara preferible, a *seu* (...)"; Sanchis Guarner (1950:217) assegurava que "és molt convenient que els escriptors usen la forma clàssica *llur*"; Badia (1951:309), seguint Fabra, dubtava de l'èxit de la reintroducció de *llur* i deia que "la simplificació morfològica que pressuposa l'ús de *seu* com a possessiu universal de 3a. persona porta les de guanyar" però en 1962 I:221 comenta que "(...) no es, pues, incorrecto [l'ús de *seu* per a diversos posseïdors], si bien en el lenguaje escrito se considere preferible *llur*" i en 1994:506 continua defensant la utilització de *llur*, en tant que enriqueix "les possibilitats d'expressió en el terreny dels possessius".

És reveladora de les vacil·lacions dels autors a l'hora de recomanar o no la utilització de *llur* la postura que manté Moll: en 1937 afirmava que "literàriament *convé usar*" -el subratllat és meu- "l'adjectiu *llur* en lloc de *seu*" però més tard, en la seua gramàtica de 1968:149 substitueix l'expressió "*convé usar*" per "*es pot usar*". Aquesta gramàtica de 1968 conté molts paràgrafs completament idèntics a la de 1937 del mateix autor i, per tant, aquest matís introduït és, doncs, bastant revelador.

Valor (1973:110) també li reconeix utilitat en els nivells elevats: "es muy empleado, por su utilidad, en la moderna lengua literària", però no aclareix eixe concepte d'*utilitat*. Pitarch (1983:128) concreta una mica més i afirma que "LLUR i LLURS (...) ens forneixen possibilitats valuoses de concreció, davant la imprecisió inherent als possessius en general" i Ruaiç (1985:45) assegura que "és molt útil de saber manejar el possessiu *llur*, *llurs* (...) per tal de poder distingir un POSSEÏDOR singular d'un de plural" i recomana que siga utilitzat en els estils cultes.

Uns altres autors -no massa, és cert- s'han mantingut en posicions més aviat neutrals: Jané (1973:12) afirmava que "la gramàtica normativa ha reintroduït l'ús dels possessius *llur* i *llurs*, però, amb un criteri tolerant i possibilista, admet també les formes usuals *el seu*, *els seus*, etc."

Coromines (DECLC, V, 310b, 31-33) deia que “és irresponsable l’actitud d’alguns que recomanen abolir-lo i no ho és menys la dels que el voldrien imposar com a obligatori”. En les *Lleures i converses d’un filòleg*, pàg. 11, n. 1, l’editor i prologuista de Coromines arriba a queixar-se que algunes novel·les policíiques hagen esdevingut il·legibles en tan que els diàlegs entre gàngsters dels baixos fons estiguen plagats de *llurs, quelcoms i àdhucs*, cosa que desfà la versemblança de l’ambient. “Un veritable novel·lista” -afirma- “sap que (...) hi ha els dialectes socials: una portera no parla igual que una marquesa”. Més avant -conclou ja Coromines en la mateixa línia- que “la preferència per un dels dos possessius és cosa de gust individual o es governa per raons merament estilístiques”. Però tampoc no fóra assenyat prohibir-ne l’ús perquè és “un recurs útil en molts casos per evitar equívocs”. Conseqüentment, doncs, Coromines s’ha allunyat tant dels que consideraven *llur* com a francesisme com dels que deien que *seu* per a posseïdor plural era un castellanisme (1971:85).

L’opinió de Coromines -deduïm nosaltres- ens ha servit per exposar el problema en els seus justos termes i per a extraure la conclusió que la utilització o no del possessiu *llur* estarà en funció de la varietat diastràtica de la llengua que vulguem usar, i portar la discussió a un altre terreny no ens sembla assenyat.

Hem afirmat que Coromines no sembla haver-se posat obertament ni a favor ni en contra de la forma *llur*, i bona mostra d’aquesta afirmació és l’ús que fa l’autor en els seus escrits, tant dels derivats de SUUS amb posseïdor plural com del possessiu *llur*, pròpiament. Almenys, això es desprèn d’alguns usos que li hem registrat en *Lleures i converses d’un filòleg* (1971), obra en la qual sembla alternar-los lliurement:

“El que no hem de fer, quan invoquem l’autoritat de Fabra o de l’Institut, és canviar les seves paraules ni callar-ne o afegir-n’hi cap”, p. 83;

“Uns i altres són excel·lents patriotes, i en el terreny polític la seva por de França o de Castella...”, p.91;

"...els desafrancesadors exagerats empobreixen o castellanitzen el seu català...", p. 91.

Per contra en la mateixa obra llegim:

"...i si avui hi ha diferències entre les llengües romàniques, no vénen de llur posició més o menys septentrional...", p.84;

"...aquests mots no estan documentats en cap forma abans d'aquesta època, ço que autoritzaria a dubtar de llur caràcter genuí...", p. 262, n.13;

"...dos ex-deixebles meus nord-americans (...) han escrit llurs tesis doctorals...", p. 278, n. 1.

11.2. Algunes dades sobre els orígens de llur.

En origen, segons Coromines (DECLC, V, 309b, 56-60 i 310a, 1-4) degueren ser freqüents les formes en -o (*lor*), fins i tot com a datiu plural. Posteriorment, en aquesta funció última i "per influència de *lui*, datiu singular del mateix pronom, la forma *lor* (...) prengué una u, canviant-se en *llur*".

Tanmateix, algun autor com ara K. Togeby (1968:67) ha defensat l'origen provençal de *llur* per al català, basant-se en el fet que en aquesta última llengua "o long reste o fermé: *lupu* > *llop*", al contrari que en provençal "où o [llarga] devient souvent u: *melhorar* - *melhura*, *pejorar* - *pejura*" i on, a més, "*lor* a la forme collatérale *lur*". Tot açò és prou perquè l'autor afirme que en la forma *llur* catalana "il vaut mieux y voir un emprunt fait au provençal".

Entre d'altres coses no té en compte l'autor que el castellà també conegué la forma *lor* en els orígens, al costat de *lur* i *lures* (vg. §8.4b), i en aquesta llengua sí que no cap la possibilitat de reivindicar que es tracte d'un occitanisme.

Més versemblant, doncs, és admetre la teoria de Coromines que he enunciat al pricipi d'aquestes línies. A més, aquest autor registra els primers casos de *lur* i també de *lor* en escrits dels segles XII i XIII, és a dir que *lor* també fou en català l'evolució normal de l'ILLORUM llatí. Per tant, deduïm nosaltres

que caldria descartar, també, l'etimologia *ILLURUM defensada per Badia (1951:308) o Moll (1952:193).

Per exemple, fins i tot hem registrat algun cas de *lor* en un text de finals dels s. XI (1080-1095), concretament en un document que relata els greuges de Guitard Isarn, senyor de Caboet:

“...que vos adjuvetis ad mulier mea et ad filio meo per pled et per gera tro lor dret los en sia exid”.

I, fins i tot, retrobem la forma *lor* a principis del s. XV en un “Sirventesc fet per Andreu Febrer per lo passatge de Barbaria”:

“...que del sol colc tro lai on naixs tot dia / no en remanc us de lor secta malvada”, (referit “als infels”).

Malgrat tot, és probable que aquest últim *lor* es pugui explicar, més aviat, per la influència de la llengua occitana en el món poètic que no pas com a perduració d'un arcaisme. Aquesta forma *lor* ja hem afirmat que era la forma occitana homònima del *llur* català.

Al principi, la forma *lor* o *lur* restava invariable al nombre "fos plural o singular la paraula expressiva de la cosa posseïda", en conformitat amb l'etimologia ILLORUM, però degueren prendre la -s del plural, segurament en el segle XIII, segons informa Coromines, "a causa [de la influència] dels plurals seus, vostres, etc.", (vg. §8.1b). Tot i això, el fet de prendre la -s no degué generalitzar-se en català en aquest segle XIII, a finals del qual encara hem registrat un exemple sense marca de plural. Es tracta d'un document que informa sobre els Costums de Tortosa, de 1272 i on llegim:

“Item, que usen e an totz temps acostumat contínuament que an les carreres de la ciutat e de tot lo termen a lur propis usus francament e deliure e ingènu...”

Tres línies més amunt havíem localitzat ara “lur propi ús”, concordant en singular.

Per contra, Coromines localitza un exemple, ja amb marca de plural, “en un document mig llatí” de 1148:

"in lurs animas et in lurs filios et in lures averes, et in totas lurs causas, stent in lures casas et in lurs manus."

11.3. La dualitat SEU/ LLUR a través de la història.

11.3.1. *Llurs* no aplicats en època molt primerenca. Vacil·lacions en l'aplicació.

Hem dit en la introducció (§11.0) que la forma *llur*, d'acord amb la seua etimologia ha d'utilitzar-se sempre en referència a diversos posseïdors, tal i com ocorria amb la forma llatina ILLORUM.

Tanmateix, des d'un punt de mira històric, la generalització d'aquest possessiu en català -la necessitat del qual, aparentment, semblava tan òbviamai no ha segut absoluta, com tampoc no ho va ser, com hem pogut comprovar, en occità o italià.

Fabra, p. ex. en la seua gramàtica de 1912, ja havia trobat vells casos de *son, sa*, amb posseïdor plural i Coromines (DECLC, V, 310a, 48-49) remunta l'aparició del primer exemple a 1298 i en rossellonés, dialecte que -de manera paradoxal- ha conservat millor l'ús de *llur*, en els temps actuals:

“aquels de qui seran los ditz peixes, puschen a *ssa* voluntat fer d'aquels segons que dit és (RLR V, 99)”.

Afirma en un altre lloc (DECLC, VII, 884a, 58-59) que són freqüents aquests usos en la *Crònica de Jaume I*, com ara en aquest exemple:

“éls atorgaren-nos que ells nos havien enviat missatge, e que faries ses cartes ab Nós” i també en detecta un cas en un “notable poema de Cerverí”:

“Mortz que ls bos vos tol eus fa·l seu cors tenir”, en el “Plant d’En Ramon de Cardona”.

Par en 1923:37 ja havia detectat un cas semblant en Metge, “recort, potser, de la pobresa llatina: o alcun de *sos* amadors (referint-se a dones)”.

Badia en 1951:308 afirma també que Par en *Curial e Güelfa. Notes lingüístiques y d’estil* en 1928, havia detectat un cas “de *llur* mal aplicat” (caldria matisar ací i dir millor *un cas de llur no aplicat*). En aquesta obra llegim:

“*pres son comiat, tengueren son camí*” (en comptes de “*pres llur comiat (o son comiat), tengueren llur camí*”).

Coromines en 1971:85 afirma que també es troben casos en Muntaner i en el Tirant i en general “en documents medievals de Mallorca, del Principat i de tots els països catalans”, però no els cita.

En efecte, hem pogut comprovar la no utilització de *llur* en molts documents, alguns en època ben primerenca. Els cite amb el seu context per tal d’apreciar millor el fet:

-En un jurament feudal de 1035-1055 llegim:

“Et si de vos Ramonde chomte suprascripto mens venia, de istos kastelos che vos mi comendates, et de vestra muliere et vestro filio ad qui vos o dubitaretes, per directa fede ende ateneré sines *suo* e[n]gano, et potestate los en dare per directa fede ses e[n]gano”.

Si tenim en compte que Coromines citava com a exemple més antic d’aquesta utilització un de 1298, haurem de concloure que hem fet recular més de dos segles i mig l’aparició del primer cas de *llur* no aplicat, cosa que ens fa remuntar aquest fet als orígens mateixos de la llengua.

-Hi ha, a més, uns altres exemples anteriors a la data de Coromines de 1298, com ara aquest replegat en *El capbreu*⁵⁷ de *Castellbisbal*, de 1189:

“...e de tots sos omes que de pagesia són [son] tragí ab sos ases”.

-O aquest en un informe sobre qüestió d’heretges de 1250:

“...e axi aurie l’amor de tots los omes de Gosal e aurie puxes tots sos drets d’els...”

-En els *Costums de Tortosa* de 1272 alterna, en molt poques línies l’expressió “a son propi ús” i “a lur propi ús”, sempre referit a posseïdor plural, fet que ens fa pensar que els derivats de SUUS i *llur* podrien alternar ja lliurement en aquesta època, tot i que caldrà reconèixer que en el text predominen els usos de *llur*.

“...que tot ciutadan o habitant de Tortosa pot fer e·ls murs e en les torres tenentz ab los murs e en les barbacanes e e·ls vayls, cases, porxos, finestres e metre ses jàcenes e los cabirons e sos archs e fer piuades e portes e qualque cosa a son propi ús (...) e traure fem e altres coses dels ditz vals a lur propi ús...”

-En el *Llibre d’Evast i d’Aloma i de Blanquerna son fill*, de Ramon Llull, entre 1274 i 1283, a més del possessiu del títol on cabria perfectament l’ús de *llur*, llegim també:

“car per menjar pa a soles, los infants no hi troben tal sabor que costreguen a natura ses operacions per molt menjar...”

Per contra, unes línies més amunt havíem llegit:

---

⁵⁷ Segons el DLC, de l’Enciclopèdia Catalana, p. 386, *capbreu* és una “escriptura pública on consta el reconeixement que fa l’emfiteuta dels drets del seu senyor directe sobre els immobles que el primer té en domini útil...”

"...per tal que los elements dels quals lo cos humà és compost, se convinguessen en lo temps en lo qual han llurs operacions..."

Al mateix Ramon Llull, li llegim en el *Llibre de les bèsties*, entre 1286 i

1294:

"(...) natura és dels reis dels hòmens, com trameten llurs missatgers, que els trameten de llur consell e dels pus nobles qui sien en son consell."

-En *Un llibre de cort reial mallorquí del segle XIV (1357-60)*, els escrivans utilitzen *llur* per a posseïdor plural i *seu* per al singular, tot intentant demostrar una cura exquisida en l'ús d'aquestes formes:

"...e aquells, los Sans Avangellis da Déu de lurs mans corporalments [sic] tocats, juraran denant lo dit senyor batle" 15v. 7-9, enfront de "...jura Déu eyls Sans Quatre Avangellis de Déu, de les suas mans corporalments [sic] tocats" 30.32-33.

Una altra mostra d'aquesta escrupolosa actuació:

"en per sso, que-s n'obligaren en pur depòsit e comanda si mateys e tots lus béns presens e avadors..." 26.14-15 enfront de "E d'equí, que-s n'obliga en pur depòsit e comanda si matex e tots sos béns presens e avadós" 26v.28-29.

De fet, aquesta obra és l'única del corpus d'obres i documents que hem manejat que fa servir sempre sistemàticament *llur* per a diversos posseïdors i els derivats de SUUS per a posseïdor singular.

Amb tot, és possible que ja en aquesta època, 1357-1360, poguera haver vacil·lacions o dubtes pel que fa a la utilització de *llur* o *seu*. Intentaré demostrar-ho amb tres exemples d'aquesta obra:

En el foli 58v 11-13 llegim:

“Damanat ell ssi sab e qual moch la braga d’aquells ne qual és pus culpable, e dix no res ssaber, cor en lo lur comanssament no ffo”.

Sembla pel context que es tracta del “començament de la brega d’aquells”. Consegüentment l’escrivà hauria d’haver utilitzat *seu* i no *llur*. Potser s’ha deixat portar per la proximitat del plural *aquells* i ha comés l’error, que suposaria la primera utilització incorrecta de *llur* registrada. Coromines en reconeixia la primera a principis del segle XV, com després comentaré.

Però és que, a més, l’escrivà o escrivans vacil·len en dues ocasions més: Així, en el foli 66.9 trobem:

“...ab les dites espases, tirant-les aquelles per ausiura-los aquell e-lls seus infans e muller e tot”.

“*Seus*”, segons fa constar Joan Miralles, ha estat “afegit posteriorment entre línies en lloc de *lurs*, que apareix ratllat”.

I un altre exemple en el mateix foli 66 20.22, la segona vacil·lació en molt poc espai de temps, i ara en el sentit invers:

“...e auhy dir aquells que-n Bernadó Tona e n’Arnau Domànach los eran vanguts ab espases tretas, e entraren en case lur per aquell ausiura”.

Diu Joan Miralles que “després de *case* l’escrivent consignà *sua*. Després ratllà aquest mot i el canvià per *lur*”.

D’aquests tres exemples que he presentat, ¿hauríem deduir que en aquesta època tan primerenca ja hi havia dubtes per part del secretari o del testimoni popular a l’hora d’utilitzar *llur* o *seu*? ¿Potser *llur* no era ja -si alguna vegada ho fou- una construcció espontània en la boca dels personatges populars i l’escrivà s’havia de detenir per fer més aclaridor el sentit?

-En un pregó dels Jurats de València, l’any 1372, promulgat per “esquivar greus vicis e mals quis fan en offensa de nostre senyor Deu”, per un assumpte relacionat amb la prostitució:

“E açò deu esser jurat per lo Justicia criminal de cascun any, salues empero en sos cases⁵⁸ les altres penes en adulteris o en altres pus greux crims de fornicacio”.

-En el *Segon del Crestià* de Francesc Eiximenis, en 1382-1383, llegim:

“...e en tots contractes grans enganadors, e dins ses pròpies cases diverses contrarietats, hoc encara dins si mateix diverses opinions e contraris juís sobre un mateix propòsit”.

-En el primer capítol del *Regiment de preservació de pestilència*, document lleidatà del segle XIV, de Jacme d’Agramont registrem:

“...e ls ocells deixen sos nius e fugen...”

I unes línies més avall:

“Per què en los llochs que són prop de mar hon les gents han a viure de blat portat de luynn, deven fer son poder de saber ab veritat de qual regió és...”

-En dues obres d'Antoni Canals, la primera, *Scipió e Aníbal*, posterior a 1395:

“(...) comenà als numides rebel·les, qui eren coretjoses d'exercitar ses armes contra lur contrari Scipió...”, p. 68;

“(...) que giraren contra los seus, tornant atràs totz orats”, p. 71;

“(...) aquestz dos capitans (...) jutjat han ésser bela e gloriosa manera de morir e offerir la sua vida per la pròpia terra”, p. 75.

I també en *De providència*, entre 1396 i 1404:

---

⁵⁸Llegiu “en sos casos”.

."(...) les hones se amaguen e se'n entren dins la terra, e après de poch temps tornen e ixen a son loch", p. 90;

."Totes aquestes coses sien reservades a son temps", p. 90.

-En un document de 1398 pel qual s'intentava reagrupar les prostitutes en un bordell:

"E semblant que totes e sengles auols fembres liurants son cos a molts ioquen dels carrers de la Ciutat on estan..."

-En *Lo somni*, de Bernat Metge, entre 1398 i 1399, a banda de l'exemple de Par que ja hem citat: "o alcun de sos amadors (referint-se a dones)", que per cert està en el llibre terç, p. 102, n'hem localitzat dos casos més de *seu per llur*:

"Elles primerament se meten davant un gran e clar espill, e a vegades dos, per tal que en aquells se puixen veure de cascuna part, e conèixer qual d'aquells dos mostra mills la sua figura.", llibre terç, p. 97;

"E aquestes en un matí (que aitant com una missa baixa se diu estan solament en l'esgleia) saben (...) ab qui dorm sa veïna, de qui és prenys l'altra (...) e quants ous fa dins l'any la gallina de la sua veïna...", llibre terç, p. 105.

11.3.2. *Llurs* no aplicats i aplicats incorrectament durant el segle XV. Anàlisi d'una opinió de Coromines.

Dels exemples que he presentat fins ara, sembla que podem deduir que hi ha suficients motius per afirmar amb Badia (1994:506) que "(...) *llur* no fou mai una forma arrelada de manera pregona i universal al nostre domini lingüístic". Altrament, no podríem explicar els exemples que hem presentat de *llur* no aplicat o fins i tot de *llur* incorrectament aplicat, ja en el segle XIV. Però

és que a partir del segle XV els exemples proliferen, sobretot pel que fa a la utilització de *seu* en comptes de *llur*.

Tot i això, diu Coromines que no hem de caure en l'error oposat i pensar que ja en l'Edat Mitjana "(...) s'hagués afeblit la consciència del recte ús de *llur*", (vg. Coromines DECLC, V, 310a, 50-52) "i molt menys que *llur* s'utilitze des dels orígens amb posseïdor singular".

Pel que fa a la segona part de l'afirmació és evident que Coromines té raó: els exemples que hem presentat fins ara són sempre l'excepció en l'ús de *llur*: pertot arreu campen les utilitzacions correctes d'aquesta forma sempre referides a posseïdor plural i, a més, són majoritaris els usos de *llur* amb posseïdor plural sobre els de *seu*. Però el fet que no es tracte d'una situació generalitzada, ens fa pensar que potser cal revisar la primera afirmació de Coromines: és molt probable que ja en l'Edat Mitjana sí s'haguera afeblit "el recte ús de *llur*". Continue presentant exemples que justifiquen, al meu parer, aquesta afirmació:

-En la resposta de Pere de Fenollet, vescomte d'Illa i de Canet, a la proposició del rei Martí en les corts de Perpinyà, en 1406, ens trobem *llur* i *seu* en idèntica construcció:

"...per la qual fan a vós aquelles gràcies que humils vassalls deuen fer a llur senyor".

Unes línies més avall retrobem la mateixa construcció, ara amb *son*:

"Faent, senyor, encara a vós mes gràcies (aquelles que humils vassalls deuen fer a son senyor) de les llaors que la vostra senyoria nos ha dades...".

Ens sembla evident, després d'aquest exemple, que l'afebliment en l'ús de *llur* era ja un fet a principis del segle XV.

-En els *Sermons de Quaresma* de Sant Vicent Ferrer de 1413 hem localitzat també diversos casos de *llur* no aplicat:

·“... e així creïen e entenien en tot llur cor, que era semblança. Així, no hu entengueren, pensant en son cor...”, sermó I.

La proximitat d'aquestes dues construccions “*en tot llur cor*” i “*en son cor*” ens fa pensar -fins i tot- que el sant les poguera fer servir indistintament com a tret d'estil, és a dir que l'autor o el seu escrivà sabera que les dues construccions són al seu abast i les fera servir quan li vinguera de gust;

·“...totes coses han son temps.”, s. I;

·“...són aquells qui no fan així grans obres, mas que oen ses misses...”, s. II;

·“Ara, en est temps, solen venir moltes malencolies, e així, *primo*, paciència en si mateix, e als proïsmes en la sua casa”, s. IV;

·“...són alguns que lo fum del dejuni los munta al cap, que no poran parlar ab paciència a sos proïsmes...”, s. IV;

·“...no era prevere que no sabés tota la Bíblia, e moltas ciència, e no hi trobaven armes en sa casa, mas missal e breviari; e ara no sabran res, e, en lloc de llibres, tenen moltes armes; antigament vivien castament: ara tenen sa bona concubina...”, s. VII;

·“...que han de viure ab sos treballs...”, s. VIII;

·“...mas aquells que no volen oir la paraula de Déu, ço és, sembrar en lo seu cor aquell preciós sement...”, s. XI;

·“Molts són que han concebut en lo sermó, e estaran gran temps que van en part, que no poden restituir ni perdonar a sos enemics...”, s. XI;

·“E, Senyor, sabets que els cadells mengen de les miques que caen de la taula de son senyor.”, s. XV;

·“...no és intenció llur de matar-se, mas, no avisant-se, per indiscreció maten-se, e abreugen sos dies.”, s. XVI;

Notem en aquest últim cas l'alternança, en molt poc d'espai, entre la forma *llur* i *sos*.

·"Sabets que, en lo món, los principals senyors mostren senyoria entre sos vassalls..." , s. XVIII;

·"...la Verge Maria los ajudà, e aparec-los, e mès-los en ses cases, e que diguessen que no havien fet res..." , s. XXI;

·"Los senyals que deixen les dones, màxime en est temps de quaresma, han posat los seus senyals de vanitat..." ,s. XXII;

·"...los dies altres fan ses facultats, e lo dicmenge donen-se a pecat." , s. XXII;

·"...aquestes set obres de nostra redempció, e la sua terra és cristiandat" , s.XXII;

·"...que profetes eren estats que no havien fets miracles en sa terra..." , s. XXII;

·"A les dones, quan estan simplament, e porten honor e reverència a son marit en totes coses que no sien pecat..." , s. XXII, etc.

Dels *Sermons* de Sant Vicent Ferrer és el primer exemple en el temps que Coromines admet com a utilització incorrecta de *llur*, és a dir presència d'aquesta forma amb posseïdor singular: "quan mor una persona e va a infern per la llur mala vida que ha tenguda"(Serm. I, 275.29), perquè alguns altres exemples que s'han assenyalat en Canals o Muntaner no li semblen vàlids.

A partir d'aquesta ultracorrecció de l'escrivà de S. Vicent Ferrer (és possible, com estem comprovant, que *llur* haguera retrocedit molt en el valencià col.loquial del s. XV), Saragossà (e.p.: §5.2.6, n.41) es planteja si hi hagué una reacció culta contra aquest retrocés, que poguera fer als escrivans "usar la forma *llur* no solament quan tocava, sinó encara quan calia usar *seu*". Si jutgem per la quantitat d'exemples que hem presentat de *llur* no aplicat en els *Sermons* -obra d'estil i to general ben col.loquials- i fins i tot el cas d'alguna possible utilització incorrecta, que tot seguit presentaré, és molt possible que pugua tindre raó l'autor en aquesta afirmació. Fins i tot podem anar més enllà i afirmar que *llur* havia retrocedit en tot tipus de documents i nivells de llenguatge en el segle XV. Fixem-nos, p. ex. en aquesta altra frase, dels mateixos *Sermons*:

“Dix Jesucrist: *Populus hic labiis me honorat* (Mt, 15, 8), *mas lo llur cor lluny és de mi hui en lo mór*”, s. XX.

¿De qui és *lo llur cor*? ¿dels *llavis*? ¿del *poble*, en el sentit de col·lectivitat que té aquest substantiu? Es mire com es mire, creiem que és possible que es tracte d’una utilització incorrecta de *llur*, fet que no faria més que insistir en la idea expressada adés per Saragossà.

Més exemples de *llur* no aplicat en aquesta època:

-En una carta dels Jurats de València, en 1414, “al molt honorable e de gran circunspeccio mossen Pere Conuiel, Canonge de la Seu de Valencia”:

“...les quals com sien jouens han treyt a sa fauor e oblectacions la dita inscurible e indiscreta pretesa prioressa desfauorint e agitant les bones e honestes de Consell de sos aduocats e de nosaltres...”

-En la resposta d’En Pero Maça a una lletra de batalla de Mossén Joan Vilaragut, en 1418, cartes incloses en una altra carta que li envia Lluís Galiana a Carles Ros:

“Dues espases, una de cinch pams de ferro e un pam e mig de mantí e altra de tres pams de ferro e un pam de mantí ab sos poms e mires acostumades.”

Tot seguit presente un altre cas de *llur* mal aplicat en aquesta època:

-En una carta dels Jurats de València a Juliano Tallada, cap del monestir de predicadors de la ciutat, en 1421 llegim el següent:

“E com les dites coses no solament donen mal exemple mas encara diffamacio al dit monestir, e a vos se pertanya corregir tals insolencies e forfeys qui hauets lur presidencia.”

Hem de suposar -sembla- que *la presidència és del monestir*, consegüentment, es tractaria d'un posseïdor singular i *llur* estaria incorrectament usat.

-En el *Curial e Güelfa*, obra d'entre 1435 i 1462, trobem també exemples interessants; ja hem fet constar a l'inici d'aquest punt que Badia, seguint Par, havia registrat un cas de *llur* no aplicat. Però n'hi ha molts més i alguns molt significatius:

·"...tots temps emperò treballaven en aquistar la gràcia del piadós Redemptor (...). E jatsia en lo seu jovent no haguessen haüts fills, nostre senyor Déu los en volgué consolar en la sua vellessa...", capítol 1, llibre I;

·"Ab tant, Curial e los altres cavallers, puis que a la sua cambra l'hagueren acompanyada, se'n tornaren a la sua cambra...", c. 37, l. II. És a dir que tant se val que *la cambra* siga d'una única persona, Tura, com de diverses persones, de *Curial i altres cavallers*;

·"E així, ella e l'abadessa, tancades en la sua cambra (...) caigueren al lliç", c. 98, l.III;

·"En Curial e Aznar (...) anaren-se'n a la sua tenda, la qual era rica en extrem. Les seues cotes d'armes eren blanques...", c. 102, l II;

·"...e cascú e cascuna parlaven de Curial e de la Güelfa, e així, poc a poc, los seus gloriosos actes generalment per tots íntegrament foren sabuts...", c. 107, l. III;

·"...e rebuts d'ells preciosos dons, benaventuradament en les sues terres ab molta alegria tornaren.", c. 107, l.III.

Fins i tot, en altres ocasions trobem alternant en la mateixa frase els derivats de SUUS per a posseïdor plural i *llur*:

·"Atressí los aragoneses feren venir les sues tendes, no les que portaven contínuament per camí, mes altres molt riques, e tot llur abillament, a aparellaren-se lo mills que pogueren", c. 36, l. II;

·"...los cavallers envien los seus paballons e tota llur desferra al camp (...) e aquí lo dissabte per lo matí ells foren en llurs tendellons, e totes les sues coses foren meses en orde...", c. 38, l.II;

·"Car així és dels hòmens quan son desfavorits per la Fortuna e seguits dels Infortunis, que, cuidant esmenar o adobar llurs fets, pus erren e treballen en cercar son dan.", c. 137, l. II;

·"...e de tant han haüda pijor sort, que los seus ossos nuus no han obtenguda sepultura, ans les llurs carns (...) han lleixats los ossos nuus e descuberts", c.43, l. III;

·"...e, desenvolupades de totes les passions passades, les sues ànimes sentien un refrigeri e un plaer tan gran, que, a vijares llurs, major ne tan gran no es podia haver enlloc del món.", c. 98, l. III

-En un poema de Pere Torroella, escrit entre 1436 i 1486, que s'ha titulat

"Los fets estrems que el temporal esforça..." llegim:

"Los fets estrems que el temporal esforça/ amb neus e glaç e vents
trasmuntanals/ vexen mes carns, dèbils, flaques, sens força/ sofrint
d'amor sos terribles assalts".

-En un poema de Perot Joan, de mitjans del segle XV, que s'ha titulat

"Principi de males fades...":

"¿On són aquells amadors / congoixats en llibertat, / fingint viure
dolorós,/ perquè de més voluntat / se done fent ses amors?"

-En diverses obres de Joan Roís de Corella com ara en el *Triümf de les dones*, en la segona meitat del segle XV:

·"(...) los quals més pròpiament d'ells escriure es porien; e la follia de sos volers, ab la contrarietat de llur desitjar..."

."Però ells (...) los vils metalls de la lletgea de llurs desigs, en puríssim or convertir assagen; d'on és forçat la sua desordenada benvolença en fum de vanitat prenga..." ;

."Cessen, doncs, mal dir los impiadosos hòmens, o porten per sa part creatura que..." ;

."(...) que als hòmens, per la follia de ses lleis..." ;

."Deixe parlar de les infels, gregues e romanes, les quals, ignorant la llei divina, a la mundana la fi de ses obres endreçant..." Noteu en les dues primeres frases d'aquesta obra l'alternança de *llur* i dels derivats de SUUS.

Del mateix autor, en el *Debat epistolar entre Mossèn Corella i el Príncep de Viana*, entre 1455 i 1461, llegim:

"(...) los béns pus clarament se mostren, e los contraris ensems millor sa força manifesten." ;

Del mateix autor, en *Lo jardí d'amor. Lamentacions de Mirra e Narciso e Tisbe*, en la segona meitat del segle XV:

"(...) apartats dels altres, de sos mals en fort manera planyien..."

Del mateix autor, en la *Lamentació de Biblis*, en la segona meitat del segle XV:

"No hagen a mal les enamorades, obedients a Venus, per mi a sos enamorats en menyspreu d'honestat donar..."

També de Joan Roís de Corella, en *La història de Leànder i Hero*, abans de 1486 llegim:

"O gran fortuna mia!, que de quatre elements los tres, ab totes ses forces..."

Del mateix autor, en *La Història de Jason e Medea*, en la segona meitat del segle XV:

."...domar aquests indomables toros, e fer que els seus colls ab mansuetud benigne lo jou sostinguen.";

."(...) los reis avars e miserables, porten lo viure, closos dins los límits de sos regnes e terres...";

."(...) e així tots los vivents, coses que a llur ésser se condonen, afectadament volen, que no en altres parts trobar se deixen, sinó en aquelles que a sa condició són conformes." Noteu en la mateixa frase l'alternança de *llur* i dels derivats de SUUS.

."Aquesta és la comuna condició dels variables e fictes hòmens; d'on s'esdevé que, res cert de ses promeses esperar, és (...) cercar repòs en la mar furiosa".

-En "L'espill" de Jaume Roig, de 1460:

"...ells començaven, puis psalmejaven/ de ses endreces, teles e peces..."

-En el Tirant lo Blanc, de 1490:

"...e dolres de aquells miserables qui en lur temps han trobat alguns quilts han sabut donar remey en ses passions e congoxes...", c. CCCLV.

Noteu en la mateixa frase l'alternança entre *lur* i *ses*.

-En el *Vita Christi* de Sor Isabel de Villena, de 1479: "...car los aguaitz dels enemics nostres són molts e acampar no poríem de les sues malicioses mans..."

-En l'"Obra feta per als vells", de Joan Moreno, en el darrer quart del segle XV: "Mas per diners o per sa renda / troben qui els fa de sa cara venda,/ no es pot negar".

-En el *Somni de Joan Joan*, de Jaume Gaçull, en 1497: "I al.legant los furs i lleis / en tot se posen,/ i en tota res dien i glosen/ lo parer seu".

-En *l'Homilia sobre el psalm del Miserere* de Narcís Vinyoles, en 1499: "...los braços estesos, mostrant acollir y acceptar als que prostrats te vénen a demanar mercé de les sues colpes."

-En el *Dietari del capellà d'Alfons el Magnànim*, obra de finals del segle XV, els derivats de SUUS en lloc de *llur* són també molt freqüents:

· "...e per la virtut e ajuda de nostre senyor Déu e per la noble e molt bona cavalleria dels tres reis e de ses gents...", 3a. part;

· "En l'any de 1414 lo senyor rei don Ferrando e senyora reina dona Urraca, fills e filles, e ab molt noble cavalleria, cavalcaren per ses terres e regnes...", 3a. part;

· "...e tots los oficis de la ciutat, cascú fent ses maneres de festes en la manera que pus bellament e honorosa podien...", 3a. part;

· "e los patrons nostres ordenant ses galeres a batalles...", 3a part;

· "dient que ells no volien haver combat ni batalla ab lo dit senyor rei ni tenien tal comendament de son senyor lo dux de Milà, e que [en] sa armada anava...", 3a. part;

· "...que foren mesos en la Estinga e aquí moriren e finaren sos dies molt prestant...", 3a. part;

· "Com havien a fer alguns afers, cascú dien sa intenció a sos secretaris e així finaven...", 3a. part;

· "E enfront del dit castell anaven deu cavallers ab corones al cap, ab sos escuts ab senyal real...", 3a. part;

· "Entrant lo emperador en Itàlia, totes les senyories (...) li han tramés sos embaixadors...", 3a. part;

· "...prengueren llecència e son bon comiat del sant pare papa Nicolau...", 3a. part;

·"Lo dit emperador e emperadriu partiren ab tota sa gent per anar...", 3a. part;

·" ...en manera que totes les gents qui venien per allí poguessen menjar e beure a sa guisa...", 3a. part;

·" ...faïen a l'emperador e a la emperadriu e a les sues gents...", 3a. part;

·" ...del senyor rei e de don Ferrando e de tots los senyors e senyores, pres llecència e son bon comiat...", 3a. part, etc.

Per contra, enfront de tots aquests exemples de *llur* no aplicat, només n'hem localitzat dos de la utilització d'aquest possessiu:

·"E tornats en llurs cadires, la missa se complí", 3a. part, i aquest altre bastant curiós i sorprenent:

"... e com véu que la ciutat era presa, recollí's ab una galera e secretament fogí e se n'anà en la Proença, en *la sua llur* terra.", 3a. part.

Remarquem d'entrada la presència simultània en la mateixa posició d'un possessiu ple i de la forma *llur*, l'únic cas d'aquest fet que hem registrat en l'Edat Mitjana⁵⁹, fet -a més- de difícil explicació, a no ser que puguem fer-ho en funció de la descurança del capellà, que assenyala J. V. Escartí en el pròleg de l'obra, com una de les característiques essencials del llenguatge de l'autor:

"...el llenguatge del capellà Miralles és sovint feixuc, lent i repetitiu, arribant, en ocasions, a una descurança tal que obliga a forçades lectures, amb frases sense acabar o mal enllaçades amb les seues subordinades, anacoluts, etc."

Amb tot, adonem-nos que en qualsevol cas, es tractaria d'un *llur* mal emprat, perquè *el posseïdor de la terra* és una única persona. ¿És possible que l'autor consignara *llur* d'entrada, s'adonara de l'error, el substituïra per *la sua* i

⁵⁹ Hem tret a col·locació en §9.3 un exemple semblant d'ús simultani de dos possessius, però corresponia a una obra de 1874, *Julita*, de Martí Genís i Aguilar: "Després, a darrera hora, ans d'abraçar a son seu germà...", c. XIV. Hi hem intentat explicar el fenomen com a conseqüència de la influència francesa en el camp de la sintaxi.

després se li oblidara de ratllar *llur*?

Fóra com fóra, el cas anterior és significatiu del fet que, realment, sí que s'havia afeblit l'ús de *llur* en l'Edat Mitjana, sobretot en textos redactats amb certa descurança. No és el primer exemple que assenyallem de vacil·lacions a l'hora de fer servir aquesta forma o fins i tot d'aplicacions incorrectes, ja en èpoques molt primerenques. A més, el contrast quantitatiu tan gran que hem constatat en aquesta obra entre els usos dels derivats de SUUS per a posseïdor plural i les dues utilitzacions de *llur* (una d'aquestes incorrecta) ens fa pensar que la construcció amb *llur* no fóra ja gens espontània a finals del segle XV, almenys en valencià. L'afirmació de Coromines (DECLC, V, 310 a, 53-55) segons la qual "l'ús de *llur* fou sempre correcte a l'Edat Mitjana, i no es troben casos segurs del seu abús fins als segles recents", s'ha de revisar, doncs.

11.3.3. Reculada de *llur* a partir del segle XVI. L'extinció en valencià.

En els segles següents *llur* continuà reculant molt significativament:

-Així, en una carta del clergue Lluís Castellar a un canonge d'Urgell, en 1527, llegim:

"...que eren vint-i-cinc o trenta milia combatents (...) dels quals era capità lo príncep d'Oranja, i vengueren per ses jornades...";

"Moltes romanes se retragueren en sa casa..."

-En un document de 1537 dels Jurats de València, pel qual s'ordena que totes les prostitutes "sien posades en la casa de les repenedides de la dita Ciutat", amb ocasió del "sanct Jubileu":

"...y moure los peccadors a verdadera penitencia e contricció de sos peccats..."

-En un altre document dels Jurats de València, ara de 1552, tot intentant que les dones del bordell s'apartaren d'aquella vida:

“...y ques conuerteixquen a nostre señor Deu Jesucrist qui es la senda de sa vida y salut...”

-En el col.loqui segon de *Los col.loquis de la insigne ciutat de Tortosa*, de 1557:

“no han tingut empaig de fer memòria de alguns reys de Castella (...) y per la onrra de sa nació, fóra millor deixar de fer-la”.

-Tornem a trobar-nos amb un *llur* incorrectament usat en un document de 1562 pel qual els Jurats valencians regulen el lloguer i el preu de les robes, taxant i limitant les que puguen portar les prostitutes:

“5a. Item prouehixen e ordenen que ningun hostaler, puga pendre de cascuna dona per la llur despesa de menjar e beure, sino un real valencià per cascun dia...”

-En un document que dóna compte de la reforma del convent dels Àngels de Barcelona, per part d'Ignasi de Loiola, en 1582, tornem a trobar diversos *llur* no aplicats:

“Avia-hi en aquell monestir i entre aquelles rel.ligiosas algunas que no tenien tan bona fama per las desmasiadas plàticas i devocions que ab alguns seculars tenian, ab nota i scàndol de son hàbit i sant estament. Vent asò lo Pare Ignaci, se apiadà de sa honrra...”;

“...despediren totes a sos devots i als que eren causa de sa infàmia i inquietud. Enfadats i enojats alguns d'ells i cegos de sa propia passió...”.

-En una carta de 1597 del Jurats de València "al rey nostre Senyor":

"..reintegrada del honor y respecte que als dits sos oficials [de la ciutat] sels ha perdut y lleuat. Pera que restituhits en son degut y acostumat stament..."

-En el pròleg de *Siglo cuarto de la conquista de Valencia* de Marc Antoni Ortí, en 1640, llegim:

"...tenen raó i mostren lo bon zel ab què estimen la conservació de son natural idioma...";

"...per la molta abundància que hi ha de subjectes que els pareix que tota la sua autoritat consistix en parlar en castellà, del qual estudi, en la major part dels que posen sa felicitat en açò (...) i és que, après d'haver-se cansat en ser totes ses diligències ordenades a est fi..."

Sense dubte, *llur* devia sonar ja als valencians, fins i tot als il.lustrats de mitjans del segle XVII, com un veritable arcaisme:

"Perquè jo só de parer de que en estos temps lo mateix seria parlar en València dir llur, jatsia, celleshores i altres vocables antics, que si parlant en castellà diguésem maguer, yantar, fincar de hinojos...", afirma el propi Marc Antoni Ortí.

Amb tot, en un text de caràcter administratiu de la mateixa època -segona meitat del segle XVII- Beltran Zaragoza (1998:346) encara registra "el possessiu antic *llur*", tot i que opina l'autor que "probablement copiat de textos anteriors":

"a Culla: «deixant en quant al jurament del venedor a llur cognició dels jurats que reberen [...]», (CapHerb, 213, p. 544, a. 1685)"

De les paraules de Marc Antoni Ortí i dels exemples anteriors que he presentat podem deduir que aquell procés en l'afebliment dels usos de *llur* que

haviem consignat ja en l'Edat Mitjana estava perfectament consumat cap a mitjans del segle XVII, almenys en valencià, tot i que probablement la situació no era exclusiva del nostre dialecte. L'exemple del text administratiu castellonenc es pot explicar per la pervivència d'un arcaisme en eixe tipus de textos concrets. Continuem comprovant aquesta situació amb més exemples:

-Francesc Fontanella en *Amor, firmesa i porfia* no utilitza *llur* en aquests versos de 1642:

"Allí, Guidèmio, Fontano,/ allí Mireno, Menalcas,/ Morano, Tirsis, Castàlio / a la corona aspiraven / (...) i en esta empresa deixí / burlades ses esperances, sos designis en porreta / i sos desigs en porrassa".

-V. Josep Escartí (1994-51) no detecta l'ús de *llur* en la llengua del s. XVII, del dietarista Aierdi.

-Martí Mestre no localitza cap *llur* en *Les Ordinacions de la costa marítima del Regne de València*, de 1673, on sempre s'utilitza *seu* tant per a un sol posseïdor com per a diversos:

"...y se'n tornarà a la sua estància", però també "Item, que, si les guardes, atalayes, soldats o atalladors prenguessen algun moro en la sua estància..."

-En *Atheneo de Grandesa*, Eminència XII de Josep Romaguera, en 1681 llegim:

"A despejos desta celebre bisarria, obtenint los Antichs Cathalans, pasmada fins tota las Asia à proesas (sic), meresqueren, que Paleologo Emperadòr dels Grechs, se emparàs de son aclamat valòr pera eternisar en los blasòns..."

Amb tot, és ben cert que en alguns dialectes, encara a mitjans del segle XVII, conservava *llur* una vitalitat considerable. O això sembla inferir-se de l'anàlisi d'un text redactat a Ploague, jurisdicció senyorial sarda, en 1657. Es tracta d'una còpia de patrimoni en un escrit de tipus notarial, redactat amb un llenguatge conservador i en un estil bastant elevat. Potser, en aquest tipus de textos escrits, amb aquestes característiques tan concretes i en un dialecte amb les particularitats de l'alguerés, la utilització de *llur* haguera resistit millor. El text en qüestió el fa servir quasi sistemàticament sempre que toca, excepte en una ocasió: en total tretze utilitzacions de *llur* enfront d'un cas de *llur* no aplicat:

"Jhs. Juan Sanna Tola y Pascangela Sanna y Pilo coniutges diueu a Vm. que enten fer lo patrimoni a jagano Filipo Sanna son fill de sacerdotte..."

-Tanmateix, en un altre document notarial, ara de la vila de Verdú, en 1690, i pel qual pren possessió el pare Virgili com a senyor jurisdiccional de la vila, ens sembla trobar una utilització incorrecta de *llur*:

"...imposant al dit procurador fiscal i a sa cort, en orde als dits processos y en aquestes, silenci y callament perpètuu, de tal manera, que a dit fiscal ni als successors en llur ofici..." Hem d'entendre "*successors en l'ofici de fiscal*", consegüentment hauria d'haver dit "*successors en el seu ofici...*"

-En el pròleg del *Tractat d'adagis*, de Carles Ros, de 1736, llegim:

"Y encara que no fòs així, quin dany pot fer als Valencians donarlos regles clares, y segures pera que no olviden sa Lengua, y que la sapien lligir..."

-Tampoc no apareix en *Les memòries d'un capellà del s. XVIII, a cura d'E. Casanova*, obra de la qual extraïem el següent exemple:

"(...) encara que no fumegava la ridiculea de les capelletes, conservaven sos inventors...", en comptes de "*Ilurs inventors*".

-En *Regla de vida*, de Simon Salamó i Melcior Gelabert, de 1755:

"En efecte los pecadors hi troban motius poderosos per convertir se al Senyor de tot son cor...";

"Les persones tibies è indolens hi veuran incentius amorosos per animarse a recobrar la primera charitat, à renovar sas primeras obres...";

"Los richs (...) poràn animar se à desapegar son cor de sas riqueses...";

"Los pobres hi trobaran (...) aquelles paraules de vida proferides de la boca de un Deu, les quals seran de tot conformes à sa flaquesa y à sa petita capacitat."

-En una plática per professar novicis de la segona meitat del segle XVIII:

"...si no los crida Déu per aquells medis, ni es conformen gustosos ab ells, serviran per la sua mejor desgràcia, per el seu desasociego fins a perdra la sua ànima..."

-El *Polítar andorrà*, d'Antoni Puig, un text on es reflexiona sobre l'etimologia de les Valls d'Andorra, en 1763, està ple de derivats de SUUS per a diversos posseïdors i no apareix cap *Ilur*. En citaré un exemple només:

"...en lo qual los Israelitas (ó fidels) formaren ó posaren ses tropas..."

-No apareix cap *Ilur* tampoc en la *Rondalla de rondalles* de Lluís Galiana, de 1768, fet esperable si tenim en compte l'especial caràcter col.loquial del text i que pertany al nostre dialecte valencià, on hem constatat que -probablement- es consumà primer la reculada d'aquell possessiu.

-Fins i tot, en la versió catalana d'*Athalia*, de Racine, cap a 1774, obra publicada a Perpinyà, el traductor Dom Miquel Ribes ens presenta un derivat de SUUS amb poseïdor plural, això sí, al costat de molts altres *llur* ben aplicats:

"...o, qui mes es, prostrats als altars de Baal, / celebren ab furor sos impurs sacrificis...", frase en la qual hem de suposar que figuraria *leurs* en la versió francesa.

-En les *Ordinacions de la vila d'Aleixar*, comtat de Prades, al Baix Camp, llegim en 1791:

"En los camps, emperò, de avellaneràs y plantats de garrofers ningun temps del any, perquè en tots se damnifica sa cullita baix la pena de deu lliuras".

-En la *Controvèrsia sobre la perfecció de l'idioma català*, de Fra Agustí, obra del segle XVIII, llegim:

"...altrement sempre quedarian los idiomas en sa primitiva pobreza o cortedat..."

-En "Amats compatricis", postil·la a la gramàtica de Josep Pau Ballot, en 1815, l'autor usa els derivats de SUUS i no *llur*:

"...però, assò tè força en las llenguas vivas, que caminan á sa perfecció.";

"La agricultura, la arquitectura, la náutica, la mecánica, los nous descubriments ja fisichs, ja intellectuals, tenen sos signes technichs, ó paraulas proprias en cathalá pera expressar las suas operacions...";

"Y si h aestat (sic) estil dels sants pares y célebres escriptors dedicar sos llibres..."; "Alguns authors acostuman ponderar y alabar las suas obras..."

11.3.4. Reviscolament de *llur* durant el segle XIX.

Pel que fa a les següents dècades del segle XIX, Coromines afirma que "l'ús [de *llur*] no se n'havia perdut del tot, ni en el català central, en què torna a ser freqüent en els millors escriptors renaixentistes", (vg. DECLC, V, 310 b, 12-14). En efecte, hem pogut comprovar que -certament- la forma *llur* reviscola per aquestes dècades del segle XIX, però fins i tot, els autors renaixentistes no la utilitzen amb exclusivitat, sinó que, sovint, la fan alternar en el mateix text amb els derivats de SUUS. Com ara, en el pròleg de les *Poesies* de Joaquim Rubió i Ors, en 1841, quan diu:

"Ha pres á son cárrech lo recordar á sos compatricis llur passada grandesa, y desterrar la vergonya y criminal indiferencia ab que alguns miran lo que pertany á sa patria...";

"Cregué (...) que alguns de sos joves compatricis (...) lo ajudarian en sa empresa alternant sos cantars armoniosos ab sos aspres versos, los tons encantats de llurs arpas ab los de sa gayta...";

"...que nostres avis batallaren catorse horas seguidas en defensa de llurs antichs privilegis, y que llur sanch corria á doll per los murs, plassas y temples de esta ciutat, per poder transmetrer á llurs nets la herencia y lo idioma que los habian deixat llurs pares; y no obstant de haber transcorregut tant poch temps, sos descendents no solament han olvidat tot aço sino que fins alguns de élls, ingrats envers sos avis, ingrats envers sa patria..."

-Una utilització semblant hem detectat en els *Annals dels Jocs Florals de Barcelona*, de 1859, on els redactors simultanegen també les formes derivades de SUUS amb la forma *llur*.

"...set persones amantes de les glòries pàtries, que de molt temps guardaven en son pit lo desig (...) tractaren de proposar sa idea...";

"...los mantenedors (...) manaran fer les flors, que guardaran en son poder..."

Però en el mateix document llegim:

"...excepte les que se presenten en los dialectes del migjorn de França, amb tal que llurs autors procuren...";

"Los adjunts que deixen d'assistir a la reunió del 15 de gener sens haver motivat llur falta d'assistència, se entendrà que renunciem voluntàriament llur dret...";

"En la reunió del mateix dia elegiran los mantenedors llur president..."

-Amb tot, no apareix la forma *llur* en un document que tracta la reforma de l'any 1866 a Andorra:

"Coadjuberan per alcansar est fi interesantíssim totas las demás Autoritats en la sua esfera...";

"...pot buscarse en otras casas particulars, singularment en las que sos amos han estat Síndichs, Veguers y Batlles..."

-En *Julita*, novel.la de 1874, l'autor fa servir *llur* però també els derivats de SUUS per a diversos posseïdors:

"Coneix totes les herbes medicinals (...) i sap trobar ses virtuts amagades...", c. I;

"Se fiaven totes d'ella, i tot l'hi explicaven, essent la depositària de ses petites desgràcies", c. III;

"-Ai dels pares que no llegeixen la justícia de Déu al front de sos fills!", c. IV.

Però enfront d'aquestes construccions trobem també:

"...se sentien atrets fins per la divergència d'opinions (...), com si els vincles de llur inseparació...", c. VII;

"...i, no obstant, ells, quan, un dia, el dia més feliç de llur joventut...", c. VII; "...les parets de claror espantada de les torres que en llur camí trobaven...", c. VIII.

-Manuel Milà i Fontanals, en *Quatre mots sobre ortografia catalana*, en 1875 es fa ressò d'alguns problemes que tingueren uns mantenedors amb l'ús de *llur* i es veu obligat a aclarir-ne un poc la utilització:

"Es l'ús del *llur*, originat del genitiu *illorum*, que al principi era inflexible com es encara lo italià *loro*, y que després se convertí com també en francès i provençal en adjectiu possessiu declinable. *Llur* es a *seu*, com *nostre* y *vostre* a *meu* y *teu*, és á dir que senyala pluralitat de possessors".

Tot i haver demostrat l'autor que coneix la utilització de *llur* no el fa servir en aquest article:

"...y per ço los escriptors y copistes, segons era son territori o sa impericia..."

Però sí que ho fa en un altre. Concretament en el *Discurs d'obertura dels Jochs florals de Barcelona* de 1883 l'utilitza en cinc ocasions, enfront d'un cas només d'ús dels derivats de SUUS:

"Los noms de llinatge semblaven més dignitosos y'ls de fonts y llurs diminutius més agraciats..." Però tot seguit:

"...més de lo que volen los felibres per sos dialectes provençal o llenguadocià..."

Recapitem un poc sobre la posició de Milà i Fontanals: Quan es tracta de difondre gramàtica -segurament per fer-se més aclaridor- fa servir els

derivats de SUUS, però quan pronuncia un discurs en el Jocs Florals davant d'"*excel.lentíssims senyors*", especialment preocupats per la recuperació de la llengua i dels usos antics, fa servir *llur* profusament. Ens sembla una postura bastant reveladora dels problemes que en la utilització plantejava (i probablement planteja) la forma *llur*.

-*Llur* continuava sent un problema per a alguns dels nostres autors que no dominaven a la perfecció aquesta estructura rescatada del passat. Comprovem-ho amb una utilització incorrecta en *Excel·lències de la llengua llemosina* de Constantí Llombart, en 1878:

"...l'eco puríssim es de nostra materna parla, que hui sonrient joyosa d'entre les velles runes de les pasades etats triunfant s'aixeca, precisament ara que llurs encamiçats inimichs més esfondrada que may en sa tomba pera in eternun la féen".

Ens sembla evident que el possessor dels "*encarniçats inimichs*" és "*nostra materna parla*". Conseqüentment, es tractaria d'un ús incorrecte d'aquest possessiu. Amb tot, quan pot utilitzar-lo tampoc no ho fa:

"Cregueren, sí, los pechs que botantlos foch als sants llibres (...) deixaria de existir pera sempre, y gracias á Deu sien fetes, fallides n'han eixit ses esperances."; "Imitéulos, poetas, imitéulos, y segurs estigau que dignes lograreu fervos de conseguir son alt renom y mereixcoda fama!

-Coromines cita com a utilització de *llur* en els escriptors renaixentistes, l'obra *L'Atlàntida* de Verdaguer, "sobretot des de la seva versió definitiva (1877-8)", vg. DECLC, V, 310 b, 14-15:

"Y, a raig a raig, Alcldes de més a prop sent ploure / palets que servirian per moles de molí;/ y bromereig y trángol darrere seu remoure / y estendre per garfir-lo llurs brassos de rampí", Atl. VII, 73d.

Tanmateix, hem pogut comprovar que no utilitzava aquesta forma de manera sistemàtica, com ara en "La palmera de Jonqueres", dins *Pàtria* (1888) on la fa servir però tot altemant-la amb els derivats de SUUS:

"...les monges me plantaren al peu del campanar,/ son cor dels salms encara vessava olors divines,/ i a doll ses mans me duien regor de perles fines / i flaire de l'altar". Però tot seguit llegim:

"Per mi els aucells deixaren la secular boscúria,/ per fer de mon brancatge bressol cada matí:/ amb llurs concerts lligaven les monges sa cantúria..."

-Per aquesta època, concretament en 1887 tenim documentada la forma *llur* en una narració titulada "Les truites de l'estany de Carença", dins *Lectures escollides rosselloneses* de Carles Bosch de la Trinxeria:

"He pescat als rius Ter, Tec, Tet, Freser, Segre, Salat (Arieja), Gave de Pau i en molts de llurs afluents...";

"A la primavera [les truites] surten de llurs presons de glaç..."

Hem de suposar, doncs, que la forma que estudiem continuaria tenint molta vitalitat en aquest dialecte rossellonés, durant tot el segle XIX.

-Com ara en aquest altre document rossellonés, un assaig d'aquest segle titulat "La llengua catalana en lo bisbat d'Elna", de Juli Carsalade du Pont, on *llur* apareix en totes les ocasions en què pot fer-ho:

"La terra y la raça són unides inseparadament, y de llur unió va néxer la Llengua...";

"...no hi ha dubte que'ls meus predecessors en la Seu d'Elna, y sobretot el gran Eiximenis, varen alegrar-se en llurs sepulcres y benehir-me com a verdader pastor de llur remat."

-En *Mar i cel*, d'Àngel Guimerà, obra teatral estrenada en 1888, l'autor no fa servir la forma *llur* en cap ocasió:

"...nos escupen/ amb sa bava apestosa, els miserables!", escena XII, acte II; o en aquesta acotació:

"(Tots els pirates han demostrat sa alegria menos Saïd i Joanot)", esc. XVI, a. II; etc.

¿No era la forma *llur* adequada per a un teatre en català incipient que intentava obrir-se camí entre el públic? Si s'haguera fet servir *llur*, haguera sorprès negativament el públic en qüestió?

Tampoc no li hem registrat la forma *llur* a Àngel Guimerà en uns fragments de "La llengua catalana", de 1895. Es tracta d'un assaig i ara, en prosa:

"...com dos núvols que, en topar-se, aboquessin al plegat ses pedres i sos llamps."

Quan ens acostem a la fi del segle XIX, "l'ús de *llur* guanyà més terreny", afirma Coromines. Tanmateix, en els documents que hem manejat nosaltres d'aquesta època no podem dir que aparega amb més profusió que en les dècades anteriors. I continuem trobant, també, molts autors que no el fan servir. Amb tot, si guanyà terreny *llur* realment, és clar que no ho féu mai en el camp del llenguatge oral o espontani.

-Per exemple, trobem aquest possessiu usat sovint en una conferència impartida per Joaquim Casas Carbó, "Catalunya trilingüe", en 1896, fins i tot precedit d'article:

"Efectivament, a excepció de les persones de la classe mitja i alta, que per a defensar la llur llengua...";

“Passem a un altre punt de vista: al de la situació lingüística dels catalans segons les llurs professions...”, etc.

De la mateixa manera, en un autocomentari que sobre la seua conferència fa l'autor en 1906, tornem a trobar la forma *llur* usada amb profusió:

“...què procuren seguir fent una part dels nostres rics i els llurs imitadors...?”; “...perquè, per més esforços que fan per a apretar llurs files en defensa de llur objectiu...”, etc.

-No les he trobades aquestes formes, per exemple, en una obra de 1898, titulada *Del cuartel y la Manigua (impresions d'un soldat)*, en el capítol anomenat “Matant lo temps”, de J. Carbonell Alsina, obra d'especial caràcter col.loquial:

“Les diferents llengües que's parlen á Espanya s'usaven allí sense tractar de desfigurar-les ni castellanisar-les, am tota sa puresa...”;

“Y era hermosíssim l'aspecte que feyen tants y tants homes, tots joves, bullanguers, xarrayres, presentant una varietat de tons y matisos en los seus vestits, parles y gustos.”

-Tornem a trobar-nos amb la forma *llur* en el “Cant del retorn”, poema inclòs en les *Visions i Cants*, de 1900, de Joan Maragall:

“...si encara les serres que ens han d'enfortir / s'aixequen serenes damunt les tempestes / i bramen llurs boscos al vent ponentí...”

Tanmateix, aquest autor no la feia servir sistemàticament perquè en l' "Elogi de la paraula i altres assaigs", de 1893 llegíem:

“...es trobaven amb un llenguatge íntim i afectiu propi, i que al sentir-se impulsats per la seva vocació a sublimar-lo...”;

“I últimament els gramàtics i filòlegs s’han atrevit ja a poar en les mares del llenguatge les lleis de la seva formació...”, etc.

En les primeres dècades del segle XX la utilització del possessiu que estudiem per part dels autors fou molt desigual, conseqüència del fet que “mai no s’ha cregut convenient d’imposar-lo, fora d’alguns extremistes, entre els quals certament no figurava Fabra”, (Coromines en el DECLC, V, 310 b, 28-31). Entre els autors que sí que han fet un ús profús de *llur* destacarem, per acabar, J. V. Foix a qui llegim en una de les seues teoritzacions sobre la poesia:

“...a considerar les anomenades escoles literàries no pas com a tals amb llurs preceptes, ans bé com a gèneres” o en “Gertrudis” (1927), dins el seu *Diari 1918*:

“M’assegurava que eren dos-cents els joves del poble que tenien un cavall negre com el meu. Però vaig espiar, una a una, llurs estables i vaig comprovar el seu engany”;

“Què em pot sorprendre si avui he vist saltar de cops els lloms dels meus llibres i he descobert la putrefacció cancerosa que destrossa llurs entranyes?”

Sobre els usos de *llur* en èpoques més recents ens ocupem tot seguit.

11.4. Els usos actuals en alguns dialectes. Una possible influència occitana sobre llur.

Tot i el que hem dit fins ara, la forma *llur* resta viva i espontània en els temps actuals “(...) al nord del domini català, pròpiament en el dialecte rossellonès, perquè en les altres zones (Plana de Vic, Collsacabra, Lluçanès, Olot, Camprodon, etc.) no es conserva més que en expressions fetes, com *casa llur*, i encara de manera vacil·lant” (vg. Badia 1951:309).

Coromines en DECLC, V, 310b, 48-50, ofereix una informació que discrepa de l'anterior quan afirma que el possessiu *llur* es conserva “en un ample semicercle del vessant Sud pirinenc i prepirinenc, que comprèn Osona,

Guilleries, Lluçanès, Ripollès i Garrotxa", a més dels territoris de més enllà dels Pirineus, lloc on -a més- ha desenvolupat una flexió completa: *llurt, llura, llurs, llures*. El mateix autor, en 1971:84, afirmava que, en les comarques citades, aquest possessiu s'usava sempre que fóra mot accentuat i no proclític: "diuen que aquest tros de muntanya és *llu*"⁶⁰ (noteu la pèrdua de la -r final).

Nosaltres hem registrat el possessiu *llur* en alguns textos de característiques dialectals rosselloneses (deixant ara de banda els que he citat en el punt anterior), com ara en "Una partida de mar", dins *Catalanades del Rosselló*, d'Albert Saisset, recull de narracions en vers escrites per l'autor entre 1842 i 1894, però publicades amb una nova ortografia el 1987, a Perpinyà, (vg. la informació que ofereix al respecte Porredon (1992:84):

"Com de Sant Jaume era la festa,/ d'hortolans, de pertot, n'hi havia un regiment!/
Amb els llurs carriots, sus del sorral, campaven..."

O en "El vell i els tres minyons", d'Esteve Caseponce, dins *Fabulistes rossellonesos*, en 1983:

---

⁶⁰ Badia (1962 I:223) havia deixat fora del que ell anomena els "usos pronominals" dels adjectius possessius la forma *llur*. És a dir que negava l'existència de construccions com la d'aquesta frase, que ha replegat Coromines. Nosaltres també hem localitzat aquesta construcció *pronominal* de *llur* en diverses obres i documents, encara que he reconegut en la n.18 que, quantitativament, sembla que ha esta molt poc usada pels nostres autors:

-En *Un llibre de cort reial mallorquí del segle XIV (1357-60)*: "que él astava ab sa mare e [sic] i casa, la qual és lur..." Segons J. Miralles hem de llegir "a una casa".

-En el *Llibre de la baronia d'Eramprunyà*, de Jaume March, l'any 1360: "...ma plagut que mos fils vos agen servit e us servesquen de cor e de cors ab ço del meu e ab ço del lur."

-En *Lo somni*, de Bernat Metge, entre 1398 i 1399: "e fóra estada dona de tot ço de llur e m'hagueren adorada e llevada en palmes.", llibre terç, p. 103.

-En una pòlissa d'assegurança marítima de 1428: "...e perill dels asseguradors dejús scrits, axí com si eran llurs."; les ditas cosa prometen attendre [los] dits asseguradors sens dan, messió e interesses dels dits Johan e hereva [o] dels llurs..."

-En el *Curial e Güelfa*, obra d'entre 1435 i 1462: -Tura, io us prec que no em nomenets, car io no vull que aquests cavallers sàpien lo meu nom.

Tura dix:

-¿És llur la donzella?"

Pot ser significatiu, també, que els casos de *llur* amb aquest valor que hem detectat siguin dels segles XIV i XV i que no n'hàgem trobat cap més fins al segle XX, tot i el reviscolament d'aquesta forma en l'època de la Renaixença. És com si aquesta construcció semblara particularment incòmoda als nostres autors, que no obstant això utilitzen sovint *el meu, el teu, el seu*, etc. amb eixe valor. Constatem, doncs, la paradoxa que suposa que el que Badia anomena els *usos pronominals* de *llur*, derivats de l'adjectiu llatí ILLORUM, hagen tingut i tinguen una freqüència d'ús menor que la de qualsevol altre possessiu, circumstància que feia pensar a Badia que aquesta forma no admetia aquestes utilitzacions.

“L’un dels tres minyonets caigué de bicicleta / i se va esberlar el cap.
L’altre volgué pujar en un aeroplà i a mar va anar a parar./ En fi, el
tercer quan la guerra ab el barbre, ne va respirar el gas i quedà asfixiat./
I, plorant, el bon vell gravà sus de llur marbre/ ço que vos he contat”.

A més, probablement la utilització del possessiu *llur* siga molt habitual, sinó sistemàtica en els textos que s’imprimeixen a Perpinyà en temps moderns. Extraiem aquesta conclusió després de comprovar que la forma *llur* és la utilitzada en la traducció catalana de 1987 de *Les Trabucayres* de Ludovic Massé, obra de tema i espai rossellonés però publicada originàriament en francès, en 1955, i en la qual llegim:

“Eren homes molt joves. Herències feixugues pesaven damunt llurs espatlles”, en l’ “Advertiment al lector”;

“El meu propòsit no és pas, ben segur, de justificar-los [els bandolers], encara menys de rehabilitar-los, però sols de pintar-los en llur veritat”, també en

l’ “Advertiment al lector”;

“Aviat ja no manà sinó un grapat d’homes famèlics, cada dia més cruels i més esquerps, i que hom anomenava *trabucaires* a causa de llurs armes bàrbares...”, capítol 1;

“...perquè per ells romania el protector i l’animador alhora, l’advocat eventual, l’únic del món que pogués legitimar davant la justícia llurs exaccions i llurs violències”, c. 1.

El fet que *llur* es localitze geogràficament d’aquesta manera tan concreta ha fet pensar a alguns que ben bé es podria tractar d’una manifestació del “poderós influx del francès oficial” (vg. Badia 1994:506); per a aquest autor es tracta d’una influència que no cal posar en dubte. Cuenca (1996:131) afirma, també, que es pot haver mantingut “probablement com a efecte de la incidència del francès”.

Per a Coromines, tanmateix, la cosa no està gens clara. És més, nega taxativament que “la conservació de *llur* hagi estat deguda ni ajudada per la influència francesa” (DECLC, V, 310b, 52-53). I ho argumenta afirmant que aquesta influència no s’adiu amb la pronúncia “a casa *llu*”, amb pèrdua de la -r final, fet tan característic de molts dialectes catalans ni amb el fet de l’existència de les formes vulgars *llurt, llura, llurs, llures*, amb especificació de gèneres, fet que no és conegut en el francès *leur o leurs*. Podem afegir nosaltres que suposar una influència francesa també al sud dels Pirineus, sembla, com a mínim problemàtic.

Per totes aquestes raons, a Coromines no li cap dubte que el manteniment de *llur* no és un francesisme, i molt menys que s’haja de rebutjar com a tal “per fugir del francès”, com preconitzava algun autor com ara Enric Guiter (vg. Coromines 1971:83-84).

En aquesta línia resulta simptomàtic que en una altra àrea d’hipotètica influència francesa, com ara la Península Itàlica, també alguns autors -p.ex. Politzer (1952:65-71) o Rohlf (1968 II:122)- hagen defensat la possibilitat que la forma *loro* siga deguda a influència provinent de França o del Septentrió, influència que Tekavcic (1972) negava, com hem vist en §8.3. Hem afirmat nosaltres que difícilment podem parlar d’influència gal.loromànica respecte a un estat de coses que -en determinats segles- fou general a tota la Romània.

Tot i això, els defensors de la influència francesa, almenys en el manteniment viu i actual de la forma *llur*, no haurien de descartar la possibilitat de la influència occitana, llengua que manté encara vius els derivats d’ILLORUM, com hem afirmat en §8.1. Tot i que és clar que no es tracta d’influències o incidències equiparables, no hem trobat cap autor que ni tan sols considere aquesta possibilitat, que no ens sembla menyspreable en aquests territoris de frontera lingüística amb la llengua d’oc. Però aprofundim una mica més en aquest assumpte:

Per exemple, Alibèrt (1976:77) informa que la parla occitana de Fois, al departament francès d’Ariège, a escassos cent kilòmetres de Perpinyà o Prades, coneix també una flexió en gènere i nombre per a la forma paral.lela a *llur*. És a

dir, mentre el rossellonés fa *llurt, llura, llurs, llures*, la parla de Fois diu *lur, luris, luro, luros*. Podríem pensar en una influència del dialecte d'aquesta comarca que provocaria el manteniment d'aquesta flexió en gènere i nombre en català, estranya -per una altra banda- a la llengua francesa que no coneix la flexió de gènere en la forma *leur / leurs*, com hem dit ja.

En definitiva, la possibilitat de la influència occitana sobre el manteniment de la forma *llur* més enllà dels Pirineus no és gens descartable, i és versemblant pensar -com a mínim- que el fet que el rossellonés conega una flexió en gènere és conseqüència de la influència de la parla veïna de Fois.

11.5. La forma llur en la llengua literària actual.

En època moderna, la llengua literària, tenint en compte les construccions clàssiques i dialectals i, també, en alguna mesura la hipotètica possibilitat que oferís *llur* de resoldre ambigüitats, ha reintroduït aquest possessiu, que tanmateix mai no ha tornat a ser recuperat al llenguatge parlat⁶¹. És a dir, que tot i els esforços que s'han esmerçat per a recuperar-lo, "actualment, val a dir que s'observa un retrocés molt intens del seu ús, sobretot en els mitjans de comunicació, on està pràcticament del tot bandejat" (Lacreu 1990:124). És normal, doncs, que aquest autor recomane d'evitar la utilització d'aquest possessiu en l'estàndard oral valencià. I és sabut que el que no es veu o s'escolta, a hores d'ara, en la televisió és com si no existira. Potser per això, algun manual com ara el de Bonet (1986) quasi arriba a ignorar-lo i una cosa semblant fa Picallo (1992). Potser no resulte agosarat d'afirmar, doncs, que el possessiu *llur*, bandejat dels mitjans de comunicació, reclòs en el llenguatge oral i espontani en un dialecte en retrocés generalitzat, com ara el

⁶¹ Badia (1994:506) ha suggerit que s'utilitze aquest possessiu en els nivells de llenguatge més selectes i li sembla aconsellable de recórrer-hi "especialment quan la paraula determinada és una persona o un ésser animat (...) si no, pot sorprendre en certs medis per la seva presència inesperada". Aquesta distinció entre sers animats i no animats a l'hora d'utilitzar *llur* la fan extensible altres autors a la utilització dels possessius en general. Així, Bonet i Solà (1986), Cuenca (1992) o Saragossà (e.p.) han remarcat la conveniència que els possessius estiguen marcats positivament respecte al tret [+humà]. Hem d'entendre, segurament, que -en opinió de Badia- la utilització de *llur* en sers inanimats ens sorprendria, doncs, doblement.

rossellonés, desconegut per les noves generacions de catalanoparlants i no utilitzat -ni tan sols de manera majoritària- en la llengua escrita culta, pot tindre els dies comptats, o per ser més exacte, les dècades comptades.

Preguntem-nos tot seguit per què no ha triomfat la reintroducció d'un mot arcaic com *llur* i sí ho han fet altres com ara *menys*. La resposta sembla evident per a Fabra: "quan un mot arcaic pot reemplaçar un mot corrent en totes les seves accepcions, la substitució no ofereix cap dificultat" (Conversa Filològica nº 195). És el cas de *menys*, però no és -evidentment- el cas de *llur* que pot reemplaçar *seu*, però no pas en tots els casos, "sinó tan solament el *seu* que es refereix a dos o més posseïdors" (Conv. Filològ. nº 394).

Com a conseqüència de no tindre en compte aquest fet, en la llengua escrita actual es troben nombrosos exemples de *llur* referint-se a un sol posseïdor. Fabra, en la primera de les converses citades, presentava un exemple d'aquestes utilitzacions incorrectes, però sense citar-ne la procedència: "Bell rossinyol deixa llur niu".

Jané (1973:12), ha fet notar que en la base d'aquest persistent error "hi ha la confusió entre la pluralitat de la cosa posseïda i la del posseïdor" i en el fet que, incorrectament, "hom associe l'ús de *llur* a una certa noció de pluralitat". Ha presentat exemples com **El director està orgullós de llurs fills* o el cas d'un amic seu que li transmet per Nadal *"llurs vius desig de prosperitat"*.

Els abusos en aquesta línia han proliferat. Coromines s'escandalitza que "els correctors corruptors" hagen canviat *son* en *llur*, fins i tot en clàssics nostres com ara en el v. 64 d'una de les edicions del *Comte Arnau* de Maragall (vg. DECLC, V, 310b, 36-38). El mateix autor ens amplia la informació en les *Lleures i converses d'un filòleg*, on ens diu que el fet d'"imposar-li *llur* en lloc de *son* o *el seu* (v. 61 i 64)" ha deixat el vers coix, almenys en el segon passatge. Un crim de "lesa poesia", assegura.

No seria difícil adduir més exemples d'aquests abusos. N'hem presentat molts, alguns d'època molt primerenca en l'apartat §11.3. Recordem ara simplement, que el primer cas que havíem registrat nosaltres datava de mitjans del segle XIV i que els exemples augmenten segons ens acostem al segle XX.

Com ara en aquests dos casos de Josep Aixalà, en el capítol titulat "Una d'indis" en *Hores vagaroses*, l'any 1932:

."-Ui, que rapat l'han deixat! Sembla un «quinto» (...) Des d'aquell moment, fins ara mateix, quedaren esborrats llurs noms i cognoms per convertir-se, per sempre més, en «El Quinto»...";

.'Sols en tals condicions la tribu se sotmetia, pacífica i respectuosa, acceptant en llur delimitació la presència justificada dels homes d'estudi..."

O en aquest altre exemple de Bonaventura Ubach, en "Un oasi", dins *El Sinaí. Viatge per l'Aràbia pètria*, 1955:

"... m'haig de convèncer que la quantitat d'aigua del torrent, el mateix que la seva qualitat, deu canviar segons els anys i les temporades.

Llàstima que llur tast deixi sentir encara un regust de salaborr..."

11.6. Alguna possible causa del retrocés de llur.

Potser, tot plegat tinga raó Badia (1994:506) quan assegurava que *llur* "recolzava en una estructura poc consistent i poc compartida". Així, Saragossà (e.p.: §5.2.1-5.2.4) ha intentat demostrar que l'estructura "un posseïdor /diversos posseïdors" s'assenta damunt de propietats teòriques que no són pertinents. L'error rau en el fet que davant les dualitats *meu/nostre* i *teu/vostre* sembla que hàgem d'esperar dues formes diferents per a la 3a. persona: *seu/llur*, quan és sabut que els adjectius no tenen com a trets propis el del gènere i el del nombre, sinó que els agafen del nom al qual es troben subordinats. Conseqüentment ens hauríem de preguntar "per quina raó hi hauria dos adjectius, *seu* i *llur*, que es diferenciarien precisament per una propietat impròpia dels adjectius, el nombre".

Però analitzem aquests fets amb més detall.

Si la llengua disposa de cinc pronoms (*jo, tu, ell/ells, nosaltres, vosaltres*)⁶² és comprensible que hàgem de tindre cinc possessius, si acceptem l'idea que aquests deriven dels pronoms personals. Conseqüentment, haurem de convenir que el possessiu *llur* -que ens servia perquè el paradigma fóra aparentment, redó i equilibrat- era, realment, una forma irregular, i que a *ell/ella/ells/elles* correspon, doncs, el possessiu *seu/seua/seus/seues*. Aquesta força reguladora degué ser una de les causes que *seu* anara substituint *llur* ja en l'Edat Mitjana, o fins i tot abans.

A més, un estudi comparatiu entre la situació del *leur* francès i el *llur* català potser ens pose sobre la pista d'una altra possible causa, que és complementaria amb l'anterior:

Hem afirmat en §8.2 que el francès representa l'objecte indirecte en plural per mitjà de la mateixa forma que usa per al possessiu de 3a. persona i diversos posseïdors: *ne leur dites rien / leur langue*. De la mateixa manera que ens hem preguntat si aquesta coincidència formal ha tingut alguna repercussió en la simplificació del paradigma dels possessius francesos -també coexistiren *leur/son* i *leurs/ses* durant l'Edat Mitjana- ens podem fer la pregunta al revés i plantejar-nos si el pas en català de *lur* o *lurs* a *los* per a l'objecte indirecte -"per semblança amb els altres clítics plurals *nos, vos* i *los* (objecte directe)", (vg. Duarte i Alsina 1984 II:68)- que Coromines dóna per consumat en el segle XV (1971:263-264), no pogué afeblir la persistència de la forma homòfona *llur*.⁶³ És a dir, que la pèrdua de les formes *lur* o *lurs* en benefici de *los* no contribuí a l'assentament definitiu del *llur* català, sinó que ans al contrari, degué provocar un afebliment en el seu ús. No és segurament una casualitat que en el segle XV, que és l'època en què Coromines dóna per

⁶² Saragossà, entre d'altres, ha intentat demostrar que *nosaltres* no pot ser el plural de *jo*, i *vosaltres* només parcialment és el plural de *tu*. *Ells* i *elles* sí són el plural de *ell/ella*. Conseqüentment la llengua disposa, només de cinc pronoms personals. He tractat aquesta qüestió dels pronoms amb més detall en §1.2.5. Em limite ara a fer un breu resum i a relacionar el fet amb la reculada de *llur*.

⁶³ Par (1923:23) afirma també que la nostra llengua no consolidà els usos de *lur* com a pronom de datiu plural i "ja des de son origen manifesta la tendència a reservar aquest derivat d'un genitiu [d'ILLORUM] per a sa funció lògica de possessiu". El que ocorre és que, amb el temps, tampoc no acabarien per generalitzar-se aquestes formes derivades d'ILLORUM, en funció possessiva.

consumat aquell canvi siga també el segle en què hem detectat ja una davallada important en la utilització de *llur*, en la major part dels dialectes catalans, (vg. §11.3.2.)

A més, hem localitzat algun exemple que ens demostra que la divergència en la forma entre el possessiu i l'O.I. cal remuntar-la molt arrere, és a dir que en el segle XV es consumà un fenomen que ja venia de lluny. Observem-ho en aquesta frase, extreta d'un document on es relacionen els greuges de Guitard Isarn, senyor de Caboet, entre 1080 i 1095:

“...que vos adjuvetis ad mulier mea et ad filio meo per pled et per gera tro lor dret los en sia exid.” Adonem-nos de la presència significativa de la forma del possessiu *lor* al costat d'un O.I. *los*, ja en el segle XI.

Tot i l'exemple anterior *lur/lurs* foren formes vives per a l'O.I. durant molt de temps. A tall d'exemple, només, n'hem recopilat uns quants:

-En els ordenaments dels carnissers de Perpinyà, llegim en 1303, fins i tot sense marca de plural:

“Item que'ls maselers de Perpenya aucisen (...) de aqueles altres carns que an acostumades de tener e de vendre a tot hom qui'n vuyla, tota via que lur sia demanat per los compradors...” o aquest altre exemple: “Item que tot masaler sia tengut de vendre (...) de qualque loc lur sia demanat per lo comprador...”

-En 1358, J. Miralles localitza aquesta frase en paraules de l'escrivà Bernat Vert: “que yo e los bens meus lus sia tengut”.

-Sobre textos de finals del segle XIV, concretament a partir de *Lo somni*, de Bernat Metge, Par assenyala que l'autor fa servir *lurs* en vint ocasions, quantitat que li sembla exigua en comparació amb les vegades que utilitza *los*, (vegeu al respecte el que he dit en la nota 24.) Uns exemples:

."Ço que ara lurs plau ades lurs desplaerà.";

."(...) per tal com entenen sovent moltes coses que hom llurs diu...",
llibre primer, p. 58;

."(...) per tal que no els haguessen a proveir o fer part d'açò que aquells llurs havien lleixat en llurs testaments.", llibre quart, p. 131. Noteu en aquesta última frase la utilització de *llur* com a O.I. al costat d'una altra com a possessiu.

11.7. La construcció d' article + llur.

11.7.1. Objecte d'estudi.

Ens ha cridat l'atenció en el recull de textos que hem manejat en la realització d'aquest treball la utilització pels nostres autors de la construcció d' *article +llur*, que coexistia en els nostres clàssics amb la possibilitat de construir *llur* sense article. Aquest fet contrasta amb la recomanació que fan moltes de les nostres gramàtiques respecte a la conveniència de fer servir només les formes sense article. Vejam si s'addueix algun motiu al respecte.

11.7.2. Algunes consideracions inicials.

Pel que fa a la col.locació de l'article, precedint la forma *llur*, no hem trobat cap autor que postule la inacceptabilitat d'aquestes construccions: *els infants i la llur casa, els alumnes i els llurs professors*.

En general, es recomanen les formes sense article, però tampoc no hem trobat cap autor que explique mínimament els motius. Així, Fabra (1918:57), Marvà (1932:168), Badia (1962:221 i 1994:506) i Ruaix (1985:46) es limiten a recomanar les formes sense article però sense explicar les causes que els indueixen a prendre eixa decisió.

Aquest fet els porta a incloure el possessiu *llur* entre les formes dites tòniques, quan hem afirmat en les notes 18 i 60 que els usos *pronominals* d'aquesta forma -que són els que propiciarien que poguérem parlar de forma tònica, pròpiament- han estat molt escassos, fins al punt que Badia els considerava impossibles. Així, Fabra, p. ex., l'havia col·locat també en 1918:56 junt als possessius *tònics*. Badia havia reconegut "el carácter esencialmente apoyado de *llur*" (1962 I:223, n 5) i tanmateix el col·loca en el paradigma tònic i torna a fer-ho en 1994. El mateix havia fet Ruai (1985:44).

Opinem nosaltres que reconèixer el caràcter "esencialmente apoyado de *llur*" ja ens impossibilita de col·locar-lo en el paradigma tònic, fet que -a més- es veu agreujat per la gran dificultat d'aquest possessiu per a ser construït *pronominalment* (*la casa és llur*). En definitiva, i siga com siga, és una altra mostra de la inadequació de mantindre la denominació de tònicos i àtons per a referir-se a les dues sèries de possessius. (He tractat el problema de la denominació en §2.1.)

Examinem l'ús que d'aquesta construcció han fet els nostres autors:

11.7.3.. La construcció d' article + llur al llarg dels segles.

Les formes d'article + *llur* les documenta Coromines ja en les *Vides de Sants Rossellonesos*, que ell situa en el darrer quart del s. XIII (1971:316). De la mateixa època és el nostre primer registre de la construcció, concretament en els *Diàlegs de Sant Gregori*, obra de la segona meitat del s. XIII:

"...adés de ça (...) adés de la: aquí-l tenien, no podia soferir lo lur esgart".

I podem afirmar, sense embussos, que des d'aleshores la construcció ha estat utilitzada sovint pels nostres autors, tot i que caldrà reconèixer que la construcció sense article sembla quantitativament més freqüent. Comprovem-ho:

-Apareix en els *Costums de Tortosa*, de 1272, alternant en el mateixos paràgrafs amb construccions sense article:

"...per lur propi moviment e volentat aydaren a pendre...";

"poden fer en les dites carreres taules a lurs portes e a lurs cases...", però tot seguit també llegim:

"... demanavan lo dit maestre e els frares que les costums de Tortosa fossen meses en escrit e moltes d'altres coses segons que e·l lur libel era contengut..."

-A més, recomanar la construcció de *llur* sempre sense article oblida que aquesta forma es podia i es pot posposar ⁶⁴; recomanar això passaria per alt l'existència de construccions com aquesta de la carta de capitulació dels moros de Serra, en 1276:

"...e d'assò que donen els X raenes dels malors sarraïns lurs de mantinent per complir assò".

En el mateix text, a més, alterna amb *llur* anteposat i sense article:

"E lo senyor Rey que no pusca...ne luyren, en ren de lus térmens..."

-En *Un llibre de cort reial mallorquí del segle XIV (1357-60)* sovintegen les formes d'article + *llur*, al costat d'altres construccions sense article:

"que·s raonaven de les lurs teras e lochs" 17v.16;

"Demanade si viu que la hu ne l'altre d'equells aguessen nagun colp ne

⁶⁴ Només Moll (1937:122 i 1968:149) es fa ressò d'aquesta possibilitat, circumstància que sembla que ha estat ignorada per la normativa: "*Llur* no sol anar precedit d'article quan el possessiu precedeix el nom, però sí quan el possessiu es col.loca darrere el nom: *he vist llur mare* o bé *he vist la mare llur*." De fet, sembla que *llur* admetia la posposició sense article amb prou faenes: en tots els textos que he manejat en aquest treball només n'he localitzat un cas: "(...) e que totes quantes coses viuen per conservació lur, són deputades a ús meu.", p. 138, en *De arra de ànima*, d'Antoni Canals, entre 1416 i 1419.

nafrés en les lurs perssones, e dix que no u ssap" 59v.20-22;

"denant lo dit senyor batlle comparagueran, e aquí sobre la lur qüestió... 27, 7-8; "Damanat ell ssi sab e qual moch la braga d'aquels ne qual és pus culpable, e dix no res ssaber, cor en lo lur comansament no ffo" 58v. 11-13.

-En *Lo somni*, de Bernat Metge, entre 1398 i 1399:

"(...) del pa fresc de pura farina pastat, de les faves seques e de la llur aiga...", llibre terc, p. 96.

Fins i tot, amb el possessiu posposat, (mireu el que he dit unes línies més amunt respecte a la carta de capitulació dels moros de Serra, en 1276):

."(...) s'esforcen a saber-ho dels dits marits llurs...", llibre terç, p. 102;

"(...) faeren-les vestir als dits marits llurs...", llibre quart, p. 119;

"(...) tantes són les mutacions dels hàbits e gests llurs...", llibre quart, p. 131.

-Trobem, de nou, la construcció amb article en el "Sirventesc fet per Andreu Febrer per lo passatge de Barbaria", de principis del segle XV:

"...e nós, firent, pendrem la llur despulla..."

-En un discurs del rei Martí davant de les corts catalanes de Perpinyà, en 1406 es simultanegen les construccions amb article i les que no en porten:

"mas tan solament per llur ardiment e valor; e mostraren-lo-hi certes hoc. Car qui guarda com fon gloriosa la llur entrada...";

"Terçament, diem que la llur liberalitat..."

-En els *Sermons de Quaresma* de Sant Vicent Ferrer de 1413, contrasta la presència de l'article i l'absència en molt poques línies i fins i tot acompanyant el mateix substantiu:

“E així, tenints ambocat lo llur cap de aquell orgull, no hi cabia àls. (...) E així, no hi cabia en llur cap que deguessen fer penitència”, sermó XII.
O en aquest altre exemple, separades les dues construccions per unes poques paraules:

“Los frares hi anaren e pregaven-lo que volgués ésser llur abat: ell no hu volia, dient que les llurs costumes e d'ell no eren totes unes...”, s. XVII.

Més exemples:

“E ells foren vençuts de la llur supèrbia...”, s. XII;

“los de infern no han altres sepultures; los damnats, infern és la llur sepultura”, s. XIX;

“Dix Jesucrist: *Populus hic labiis me honorat (Mt., 15, 8) mas lo llur cor lluny és de mi hui en lo mór'*”, s. XX;

“Puix jo t'he fet trompa, crida, crida e denuncia al meu poble los llurs pecats”, s. XII.

Aquests exemples ens demostren -pensem- que la presència o no de l'article no estava subjecta a cap norma fixa i que l'autor el podia col·locar o no segons la seua pròpia elecció.

-En la traducció catalana del *Decameron* de 1429:

“...e après desigà molt veure aquella, e com a un pobre hom se feu vehí de la llur casa”, nov. vuitena, jornada segona;

“...après agueren sopat, de diverses coses raonant, de una en altra vengueren a parlar de les llurs mullers...”, nov. novena, jornada segona.

-En el Curial e Güelfa, entre 1435 i 1462:

“Ell e tots quants eren en la sua galera són estats morts míserament (...) los seus ossos no han obtenguda sepultura, ans les llurs carns, menjades de cans...”

La construcció d'article + *llur* no és massa freqüent -certament- en aquesta obra, si la comparem amb el nombre d'ocasions en què apareix *llur* sense article. Potser, en l'exemple anterior, l'autor es deixa portar per la proximitat de l'expressió “los seus ossos” i col·loca també l'article en “les llurs carns”. Més exemples de la posposició de *llur* amb article, en aquesta obra:

“e feriren los ulls de les dues dones, e elles, voltats los ulls llurs vers aquella part...”.

Podem aplicar el mateix comentari que hem fet respecte a la carta de capitulació dels moros de Serra i respecte a alguns exemples de *Lo somni*: recomanar la construcció de *llur* sempre sense article passa per alt l'existència de casos com el d'aquesta última frase.

-En la resposta a la proposició de l'infant Joan, feta pel cardenal Margarit, bisbe d'Elna, en les corts de Barcelona, en 1454:

“...les universitats, adulterant lo llur ben públic, són divises”.

-En el poema “Romanç de l'armada del Soldà contra Rodes”, de Francesc Ferrer, poeta no massa conegut de mitjans dels segle XV, hi alternen també les construccions amb article i sense:

“La nostra gent també mès-se tirar:/ veure gran gast de moros e palenc;/ les del Castell tiraven vers la mar:/ molt gran naufragi en les llurs fustes venc./ Eiel Cogé, de mar llur capità...”

-En La fi del comte d'Urgell, text de la segona meitat del segle XV, trobem també un exemple bastant aclaridor:

“Los consellés de la ciutat de Barcelona ab molta humilitat lo suplicaren que plagués a sa alteza jurar los lurs privilegis e lurs libertats”.

Destaquem l'alternança de l'article amb la construcció sense, fins i tot dins dels termes que uneix la conjunció copulativa. Pensem que no hi ha cap causa que justifique la presència o no de l'article i que es tracta merament d'un tret d'estil que l'autor fa servir quan li abelleix.

-En un document de 1562 dels jurats de València pel qual s'estableixen normes relacionades amb els burdells de la ciutat:

“5a. Item prouehixen e ordenen que ningun hostaler, puga pendre de cascuna dona per la llur despesa de menjar e beure, sino un real valencia...”

Hem tret a col·lació aquest exemple quan he presentat usos incorrectes de *llur*, en §11.3.3, perquè la frase, a més de la presència de la construcció que estudiem, té tota l'aparença de presentar un *llur* mal emprat.

Hem pogut comprovar, fins ara, que la construcció d'article + *llur* ha estat emprada pels nostres clàssics, encara que -quantitativament- en menor mesura que la construcció sense article. L'afebliment en els usos de *llur*, que seguí durant els segles següents, es deixà notar també -és clar- en la utilització de la construcció que estudiem. I així, no l'hem tornada a trobar fins a finals del segle XIX, i ens fa l'efecte que ressuscitada artificialment:

-Coromines cita en el DECLC, V, 310 b, 14-27, un exemple de la versió definitiva de *L'Atlàntida* (1878) de J. Verdaguer, en la qual l'autor ha substituït respecte a una versió anterior l'expressió “al seu darrera” per “al llur darrera”:

“al veure que ses llàgrimes no poden apagar-los,/ girant-s'hi s'escabellan y fugen los pastors:/ al llur darrera belan anyells y, sens tocar-los, / fugen ab ells los óssos y llops udoladors (I, 32c).

El trauc a col·lació Coromines per a demostrar el reviscolament de *llur* a partir dels autors de la Renaixença, i ens val a nosaltres per a exemplificar que la construcció d'article + *llur* també fou coneguda en aquesta època. Com en aquests altres exemples:

-En un discurs de Santiago Rusiñol, llegit a Sitges en la tercera Festa Modernista, entre 1892 i 1899:

“...i de la vella aristocràcia n’han fet l’aristocràcia de l’or, una aristocràcia estúpida que volen sostenir per força, covards de la llur obra...”

-En l’assaig de Joan Maragall titulat “El catalanisme en el llenguatge”, de 1893, llegim:

“Com és natural, els poetes foren els primers en revelar-la de la manera un xic desordenada i tumultuosa que s’adiu a la llur naturalesa principalment intuïtiva...”

-En “Catalunya trilingüe”, assaig de Joaquim Casas Carbó, de 1896, l’autor utilitza sistemàticament la construcció d'article + *llur*, és a dir sempre que fa servir *llur*, el precedeix de l'article:

“Efectivament, a excepció de les persones de la classe mitja i alta, que per a defensar la llur llengua...”;

“...la majoria dels individus de la colònia castellana (...) troben indefensa la llur llengua...”;

“...al de la situació lingüística dels catalans segons les llurs professions...”;

“En le professions nomenades lliberals cal distingir. Totes elles per al llur exercici...”

Continua l'autor mostrant-se partidari de la construcció en un auto-comentari que fa de la conferència anterior en 1908:

"...què procuren seguir fent una part dels nostres rics i els llurs imitadors i paràsits...?; "...dirigiran les coses cap a un cantó que acabarà per satisfer plenament el llur llegítim desig de distingir-se del vulgus...". Però ara, ja l'alterna amb la construcció sense article:

"¿No veuen [les dames i damiselles catalanes] que ja és l'hora de decidir-se a ésser les elaboradores preferents del català elegant i refinat, com ho és en totes les societats culturals la *crème* de les llurs pariones respecte a la llengua llur? El llur llegítim culte pel bell parlar pot acontentar-se (...) La pàtria catalana, que cova en el fons més amagat de llurs cors, ¿trigarà gaire...?"

A més, notem en les frases anteriors la presència significativa d'un *llur* posposat i precedit d'article: "la llengua llur".

-En un text rossellonés del segle XIX titulat "La llengua catalana en lo bisbat d'Elna", de Juli Carsalade du Pont, apareix la forma *llur* amb article. Aquest fet ens demostra -probablement- que la construcció que estudiem era viva encara en aquesta època en els únics territoris que, en temps actuals, conserven espontàniament l'ús de *llur* i podem suposar que continua sent-ho a hores d'ara:

"...ha donat a cascun d'ells un caràcter particular, una personalitat pròpia que són com un reflecte de la llur terra y de la llur llengua y que diferencien la llur raça". Però tot seguit llegim:

"La terra y la raça són unides inseparadament, y de llur unió va néixer..."

-Un altre exemple que insisteix en aquesta idea de la perduració de la construcció d'article + *llur*, a finals del segle XIX, és aquest d'"Una partida de mar", dins *Catalanades del Rosselló*, d'A. Saisset, en Porredon (1992):

"Com de Sant Jaume era la festa,/d'hortolans, de pertot, n'hi havia un regiment!/ Amb els llurs carriots, sus del sorral, campaven..."

11.7.4. El tractament de la construcció d'article + derivats ILLORUM en les llengües veïnes.

Si ens fixem en el tractament que d'aquesta construcció fan les llengües veïnes ens adonem que és possible en occità, en francès i en italià:

Respecte a l'occità, Alibèrt (1976:75-76) afirma referint-se a "la sèrie tònica" de possessius -entre els quals tenim *lor* i *lors*- que "aquelas formas son precedidas de l'article quand jògan lo ròtle d'adjectiu o de pronom". La mateixa afirmació fa Anglade (1977:252) quan afirma que "*lor* et *lur* peuvent être employés avec l'article, et ils sont alors pronoms, ou sans article, et ils sont adjectifs possessifs". Cap dels dos autors presenta exemples, però opine que la qüestió queda prou clara.

Pel que fa a la llengua francesa, tots els autors consultats col.loquen entre allò que anomenen els *pronoms possessius* les formes d'article + *leur*: A. de Smet i altres (1981:41-43) presenten aquest exemple:

"Voici ma serviette, voilà les leurs".

A. Monnerie (1987:94) col.loca en el paradigma les formes *le leur*, *la leur*, *les leurs* però no les exemplifica. Y. Delatour i altres (1991:132) posen el següent exemple:

"Nous avons la même voiture que nos voisins, mais la leur est bleue, la nôtre est rouge".

Tot i això, caldrà reconèixer en els exemples de de Smet i Delatour que es tracta de construccions amb elisió i per tant l'obligatorietat de l'article és manifesta.

Finalment Fernández Ballón i A. Monnerie (1993:81-82) també inclouen en els seus paradigmes les formes *le leur, la leur, les leurs* però no n'aporten cap exemple.⁶⁵

Pel que respecta a la llengua italiana, hem afirmat en §8.3b) que la utilització de l'article per a tots els possessius es generalitzà en època tardana, i consegüentment, trobem exemples com "il loro zio", "la loro casa", "il loro padre", etc. precedint també -es clar- la forma *loro* (vg. Rohlfs 1968 II: 120-128).

En definitiva, el breu estudi que de la construcció hem fet en les llengües veïnes no fa més que demostrar-nos que hi és coneguda, i consegüentment, és un argument més en la nostra reivindicació de la construcció d'article + *llur* per al català.

11.7.5. Conclusions sobre la construcció d'article + *llur*.

Des del tombant de segle fins als nostres dies, tot i la reintroducció en la llengua literària de la forma *llur*, la utilització d'aquest possessiu amb article ha estat menys freqüent encara que la utilització de la construcció sense. Potser, calga justificar aquest fet per l'acció de les gramàtiques que ja des de Fabra en 1918 comencen a recomanar la construcció sense article, encara que cap autor -com hem dit ja en §11.7.2- justifique aquesta recomanació. La conseqüència és el bandejament -quasi absolut- de la construcció en el temps moderns.

---

⁶⁵ Em pregunte com caldria traduir aquestes frases al català si fem cas de l'explicació tradicional que recomana la supressió de l'article davant de *llur*: *Voici ma serviette, voilà les leurs; Nous avons la même voiture que nos voisins, mais la leur est bleue, la nôtre est rouge*. Deixant de banda la possibilitat d'utilitzar el possessiu *seu* o la construcció *de+ell*, que defensaré en §16, no trobe més remei que traduir: *Heus ací el meu tovalló, heus ací els llurs; Tenim el mateix cotxe que els nostres veïns, però el llur és blau, el nostre és roig*.

Tot reconeixent, com hem dit ja en el text, que es puga tractar de construccions amb elisió on la presència de l'article és obligatòria, opine que les nostres gramàtiques farien bé d'excloure de la seua recomanació, com a mínim, les construccions d'aquest tipus. Com en aquest exemple extret d'Antoni Canals, en *De arra de ànima*, entre 1416 i 1419: "(...) com la mia companya sia atorgada a ells axí com la lur a mi...", p. 138.

Badia (1994:506), p. ex. arriba a dir respecte a la posposició de *llur* (amb article) que “aquesta construcció és la més alambinada i, en tot cas, s’ha de reservar per a situacions extremes (...) 7c: *Els dirigents i els col.laboradors llurs...*” No té en compte l’autor que la posposició de *llur* no ha estat desconeguda pels nostres autors i he adduït en §11.7.3 alguns exemples.

Aquesta afirmació respecte a la conveniència de fer servir *llur* sense article és probablement una d’eixes afirmacions que es mantenen al llarg de les dècades, potser per inèrcia, sense que ningú no n’explique els motius.

Em pregunte quina pot ser la causa d'aquest bandejament injustificat i concloc que no hi ha motius històrics per a recomanar la inacceptabilitat de la construcció que tractem, ni tan sols per a no recomanar-ne la utilització i preferir la construcció sense article. I en tot cas, si hi ha algun motiu per a preferir-ne aquesta última, algú ho hauria d’explicar.

Doncs bé, només Valor (1973:109), Pitarch (1983:128) i Cuenca (1996:131) inclouen *llur* en el paradigma de les formes *àtones*, i només Lacreu (1995:90) col.loca, a més, entre els possessius *tònics* les formes d’article + *llur*.

11.8. Conclusions generals sobre la forma llur.

En aquest capítol §11 ens hem acostat al possessiu català *llur*, derivat de la forma llatina *ILLORUM* i que, consegüentment, ha d’utilitzar-se sempre en referència a diversos posseïdors.

Pel que fa al tractament d'aquest possessiu en les nostres gramàtiques, hem detectat una divergència bàsica entre els autors que se n’han posat obertament a favor de la recuperació i uns altres -no massa és cert- que s’han mantingut en posicions més aviat neutrals. La batalla, sense dubte, l’han guanyada els últims i hem conclòs nosaltres que la utilització o no del possessiu *llur* en temps actuals estarà en funció de la varietat de llengua que vulguem usar, més elevada o menys elevada, però no en funció d’una suposada utilitat comunicativa d’aquesta forma.

A continuació, ens hem acostat als orígens d'aquest possessiu i hem comprovat que algun autor, fins i tot, ha defensat l'origen provençal de *llur* per al català, teoria a la qual li hem concedit poc de crèdit. Hem assenyalat també que, al principi, degueren ser freqüents les formes en -o (*lor*), i fins i tot, aquesta forma o *lur* restarien invariables al nombre, en conformitat amb l'etimologia.

De l'estudi diacrònic que hem fet d'aquest possessiu hem extret la conclusió que fins al segle XV, i en general, es feia servir aquesta forma per a posseïdor plural. Tanmateix la utilització de *llur* mai no fou general i hem presentat molts exemples, fins i tot en època primerenca, en què els autors prefereixen fer servir les formes derivades de SUUS. A més, hem detectat algunes vacil·lacions pel que fa a l'ús d'aquesta forma per part dels escriptors i fins i tot hem avançat l'existència d'algun *llur* mal emprat a mitjans del segle XIV.

Aquestes utilitzacions incorrectes del nostre possessiu s'incrementen a partir del segle XV de manera substancial, cosa per la qual hem conclòs que calia rectificar la idea de Coromines respecte al fet que en l'Edat Mitjana no s'haguera afeblit encara "el recte ús de *llur*".

A més, a partir dels segle XVI hem assenyalat que la reculada de *llur* fou molt significativa en la gran majoria de dialectes catalans, com ara en valencià, on a mitjans dels segle XVII ja era vista com un arcaisme remarcable.

Doncs bé, durant el segle XIX aquest possessiu reviscola de manera important, de la mà dels escriptors renaixentistes, que trobaren gran delit a reproduir les característiques de la llengua antiga, però mai no guanyà terreny en el camp del llenguatge oral o espontani.

Tot seguit, ens hem acostat als usos actuals de la forma *llur* que encara perduren en el dialecte rossellonés i probablement en alguns parlars propers a la frontera de l'estat, tot i que respecte a aquesta última informació hi ha discrepàncies entre Badia i Coromines. Hem comprovat també les divergències entre els autors a l'hora d'atribuir el manteniment d'aquesta forma a la

influència francesa i, nosaltres, per la nostra banda, no hem descartat tampoc la possibilitat de la incidència occitana.

A continuació hem examinat la forma *llur* en la llengua literària actual i, després de tot el que portem dit, és fàcil deduir que actualment s'observa un retrocés molt intens del seu ús i no es considera adequada per als mitjans de comunicació de hui dia. És normal també que hàgem localitzat casos de *llur* mal aplicats en aquest segle XX.

Posteriorment, hem centrat la nostra investigació a esbrinar quines poden haver sigut les causes del retrocés d'aquest possessiu i n'hem assenyalat dues que es poden haver complementat: el possessiu *llur* és una forma irregular (vg. §1.2.5) si acceptem que els possessius deriven dels pronoms personals i, a més, la llengua tendeix a arraconar tot allò que és irregular. La segona causa estava en relació amb la substitució de *lur* o *lurs* per *los*, per a l'objecte indirecte, fet que els estudiosos situen en el segle XV. A partir d'aquest moment és lícit pensar que es poguera afeblir la persistència del possessiu homòfon *llur*.

Tot seguit i per cloure aquest capítol ens hem acostat a la construcció d'article + *llur*: hem comprovat, d'entrada, que la major part dels autors recomanen que *llur* es construïska sempre sense article, sense que cap d'ells n'explique els motius i oblidant que aquest possessiu es podia -i es pot- posar. A més, de l'estudi diacrònic que hem fet d'aquesta construcció, hem conclòs que ha sigut molt utilitzada pels nostres autors, fins i tot en època recent.

Per una altra banda, juga a favor de la reivindicació que d'aquesta construcció hem fet en el treball, el fet que les llengües veïnes -concretament l'occità, el francès i l'italià- també puguen construir els derivats d'ILLORUM precedits d'article.

12. Els possessius nostre i vostre sense article.

12.0. Introducció.

M'ocuparé en aquest capítol de l'estudi de la construcció que presenta els possessius *nostre* i *vostre* sense article. En el primer apartat (§12.1) comprovarem quin ha estat el tractament que de la construcció han fet les nostres gramàtiques; tot seguit examinarem (§12.2) el vessant diacrònic, és a dir presentaré exemples de la construcció a través dels segles i, finalment (§12.3), n'extrauré les conclusions pertinents.

12.1. El tractament en les gramàtiques catalanes.

La major part dels nostres estudiosos no consignen en els seus paradigmes aquestes formes sense article, és a dir les formes de diversos posseïdors de primera i segona persona. Així, no figuren en Fabra (1891, 1912 i 1956), Marvà (1932 i 1937), Sanchis Guarnier (1950) i Moll (1937, 1952 i 1968). Sembla que la idea que subjau en tots ells és que els diversos posseïdors no presenten possessius contractes. Els mateixos autors, en definitiva, tampoc no consideren *llur* com a contracte, sinó que el consignen en el paradigma de les formes plenes, com hem fet nosaltres.

Fabra, tanmateix, sí les replega en la gramàtica de 1898 i presenta un exemple: *vostre germà*. Potser hauríem de concloure, doncs, que es redueixen aquests usos a l'àmbit d'algunes relacions familiars, però la gramàtica de l'Institut de 1918 va ser també tolerant respecte als usos de *nostre* i *vostre* no precedits d'article fora d'aquest àmbit. (vg. Fabra 1918: 57: *a nostres lectors, vostres amics*).

En la seua gramàtica de 1962 I:220, Badia recull aquestes construccions, sobre les quals afirma que no es poden qualificar d'incorrectes, encara que "es preferible que preceda el artículo". I ens presenta els mateixos exemples que Fabra: "*als nostres lectors* mejor que *a nostres lectors, els vostres amics* mejor que *vostres amics*".

Rafel (1969:190) reconeix que un dels "casos molt comptats" en què els possessius catalans deixen de portar article és "quan diem Nostre Senyor". I no fa cap comentari més al respecte.

Duarte i Alsina (1984 II:77) admeten que les formes *nostre i vostre* "degueren tenir la doble possibilitat de ser emprats com a adjectius i com a determinants" (*el nostre rei/ nostre rei*), però en la llengua col·loquial i en l'estàndard català, afirmen que s'usen sempre precedits d'article en posició prenominal.

Una postura semblant presenta Ruaix (1985:45) per a qui "es preferible, almenys en prosa, que també duguin article: *la nostra pàtria*, millor que *nostra pàtria*".

Probablement el que hi ha darrere de totes aquestes opinions és, simplement, una qüestió d'ús: mentre la major part dels dialectes catalans han conservat els possessius contractes (*mon pare*), les construccions que estudiem (*nostre i vostre* sense article) són, certament, ben escasses en la llengua viva. Són, per tant, ben lògiques les recomanacions que fan -en general- els gramàtics respecte a la no conveniència de fer servir *nostre i vostre* sense article.

Canviant d'opinió respecte a la gramàtica de 1962, Badia en la de 1994:505 les considera ara innacceptables, tot i que abans les tolerava: **nostres projectes no prosperaran*, tot situant el fet en un context més general d'impossibilitat de suprimir l'article en construccions com **meu amic vindrà demà* o **teva obstinació fa mal efecte*. Tanmateix, no sembla que es pugui tractar de construccions equiparables: la construcció de *meu* anteposat i sense article, hem demostrat en §9.3 que només s'ha utilitzat en rares ocasions i circumscrita, més aviat, a l'època antiga, mentre que les construccions de *nostre i vostre* sense article han tingut una llarguíssima tradició en les nostres lletres, com demostraré de seguida. No es tracta, doncs, de contextos equiparables.

Entre els autors que sí consignen en el seu paradigma *àton* les formes *nostre i vostre* (al costat significativament de la forma *llur*, sense article), tenim Valor (1973:107) i Lacreu (1990:123 i 1995:88). El primer dels autors reconeix

l'ús molt reduït d'aquests possessius sense article i assenyala una contraposició -potser problemàtica perquè no acabem de veure la diferència- entre "*nostra casa* (la casa en que se vive)" i "*la casa nostra (la casa propiedad de los que hablan, aunque no se viva en ella)*"

Lacreu (1990:123) circumscriu aquests usos sense article a algunes formes de tractament: *Déu Nostre Senyor o Vostra excel.lència no pot rebre'ns en aquest moment.*

Però en la gramàtica de 1995:88 amplia l'espectre i presenta ara també com a ben gramaticals: *Nostres fills ja són ben grans o Hem vist vostres possessions*, tot eixint-se'n amb aquesta última frase -fins i tot- del marc d'utilització dels contractes en les relacions de parentiu o en les fórmules de tractament.

Cuenca (1996:131) deixa una escletxa oberta als possessius *nostre* i *vostre* sense article quan afirma que "el paradigma dels possessius àtons ha quedat pràcticament reduït a les formes d'un sol posseïdor". Aquest *pràcticament* sembla deixar espai per a la consideració com a gramaticals de les construccions *nostre* i *vostre* sense article.

Podem concloure que no hi ha motius seriosos per a propugnar la inacceptabilitat de *nostre* i *vostre*, sense article, sobretot si tenim en compte que alguns autors en reconeixen l'existència fins i tot en temps actuals, com hem vist. Una altra cosa és que es propugne la conveniència de fer servir aquests possessius precedits d'article, basant-se en el fet que es tracta d'un ús quasi generalitzat.

Nosaltres també els hem sentits en algun parlant de la capital del País (*nostre pare; quan se'n vàrem anar de vostra casa*), a més del fet que la construcció ha estat utilitzada pels nostres autors de manera profusa. Presentaré tot seguit exemples d'aquestes utilitzacions al llarg del segle que ens demostraran que *nostre* i *vostre* sempre s'han pogut construir amb article o sense article.

12.2. La construcció a través dels segles.

Ja en els primers textos escrits que hem consultat, concretament en un jurament feudal de 1035-1055 ens apareixen les formes *vestro i vestra* ⁶⁶ sense article:

“...che tu mi chomonirás o per ti o per vestro misaticho...”;

“... de istos kastelos che vos mi comendates, et de vestra muliere et vestro filio ad qui vos o dubitaretes...”

Coromines (DECLC, V, 961b, 18-19) registra la forma *nostre* en les *Homilies d'Organyà*: “él màs clamave mercé a Nostre <Seinor>” (4v4).

D'aleshores ençà quasi sempre s'han utilitzat les formes contractes *nostre i vostre* per a referir-se a la Divinitat o a la Mare de Déu. Malgrat tot, Coromines detecta aquesta construcció amb article en Martí Gadea:

“...en obsequi del Nostre Senyor...” (*Terra del Xè I*, 232).

Nosaltres l'hem localitzada també en *Tipos d'espardenya y sabata* del mateix autor, entre 1905 i 1910:

“;Sixquera qu'el Nòstre Senyor no li haja prés en conte...”;

“...y per això el Nòstre Senyor els ha provit sempre...”;

“En tot y en això, el Nòstre Senyor volgué...”;

“Així pasaren la vida dasta qu'el Nòstre Senyor tingué á bé...”, etc.

També trobem les formes contractes *nostre i vostre* en:

-El *Llibre de meravelles*, de Ramon Llull, de finals del segle XIII: “E, car vós, sényer rei, nodrits vostros fills a honrar Déu”, 4t. llibre.

-En *Un llibre de cort reial mallorquí del segle XIV (1357-60)* comprovem que l'alternança entre les formes amb article i sense en els possessius que estudiem, devia ser lliure:

⁶⁶ He explicat en §7.4 l'origen d'aquesta forma *vestro*.

"e cancel.lar a l'scrivà de la vostra cort totes les manleutes..." 78v.19, però també hem registrat: "més faria yo ab aquest bastó de la clau de l'esglaya que vós ab vostra spase" 14v19.

-En el *Llibre dels àngels*, de Francesc Eiximenis, en 1392: "Los sants àngels són nostros consoladors";

-En la *Disputació d'en Buc amb son cavall*, poema anònim de les darreries del segle XIV llegim: "vós fets vostre testament/ e departits los vostres béns..."

-En *Scipió e Aníbal*, obra posterior a 1395, d'Antoni Canals localitzem també una alternança significativa entre les formes amb article i sense article: "perquè la nostra salut no deu ésser atribuyda als nostres coratges ni a nostres virtuts...", p. 47.

-En un parlament a les corts catalanes del rei Martí, l'any 1406, es diu: "E per vostres mèrits, la vostra honor e glòria és per tot lo món eternalment divulgada". Observeu la forma sense article seguida de la forma plena pràcticament tot seguit.

-En els *Sermons* de Sant Vicent Ferrer, de 1413 llegim:

"Nostre sermó de present serà del sant Evangeli de hui e conté molts secrets a informació de nostra vida", sermó XVIII.

Per contra en l'inici de la majoria de sermons trobem "el nostre sermó". A més, respecte al substantiu anterior *vida*, també l'hem localitzat amb el possessiu ple, en el sermó XI:

"Així, vullam corregir la nostra vida..."

Sempre que fa referència el sant a la divinitat l'anomena així: "nostre senyor Déu", sense article, però el col.loca en el sermó IV en aquesta expressió: "al nostre mestre Jesucrist". Podem concloure, doncs, que les formes sense article que estudiem eren conegudes i molt utilitzades per Sant Vicent Ferrer.

-En la traducció catalana del *Decameron* de Boccaccio, de 1429 llegim: "Mossenyer, vos siau lo ben vengut, e, responent-vos a vostra demanda (...), la qual jo no sé si es vostra muller o d'altri..."

-En el *Curial e Güelfa*, obra d'entre 1435 i 1462 trobem: "Per què prenets així aquests fets, que adés vos enfelloniu ab vós mateixa, adés vos matau ab vostres mans?", c 3, llibre II;

"...e així entraren en la ciutat de Nostra Dona", c. 105, llibre III.

-En el *Vita Christi* de Sor Isabel de Villena, en 1479: "Tots los plaers e prosperitats de aquesta miserable vida serien per los mortals avorrits si de vostra clemència sentien una poqueta consolació".

-En el *Dietari del capellà d'Alfons el Magnànim*, de finals del s. XV: "...los embaixadors, ab nostra galera, partim de Iscla e fem nostra via la platja romana". Unes línies més amunt havíem llegit: "tornaren les nostres galeres als castells..."

-En una carta del clergue Lluís Castellar a un canonge d'Urgell, en 1527: "Contaré primer de mi: en nostra casa érem dotze espanyols, i entraren per força".

-En el col.loqui segon de *Los col.loquis de la insigne ciutat de Tortosa* de Cristòfor Despuig, en 1557: "Diego de Valera, qu'és castellà, escriu, y no u escriguera per ser en nostre favor, si així no fora."

-En el *Llibre d'Antiquitats de la Seu de València*, dels segles XVI i XVII, Martí Mestre (1994) recull molts exemples de *nostre/nostra* sense article referits a Déu i la Mare de Déu, segons informació de Beltran Zaragoza (1998:346).

-En *Les Ordinacions de la costa marítima del regne de València*, de 1673, llegim: "...tinguen lo justícia y jurats del lloch de la marina que estiga més prop de nostra residència la obligació de enviar-nos dit rebato".

-En un document notarial de 1690 que replegava la presa de possessió del Pare Virgili, abat de Poblet com a senyor jurisdiccional de la vila de Verdú: "...y estam confiats, que així ho fareu, per la vostra innata fidelitat, que sempre aveu tingut a nostros antecessors". Observeu en un cas la utilització del possessiu precedit d'article i en un altre la de la forma sense.

Beltran Zaragoza (1998:346) també cita exemples d'aquests possessius, com aquests referits a Déu i la Mare de Déu, en textos administratius castellonencs de la primera meitat del segle XVIII:

"a Benassal: «Nostre Señor Déu [VBII, 2, a. 1715] (...)

a Cincorres: «Nostra Señora del Roser [LCR, a.1613; 54, a. 1749].

A la Torre d'en Besora: «Nostra Señora de Montesa [EsT, 10]"

-En les *Memòries d'un capellà del segle XVIII*, concretament en un document de 1732 llegim: "Asistiren també a este Señor en lo altar nostros sartíssims pares apòstols y germans Sen Jaume y Sen Juan Evangeliste..."

-En un sonet barroc de Joan Collado, el 1755: "Predica en nostra llengua ab tan clar so..."

-En l'"Advertència de Carlos Ros", dins la *Rondalla de rondalles*, de Lluís Galiana, en 1768 es diu: "Lligiu-la doncs, y repassau-la bé, y bon profit que us faça, que per a vostra diversió y utilitat s'ha fet.."

-En l'obra dramàtica *Lucrecia* de Joan Ramis, en 1769: "Abraçau vostro espòs, veniu a los seus braços". Dos versos més tard llegim ara: "Vós sospirau, tenint el vostro espòs present?"

-En una plàtica per professar novicis de la segona meitat del segle XVIII: "És un dañ irreperable lo errar la vocació; perquè los matexos medis que Déu té instituïts en la Relligió per nostra quietut, per nostra seguretat, per nòstron bé, per nostra salut, per lograr la divina gràcia..." Per contra en el mateix text llegim: "És la nostre matexa carn, la que (la que) (*sic*) mancomunade ab el príncep de lo infern, li serveix de arme pera impugnar el nostro esperit."

-En la dedicatòria de *Julita*, novel·la renaixentista de Martí Genís i Aguilar, en 1874: "Podria ser que vegesses estampat en eixes planes l'esperit de les converses amb tu tingudes en cent vetllades al delitós escalf de nostres més joves desvaris..."

-En un discurs pronunciat a la memòria de la Societat Econòmica d'Amics del País, a València l'any 1885: "Així, pues, no estrañareu tampòc que s'ompliguera lo meu cor d'orgull y satisfacció al contemplar la gran festa de la indústria disposta y selebrá per vòstra ilustre corporasió..."

-En la ressenya d'una excursió de l'"Associació Catalanista d'Excursions Científiques", de P. Casades i Gramatxes, en 1886, comprovem l'alternança entre la forma sense article i la plena, en l'espai de molt poques línies: "Nostre benvolgut amic..." Cinc línies més avall llegim ara: "...la corona de la nostra renaixença literària."

-En *Mar i cel*, tragèdia d'Àngel Guimera, en 1888:

"Jo us ho demano/ per vostres pares, vostres fills!, escena 4, acte II;

"Tu ets nostre arraix", esc. 6, acte II;

"...i guanyar-me el perdó de vostres llavis...", esc. 3, acte III;

"...que dintre l'ànima se'm claven vostres mots!", esc. 3, acte III.

En l'escena 7 de l'acte III llegim: "Oncle: / maneu-los avançar, i a vostra filla/ la veureu caure morta..." però vint-i-un versos més avall trobem el mateix substantiu *filla*, precedit ara del possessiu ple: "Jo ho veig i amb estos ulls que no menteixen: / per Saïd sent amor la vostra filla!

-En *La filla del mar*, drama d'Àngel Guimerà, obra de 1900, llegim també un exemple significatiu d'aquesta alternança, concretament en l'escena 2 de l'acte III: "L'Àgata és tan honorada com les vostres germanes. I com vostres mares!"

-En el mateix any de 1900, Coromines (DECLC, V, 962b, 53-54) cita un exemple de Vayreda: "Els que coneixeu la societat burgesa de nostra montanya".

-En *Els sots feréstecs*, de Raimon Casellas, novel·la publicada en 1901:

"No em castigueu més, que ja reconec vostre poder infinit!", c. XV, p. 112.

-En el prefaci de la *Sintaxi catalana segons los escrits en prosa de Bernat Metge*, Anfós Par, fervorós partidari de les formes contractes en general, fa servir també les formes *nostre* i *vostre* sense article, en 1923: "...cap estudi sintàctich en nostra llengua..." o "...resulta qu'a nostres lletraferits ....", etc.

-I les tornem a trobar sovint, fins i tot en més ocasions que les formes amb article, en *Tombatossals*, de Josep Pascual Tirado, en 1930:

- ."Vostre terme serà l'enveja de tots", p. 33;
- ."(...) on està nostra cotxera i nostra cova de Maravelles...", p. 34;
- ."(...) res tindrà que envejar al de vostre amat germà...", p. 35;
- ."(...) ombrejat per los xiprers del portaló de vostre palau...", p. 35;
- ."(...) voreu des d'ací la bellesa de vostre regne...", p. 35;
- .";Què gran, vostre goig!", p. 35;
- ."Dia haurà que lo calendari senyalarà vostre planeta...", p. 35;
- ."(...) recordança de vostre passat, i que l'enyor atraurà tots los anys, a vós i a vostres hereus i descendents...", p. 35, etc.

12.3. Conclusions.

Després d'aquestes dècades inicials del segle XX, de la mateixa manera que havíem dit que no era freqüent trobar els possessius contractes en general, haurem de concloure que el mateix ocorre amb les nostres formes *nostre i vostre*.

Resulta factible pensar que la substitució d'aquestes formes per les que presenten article, fóra un procés paral·lel al de l'abandó quasi absolut de les formes contractes d'un únic posseïdor en benefici de les formes plenes (*mon llibre---el meu llibre*), fenomen que havíem situat en les primeres dècades del segle XX. Així, en *Tipos d'espardenyà y sabata* de J. Martí Gadea, entre 1905 i 1910, obra de marcat caràcter col·loquial i que hem de suposar que reproduïra la llengua oral del moment, només he localitzat l'expressió que estudiem acompanyant el substantiu *home*:

"...nòstr'home va mudar de dalt á baix...;

"Nòstr'home era alt, sech y pròu moreno...";

"Segurament nostr'hòme havia segut algo calavera...", etc.

No obstant això, en altres ocasions, amb el mateix substantiu, fa servir les formes plenes:

“Així va començar el nostre hòme á apanyarse”.

Aquesta circumstància ens fa pensar que els usos sense article d'aquests possessius s'havien afeblit ja molt en aquesta època, fins i tot en el camp de les relacions familiars, i en alguns dialectes:

“Per fi, el nostre tíu Pau...;

“Así tenen vostés un tipo de les nóstres ahueles...”

Dels últims paràgrafs podem extraure la conclusió, tornant al nostre paradigma, que si reconeixem els usos escassos, però no inexistents dels contractes d'un únic posseïdor, no té sentit excloure del paradigma els possessius sense article *nostre* i *vostre*, tot i que caldrà reconèixer que s'utilitzen molt menys que *mon*, *ton*, *son*, (vg. Fabra 1918:57).

13. Algunes variants secundàries dels possessius.

13.1. Les formes *nostro* i *vostro*.

Segons assenyala Coromines (DECLC, V, 961b, 20-21), la forma *nostro(s)* esdevingué corrent durant la segona meitat del s. XIV, tot i que ja l'havia localitzada en un document de 1190-1210 en P. Russell-Gebbet, *Med. Cat. Ling. Texts*, Oxford, 1965, però no cita l'exemple. L'autor sí que presenta exemples rossellonesos i algun de Canals o Eiximenis: dels rossellonesos trobem en 1358: “per nós e-ls nostros” i d'Eiximenis, en el *Llibre dels Àngels* de 1392: “Los sants àngels són nostros consoladors”.

Aquestes formes *nostro* i *vostro* sorgiren per assimilació de la vocal final a la tònica (vg. Moll 1952:193) i -pel que fa als plurals *nostros* i *vostros*-resultaven particularment avantatjosos “pel fet de permetre una distinció clara entre el masculí i el femení” (Coromines, supra). Per al femení, doncs, es reservaven ara exclusivament les formes *nostres* i *vostres*. Tot i això, caldria matisar que el lexema nominal, hem de suposar que ja marcaria el gènere clarament. El que subjau darrere de la teoria de Coromines és el problema de la

hipotètica ambigüitat dels adjectius possessius, que hauria fet que s'especialitzara la forma *nostro* per al masculí i *nostra* per al femení. He intentat demostrar en §1.2.4 que els adjectius possessius -inserirts en la comunicació- no poden ser ambigus, en tant que responen a la caracterització *de (de la restricció) + pronom personal*. Conseqüentment ens inclinem més per admetre la idea de Moll, segons la qual es tractaria merament d'una qüestió fonètica.

Ja en el segle XIV, amb les formes en -o consolidades, comencen a aparèixer, fins i tot, com a possessius plens: així en el document rossellonés anterior de 1358: "per nós e ls nostros" o en aquest altre de 1386: "vos serà manat per lo Governador o per lo procurador nostro en los dits comtats", exemples citats per Coromines (DECLC, V, 961b, 23-26)

Aquestes formes en -o tingueren molt d'èxit fins al punt que -segons Moll- les coneix encara el català oriental i el baleàric⁶⁷. Bona mostra de la puixança d'aquestes formes és que Fabra les consignava en el paradigma de la gramàtica juvenil, quasi infantil, de 1891, com a formes més usades que *nostre i vostre*, i per tant amb supremacia sobre aquestes.

Tanmateix, "Fabra no va mantenir gaire temps l'opció a favor de *nostro i vostro*" (vg. Bonet en el pròleg de la gramàtica de 1891:15, n.22) i així, en la gramàtica de 1898:36 ja s'inclinava per l'exclusivitat de les corresponents solucions amb desinència -e i -per tant- per la inacceptabilitat de *nostro i vostro*. Amb tot, l'error de Fabra es justifica per la gran utilització que d'aquestes formes s'ha fet en la nostra història de la llengua i perquè serien les formes habituals del seu dialecte barceloní. Hem localitzat aquests usos en els següents documents:

-En un jurament feudal d'entre 1035 i 1055, la forma masculina de la segna persona és sempre *vestro* i la femenina *vestra*:

"qui in corpore vestro si tene...";

⁶⁷ Coromines (DECLC, V, 961b, 57-59) concreta un poc més i parla "del dialecte balear i parts del dialecte central".

"...o per ti o per vestro misaticho...";

"...et de vestra muliere et vestro filio..."

Hauríem reculat, doncs, el primer testimoni d'aquestes formes en -o més d'un segle, respecte al que citava Coromines com a més antic.

-En el *Llibre de les bèsties*, de Ramon Llull, entre 1286 i 1294:

."Car, segons vostros vestiments...", p. 13. Tot i això sis línies més avall llegim per contra: "nostres vestiments";

."(...) d'estrany llinatge a vós e a vostros companyons...", p. 22;

."(...) jo hauré parlat ab lo rei de vostro estament", p. 28;

."(...) e en vostros gests darets semblant de gran saviesa", p. 33;

."(...) el rei e tot son consell s'asaut de vostres paraules e de vostros gests", p. 33;

."e per açò, si paria bo a vós e a vostro consell...", p. 35;

."(...) concebria amor en son coratge a amar vós e vostro poble", p. 35;

."(...) e siats franc en vostro senyoratge...", p. 60;

."Sènyer rei, per tal que jo temptàs vostros barons...", p.60.

Del mateix autor, en el *Llibre de meravelles*, de 1288 o 1289 llegim en el llibre II:

"-E, car vós, sènyer rei, nodrits vostros fills a honrar Déu, sots digne que hom vos faça honor".

-En *Un llibre de cort reial mallorquí del segle XIV (1357-60)* s'utilitza sempre *nostro* (no apareix mai *nostre*) i *vostro* per al masculí (amb una única excepció en que l'escrivà fa servir *vostre*) i *vostra* o *vostre* per al femení:

"E com que·l meu forment sta pres del vostro" 23.27 i 28;

"e vós lo m'aveu batut ab lo vostro" 23.28 i 29;

"en Jacme Prats, ferer del vostro batlliu" 26v.6.

L'únic cas de *vostre* per al masculí: "feu vostre prou!"^{43.16}. Pel que es veu, aquestes formes en -o podrien ser ja en aquesta època primerenca les formes pròpies baleàriques, cosa que podria explicar que encara tinguen tanta vigència hui en aquest dialecte.

-En *Lo crestià* de Francesc Eiximenis entre 1379 i 1386:

."E com Adam no cessàs encara de suplicar a Nostre senyor Déu que li creàs llengua, dien que Nostro Senyor veés aquí una cabra (...) E com Adam s'excusàs del pecat per la fembra, dien que dix-li Nostro Senyor així..."

."...e açò per tal car és en si subiranament bo e nostre creador e aquell qui és terme e fi e compliment de tota creatura e de tots nostros bons desigs";

."Los empatxaments radicals e principals qui empatxen l'hom a amar nostro senyor Déu són tres..."

Fins i tot registrem ja la forma plena:

."E, jatsia açò sia ficció poètica, emperò prova assats lo nostro propòsit";

-En *De arra de ànima*, d'Antoni Canals, entre 1416 i 1419:

."E diem nosaltres res, com diem açò al Déu nostro? E diem-ho a aquell Déu nostro...", p. 145;

."(...) lo conexem singular amador en los mals nostres, per tal que en nostros béns e en nostres mals...", p. 164.

-En la novel·leta exemplar anònima *Història de la filla de l'Emperador Constantí*, de mitjans del segle XV:

"Diu aquest conte que lo primer emperador que fou en Roma despuix de la nativitat de nostro senyor Déu Jesucrist..."

-En un document notarial de 1690 on es conta la presa de possessió del pare Pere Virgili com a senyor jurisdiccional de la vila de Verdú:

“...y estan confiats, que així ho fareu, per la vostra innata fidelitat, que sempre aveu tingut a nostros antecessors”;

“...y a sos sagrats quatre sants Evangelis, de nostres mans corporalment tocats, de què tindrem y servarem, segons que nostros antecessors han tinguts...”.

Observeu en aquesta última frase l'especialització de *nostros* per al masculí que deixa la forma *nostres* exclusivament per al femení. Més exemples de les formes en -o:

“...si y segons que nostros predecessors han acostumat de jurar, tenir y servir...”; “...si y conforme nostros predecessors han acostumat de remètrer...”; “...ajudarem y donarem nostros favor y ajuda...”

-En les *Memòries d'un capellà del segle XVIII*, concretament en diversos documents entre 1732 i 1735, llegim:

“Assistiren també a este señor en lo altar nostros santíssims pares apòstols y germans Sen Jaume y Sen Juan Evangeliste...”, p. 54;

“(...) nostros santíssims titulars Sen Jaume y Sen Juan Evangeliste...”, p. 55;

“(...) per què invocaren a Déu y cridaren nostros Sants...”, p. 73.

-En la “Carta d'Eufracieta a Gimo del Portal”, dins la *Rondalla de rondalles* de Lluís Galiana, en 1768:

“Déu que ho faça y que ns done fortuna, pessetes y salut per a complir nostros desigs”.

-En la tragèdia neoclàssica *Lucrecia*, de 1769, del menorquí Joan Ramis:

“Vós me teniu aquí: deixau vostro dolor./ L’assalt s’ha dilatat i m’ha deixat venir/ a sèbrer de vós què és lo que us fa tant sofrir./ Abraçau vostro espòs, veniu a los seus braços”;

“Vostro espòs no viurà quan vós perdeu la vida”;

“De ràbia, de furor, plens nostros cors estan...”;

“...que, moguts nostros cors d’aquest succés fatal...”

Fins i tot, trobem aquestes formes amb el possessiu ple:

“Vós sospirau, tenint el vostro espòs present?”;

“L’horror segueix el crim i ve de la maldat, / i el vostro cor, ma esposa, és pur, immaculat.”

-En una plàtica per professar novicis de la segona meitat del segle XVIII:

“...li servex de arme pera impugnar el nostro esperit”;

“...la nostre habitació que de si no és més que un poc de fanc, en què desitja rebolcarsa, y ensenorsira [sic] el nostro inimich...”

Noteu en aquesta última frase el contrast entre *la nostre* i *el nostro*, cosa que ens fa reconèixer l’avantatge d’utilitzar aquestes formes en -o, davant de les neutralitzacions pròpies del dialecte oriental (*la nostre* i *lo nostre* sonarien igual, encara que és ben cert que l’article i el lexema nominal solucionarien la hipotètica ambigüitat). Més exemples d’aquest document:

“...segons assegura St. Pau havem de negar a tota male sugestió el nostro contentiment..”;

“...y se presenta a la vista el bon exempla de nostros Pares qui nos han preceït, y de nostros jermans qui edifican ab los seus bons costums”.

-En una carta de Marià Aguiló a Tomàs Forteza, mallorquins ambdós, el

“El vostro regalo de cançons o gloses en la remesa darrera...”;

“A pesar de la meua práctica en semblants replechs, jo’m mirava el vostro...”;

“El meu primer replech queda ja aufegat pel vostro”.

-En el text d’una conferència donada per J. Massó i Torrents a les darreries del segle XIX o principis del XX trobem una gran tendència a les formes en -o, fins i tot més enllà del camp dels possessius:

“Nosaltros ham fet per ara de la llengua el principal objecte dels nostros estudis...”;

“Reclamo de vosaltros la mateixa bona fe i atenció...”;

“Aquests dos companys que sense saber-ho l’un de l’altro feia anys es dedicaven...”

Noteu en aquest mateix text les formes *nosaltros*, *vosaltros* i *altro*, sorgides les dues primeres, segons Coromines (DECLC, V, 961 b, 34-38), “per tal de permetre una distinció clara entre el masculí i el femení”, és a dir pels mateixos motius que les formes que estem estudiant. Tot i que no ho diu Coromines la forma *altro*, és clar, que hauria sorgit per la mateixa causa. Amb tot l’autor del text no s’està d’emprar la forma *nosaltres* en una altra ocasió: “...i nosaltres mateixos ens sorprenem...” Respecte als nostres possessius en -o en el mateix text llegim també:

“...tot lo que la Naturalesa i l’Home ens mostren davant dels nostros ulls...”;

“...a despit del buit que volen fer entorn nostro...”;

“Per les pròximes conferències us fareu càrrec de que el nostro intent és estudiar...”;

“... i amb aquest convenciment seguirem els nostros treballs...”

L’últim registre que de les formes *nostro* i *vostro* hem realitzat correspon al document que acabem de presentar i que datava de finals del segle XIX o

principis del XX. Podem suposar que el bandejament que les gramàtiques han fet d'aquestes formes, ja des de la de Fabra de 1898, ha propiciat que no s'hagen mantingut en la llengua escrita. Amb tot, hem dit al principi que són formes vives en el "dialecte balear i parts del dialecte central" (DECLC, V, 961 b, 57-59) en els temps actuals. L'afirmació de Coromines la corrobora Veny (1986: 184-186) quan presenta aquestes construccions, en la paràbola del fill pròdig, per a les parles baleàriques:

En mallorquí: "Partiu es vòstros béns..."; *en menorquí*: "Partiu es vostrus béns..." i en *l'eivissenc*: "Partigueu es vostrus béns..."

13.2. Les formes nòstron i vòstron.

13.2.1. Nòstron i vòstron: possessius contractes.

A més, també hem de fer esment d'una variant de *nostro* (*nòstron*) i de *vostro* (*vòstron*), amb una -n final, que s'explicaria -segons Coromines (DECLC, V, 961b, 40-41) i Moll (1952:193)- per simetria fonètica amb *mon*, *ton*, *son*. Confirma aquesta idea el fet que tots els registres que hem portat a terme d'aquestes formes les presenten com a possessius contractes, és a dir mai precedides d'article, en usos similars -doncs- als de les formes paral·leles *mon*, *ton*, *son*.

Sembla, segons Coromines, que *nòstron* i *vòstron* comencen a fer-se freqüents des de la segona meitat del s. XV i estan atestades en tot el domini lingüístic, i fins i tot, fora d'aquest, en francoprovençal. El fet que aquestes formes sorgisquen amb força en aquesta època ens demostra la puixança que les formes contractes gaudien en aquests temps, idea que està en consonància amb allò expressat per nosaltres en §9.2.2, respecte al fet que, cap a finals dels segle XV, havíem detectat una presència majoritària de les formes contractes en els textos consultats.

Amb tot, hi ha una circumstància a destacar i és que les formes *nòstron* i *vòstron* devien ser populars -tot i que les hem detectades també en registres

cultes- mentre que la gran abundància de formes contractes que havíem assenyalat a partir del segle XV, havíem insinuat que podria tractar-se d'un fenomen característic de la llengua culta.

Nosaltres hem localitzat aquestes formes *nòstron* i *vòstron* en diversos documents, el primer dels quals correspon a una carta del mercader Pere Freixe al seu fill Bartomeu, el 1505:

“Si trameteu robes del proceït dels draps de vòstron cunyat...”. En aquest text també es fan servir *mon* i *son* amb freqüència:

“...per canvi fet aquí ab son germà Jordi Mates”;

“E après sabut nosaltres per lo batle d’Alacant dites robes eren en son poder...”

-En *Les ordinacions de la costa marítima del Regne de València*, de 1673 s'utilitza exclusivament per a la primera persona la forma *nòstron*, en aquestes quatre ocasions:

“...y so les penes en elles expressades y altres a nòstron arbitre quant convinga imposadores”;

“...com està a nòstron arbitre tenir-les a hon parega més convenient...”;

“...y altres penes a nòstron arbitre...” i

“...per la tercera, de tres, y altres a nòstron arbitre”.

Seguint Martí Mestre, ja hem afirmat que les formes reduïdes del possessiu apareixen en un 85 % dels casos i les plenes en un 15 %.

-En un document notarial de 1690 pel qual el pare Pere Virgili pren possessió de la vila de Verdú com a senyor jurisdiccional:

“...és senyor de la present vila y terme de Verdú y nostron senyor natural, y per tal lo reconeixem...”;

“...done en continent notícia a nostron general governador.”

En el text s'ha especialitzat la forma *nostros* per als usos plurals (vg. §9.5.1.) i la forma *nòstron* per al singular.

-En una plàtica per professar novicis de la segona meitat del segle XVIII:

“...perquè los matexos medis que Déu té instituïts en la Relligió per nostra quietut, per nostra seguretat, per nòstron bé, per nostra salut..”

Front a aquest ús de *nòstron* com a possessiu sense article, al costat significativament de diverses construccions amb el femení *nostra*, el text presenta també la forma *el nostro* com a possessiu ple.

-En les *Memòries d'un capellà del segle XVIII*, en dos documents de 1734 i 1735, llegim:

“...per qui nostre Senyor ens mirava com a Pare y guardava ab tanta y tan gran pietat; y no es nou en nostron Déu y senyor, sinó molt vell...”, p. 68;

“(...) ab gran goig y voluntat a Nostron Déu Jesu-Christi...”, p. 81

-En un sonet barroc de Joan Collado, en 1755, compost en l'avinentsa del tercer centenari vicentí:

“Nòstron pare Vicent, ab sa gran mà...”

-En la *Rondalla de Rondalles* de Lluís Galiana, en 1768 la variant *nòstron* és utilitzada sovint:

“...y entre ells a nòstron Pep de Quello...”;

“...anat que fonch nòstron bon oncle, buscà per ací y buscà per allà...”;

“Es pensaven ya els matons haver possat les peres a tres a nòstron Gimo...”;

“...es llançà sobre nòstron Pep de Quelo...”;

“...era cosa que enternia asta les penyes veure que sols nòstron pobre Pep de Quelo estava...”

Amb tot, sis línies més avall del primer exemple citat llegim:

“Lo nostre Pep, com tenia bon cagiporro...”

-En la rondalla “Lo pardal verd”, de P. E. Guarnerio, dins *Rondalles algueresses*, en 1883, i replegat per Porredon (1992:182) tornem a trobar:

“Aquell és vostron pare...”

Pel que fa al plural *nòstrons* el té documentat Coromines en Serra-Amer, *Gènesi* 49, però no cita l'exemple. No sembla haver tingut massa difusió entre els nostres autors, segons sembla deduir-se de les poques línies que li dedica Coromines. Nosaltres, a més, tampoc no l'hem registrat entre els documents i obres consultades.

13.2.2. Hipòtesi sobre l'extinció de *nòstron* i *vòstron*.

Podem aventurar la hipòtesi que aquestes formes que estudiem (*nòstron* i *vòstron*) degueren subsistir amb certa vitalitat tant com subsistiren les formes contractes paral.leles *mon*, *ton*, *son*. Adonem-nos que l'últim registre que hem fet és de 1883 i en alguerés (l'últim que citava Coromines n'era un de la *Rondalla de Rondalles* de 1768) i hem afirmat en §9.1.2.2 que els possessius plens comencen a generalitzar-se a finals del segle XIX.

Aquest paral.lelisme entre formes contractes i *nòstron* i *vòstron* explicaria -opinem- que hui continuen usant-se solament davant de certs noms de parentesc en mallorquí rural (*vòstron pare*, *nòstron germà*) (vg. Moll: 1952:193) i a més entre la gent vella, segons AlcM, la qual hauria conservat encara aquest tret. El fet que les formes *mon*, *ton*, *son* coneguen uns usos tan reduïts substituïdes pertot arreu per les plenes corresponents, hauria suposat

l'abandó de les formes *nòstron i vòstron* per part del parlant, al qual li faltaria aquell punt de referència en els possessius d'un únic posseïdor. Aquestes construccions no podrien sobreviure davant de la puixança de *el nostre i el vostre*.

El valencià estaria ara en un estadi més avançat, en tant que ja hauria extingit definitivament les formes *nòstron i vòstron* mentre que el baleàric, com en altres ocasions, hauria conservat millor aquest tret en extinció.

13.3. Les formes *mons, tons, sons*.

Finalment, volem fer esment d'altres formes secundàries dels possessius contractes, també amb moderada o escassa utilització entre els nostres autors. Ens estem referint a les formes del plural *mons, tons, sons* sorgides -és clar- per analogia amb les formes contractes del singular *mon, ton, son* i en substitució, doncs, de les habituals *mos, tos, sos*. Si les ha tingudes en consideració Coromines no he localitzat el lloc on puga haver-les tractades.

Les he registrades en diversos textos, el primer dels quals data de 1746. Es tracta d'unes poesies fetes per celebrar la proclamació de Fernando VI, en el títol d'una de les quals llegim:

“Relació de la proclamació de la ciutat de València a don Fernando Sexto en son rei natural, contada por un llaurador de l’Horta a sons germans i seus”.

Noteu com alternen en el títol les formes *son* per al singular i *sons* per al plural, en lloc de la més comuna -en principi- *sos*.

-En una carta de Lluís Galiana a Carles Ros en 1763:

“No val respondrer, que ab açò feren comunicable al mon lliterari sons escrits...”

L'autor fa servir la forma singular *son* en la mateixa carta:

“...per mes que já confesara son pecat...” o “Son més segur servidor”. Per als femenins, singular i plural, l'autor usa les formes *sa* i *ses*:

“...qu'es facil y sencillo y molt en que pensar sa devoció...” o

“Y així lo temor de que ses obres quedasen...”.

Coromines sí que ha detectat algun cas d'analogia, fins i tot en aquestes formes femenines, i així cita un cas de *suna* (a partir del masculí *son*, pronunciat *sun* en moltes conrades): “suna germana li treya...”, segons havia replegat Milà i Fontanals en *Romancerillo*, 218 B1. Sense dubte, aquestes formes analògiques en femení degueren tindre menor difusió que les masculines plurals corresponents, ja que acabem de constatar que no apareixen en els textos on sí es fa servir *mons* o *sons*.

-En un text de Constantí Llombart de 1878, que reproduïx una conferència impartida davant d'autoritats valencianes:

“Pera millor lo meu comés portar á efecte, ¡quí cantar hui pogués en la oblidada llengua de mons avis...!”;

“...li aconsellaba respondre á sons necis inimichs en estos enérgichs versos...”

L'autor, tanmateix, utilitza també les formes femenines habituals:

“...que ab gran plaher desde lo temple immortal de sa eterna gloria...”;

“Enumerem, si os plau, algunes de ses moltes excel·lències”.

Per a concloure, vull remarcar el fet -no sé si casual- que els tres documents que he presentat són valencians i localitzats entre la segona meitat del segle XVIII i tot el segle XIX. No tingueren continuïtat en els segle XX aquestes formes, època en què hem situat la reculada molt significativa de les formes contractes en general.

14. Sobre les paraules derivades *nostrat*, *nostrada*.

Coromines (DECLC, V, 961 b, 60) afirma que aquest possessiu significa “de la nostra terra o pàtria, indígena” i el registra a mitjan segle XIV per primera vegada en un document de Pere III:

“açò seria mal estament dels ducats [d’Atenes i Neopàtria] , per ço com hi ha poca gent nostrada”. O en aquest altre de 1374:

“Item 20 ascuts castelans; item 8 ascuts nostrats”, (BABL I, 302), etc.

Trobem també l’expressió “a la nostrada”, com ara en el Tirant:

"armave's a la nostrada [un moro] segons en Itàlia s'acostuma".

Ha estat molt usat també -assegura- pels autors moderns i cita Coromines un exemple de Torras i Bages, en *Tradició catalana*, p. 327:

“la himnologia popular, que anomenem *goigs* que és tan característica de la pietat nostrada y esclussiva gaire bé de Catalunya”.

En temps moderns, Fabra en la seua conversa filològica nº 7 (1954) es queixava dels autors disposats “a agafar el primer mot vingut i usar-lo en substitució d’un mot habitual”. I encara més:

“(…) àdhuc suposant que *nostrat* volgués dir *nostre*, ja seria una poca-solta de reemplaçar un mot com *nostre* per *nostrat* (...) ¿És que, qualsevol dia, se’ns ocrorrerà de posar-nos a reemplaçar *vostre* per *vostrat*?”.

Fabra, doncs, amb el seu pragmatisme habitual, sembla haver-se distanciat d’aquestes formes, tot i que no es tracta d’un mot nouvingut, sinó que es remunta la seua utilització al segle XIV, com acabem de veure.

Tot i la suposada vitalitat de la forma *nostrat* en els temps moderns, només Moll (1968:149) en dóna compte. Aquest autor ha introduït un paràgraf nou -respecte a la seua gramàtica de 1937- en el qual qualifica el possessiu que

estudiem d'“arcaic i aplicat a coses típiques o entranyablement pròpies del nostre país”. Cap autor més ha fet referència a aquesta forma.

Notem, a més, com ja havia detectat Fabra en la conversa filològica citada, que es tracta d'un adjectiu possessiu sorgit a partir d'un altre possessiu, *nostre*, i de la col·locació sempre posposada al substantiu, segons hem pogut comprovar en els exemples citats i en més que registra Coromines.

Finalment, assenyalem que ni Moll ni Coromines descriuen la utilitat comunicativa que aquestes formes podrien tindre en els nostres dies. En definitiva, si no es descriu aquesta, podríem concloure que es tracta d'una forma *afectiva* de marcar la possessió, característica en temps actuals de la parla baleàrica, però amb escassa utilitat en la llengua comuna.

15. Els possessius masculins davant de noms femenins que comencen per vocal (*mon ànima*).

15.1. L'estat de la qüestió.

Hem afirmat en §8.1 que la llengua occitana emprava des de l'època antiga *mon, ton, son* davant de noms femenins que comencen per vocal (*mon amiga, ton estela*). També és una pràctica generalitzada en francès (*mon erreur, ton habitude, son éclatante victoire*). El fenomen també s'ha detectat en català, fins i tot en poesia arcaica (*mon aimia*), segons Badia (1994:504) -que, com hem dit ja en la nota 36, no aportava proves documentals- i en “bons escriptors catalans i mallorquins”, en paraules de Moll (1937:122).

El primer a fer referència a aquests usos fou Fabra en 1891: 29, n. 3 que presenta precisament com a exemples de la utilització dels possessius *mon, ton, son* tres construccions en les quals detectem el fenomen: “*mon àvia, ton àvia, son àvia*”, sense fer cap comentari respecte a l'anomalia en la concordança de gènere. En 1918: 57 explicita ja aquesta irregularitat (la substitució de *ma, ta, sa* per *mon, ton, son* “davant d'un nom femení començat en vocal o *H'*”, fet que li sembla permisible i que es feia servir -assegura- en el llenguatge parlat.

Per a Moll (1937:122) la construcció és “poc recomanable”, i és el primer a afirmar que “aquest ús té tot l’aspecte d’un gal.licisme”. En la seua gramàtica de 1968, la qual ja hem dit que conté molts paràgrafs idèntics a la versió de 1937, ha estat substituïda, significativament, l’expressió “poc recomanable” per la de “no és admissible” i ara afirma l’autor, taxativament, que “aquest ús és un gal.licisme”.

Sanchis Guarner (1950:217), seguint probablement Moll, com en altres ocasions, pensava que la construcció era un gal.licisme i afegia que no era una pràctica recomanable, tot remuntant el fenomen a l’època de la Renaixença. Així, calia dir “*El qui enflocant sa haca voladora*” i no “*son haca voladora*”, “*ma ànima t’ofrene*” i no “*mon ànima t’ofrene*”.

A Badia (1962 I: 221 i 1994: 504) les construccions li semblen acceptables i presenta un dels exemples de Fabra: “*son àvia*”, sense opinar sobre el possible origen de l’expressió. En aquesta última gramàtica és quan ha assegurat que el fenomen es registra, en català, des de la poesia arcaica.

Ruaix (1985:46) es limita també a constatar el fet i afegeix una dada interessant quan afirma que “hi ha poetes, que substitueixen *ma, ta, sa* per *mon, ton, sor*” de tal manera que és possible pensar que la construcció mai no haja tingut excessiva rellevància en la llengua parlada, i que haja quedat arraconada en el camp de la poesia, tot i el comentari de Fabra de 1918 respecte a l’ús en el llenguatge parlat.

Coromines (DECLC, VII, 884 a, 38-42) sí busca alguna raó per a explicar el fenomen i afirma que si es fa la sinalefa “*sa ànima*”, “pot haver-hi en certs casos alguna ambigüitat” -tot i que no explica en què pot consistir aquesta- mentre que amb el hiatus, “*son ànima*”, “es pot percebre, a tort o amb raó, com a cacofònic”. Amb tot la discussió li sembla “una mica bizantina, perquè la solució (...) és no usar llavors més que el possessiu fort”, és a dir “*la meva àvia*”.

A més, en el cas valencià -afegim nosaltres- la discussió encara és més estèril perquè una de les relacions de parentesc susceptible, hipotèticament, de fer servir el possessiu masculí (“*mon àvia*”), no és viva, en tant que ha estat

substituïda pertot arreu pel castellanisme “*abuela*” (“*m’abuela*”)⁶⁸ o en tot cas s’empra “*iaia*” (*la meua iaia*). Per tant, la discussió ens sembla més supèrflua encara en els temps actuals.

Tot i això, pot resultar interessant comprovar en la nostra llengua si aquell arcaic “*mon aimia*” de Badia -que no hem pogut localitzar en cap de lloc- tingué continuïtat en els nostres clàssics i arribà, doncs, a la Renaixença, que popularitzà el fenomen. En aquest cas, no podríem parlar de gal·licisme, sinó d’un corrent que s’hauria mantingut al llarg de la història de la llengua. Examinant la construcció d’aquesta manera, més que opinar, aportarem dades empíriques que ens permetran respondre les qüestions anteriors.

15.2. El vessant diacrònic.

Analitzem la situació del fenomen amb diferents exemples de diversos segles i en registres d’ús molt variats:

-En un document que relata els abusos comesos per Petrus de Lobeira a Lleida, a finals del segle XII o començaments del XIII; llegim:

“...per amor de Deu e per salvament de s’anima”.

Probablement es puga tractar, pel context, del possessiu contracte apostrofat i no de l’article. Es tractaria, consegüentment, de *sa* i no de *son*.

-En el *Llibre de meravelles*, de Ramon Llull, escrit el 1289 llegim:

⁶⁸ A tall d’exemple, només, presentem aquesta frase de *Tipos d’espardenyia y sabata* de J. Martí Gadea, ja cap a 1905 o 1910: “Cabiello li dién á este tío, al que segurament li vingué eixe mal nòm de sa mare ó s’abuela...”

És possible que aquesta expressió *s’abuela*, *t’abuela*, *m’abuela* i fins i tot en masculí *m’abuelo*, *t’abuelo* o *s’apogeu* (en comptes de *son apogeu*, llegit en un cartell de falla), es puguin explicar com a una manifestació de la debilitat del possessiu contracte *mon*, *ton*, *son* en la parla valenciana. Resulta cridaner que s’interprete com a possessiu invariable al gènere la *s’* (essa apostrofa) i no trobe més explicació que la feblesa d’una construcció possessiva realment en decadència.

“...que encara no poc haver sadollament a sa ànima.”, llibre primer;

“...car Déus lo ha honrat a honrar sa honor.”, llibre IV.

-En el *Regiment de preservació de pestilència*, de Jacme d’Agramont, obra lleidatana del s. XIV:

“Mas no és ma entenció a dir...”

-En un poema anònim del s. XIV que hom ha titulat “Amb lo cor trist e envirollat d’esmai...”:

“...ans poden bé cercar en altre part / dona qui els am o qui els don s’amistança...”

En aquest exemple, pressumiblement, la *s’* respon a l’apostrofació del possessiu *sa* (i no *son*) i no a l’article.

-En *Lo crestià*, de Francesc Eiximenis, d’entre 1379 i 1386 llegim:

“Per què, et man que lleix ta art de mercaderia...”

-En els *Sermons de Quaresma*, de Sant Vicent Ferrer, en 1413:

“E així lo àngel, prosseguint sa embaixada...”, s. XXI.

-En una “Balada”, d’Andreu Febrer, del primer quart del segle XV:

“...qui de tal bruit ha m’amor haünida...” Òbviament es tracta del possessiu *ma* i no *mon*.

-En el poema "Veles e vents han mos desigs complir...", d'Ausiàs March, del segon quart del segle XV:

"...puix jo són viu, mon cor no mostra dol / tant com la mort per sa estrema dolor." També en el poema "Qui no és trist, de mos dictats no cur...":

"...de gran delit ma arma fon companyada.". O en "Quins tan segurs consells vas encercant...":

"...puix que del tot ma esperança és fugida/ ma arma roman en aquest món damnada." També registrem exemples en el *Cant espiritual*:

"Ja lo tardar ta ira em denuncia";

"E serà quan de ta amor jo m'inflame...";

"...haja per cert trobar ta orella sorda."

-En l'obra *La fi del comte d'Urgell*, de la segona meitat del XV:

"E jatsia abans de sa entrada...";

"...e que no era sa intentió ell fos rey *peytero* ni tributario...";

"...ab molta humilitat lo suplicaren que plagués a sa alteza jurar los lurs privilegis..."

-En un poema anònim de mitjans del s. XV titulat "Barcelona, arromangada...":

"Ta infàmia renova / los coratges a dolor..."

-En una cançó nadalenca de caire popular, del segle XV, titulada "La fardant fandan dirondina...":

"...demanant al mosso seu / si és verge sa esposada." En un altre vers:

"Diu Josep: -Què feu, ma esposa?"

-En el *Dietari del capellà d'Alfons el Magnànim*, de la fi del segle XV:

"...ab tota sa armada...", 3a. part;

"Com havien a fer alguns afers, cascú dien sa intenció a sos secretaris...",
3a. part.

-En una carta dels paers lleidatans al Rei donant-li compte de la petició d'augment de salari per part dels catedràtics de l'Estudi, en 1503:

"...havem deliberat certificar a sa il.lustre Senyoria..."

-En una altra carta d'aquests paers al cardenal Remolins, en 1515:

"...confiant encara dita Ciutat de sa acostumada virtut e magnanimitat..."

-En el col.loqui segon de *Los col.loquis de la insigne ciutat de Tortosa*, de Cristòfor Despuig, en 1557:

"...que no sols eren iguals als més senyalats reys de Castella, però encara, segons ma opinió..."

-En un document de 1582 on es dóna compte de la reforma del convent dels Àngels de Barcelona per part d'Ignasi de Loiola:

"Vent asò lo Pare Ignaci, se apiadà de sa honrra i del mal nom que cobraven..."; "...despediren totes a sos devots i als que eren causa de sa infàmia i inquietud..."

-En l'obra *Atheneo de Grandesa*, de Josep Romaguera, en 1681:

"...confessà vensut sa infàmia...";

"...perque las execucions de sa enteresa son rayos..."

-En el pròleg del *Tractat d'adagis*, de Carles Ros, obra de 1736:

"...suplique al sabi lector, dissimùle, ab sa mòlta prudencia, les faltes, y defectes de ma insuficiencia."

-En la introducció de la *Regla de Vida* de Simon Salamó i Melcior Gelabert, de 1755:

"Les ànimes illuminades, si com à infans, volen ser petites per sa humilitat..."

-En un document sobre l'etimologia de les Valls d'Andorra, de 1763:

"...es molt conforme lo saber de ahont devalle son nom, qual sie sa exposició y significació."

-En la *Rondalla de Rondalles*, de Lluís Galiana, de 1768:

"Prengué, com dich, y, obrant de sa absoluta, cridà a so de trompeta..."

-En una carta de Maria Ros al seu germà, segellada a Perpinyà el 1774:

"...confiant-me enterament en son bon cor y sa amistad.";

"sa apassionada cusina y germana y amiga..."

Cride l'atenció sobre el fet que en 1774 i en el dialecte rossellonés -més exposat a la influència francesa- encara es mantenia la concordança en gènere entre el possessiu i el substantiu.

-En l'escriptura dels utensilis i mobles d'uns molins, en 1789 llegim encara:

“Primo dos calderas grans d’aram usadas y un parol de fer la cola ab sa aixeta aferrat a la paret”.

-Fins i tot, poetes com Joaquim Rubió i Ors, escriuen encara en el pròleg de les seues *Poesies*, en 1841, ja en plena Renaixença:

“...y tingué que plorar com éll la mort de sa estimada”;

“...las quals poden posar en lo plat de la balansa á mes de lo volúmen de sa història...”.

-En els *Annals dels Jocs Florals* de 1859:

“...tractaren de proposar sa idea a l’Excel.lentíssim Ajuntament...”;

“...de la mateixa manera ell volgué que baix de sa immediata i poderosa protecció...”;

“Amb pura fe ma inspiració cristiana canta al senyor amb llengua catalana”.

Aquest últim exemple és, fins i tot, el títol d’un dels poemes presentats al concurs i respecta -com es veu- la concordança de gèneres.

-En el sonet "En lo capvespre de la vigília de Sant Joan", de Pau Bertran i Bros, folklorista de la Renaixença, cap a 1870:

"...dintre el veire ple d'aigua, on sa esperança...";

"Oh, si féssiu, Sant Joan, que ma estimada..."

-En una carta de Marià Aguiló a Tomàs Forteza, en 1871:

“ja t’escriuré sa impressio”.

-En *Julita*, de Martí Genís i Aguilar, autor de la Renaixença, en 1874 es barallen les construccions que respecten la concordança amb les que no ho fan,

encara que són quantitativament molt més nombroses les primeres. Faig constar ara aquestes:

- "Un jorn, ja fa temps, dormia ma innocència..." en la dedicatòria de l'obra;
- "...ell contestava aquelles salutacions amb sa acostumada afabilitat..." c. I;
- "...segons conta la senyora Clara, sa esposa..." c. I;
- "...vegé aclucar-se els ulls de sa enamorada esposa donya Maria..." c. II;
- "...enretirant amb sa instintiva caritat la vista de don Josep..." c. II;
- "...en quant a donar gust a la inclinació de sa amistat i bonhomia..." c. II;
- "...barrejades amb un cert respecte fins a les noies de sa etat..." c. III;
- "...quan ja va estar una mica a la seva mà la iniciativa de sa instrucció..." c. III;
- "...abans d'ofrir al cel lo perfum angèlic de sa existència..." c. III;
- "...ondejava entorn de son coll sa estufada cabellera..." c. III;
- "...promou un desequilibri en la repartició dels elements vitals per sa economia..." c. III;
- "...ferida en los més estojats records de sa antiga grandesa..." c. V;
- "Llavors se trobava son cos enfortit per l'austeritat de ses costums, sa intel·ligència nodrida..." c. V;
- "...perquè sa imaginació que es desperta..." c. V;
- "...la impressionalitat i la bondat sempre latents en sa honrada consciència..." c. V;
- "...la frisança vaga que amb sa inquietud demostrava..." c. VI;
- "...en aquell somriure que il·luminava sa innocència..." c. VII;
- "...que hagués begut l'aigua de sa inspiració..." c. IX;
- "...i en lo llavi lo nom de sa aimada..." c. X;
- "...havien fet una paladina confessió de sa insuficiència..." c. X;
- "...del mateix canvi que havia sofert o de sa extrema susceptibilitat..." c. X;
- X;
- "...sostingut per una mena d'inèrcia en tota sa economia..." c. X;

· "...per córrer al costat de sa estimada germana...", c. XII;

· "...per la llarga experiència de sa aprofitada vida...", c. XII.

-En *Quatre mots sobre ortografia catalana*, de Manuel Milà i Fontanals, el 1875:

"lo altre que ab sos bells exemples y sa influencia...";

"segons era son territori ó sa impericia...";

"...mes no es aquest lo motiu de sa adopció."

-En el conte "La casaca d'en Jaumet", dins *Notes de Color* de Narcís Oller, llegim en 1883:

"...on et donarà per sempre la seva mà ta amantíssima Cristeta.", c. IV;

"D'altra part, tot sentint contradir per tan poca cosa sa estimada...", c. V.

-En una dedicatòria de Teodor Llorente al senyor Marià Aguiló, l'any 1885:

"...que en ella té l'orgue més natural de sa intel·ligència."

-En *Mar i cel*, d'Àngel Guimerà, en 1888 llegim:

"Tu; a ta edat!", escena primera, acte primer, p. 16.

-En el poema "Aucells", dins *Jesús infant: Natzaret*, de Jacint Verdaguer, en 1890:

"Volant sobre sa espatlla / com sobre el blat...". Del mateix autor hem registrat en "Vora la mar", dins *Flors de Calvari*, en 1896 aquest altre exemple:

“...idees que m’acurcen l’existència / duent-se’n ma escalfor...” I Coromines en DECLC, VII, 884 a, 51-54 cita aquest altre en “A la Verge de Montserrat”, en 1898:

“...deixant son nom, com sa ànima immortal.”

-En un document de Josep M. Serra i Valls titulat “De com l’ensenyança i la propagació de la Doctrina Catòlica deuen fer-se en llengua regional”, de 1896:

“...es donar al esperit son medi, sa atmósfera propia...”;

“Lo predicador de llengua agena, deya l’esmentat bisbe de Solsona, va mes tras de sa honra...”

Per contra, els documents en què hem registrat la falta de concordança, és a dir la utilització del possessiu masculí amb noms femenins, són més aviat, escassos. Reproduïm, tot seguit, aquestes construccions:

-El primer document on hem registrat la construcció data de 1774, any en què es presentà la versió catalana d’*Athalia*, obra de l’autor francès J. Racine:

“Sa mort funesta no impedí Okosias d’imitar son impietat y la d’Athalia, sa mare”.

És molt probable que en l’original francès constara “son impiété”, i el traductor català es deixara portar per aquesta construcció. Perquè, a més, ens presenta, unes pàgines més avant, la següent construcció:

“...sa seca impietat voldria aniquilar...”.

Aquest fet ens demostra que el nom *impietat* és concebut -és clar- com a paraula femenina, tot i que en el primer cas li col·locara el possessiu masculí. Tot i això hem comprovat en els exemples de més amunt que la construcció que estudiem no es generalitzà en absolut, a partir d’aquesta època. Amb tot podem citar algun cas més d’aquesta falta de concordança:

-Hem assenyalat ja abans que en *Julita*, novel·la renaixentista de 1874, es mesclaven les construccions amb concordança de gèneres i les que no la respectaven. Aquestes últimes eren molt minoritàries. De fet només n'he registrat tres, enfront de la llarga llista d'exemples que he presentat abans:

“...anaven desplegant l'una son intel·ligència...”, c. III. Aquesta construcció contrasta amb la que fa servir l'autor en el capítol V:

“Llavors se trobava son cos enfortit per l'austeritat de ses costums, sa intel·ligència nodrida...”

“...totes les formes de la naturalesa li parlen coses falagueres a mon ànima.”, c. IX;

“...i ell tot sol haurà d'anar bevent fel verinós per a son ànima generosa...”, c. XII.

-En un discurs de Constantí Llombart titulat “Excel·lències de la llengua llemosina”, en 1878:

“...vaig a donar principi en nom de Déu á mon árdua empresa.”

-De nou, ens tornem a trobar la construcció en una traducció de 1922 d'un original francès, concretament del poema “El cementeri marí” de Paul Valéry. La traducció és de Josep Carner, membre -com Fabra- de la Secció Filològica i seguidor d'aquest, i que potser hi estiguera influït (vg. Fabra 1891:29, n. 3 i 1918:57):

“Talment un fruit és tot deliquescència / quan en delit transforma son absència...”;

“...eix espai refulgent mon ser abraça,/ dalt la casa dels morts mon ombra passa...”

-En *Tombatossals*, de Josep Pascual Tirado, llegim també en 1930:

"Lo remoreig de l'aigua, que per davall corria, mon ànima enjoiava", p. 36. Tot això, vuit línies més avall, escriu l'autor ara:

"Xorrava saba per la ferida, mentrimentres ma ànima dolorida contemplava...", p. 37.

15.3. Conclusions.

Després d'analitzar tots els exemples anteriors concloem que aquell "*mon aimia*" que citava Badia en poesia arcaica no tingué continuïtat en els nostres autors clàssics ni en el terreny de la poesia ni en el de la prosa. Els exemples que hem adduït ens demostren que la concordança en el gènere del possessiu i del nom ha estat la línia general durant molts segles, tant en la literatura popular com en la culta. Hem hagut d'esperar a 1774 per localitzar el primer exemple de possessiu masculí amb nom femení ("*son impietat*"), en una traducció -molt significativament- d'una obra francesa. Resulta revelador també que dos dels altres exemples atestats corresponguen també a una altra traducció del francès. És fàcil deduir que els autors que qualificaven la construcció de *gal.licisme* -Moll i Sanchis Guarner- semblen tindre tota la raó, diversament de Badia.

Una dada que cal rectificar és el comentari de Sanchis Guarner (1950:217) quan afirmava que el fenomen calia remuntar-lo a l'època de la Renaixença. Si convenim amb els especialistes que aquesta s'enceta amb la publicació a la revista "El Vapor" de l'oda "La Pàtria", de Bonaventura Carles Aribau, l'any 1833, haurem de concloure que el fenomen ja es coneixia com a mínim seixanta anys abans, segons confirma l'exemple de 1774 que he presentat abans.

A més, la utilització que estudiem mai no fou d'ús general en la Renaixença. Ans al contrari, sospitem justament que ocorregué al revés: els autors que la feren servir foren una minoria i, a més, de manera gens sistemàtica. Els exemples de *Julita* en resulten reveladors: hem pogut comprovar que al costat d'innombrables exemples de l'ús tradicional i clàssic

de la construcció, ens sorprén l'autor -de tant en tant- amb una utilització que no respecta el gènere del substantiu.

Però tornem al principi de les nostres reflexions: Si algun dia la construcció pogué tindre certa transcendència quan encara s'utilitzaven els possessius contractes o es pretenien revitalitzar, hui dia que han quedat arraconats per a certs usos en relacions de parentesc i amb diversa vitalitat segons els dialectes, la construcció no té gens de futur, substituïda pertot arreu pel possessiu ple.

Si hem reconegut que la construcció que estudiem, ben bé es podria tractar d'un gal·licisme d'introducció relativament moderna, ens quedaria per explicar l'origen d'aquell "*mon aimia*" de la poesia arcaica. Potser es poguera tractar d'un occitanisme, donades les grans imbricacions entre occità i català, ja des d'èpoques ben primerenques. Hem afirmat, seguint Alibèrt (1976:77) que ja des de ben antic *mon, ton, son* s'empren en occità davant de noms femenins. El fet que Badia haja detectat el fenomen en època arcaica i que no tornem a registrar-lo nosaltres fins al segle XVIII, sembla donar versemblança a la nostra hipòtesi.

Ens resta ara preguntar-nos per les causes del fenomen en francès, ja també des de temps ben antics.

15.4.. La construcció en la llengua francesa.

Vegem el que han dit al respecte alguns dels estudiosos francesos:

Grevisse (1936:949) després d'afirmar que en antic francès *ma, ta, sa* s'elidia en *m'âme, t'espee, s'enfance* -fenomen que hem comprovat nosaltres que també es produïa en alguns casos en català (*s'anima, s'amistança, m'amor*)- afirma que eixos possessius elidits "on parau trop minces, inexpressifs" i entraren en concurrència amb *mon, ton, son*.

Dubois i Lagane (1973:66) es limiten a descriure el fenomen.

A. Monnerie (1987:29) explica el fenomen també com a conseqüència "des raisons phonétiques et articulatoires" i presenta aquests exemples:

"*Mon amie Christine est partie*" o "*Le romancier a parlé de son héroïne*".

Weinrich (1989:239) constata el fenomen sense entrar en detalls.

Però ha estat Meiller en un article de 1992 titulat "Pourquoi *mon* dans *mon amie*" qui ha investigat més a fons les causes de la utilització dels possessius masculins en noms de gènere femení.

Comença afirmant que els motius que tradicionalment s'han donat per a explicar el fenomen li semblen insuficients: la falta de consistència de les formes elidides reduïdes a una consonant, *m'amie*, (vg. Grevisse, supra), la indecisió de gènere de certs substantius⁶⁹, l'atracció d'un sintagma com *bon(ne) ami(e)*, l'ambivalència dels plurals *nostre, vostre, lor...* que són invariables al gènere, etc. Meiller també considera insatisfactòria la teoria de P. Rickard segons la qual, donat que els noms masculins són els més nombrosos en els textos, quan la declinació s'esborrà, foren els possessius masculins els que s'usaren en totes les funcions. Aquesta idea no explicaria que es diga hui *ma compagne* però sí *mon amie*, afirma l'autor.

Meiller es pregunta per què el fenomen es constata originàriament en els escriptors de la Lorena de finals del segle XII i conclou que el dialecte de la regió presentava un sistema de possessius amb una sola alternança vocàlica, independentment del gènere del nom:

masc. sing.: CS⁷⁰ *mes*
CR *mon*

fem. sing.: *me* (davant de consonant)
mon (davant de vocal)

⁶⁹ Aquesta indecisió de gèneres podria haver actuat també en català i potser ens poguera explicar algun cas medieval com ara aquest: "Fortitudo de gran confort / de lo concili sia port, / si no ho és, ja me'n desconhort / car lo bé hi perdrà *son sort*", en el poema "Lo concili", de Ranon Llull, en les darreries del segle XIII.

⁷⁰ Tot i que l'autor no explica la significació de les sigles que fa servir, em sembla que CS vol dir "cas subject" i CR "cas règim".

masc. plural : CS *mé*
CR *mes*

fem. plural: *mes*

Aquesta indiferenciació en el gènere es tolerava també en els pronoms i en els actualitzadors dels substantius.

A més, en el primerenc *mamie* la *m* no ha estat sentida com la forma elidida de *ma* sinó com una abreviatura de *mon*: els copistes estaven habituats a utilitzar a principi de paraula una *n* (que pronunciaven *non*). Li sembla versemblant a l'autor que *mamie* poguera ser llegit com *mon amie* i traslladat per analogia a *ton* i *son*.

Conclou Meiller, doncs, que el possessiu *mon* en lloc de *m-* no cal explicar-lo en funció d'una extensió del masculí, sinó que es tractaria d'un dialectalisme generalitzat a través dels copistes de la Lorena i que es propagaria a causa del caràcter culte d'aquest.

Grevisse (1936:949) també ha situat les primeres manifestacions del fenomen en el s. XII i ens presenta dates sobre l'evolució: al s. XIV les formes elidides i les masculines s'empraven indistintament, afirmació sobre la qual no ofereix exemples; als segles XV i XVI les elidides no subsistien més que en algunes expressions fixades:

“E quant à moi je te donne m'amour”, en Deschamps o

“Car tu fléchis t'amie au dous bruit de tes sons”, en Ronsard.

Encara hui dia persisteixen en *m'amie* i *m'amour*. Aquesta persistència sembla no avenir-se massa amb l'afirmació de Meiller respecte al fet que la *m'* no havia estat sentida com la forma elidida de *ma*, sinó com una abreviatura de *mon*, afegim nosaltres. En definitiva, les observacions de Meiller pareixen centrar-se en la llengua escrita, mentre que *m'amie* i *m'amour* semblen ser ben populars i tradicionals.

(II) LA SINTAXI:

16. L'ús possessiu de la construcció *llibre d'ell*.

16.0. Introducció.

He defensat en aquesta tesi que la construcció *llibre seu* equival a la construcció *llibre d'ell*, i fins i tot, anant més enllà, hem explicat els adjectius possessius com a derivats dels pronoms personals. Doncs bé, aquest fet justifica per ell mateix, que ens acostem ara a la construcció que presenta un *nom + de + pronom personal*, sobretot, si hem constatat -com comprovarem tot seguit- que alguns autors es mostren molt reticents a l'hora d'acceptar-ne el caràcter normatiu.

16.1. L'estat de la qüestió.

Comprovem quin ha estat el tractament d'aquesta construcció entre els nostres estudiosos:

Fabra (1912:148) acceptava la construcció "*el + nom + de vostè*" però no es pronunciava sobre les construccions amb altres pronoms.

Par (1923:38) afirmava que els nostres clàssics no "*se'n dolien*", d'aquest ús i presentava aquests exemples de Metge:

"Ab la qual puxe cobrir lo ventre de mi" (en comptes de "*el meu ventre*"); "Tu est senyor de mi e d'eyls" (en comptes de "*el meu senyor i el seu o el llur*").

A més, informava que a l'Edat Mitjana no era gens estrany l'ús del constituent *d'ell* amb valor possessiu, tot i que modernament -afirmava- es veia com a forçada aquesta utilització. Hem pogut verificar la primera part de l'afirmació amb exemples de Ramon Llull, Antoni Canals i Joan Roís de Corella, fins i tot en primera i segona persona del singular, que hem presentat en §1.2.2.

Badia (1962 I:222) no sembla tolerar aquestes construccions ja que li sonen a castellanisme. Extrau aquesta conclusió a partir de la construcció "*casa de vostè*", en la qual el pronom ja és un castellanisme -afirma- i estén la sospita a les construccions "afins". Demostraré tot seguit que aquesta construcció que estudiem no és un castellanisme, en tant que els primers exemples que he registrat són d'època preliterària, moment en el qual -òbviament- la llengua encara no estava sotmesa a influències castellanques.

Sanchis Guarner, en el pròleg de *L'oncle Canyís. Estampes del vell Monòver*, de Joaquim Amo, en 1973:17, ens informa que en la parla de les Valls del Vinalopó "mantenen una certa vitalitat els possessius simples d'un posseïdor: *mun pare, tun cosí, sun cunyat (...)*" però citava per als diversos posseïdors "*el camp de matros*", "*l'amic de vatros*", "*l'amiga d'elles*", fet que demostra que la construcció que estudiem ha de ser ben viva en la llengua col·loquial.

Ruaix deia en 1985:45 que per a evitar ambigüitats, calia "recórrer a perífrasis com les apuntades (*d'ell*)" o a altres com "que té, que tenen", reputant-les -doncs- com a normatives en eixa circumstància concreta.

Bonet i Solà (1986:273) donen compte "del caràcter inusual, si no del tot inacceptable, de construccions com **la mare de nosaltres, *la poesia de tu, *el retrat de mi, *el descobriment de vosaltres...*" Demostrarem tot seguit que el pretés "caràcter inusual" d'algunes d'aquestes construccions no és tal.

Lacreu (1990:125) per a evitar la possible ambigüitat d'una frase com **El carnisser assassinà la jove en sa casa*, no gosa de proposar "*El carnisser assassinà la jove en la casa d'ell o en la casa d'ella*", mitjà que haguera resultat ben popular, sinó que s'estima més de presentar "*El carnisser, en la seua pròpia casa, assassinà la jove*" o "*El carnisser assassinà la jove en la casa d'aquesta*". És a dir, sembla que aquest autor -implícitament- ni tan sols accepta la construcció que estudiem per a evitar ambigüitats.

Badia (1994:507) ha variat la posició respecte a la gramàtica de 1962 I i coincideix ara amb Ruaix quan assenyala com una altra manera de resoldre

l'ambigüitat "la renúncia al possessiu, en benefici del pronom personal: *la paciència d'ell, la paciència d'ella*".

Montoya (1996) en diferents pàgines del seu estudi sobre la llengua dels alacantins cita frases com "*es dos fills de mosatros*" o "*perquè no se perguera la llengua de mosatros*", tot demostrant -de nou- que la llengua col.loquial recorre als pronoms inclús en la primera i segona persona i quan no hi ha una hipotètica ambigüitat, doncs. (Vg. el que he dit adés, respecte al pròleg de Sanchis Guarner en *L'oncle Canyís. Estampes del vell Monover*). Malgrat tot, Saragossà (e.p.: §1.2, n.5), recolzant-se en dades que li han proporcionat els seus alumnes, creu que "la situació deu haver canviat notablement en els últims 20 o 25 anys", sobretot per l'acció dels jòvens. D'aquesta manera, deduïm nosaltres, l'escolarització en valencià ha d'haver actuat en la direcció de promoure les formes amb possessiu explícit.

Abans de cloure aquest apartat, vull remarcar l'existència d'una sèrie d'autors que no s'han pronunciat respecte a la construcció *nom + de + pronom personal*, tot i que els seus predecessors sí que ho havien fet (ja Fabra en 1912:148 s'hi havia pronunciat). Doncs bé, alguns autors han silenciado l'existència d'aquesta construcció, i per tant han esquivat un dels problemes que la normativa actual té plantejats: el problema de l'acceptabilitat o no. Així, no s'hi pronuncien o bé no he localitzat el lloc on puguen haver-ho fet Moll (1937 i 1968), Sanchis Guarner (1950), Pitarch (1983), Duarte i Alsina (1984) i Lacreu (1990 i 1995).

Aquesta substitució del possessiu pel complement preposicional no sembla exclusiva del català. Tot i que en el castellà estàndard actual la substitució no s'ha produït de forma general, sí que es pot observar en l'espanyol de Canàries i fins i tot es podria fer extensiva al que Germán de Granda (1966) anomena "l'espanyol atlàntic". Aquest autor assegura que en la parla de Canàries s'ha produït la substitució dels possessius *nuestro, vuestro, y de su, suyo(s), suya(s)*, quan es refereixen a la tercera persona i la segona de cortesia plural, per les formes del tipus "*de + pronom personal*". Així:

vuestro.....→ de ustedes; nuestro.....→ de nosotros; su, suyo (cortesía).....→ de ustedes i su, suyo....→de ellos, de ellas.

Es tracta d'una evolució que, sense dubte, reforça la teoria expressada en §1.2 respecte a l'estreta relació entre adjectius possessius i pronoms personals ⁷¹.

Saragossà (e.p.: §1.2) sospita també que "pel que fa a la llengua parlada, l'ús del constituent *d'ell-a-s-es* en compte de *seu* deu ser general en la llengua actual" i a més li sembla que "el valencià (...) va per davant en aquesta evolució". Presenta frases com aquestes, certament ben habituals en el llenguatge oral valencià: *Això és cosa d'ell;*

Pare, el camp de nosaltres ja està prop, veritat?;

És de vosaltres aquesta pilota?, etc.

16.2. El vessant diacrònic.

En l'estudi de textos que hem dut a terme en aquest treball, hem atestat la primera aparició d'aquesta construcció en un document de finals del s. XII o començament del XIII, concretament en un text on es refereixen els abusos comesos per Petrus de Lobeira a Lleida:

"...el baquelar fogí-se'n per colpa de lui".

I en molts documents o obres de totes les èpoques:

-En el *Llibre de les bèsties*, de Ramon Llull, entre 1286 i 1294:

."Senyors, volentat és de vosaltres que jo sia rei", p. 19;

."(...) consintran en tot ço qui sia damnatge de vós e de tots vostros companys", p. 22.

⁷¹ He extret la informació sobre aquests dialectes del castellà de Martínez Alcalde (1996:82).

-Com ara en el *Blandín de Cornualla*, novel·la artúrica del segle XIV, d'autor anònim:

"...i us pregue, meu senyor aitant com puc, per amor / que vos prengau aquest castell i tota la senyoria d'ell..."

-En *Lo somni*, de Bernat Metge, entre 1398 i 1399:

"La sospita e ira d'elles són incomportables...", llibre terç, p. 101;

"Cançons e danses e semblants coses escolten ab gran plaer, majorment si per amor d'elles seran fetes.", llibre terç, p. 108;

"(...) lo féu polvoritzar e el begué, mostrant que ella volia ésser sepulcre d'ell.", llibre quart, p. 119;

"(...) ab los caps coberts eixiren de la presó e fugiren, e les dites mullers d'ells romangueren en la presó...", llibre quart, p. 119.

-En un parlament del rei Martí a les corts catalanes de Perpinyà, el 1406:

"...per tal forma que sia servir e glòria sua e benefici de vosaltres..."

-En els *Sermons de Quaresma*, de Sant Vicent Ferrer, de 1413:

"E en les cuines de vosaltres?, sermó I, p. 46;

"...e conté moltes bones doctrines morals a il·luminació de nosaltres...", s. XI, p. 108, tot contrastant tres línies més avall amb l'expressió "...a doctrina nostra";

"*A Deo factum est istud, et est mirabile in oculis nostris* (Ps.117, 23): Meravella és als ulls de nosaltres", s. XX, p. 167.

Aquest últim exemple el trobem particularment aclaridor: A l'hora de traduir l'expressió llatina "*in oculis nostris*", el sant no opta pel corresponent

possessiu català “*als ulls nostres*” o “*als nostres ulls*”, sinó que sap que pot optar perfectament per l’expressió *de + pronom personal*, i així ho fa;

“...ell no hu volia, dient que les llurs costumes e d’ell no eren totes unes...”, s. XVII, p. 148. Hem de llegir “*les llurs costumes e les costumes d’ell*”.

Podria l’autor haver usat perfectament l’expressió “*les llurs costumes e les seues*”, donat que en aquesta ocasió sí que ha diferenciat entre un únic posseïdor i diversos. Malgrat això, s’ha estimat més fer servir la construcció “*d’ell*”.

-En *De arra de ànima*, de Antoni Canals, entre 1416 i 1419:

“(...) ans les amaràs per amor d’ell...”, p. 133; aquesta construcció torna a aparèixer unes línies més avall:

“(...) ame sos dons per amor d’ell...”, p. 133.

-En la traducció catalana del *Decameron* de Boccaccio, el 1429:

“...e pregam que jo per amor de ella les tengués...”, novel·la novena, segona jornada, p. 181;

“...en reverència d’Aquell ab qui totes les coses viuen e a consolació de nosaltres...”, n. desena, primera jor.

-En un poema que hom ha titulat “*De bocadents postrat estic en terra...*” del poeta barcelonés Romeu Lull, nascut cap a 1410:

“En mi conec ja molt sovint remordre record de tu...”

-En el *Curial e Güelfa*, d’entre 1435 i 1462 trobem:

· "...a vijares d'elles", c. 99, llibre III, p. 152 alternant molt significativament amb "a vijares llurs", c. 98, l. III, p. 149. Aquest exemple demostra que l'autor *sap* que pot fer alternar la construcció amb pronom i la construcció amb possessiu;

· "...e digues-li que, per amor de mi...", c. 90, l.II, p. 108; o una altra volta la mateixa construcció en el c. 103, l. III, p.158:

· "...io la prec que, per amor de mi..."⁷²

· "...ne podia haver resposta d'ella...", c. 137, l.II, p. 115;

· "...e deia coses d'ell tan agudes...", c. 106, l. III, p. 164. En aquest cas -certament- per a evitar l'ambigüïtat que suposaria l'ús del possessiu.

-En *L'espill*, de Jaume Roig, de 1460 llegim:

"...elles mataven / alguns vedells, ab la carn d'ells tot ho cobrien..."

-En diverses obres de Joan Roís de Corella, en la segona meitat del segle XV. Així en el *Triümf de les dones*:

· "O gran prudència de nosaltres, absentant-nos de la presència d'aquest seguidor de la sensualitat...";

· "(...) nostra vàlua sens algun dubte la d'ells en perfecció avança.";

· "(...) l'ésser de nosaltres hagué principi en lo terrenal Paraís..."

En *La lletra que Honestat escriu a les dones*, cap a 1462:

"(...) a les orelles de vosaltres és arribat..."

En la *Lletra consolatòria*:

⁷² Per la mateixa època, mitjans del segle XV, l'anònim autor de la *Història de la filla de l'emperador Constantí* escriu: "...jo us prec, per amor mia, que vós que us confortets...", cosa que demostra que les dues construccions ("*per amor de mi*" i "*per amor mia*") eren conegudes en l'època.

"(...) e del que nosaltres virtuosament obram és d'elles lo mèrit."

"(...) lo voler d'elles, vagabund e pelegrí, avorreix repòs..."

En les *Lletres d'Aquil.les e Policena*, cap a 1458:

"(...) ha plagut, de vosaltres a qui tan poc estimàvem, hajam pres tants dans..."

En la *Lamentació de Biblis*:

"Mas crec que los somnis no són del tot vans, e si ho són, la vanitat d'ells..."

En el *Parlament o col.lació que s'esdevenc en casa de Berenguer Mercader entre alguns hòmens d'estat de la ciutat de València*:

"(...) sens que altra resposta d'ell oir no podia..."

En la *Història de Jason e Medea*:

"Mira los actes tots de nosaltres si amor los governa..."

En *Lo juí de París*, abans de 1486:

"(...) si equal bellea la cara de vosaltres arrea..."

-En un document de l'any 1495 on s'assenyalen les ordenances dels bordells valencians:

"...constituïts personalment en presència de vosaltres" on aquesta construcció contrasta unes pàgines més avant amb una altra, ara amb possessiu: "en presència sua".

-En una homilia sobre el psalm del Miserere de Narcís Vinyoles, el 1499:

"...a Tu me acoste, protector de nosaltres..."

-En una carta de Montserrat Rosselló a Pere Desy, en 1608 i en dialecte alguerés, tot alternant amb el possessiu en la mateixa frase:

...y volia que hi fos anat lo Algautzir Joan Pinna a despesas de eills si restava confirmat lo primer estim o mias si stava revocat". De nou, l'autora de la carta, *sap* que pot fer alternar les dues construccions.

-En un document de 1684 sobre el valor de la moneda corrent a les Valls d'Andorra:

"...en què la justícia en estas Valls etc⁷³ ., oficials de ella an usat de esta declaració..."

-En un document notarial de 1690: "...en presència de mi..."

-En les *Memòries d'un capellà del segle XVIII*, a cura d'Emili Casanova, la construcció és molt freqüent:

"notícia d'ell", p. 33; "depòsit d'ella", p. 33 i p. 50; "el producte de ell", p. 40; "el gasto de ella", p. 40; "les dos parts de ells", p. 40; "la primitiva fundació de ella", p. 42; "lletres de ella", p. 42; "los señors administradors de ella", p. 46; "en nom de administradors de ella", p. 49; "en tots los anys de ella", p. 51; "eixir-se'n del territori de ell", p. 59; "en consell de ell", p. 60; "capítols de ella", p. 63; "a vista de ella", p. 64; la fundació de ella", p. 80; "parets de ella", p. 81; "en les propostes de ells", p. 92; "la formació de ells", p. 125; "per a gastos de ella", p. 131; "la idea de ella", p. 145; "les sepultures de ell", p. 149; "els èmulos de ella", p. 155; "estat de ella", p. 160; "los contes de ella", p. 165; "aplicació de ell", p. 166; "contraris de ella", p. 166; "els mol.les de ella", p. 168; "lo gasto de elles", p. 177; "els exercicis de ells", p. 179; "funcions de ella", p. 182; "la renta de ells", p.

⁷³ L'*etc.* figura en el text amb què treballa "Lleis referents a les Valls d'Andorra promulgades pels coprínceps episcopals durant els segles XVII-XIX".

184; "ministres de ella", p. 185; "la justificació de ell", p. 198; "el promotor de ella", p. 214.

-En un text sobre l'etimologia de les Valls d'Andorra, de 1763:

..."en nostres Valls Andorranes: Com clarament conste en un instrument autentic, que hi ha en los Arxius de ellas..."

-En una plàtica per professar novicis de la segona meitat del segle XVIII:

"No basta el donar principi a la vida relligiosa, si en el discurs de ella..."

-En un document del segle XVIII on es relata una controvèrsia sobre la perfecció de l'idioma català:

"...totas las lletras axi vocals, com consonants, sino que es comete sinalefa sense variar jamay la pronunciacio de ellas."

-En "Amats compatricis", dins la *Gramática* de Josep Pau Ballot, en 1815:

"Es veritat, però, assó tè força en las llenguas vivas, que caminan á sa perfecció y no se suspen lo us de ellas, com ha esdevingut á la llengua cathalana, que molts anys ha que está privada de son ús..." Observeu en aquesta frase l'alternança entre "lo us de ellas" i "son us", separades només aquestes construccions per unes poques paraules.

-En *Julita*, obra renaixentista de Martí Genís i Aguilar, en 1874:

"...Ferran, no l'hi permeto. Per la meva amiatat; per la felicitat de vostè, és necessari...", c. 6, p. 118;

"...semblava que no tenia forces per a sostenir la conversa amb lo jove enamorat, que sentia sacsejar la sang de son cor amb cada violenta

ondulació que sentia en lo cor d'ella", c 8, p. 146. Adonem-nos de l'alternança de la construcció que estudiem amb la possessiva ("son cor"), en un espai de temps molt breu, i per evitar ambigüitats, certament.

-En la rondalla algueresa "Belindu lu mostru", de 1883, segons P.E. Guarnerio, dins Veny (1986):

"Ella ha pres lo diamant i ha vist lo para i la mara i las germanas plurant la mancança d'ella". O en una altra del mateix autor anomenada "Lo pardal verd", dins Porredon (1992:182):

"Aquell és vòstron pare; u se posarà a la dreita i l'altro a l'esquerra d'ell."

-En el Rondallari català de Pau Bertran i Bros, cap a finals del segle XIX, llegim:

"...sent el pobre que obre la porta del seu quarto i se'n va al d'elles [al quarto d'elles]", rondalla 2, p. 12;

"només trobaven trossos de vestit d'ella", r. 2, p. 15;

"Ara, a davant de la casa d'ell...", r. 7, p. 39;

"Però estic a l'obediència d'ell...", r. 7, p. 39;

"Casats que van ser, marxen al palau d'ell...", r. 8, p. 45.

-En *Mar i cel*, d'Àngel Guimerà en 1888 llegim:

"De primer la xicota, que no és nostra; / després aqueix vellot, lo pare d'ella...", escena primera, acte primer.

En "La llengua catalana", del mateix autor, en 1895:

"...de la llengua mare, que no va voler desaparèixer i quedà viventa, no tant en paraules soltes que fan la vestidura, sinó en la sang d'ella..."

En *Terra baixa*, del mateix autor, obra estrenada en 1897 trobem:

·“Al sentir-ho l’amo va esclafir a riure, perquè ja el coneixia an aquell beneit de pastor. Com que era d’ell lo ramat que guardava!”, escena III, acte primer;

·“I jo amb l’ànquia de besar-li la mà [al senyor Sebastià] em vaig tornar a obrir la ferida (...) I li vaig embrutar de sang la mà d’ell i la moneda.”, escena XII, acte primer;

·En una acotació d’aquesta obra llegim: “(En Manelic, sempre ajagut a terra, s’hi ha anat acostant fins a alguna distància d’ella)”, escena XII, acte primer;

·“Si no ho sé què ho va fer que no vaig entrar a la cambra d’ella per degollar a aquell home!, escena VIII, acte segon;

·“Jo me’n torno al costat d’ella.”, escena II, acte tercer.

Al mateix Àngel Guimerà li llegim en *La filla del mar*, obra teatral de

1900:

·“Ell passa i traspassa; i no hi ha dia que no es fiqui a la casa amb excuses de que vol comprar un llagut a l’oncle d’ella”, escena primera, acte primer. Cinc línies més avall trobem la mateixa construcció però ara amb el possessiu:

·“La Mariona no pot ser; perquè jo he sentit a dir al seu oncle...” Es tracta d’una prova evident que les dues construccions són equiparables quant al significat;

·En una acotació d’aquesta obra: “(S’ha d’anar sentint la veu d’en Pere Màrtir i les rialles d’ella, allunyant-se)”, esc. segona, acte primer;

·En l’escena quarta de l’acte primer trobem ara: “-Què heu sentit, veiam, què?/-Amorettes./-I la manera de dir-ho ell./-I el riure d’ella.”;

·En l’escena desena de l’acte primer: “....i jo aquella cara la veig hermosa, i sóc tota d’ella”, (referit a “la cara”);

·En una acotació de l’escena desena de l’acte segon, durant un diàleg entre els dos protagonistes, Àgata i Pere Màrtir, llegim que un

personatge amb la mirada “Va des dels ulls d’ell als d’ella.”, és a dir “dels ulls de Pere Màrtir als ulls d’Àgata”.

-En el pròleg de la *Gramàtica de la llengua catalana* de Jaume Nonell i Mas, en 1898:

“Anc que no s’haja ben definit pe’ls filòlecs la distinció èntre la llengua y’ls dialèctes d’ella...”

-En *La bogeria*, de Narcís Oller, en 1899:

“...en Daniel se les va enfilar que el nou metge l’envenenava, que era un còmplice d’ella per a fer-lo desaparèixer”.

-En *Tipos d’espardenyia y sabata* de J. Martí Gadea, obra d’entre 1905 i 1910:

“...crec qu’una germana del tío Quico, que dempuix sen aná á Alcòy, y era fill d’ella un tal Pòlit...”, p. 22;

“...d’allí á uns quants el gèndre Llorens del Desnatat y la filla d’ells...”, p. 30;

“...á qui aná á parar part de l’hacienda d’ella.” i una mica més avall “...en l’hacienda d’ells...”, p. 31;

“...desde entonces cap así crech que la fan els fills y descendens della y la família dels Ferris.”, p. 41;

“Dempuix de la mòrt de son pare, el tío Pèp de Francés, cocín germá d’ell, s’encarregá...”, p. 43. Com es veu la llengua col.loquial feia i en fa un ús profús d’aquesta construcció.

-En el poema “Desolació”, dins *Cap al tard*, de Joan Alcover, en 1909:

“...al cel he vist anar-se’n la millor part de mi.”

-En boca de Prat de la Riba i de Mossén Alcover, dins Moll (1962:111 i 179):

“No comparteixo poc ni molt el criteri de vostè”;

“És un avís d’amic. Jo em consider amic de vostès (...) Si jo donava tal manifest sense primer fer-los-ho saber, em podrien dir que havia faltat a l’amistat de vostès”⁷⁴.

-En *Del meu fadrinatge*, de Jaume Collell, en 1920:

“...en Genís, en Salarich i un servidor de vostès”, en una expressió popular, certament, ben habitual.

-En un poema de Carles Salvador, “Idil.li sobre l’asfalt”, de 1955:

“...ell li prenia les mans/ i amb els ulls, l’ànima d’ella...”

-En la narració “Darrers moments”, dins *Vint-i-dos contes*, en 1958, escriu Mercè Rodoreda:

“Les cambreres anaven i venien de pressa amb el llibret de notes a la butxaca del davantal i el llapis penjat a la cintura al cap d’una cadeneta de metall. La d’ells era bruna”. (Hem d’entendre “*la cambrera d’ells*”).

-En *Mirall trencat*, a la mateixa autora, en 1974, li llegim:

“El cridava feblement perquè si era lluny, fos on fos que hagués anat, la pogués sentir amb l’ànima i tornés encara que fossin germans. Com

---

⁷⁴ Aquestes frases les cita Saragossà en e. p.: §1.2.

l'ànima d'ell l'havia cridada a la claror de les estrelles.", c. XIV, "Maria", p. 201.

-En *L'ambició d'Aleix*, d'Enric Valor, en 1960, l'autor ha fet un ús molt profús d'aquesta construcció:

."Sa mare i ell romanien tothora sols; el cor d'ell anava...", c. II, p. 20;

."Només notava que l'obsessió en què vivia sa mare li impedia adonar-se de la presència d'ell..."; c. II, p. 25-26;

."Sí, anirien, tots dos, al poble d'ella...", c. II, p. 31;

."Era la que va vendre després, quan es féu càrrec de l'administració dels béns de vostès", c. II, p. 60;

."La bellesa de la jove exaltava els sentiments d'Aleix; el posat d'ella li semblava...", c. IV, p. 70;

."El jove, ja sabem que tenia una prou elevada talla, i, en passar quasi a frec d'ella, s'adonà que sols li portava un eixem o cosa així. Buscà, tot anant, els ulls d'ella...", c. IV, p. 73;

."...unes mirades càlides i inevitablement explícites. Per part d'ella, eren curtes...", c. IV, p. 74;

."...es va veure al davant mateix de la noia, i sentí la seua veu -la d'ell- que...", c. IV, p. 75. En aquest últim exemple l'autor ens presenta un possessiu i, tot seguit, l'aclariment del posseïdor, fent servir la construcció "*de + pronom*". Com en aquest altre del c. IX, p. 157:

."Després es va gitar, i, abans d'adormir-se, va veure clarament que tot el seu patiment pervenia de la dissortada visita a Callosa i del seu -d'ella- mal i inexplicable comportament", c. IX, p. 157; he presentat també aquestes dues últimes frases quan he tractat en §1.2.4 el problema de la hipotètica ambigüitat dels adjectius possessius.

Més exemples de la construcció possessiva amb *de + pronom*:

."...haviem pronunciat els ulls d'Aleix amorosint-se: «Vostè és l'estudiant enamorat que sempre em mira», li responien els d'ella.", c. IV, p. 75;

."Eren uns ulls germans als de la noia. Els d'ella, verds; els d'ell, castanys.";

."A l'esquerra d'ells...", c. V, p. 77;

."Ella no podia saber amb qui s'havia casat! Els pares d'ella, les persones amigues...", c. V, p. 80;

."Trojava que podia sentir com ell i amb el mateix punt d'albir d'ell...", c. V, p. 94;

."¿Què havia esdevingut certament en la joventut primera de Pauleta? La mare d'ell...", c. V, p. 95;

."Algun negre rull de l'esplèndida cabellera d'ella es rebel.lava cap al seu front o les seues temples i donava al seu rostre harmoniós...", c. V, p. 99. Notem en aquest exemple, com l'autor al costat de tres possessius, decideix optar per la construcció *de + pronom*, per a evitar carregar encara més l'expressió, amb un quart possessiu;

."Però es coneixien massa, i Aleix copsà la desconexença d'ella...", c. VI, p. 106;

."...la bellesa de la noia. La rossa cabellera d'ella...", c. VI, p. 108;

."Quan tornaren cap al poble, Aleix ja no trojava la mirada d'ella...", c. VI, p. 111;

."El cor d'ell batia dins el seu pit...", c. VII, p. 115;

."...els pares de Pauleta, lliurant-la al mariner adinerat de la negra història; la malaltia, tan providencial, acabant-li de guanyar l'afecte d'ella...", c. VII, p. 117;

."Es trobà els ulls d'ella fits en els seus...", c. VII, p. 119;

."Relluiren amb açò els ulls francs i confiats, animats, d'ell."; c. VII, p. 124;

."...un dia, però, podria arribar en què hagués de jutjar la caiguda de la bellesa d'ella...", c. VIII, p. 144;

."El Mingarro, en una punta, feia la mateixa feina d'elles...", c. VIII, p. 145;

."Hi havia motius no gens ideals en molts amors, pensava Aleix; inclús tal vegada en els d'ell i Pauleta!, c. VIII, p. 148;

."Restava aleshores desmerescut, però ja [sic] sà i en camí d'aquella completa fortitud àgil tan característica d'ell.", c. IX, p. 155;

."Ara , lliure de preocupacions per la salut d'ell..." , c. IX, p. 159;

."La carta d'ell havia arribat de matí", c. IX, p. 163;

."Lluïsa no era Pauleta...ni tan formosa, ni tan intel·ligent, ni tan atractiva... ni havia estat mai tan prop, en tot, de l'ànima d'ell..."

."...perquè duien el ventet en la popa, segons expressió d'ell.", c. X, p. 168;

."...que arribava per fi a l'habitació on era Pauleta i que els braços d'ella se li lligaven al coll..." , c. XI, p. 185;

."I recordava esperes, dolces esperes d'ell..." , c. XII, p. 199;

."Després, havent-se fet hora d'anar-se'n a sopar, l'acompanyà a casa d'ella..." , c. XII, p. 208;

."...ara veia justificats els motius d'estranyot i rar i inabastable que aplicava a Aleix la mare d'ella." , c. XIV, p. 227;

-Al propi Joan Coromines li llegim en *Lleures i converses d'un filòleg*, en 1971:

"El qui va esmenar *els seus* d'un original d'En Guiter reemplaçant-los per *llurs* prenia, doncs, una actitud tan injustificada com la d'ell" ("*com l'actitud d'ell*", hem de llegir), p. 85.

-En *L'oncle Canyís. Estampes del vell Monòver*, de Joaquim Amo, en 1973:

"Per la meua part i per la d'ell, arreglat", p. 25.

-Fa servir també aquesta construcció Emili Casanova en la nota 14 del pròleg a *Memòries d'un capellà del segle XVIII*, p. 15, obra publicada en 1989:

"De quan tenia 7 anys he trobat pràctiques de caligrafia d'ell.", en comptes de "*pràctiques de caligrafia seues*" o "*pràctiques seues de caligrafia*". I també en la n. 27 de la mateixa obra, p. 211: "Coneixem moltes actuacions d'ell fora de la vila..." en lloc de "*moltes actuacions seues*".

-Els autors moderns de la literatura continuen fent un gran ús de la construcció que estudiem; així, p. ex. Gemma Lienas en *Vol nocturn*, 1993, la fa servir en totes aquestes ocasions:

."...en Maurici va viure la situació amb molta angoixa, com si una part d'ell es trenqués...", c. 1, p. 16;

."...com si en aquell espai, només d'ell...", c. 1, p. 17;

."...i, quasi sense adonar-se'n, es trobaren a l'apartament d'ella.", c. 1, p. 20;

."...aixecà el vol en una direcció ben concreta: la cara d'ell.", c. , p. 57;

."Un dia, en Maurici va fer el cor fort i va baixar al pis d'ella.", c. 4, p. 66;

."Mentre caminava sense saber ben bé cap a on, pensava que la culpa era d'ell.", c. 4, p. 74;

."Mmmm, mormolà ell i va agafar entre les seves mans una de les d'ella", c. 6, p. 97;

."Ell va abaixar el cap fins a fregar amb els llavis els cabells d'ella...", c. 6, p. 98;

Només en la pàgina 99 del capítol 6, trobem quatre construccions del tipus que estudiem:

."Ella respirava profundament, s'arrapava amb les mans a les espatlles d'ell...";

."eixarrancada damunt del ventre d'ell...";

."...notava els llavis d'ella entre les seves cames...";

."...i es deixava portar, pres d'una gran excitació, però passiu, receptiu a les accions d'ella";

."...la casa s'havia omplert, cada dissabte, cada diumenge, dels amics d'ella...", c. 7, p. 104;

."Si més no, seria agradable de sentir per primera vegada els petons d'ella a la pell de les galtes.", c. 7, p. 107;

."...mirava de recordar el to agre d'ella en dir-li que...", c. 7, p. 111;

."Va mirar-la dormir, llargament. El cos d'ella estava col.locat...", c. 8, p. 118;

."Però no deixava de molestar-lo una mica aquell afecte sobtat i exagerat d'ella cap a l'ocell.", c. 8, p. 123;

."...ho havien sabut tots dos extraoficialment el dia abans i la reacció d'ella havia estat...", c. 9, p. 127;

."...va respondre en Maurici, ignorant el gest impacient d'ella...", c. 9, p. 128;

."La seva Dària, embarassada. Va contemplar l'oval de la cara d'ella...", c. 9, p. 129;

."...quan estava a punt de descarregar-la damunt el cos d'ella, es va aturar.", c. 9, p. 132;

."¿Com s'havia pogut deixar portar per les seves pròpies emocions sense tenir en compte les d'ella?, c. 9, p. 132;

."I tot per culpa d'ella, de la seva immaduresa...", c. 10, p. 142.

-En un article de Jesús Tusón, en la revista "El temps" del 15 de gener de 1996:

"...als Estats Units hi ha uns quants milions de negres que no saben cap altra llengua (...) És tanta la seua propietat, tan inalterablement d'ells..."

16.3. Conclusions.

Hem defensat en aquest treball que hi ha prou motius per a afirmar que les relacions entre adjectius possessius i pronoms personals són força estretes, (vg. §1.2.) Fins i tot hem anat més enllà i hem explicat els adjectius possessius

com a derivats dels pronoms personals i hem comprovat uns quants avantatges que suposava aquesta consideració, (vg. §1.2.5 concretament).

Doncs bé, el fet que els possessius siguen al capdavant "*de + pronom personal*", recomana que no ens hem de situar en contra d'aquestes construccions, servisquen o no per evitar ambigüitats i -consegüentment- opinem que la normativa hauria de donar llibertat per a la seua utilització. Proscriure la utilització d'aquestes construccions suposa, a més, desconéixer que el dialecte alguerés no disposa de possessiu de 3a. persona i posseïdor plural, sinó precisament de les construccions "*d'ellos, d'ellas*", (vg. Veny 1986:112 i Porredon 1992:174), fet que sembla haver estat ignorat per la normativa. Ho hem comprovat amb els exemples d'aquest dialecte que he presentat en §16.2.

La profusió d'exemples que hem aportat, corresponents a diferents dialectes de la llengua i diferents segles, ens demostra que les prevencions de certs gramàtics respecte a les construccions que examinem, no tenen fonament i la normativa faria bé d'acceptar-les, sense cap perjudici.

I una altra conclusió: hem avançat en §1.2.5 que el valencià presentava una tendència important en temps actuals a la supressió del possessiu en benefici de la construcció amb pronoms personals: *el cotxe vostre*-----*el cotxe de vosaltres*, *el seu camp*-----*el camp d'ells*, etc. Doncs bé, el fet que en les *Memòries d'un capellà del segle XVIII*, la construcció siga quantitativament molt freqüent -com hem dit ja en §16.2- ens fa pensar que aquesta tendència potser no siga només un fet actual, sinó que calga remuntar-la més de dos segles arrere.

17. L'expressió duplicada de la possessió (*sos drets d'els*).

17.0. Introducció.

Hem afirmat en la n. 23 que la construcció catalana que presenta el que he anomenat "l'expressió duplicada de la possessió", és a dir un adjectiu

possessiu i, a més, un complement introduït per de ("*sos drets d'els*") deu tindre en la base -i per tant deu ser continuadora- de la construcció llatina "*sua casa illorum*" que era habitual, segons Lausberg (1963/70:232) ja en llatí vulgar i que havia servit a l'autor per a explicar la introducció d'ILLORUM en detriment dels derivats de SUUS.

Doncs bé, aquella construcció arribà a les llengües romàniques, com a mínim al castellà, a l'italià, al francès i al català. Vejam-ho tot seguit.

17.1. La construcció en castellà.

He avançat en §8.4b) quan tractàvem els possessius castellans que una de les possibilitats que oferia aquesta llengua per a evitar aquella possible polivalència dels derivats del possessiu SUUS era afegir un complement introduït per *de*. Així havíem presentat en castellà exemples com "sos hermanos de Josep" o "su madre de usted" i reproduïem també alguns exemples de Company (1993:75-76) en l'espanyol de Mèxic:

"¡Mira sus nuevos aviones de Aeroméxico!";

"És lo que yo digo, si defender su derecho de cada uno es ser político, entonces yo soy político.", etc.

Pels exemples que han presentat els diferents autors hem de suposar que seria un fenomen circumscrit a les terceres persones i "para los usos de cortesía de la segunda persona del singular y del plural", (Martínez Alcalde 1996:78) i -per tant- podríem arribar a admetre la idea tan generalitzada en castellà que l'expressió duplicada de la possessió serveix per a superar hipotètiques ambigüitats.

Però si examinem el fenomen en algunes de les llengües romàniques observarem tot seguit que l'explicació es percep, ràpidament, com a insuficient.

17.2. La construcció en toscà i en francès.

La construcció que estudiem és present també en el dialecte toscà de l'italià, segons fa menció T. Franceschi, traductor de Rohlfs (1968 II:122, n. 6); l'autor, tanmateix, no ens aporta res respecte als motius pels quals s'utilitza:

suo di lui, suo di lei i suo di loro.

També és coneguda en llengua francesa:

ma chambre à moi, sa cuisine à lui, son bureau à elle, etc.

Comprovem que en aquesta última llengua es fa servir també amb pronoms diferents del de tercera persona, de tal manera que en aquest cas ja no podem dir que s'use la construcció per a evitar la hipotètica ambigüitat del possessiu. Potser per això, H. Weinrich (1989:245) qualifica aquests usos de *contrastius* i afirma que "les communicants sont dans un rapport d'opposition locuteur vs. auditeur vs référent". Es tractaria, doncs, -segons l'autor- de destacar algun nom per contrast. És a dir, que quan es diu "votre chambre à vous", es vol dir "votre chambre à vous seul/seuls" o quan es diu "leur salle de gymnastique à eux", es tracta de "leur salle de gymnastique à eux seuls", etc.

17.3. La construcció en català.

L'expressió duplicada de la possessió l'hem registrada en català en diversos llocs, i encara que la utilització amb les terceres persones és majoritària, no és exclusiva. Comprovem-ho:

-En un informe per qüestió d'heretges, de 1250:

"...e aurie tots sos drets d'els..."

-En el *Llibre de Cort de València (1279-1321)*:

"sa filla d'ell", "la porta sua d'ell", etc.

Diéguez ha registrat exemples amb terceres persones, com els anteriors, però també en les altres, com ara en "la caixa mia de mi".

-En un *Llibre de cort reial mallorquí del s. XIV (1357-1360)*:

."en lo cantó de la sua case del dit Carbonell".

-En *Los col.loquis de la insigne ciutat de Tortosa*, de Cristòfor Despuig, en 1557, tornem a trobar la construcció, encara que en aquest cas el pronom personal ha estat substituït pel demostratiu:

."Y son para de aquest rey..."

-En *El valencià al segle XVIII. Edició i estudi de textos administratius de les comarques del Nord de Castelló*, Andreu Beltran presenta aquest exemple d'un text de Culla, en 1685:

."deixant en quant al jurament del venedor a llur cognició dels jurats...."

-En la rondalla "Els tres pretendents", dins *El rondallari català* de Pau Bertran i Bros, cap a finals del segle XIX:

."Arriben a casa seva de la noia", p. 33.

-En la novel.la d'Enric Valor *L'ambició d'Aleix*, en 1960:

."Sé de cert que sa mare de vostè, la senyora, no li n'haurà contat res", c. III, p. 45;

."¿I qui més feliç que jo al costat de son pare de vostè?", c. III, p. 54;

."Ací, en la seua horta de vostè, l'ha vista, amb avui, tres voltes", c. III, p. 63.

Els dos últims autors que he citat, l'un Pau Bertran que recull un munt de rondalles a finals del segle XIX, redactades en un llenguatge no massa

acurat, reproducció de la parla de l'informant -suposem- i l'altre, Enric Valor, autor que coneix -probablement com ningú- les variants dialectals de la llengua, els modismes populars, una gran quantitat de lèxic, etc. ens fan pensar que la construcció que estudiem pot haver-se mantingut viva sobretot en els cercles de llenguatge col.loquial, probablement fins a arribar als nostres dies, en els quals l'hem sentida encara en algun parlar de l'Horta ("*s'abueta d'ell*"). Malgrat tot, sospitem que la construcció, de conservar-se encara amb certa vitalitat, ho faça només en les terceres persones. De fet, després de finals del segle XIII, no l'hem registrada en cap persona diferent de la tercera ("*caixa mia de mi*").⁷⁵

17.4. Conclusions respecte a la construcció en català. Una possible explicació de l'escàs ús en temps moderns.

Siga com siga, i tot i que puga haver-se conservat en temps actuals exclusivament en la tercera persona, aquest manteniment ens permet parlar de la pervivència d'un arcaisme certament remarcable. Amb tot, estem comprovant en aquest treball, que no és l'únic arcaisme que hi ha en els mitjans d'expressió de la *possessió*.

He avançat en l'estudi d'aquesta construcció en castellà que s'hi ha pogut explicar el fenomen fent referència a la superació d'hipotètiques ambigüitats. Tot i que haurem de reconèixer que la immensa majoria dels exemples en català que he presentat també estan registrats en la tercera persona i, per tant, la teoria anterior seria perfectament aplicable, el fet que la construcció amb doble

---

⁷⁵ No m'estic de presentar, quasi a tall d'anècdota, tres construccions relacionades amb aquestes que estudiem, que he localitzat en *La història de Leànder i Hero*, de Joan Roís de Corella, obra escrita abans de 1486: "E no penses, ànima mia de Leànder, llarg espai io et detinga". O aquestes altres dues, encara més curioses: "...comporta que al teu cos meu io done sepultura..." i "...¿qui bastarà la tua mia iniqua sort mèritament plorant dolre?" Sembla pel context que Corella vol dir respectivament: "E no penses, ànima de Leànder, feta mia..."; "...comporta que al teu cos, fet meu, io done sepultura..." i "¿qui bastarà la tua iniqua sort, feta meua..." O, potser, el que falta simplement és la conjunció copulativa *i*: "E no penses, ànima mia i de Leànder..."; "...comporta que al teu cos i meu io done sepultura..." i "...¿qui bastarà la tua i mia iniqua sort...? En qualsevol cas, es tracta de construccions -certament- ben cridaneres.

possessió s'haja registrat també en primera persona ("*caixa mia de mi*") ens fa pensar que hi ha -a més- algun factor desconegut que no hem sabut explicar. Deixem la qüestió oberta per a posteriors estudis.

Malgrat tot, sí que m'atrevisc a suggerir alguna possible causa de l'arraconament de la construcció en temps moderns: si admetem -ni que siga parcialment que es feia i es fa servir per a evitar hipotètiques ambigüitats, haurem d'admetre que en català -i en castellà- se senten com a més naturals per a evitar-les, les construccions d'*article + de + pronom* ("*la casa d'ell/ la casa d'ella*") en comptes "*sa casa d'ell/ sa casa d'ella*"). És a dir aquesta última construcció no hauria tingut futur davant de la puixança de la construcció amb article, que hem comprovat en §16, que és i ha estat una construcció certament ben popular en català.

Aquesta última reflexió ens remet a una altra conclusió: la major part dels exemples que he presentat estan construïts amb un possessiu contracte -més encara en temps actuals- cosa que deu ser significativa del fet que aquest hi actua com a actualitzador i, per tant, exactament igual que l'article, que he dit ja que se sent hui com a més natural en aquestes construccions. Aquesta constatació (que la construcció en temps actuals deu presentar un possessiu contracte) és important, en tant que actua de suport de l'afirmació anterior que feia referència a la substitució d'una construcció per una altra.

18. La posposició del possessiu amb article (*el germà meu*).

18.1. Algunes consideracions prèvies.

Hem comentat en la nota 21 que respecte a aquestes construccions amb article i possessiu posposat (*el germà meu*), han estat diversos els autors que han fet remarca, implícitament o explícita sobre la seua inacceptabilitat. Quan no ho fan així, la posposició és pràcticament reduïda a la marginalitat, perquè allò més freqüent és que no es citen exemples d'aquest ús.

Els exemples que aportarem nosaltres, des dels orígens de la nostra llengua fins als nostres dies i en la major part dels dialectes d'aquesta, ens demostraran que les prevencions de molts autors cap aquesta construcció són infundades i la normativa faria bé de sostraure-li la càrrega de marginalitat que se li haja pogut conferir. Tot açò, sense oblidar que la posposició del possessiu era allò més freqüent en la llengua llatina, com hem vist en §7.9, tot i que -òbviamment- caldria comprovar els usos d'aquests vint segles.

Tot plegat, els exemples que aportarem ens demostren que aquesta construcció és perfectament vàlida en època actual i que es recolza sobre usos que ja tenien assumits els nostres clàssics. A més, hem constatat que la col·locació posposada del possessiu és una posició molt habitual quan el dialecte alguerès fa servir la forma plena (vg. Veny 1986:112), fet que he pogut comprovar en les rondalles alguereses que citaré més avant en aquest apartat. Negar la legitimitat a aquesta construcció o reduir-la a la marginalitat, suposa -doncs- ignorar la peculiaritat d'aquest dialecte.

18.2. El tractament de la construcció en les gramàtiques catalanes.

Comprovem el tractament del problema que han fet els nostres gramàtics respecte a la llengua catalana:

Moll (1937:121) afirmava que els possessius "s'usen sempre precedits de l'article definit (...) fora quan es posen darrera el substantiu al qual es refereixen, per exemple: *estimat meu, filla meva, jo som germà seu*", és a dir que implícitament proscriu la construcció que estudiem. El mateix continua pensant en 1968:148, i un tractament semblant fan Sanchis Guarner (1950:216), Valor (1973:108) i Ruaix (1985:45).

Així, Sanchis afirma que els adjectius possessius "s'usen sempre precedits de l'article definit (...) excepte quan es posen darrere el substantiu el qual determinen".

Valor assegura que "los adjetivos posesivos fuertes pierden el artículo definido cuando van inmediatamente tras el nombre substantivo o tras éste y sus complementos".

Ruaix, per la seua banda, presenta com a exemples de posposició "un germà meu" i "aquest gos teu" però no en presenta cap amb article.

En la mateixa línia, però més explícitament encara, Lacreu (1990:123) afirma que "quan van posposats al mot que determinen, els possessius sempre s'usen sense article". I addueix com a exemples: "*un oncle meu m'ha llegat els seus béns*" o "*ha preguntat per tu un amic teu*".

En 1995: 89, l'autor ha tornat a insistir en la mateixa afirmació.

És molt possible que en aquesta marginació que de la posposició fan tantes gramàtiques del català puguem veure un problema de supeditació a les gramàtiques castellanques, de les quals hem afirmat en §3.2.2 que, en general, com les angleses i franceses, prioritzen les formes contractes. Com que la posposició exigeix un possessiu ple, és factible pensar que les construccions que estudiem siguen arraconades, (vg. el que diré en §18.4, p. ex. respecte al francès.)

Tot i això, no falten opinions divergents amb les dels autors anteriors ni exemples de totes les èpoques que demostren -al meu parer- el contrari del que aquells postulen:

Par (1923:34) cita "la muller mia", en Metge. Marvà (1932:169) dóna "el llibre teu, la feina teva o les cases teves". Badia (1962 I:220) planteja com a correctes tant "el meu llibre" com "el llibre meu" i també amb les altres persones, com ara "el llibre nostre".

Rafel (1969:189) reconeix que el possessiu "algunes vegades es posa també al darrere. Així direm quasi sempre: *el meu jardí* però també podem dir *el jardí meu*". Malgrat tot, unes línies més avall llegim que quan "el possessiu va al darrera del substantiu, al davant podem posar un demostratiu, el mot algun, o altres de semblants, en comptes de l'article. Així, podem dir: *aquell llibre meu, aquests amics meus, algun germà teu.*"

Badia en (1994:505) torna a admetre que "el possessiu també es pot construir posposat al substantiu" i que "en aquesta situació duu o no duu article", però dels vuit exemples de posposició que presenta cap està precedit d'article.

18.3. El vessant diacrònic.

Presente, tot seguit, els nombrosos exemples que de la posposició amb article he pogut registrar en totes les èpoques:

-En els *Furs de València*, de la segona meitat del segle XIII:

“lo camp seu”.

-En el *Llibre del repartiment de Mallorca*, de 1269:

“dels frares seus”.

-En les *Vides de Sants rosselloneses*, de l'últim quart del segle XIII:

“...al Déu meu”.

-En la carta de capitulació dels moros de Serra, de 1276:

“...dels malors sarraïns lurs.”

-En un document en què Pere el Gran ordena la seua armada, en 1277:

“l'harmada nostra”.

-En el *Llibre de les bèsties*, de Ramon Llull, entre 1286 i 1294:

"Sènyer, per l'acostament vostre...", p. 47.

-En el *Regiment de preservació de pestilència*, de Jacme d'Agramont, text del segle XIV:

“...la primera síl.laba sua...”;

“...la segona síl.laba sua...”;

“...la terça síl.laba sua...”;

“...l'àer nostre...”.

-En un escrit de les Corts generals del Regne de València enviat al Rei, el 1342: "la terra vostra".

-En *Un llibre de cort reial mallorquí del s. XIV (1357-60)*:

"lo dit Arnau sí-s més detràs la somera sua" 28v.18 i 19;

"la dita mare sua feta li avia en lo temps de les sues núpcias" 29v. 24-25.

-En el *Llibre de la baronia d'Eramprunyà*, de Jaume March, de 1360:

"lo grau vostre".

-En una carta barcelonina de 1374, d'una dona al seu amant, després d'enverinar el seu marit:

"la letra uostra".

-En el *Primer del Cristià*, de Francesc Eiximenis, entre 1379 i 1381:

"...[los jueus] los sacraments nostres reputen ésser no res..."

-En el poema "Lo sermó", de Bernat Metge, cap a 1390:

"al regne seu".

En *Lo somni*, del mateix autor, entre 1398 i 1399:

."(...) no així com a profitoses ne plasents a ella naturalment, mas al cors seu...", llibre primer, p. 36;

."(...) la segona, per tal que tu e los lleials servidors meus...", llibre segon, p. 62;

."(...) ensems ab les germanes sues...", llibre terç, p. 86;

."(...) s'esfrocen a saber-ho dels dits marits llurs...", llibre terç, p. 102;

."(...) faeren-les vestir als dits marits llurs...", llibre quart, p. 119;

."(...) ço que fóra estat verí a la consciència sua.", llibre quart, p. 125;

."(...) tantes són les mutacions dels hàbits e gests llurs...", llibre quart, p. 131.

-En diverses obres d'Antoni Canals, com ara en *Scipió e Aníbal*, posterior a 1395:

."(...) si avien ben vista hi escodrinyade la host sua", p. 43;

."(...) ja veus les altres terres nostres...", p. 61;

."emperò los de la host sua...", p. 80;

."(...) per lo enginy e astússia sua", p. 81;

."(...) sobre lo sepulcra seu és escrit...", p. 84.

També en *De providència*, del mateix autor, ara entre 1396 i 1404:

."(...) una petita força del coratge seu...", p. 105;

."(...) per la qual los coratges vostres...", p. 108.

I també en *De arra de ànima*, del mateix Antoni Canals, entre 1416 i 1419:

."Les peraules tuas m'an tota inflamada...", p. 134;

."(...) les moltes e innumerables fornicacions tues...", p. 149;

."Sàpies que·l amador e redemptor teu...", p. 153;

."(...) acull als dolsos abressaments seus", p. 155;

."(...) en la cambre on les dones esposes suas...", p. 157;

."(...) en lo derrer die teu...", p. 157;

."(...) lo conexem singular amador en los mals nostres...", p. 164;

."Havet, ànima mia, que has la arra tua, e en la tua arre coneixs lo teu spos", p. 165. Aquest últim exemple ens sembla ben paradigmàtic de la legitimitat de les dues construccions, la que presenta el possessiu anteposat i la que el presenta posposat.

-En una proposició del rei Martí a les corts de Perpinyà, el 1406:

“lo primer llibre seu”; “lo segon llibre seu”, “la fama tua”, “la bandera nostra reial”, expressió aquesta última que alterna significativament unes línies més avall amb “la nostra bandera reial”. És clar que el parlant *coneix* que les dues construccions amb possessiu són vàlides.

-En *Sermons de Quaresma*, de Sant Vicent Ferrer, de 1413:

“...nostre Senyor Déu, com fa eixir lo sol, fa'l servir així als amics com als enemics seus.”, s. VI, p. 78;

“Resplandesca la llum vostra”, s. VI, p. 81;

“Veus, si est gran clergue, e al proïsme teu ignorant instrueixes...”, s. IX, p. 96; “...així és la paraula mia.”, s. XI, p. 112;

“Lo pare nostre és Abram”, s. XII, p. 117;

“Jatsia que per reverència de la sacratíssima Verge Maria sia estada la missa sua...”, s. XIV, p. 126;

“Així, la glòria sua era retenguda...”, s. XIV, p. 127;

“Segons la costuma nostra...”, s. XIX, p. 157;

“Primo en la presència sua...”, s. XX, p. 168.

-En la traducció catalana del *Decameron*, de Boccaccio, en 1429:

“los altres oficials seus”.

-En el *Cant Espiritual*, d'Ausiàs March, sobre 1430:

“los mèrits meus”. En el poema LXXXIX del mateix autor llegim:

“A vós deman; contra mi res no us té,/ mentre el voler vostre em sia donat./ Si el pensament llunyava un sol punt / d'imaginar haver vostre voler...” Adonem-nos de l'alternança molt significativa de la posposició (“*el voler vostre*”) i l'anteposició, ara sense article (“*vostre voler*”).

En el mateix poema llegim també:

“dels pensaments meus” i fins i tot “lo mal creix meu” (amb el verb entre el substantiu i el possessiu posposat).

És simptomàtic de la marginació que de la posposició s'ha fet tradicionalment l'actualització que de tots aquests versos féu Joan Fuster l'any 1959, i en la qual totes les posposicions són *actualitzades* per formes anteposades: "la vostra voluntat", "dels meus pensaments" i "augmenta el meu mal", respectivament. ¿Per què no mantenir les posposicions?

-En el poema que hom ha titulat "Lleixa'm estar, amor, no em dónes guerra", del barceloní Romeu Lull, cap a 1435: "la tanta pena mia".

-En el *Curial e Güelfa*, entre 1435 i 1462:

"...les mies mans..", c. 13, llibre I";

"...Curial donà al portador tota la desferra sua d'escuder...", c. 24, llibre I, p. 50;

"...e així veges si l'ajuda mia...", c. 24, llibre I, p. 51;

"...perquè los cambres seus li digueren...", c. 25, llibre I, p. 57;

"...ab los treballs teus e les riqueses sues...", c. 6, llibre III, p. 124;

"...la furor tua...", c. 70, llibre III, p. 144.

-En el poema que hom ha titulat "Los fets estremes que el temporal esforça", de Pere Torroella, entre 1436 i 1486: "la vida mia".

-En unes "Cobles fetes en llaor del gloriós Sant Jordi", d'un autor anònim del segle XV: "lo poble seu".

-En una cançó nadalenca del segle XV d'autor desconegut: "al mosso seu"; "del fill seu".

-En diverses obres de Joan Roís de Corella com ara en el *Debat epistolar entre Mossèn Corella i el Príncep de Viana*, entre 1455 i 1461:

."Doncs, perquè la part mia...";

."Ni l'amor seu ha mester ésser recíproca...".

En les *Lletres a Iolant Durlada*, cap a 1458:

"Io desig ésser vostre, e la sort mia / no ho vol que ho sia."

En *La història de Leànder i Hero*, en la segona meitat del segle XV:

."(...) la tristor de la trista desventura mia...":

."(...) en la destrucció nostra ab gran sol.licitud atenen...";

."(...) la mort de l'amic vostre Leànder!"

En la *Història de Jason e Medea*, en la segona meitat del segle XV:

."(...) però una cosa la part tua advoca...";

."(...) puix la noble victòria tua està en les mies mans..." Noteu en la mateixa oració l'alternança entre una construcció anteposada i una altra de posposada.

En *Lo juí de Paris*, anterior a 1486:

."E perquè la justícia mia, ab sol.licita pensa cercant, millor trobes, a fe de deessa, filla del gran Júpiter, jurant te promet, si la part de la mia justícia declarant determenes." Adoneu-vos de la presència de les construccions *la justícia mia* i *la mia justícia*, totes dues dins de la mateixa oració;

."(...) e traure de les entràmenes de l'escura terra los enemics nostres metalls...";

."(...) a la deshonestat nostra e de nostres desigs fugint contrasta!" Noteu l'anteposició -ara sense article- i la posposició en els termes que uneix la copulativa.

-En el poema "Principi de males fades", de Perot Joan, cap a 1456:

"la trista vida mia".

-En un poema dins *Tragèdia de Caldesa*, de Roís de Corella, cap a 1468:
 “la carn mia”.

-En el poema “Escacs d’amor”, de Bernat Fenollar, Francí de Castellví i Narcís Vinyoles, cap a 1470: “la quarta casa sua”.

-En el *Somni de Joan Joan*, de Jaume Gaçull, cap a 1475: “lo parer seu”.

-En el *Vita Christi*, de Sor Isabel de Villena, en 1479 la presència dels possessius posposats amb article és molt abundant. M’atrevisc a dir que fins i tot aquesta construcció és quantitativament més important que la que presenta el possessiu anteposat. Així, d’una sola pàgina de l’obra, presente aquests exemples:

“a la casa sua”; “a la posada sua”; “les dos filles sues donzelles”; “la senyora mare sua”; “la benedicció sua”; “lo mitjà seu”; “en la falda sua”.

Em pregunte a què pot obeir aquesta profusió de possessius posposats. Si tenim en compte que la posposició era el lloc habitual del possessiu en la llengua llatina, ¿es pot tractar d’un tret d’estil conservador en una obra de tema i escrita per a un món -certament- conservador? En aquest sentit, he comprovat que en altres documents que cite més avall, concretament una carta del Papa Alexandre VI al seu fill Joan de Borja, en 1493 i en *l’Homilia sobre el psalm del Miserere*, de 1499, textos valencians vinculats al món eclesiàstic i també de finals del XV, la presència de possessius posposats és quantitativament molt important. ¿Seria aquest un tret d’estil característic del llenguatge religiós de finals del segle XV valencià?

-En el *Tirant lo Blanc*, de 1490:

“Senyor, la sanctedat vostra deu saber...”, c. LVI, p. 133 i en la mateixa pàgina una altra vegada “...la qual puch be mostrar a la senyoria vostra.”;

."(...) e véu-lo a la porta de la cambra sua...", c. CCLXXXVI.

-En el *Dietari del capellà d'Alfons el Magnànim*, de finals del s. XV:

"...e per lo nom seu entitularen la terra...", 2a. part, p. 33;

"los patrons nostres", 3a. part, p. 56;

"Emperò, tota la descontentació sua era...", 3a. part, p. 82;

"...e[n] servici de la santedat sua...", 3a. part, p. 83, alternant aquesta última construcció en la mateixa pàgina amb "la sua Santedat."

-En una carta d'Alexandre VI al seu fill Joan de Borja, duc de Gandia, el 1493:

"la gràcia e benedicció nostra"; "la persona tua"; "la gràcia nostra"; "la cara nostra", "la casa tua", "la present instrucció nostra", "la tornada tua".

En aquest document, fins i tot, la construcció amb el possessiu posposat és quantitativament més important que l'anteposada, encara que no descobreix aquesta última:

"la tua roba". Vegeu el que he insinuat adés, quan parlava del *Vita Christi* de Sor Isabel de Villena.

-En un document de l'any 1495 on s'assenyalen les ordenances dels bordells valencians:

"les magnificències vostres"; "les senyories vostres".

-En l'*Homilia sobre el psalm del Miserere*, de Narcís Vinyoles, de 1499:

“la mort y destrucció sua”; “la fragilitat mia”; “la sacratíssima Mare tua”; “les culpes mies”; “les armes tues”; “les folles inclinacions mies”; “la salvació (sic) mia”. Vegeu el que he dit al respecte d’aquestes posposicions quan he parlat del *Vita Christi* i de la carta d’Alexandre VI.

-En una carta del mercader Pere Freixe al seu fill Bartomeu, de 1505:

“la comissió mia”.

-En el col.loqui primer de *Los col.loquis de la insigne ciutat de Tortosa*, de l’any 1557:

“la marevella mia”; “la opinió sua”; “la pròpia mà sua”; “la llengua nostra”. També hi ha exemples en el col.loqui segon:

“la nació nostra”; “lo propòsit seu”.

-En l’obra teatral *Amor, firmesa i porfia*, de Francesc Fontanella, el 1642:

“l’esperança mia”.

-En les *Memòries d’un capellà del segle XVIII*, a cura d’E. Casanova, el rector J. Esplugues escriu en 1734:

“...y lo mateix fonc passar lo terme nostre...”, p. 68.

-En *Julita*, de Martí Genís i Aguilar, en 1874:

“al voltant seu”, c. III; “al voltant nostre”, c. V; “los ulls seus”, c. VII; “dels amics nostres”, c. VIII; “lo respir seu”, c. VIII.

-En la rondalla algueresa “Belindu lu mostriu”, segons P. E. Guarnerio, de 1883: “la família mia”; “la família tua”. O en l’anomenada “Lo pardal verd”:

“...conta-me lo fet tou que t’és succeït”. Sobre la posposició del possessiu en alguerès, vegeu el que he dit en §18.1.

-En el poema “La barraca”, de 1885, de Teodor Llorente llegim:

“...tu, pobre niu, perdut enmig dels arbres, / valdràs sempre als ulls meus!”

-En *Mar i cel*, d’Àngel Guimerà, en 1888:

“l’ànima meva”; escena XV, acte primer.

“...los monstres/ pels cabells l’arraparen. La sang seva / aquí em saltà.”, escena XV, acte primer.

Del mateix autor, en *La llengua catalana*, en 1895:

“dels temps nostres”.

En *Terra Baixa* li registrem, en una acotació, al mateix autor, en 1897:

“(Per la mà seva)”, escena XII, acte primer;

“...i no es sabia aconsolar de la mort de la pobreta mare meva...”, escena IV, acte segon.

També d’Àngel Guimerà en 1900, en *La filla del mar*:

“...jo em vaig posar que no hi veia, perquè els diners meus, saps, no tenen de ser per a un perdut com tu.”, escena XI, acte segon.

-En l’assaig “El catalanisme en el llenguatge”, de Joan Maragall, en 1893:

“...del pensament i de l’expressió nostres...”;

“...l’únic llenguatge afectiu i ideal nostre...”;

“la personalitat nostra”, alternant aquesta última construcció amb “la nostra personalitat”, set línies més avall. En 1911, li llegim, al mateix autor en el “Cant espiritual”, dins Seqüències:

“Si el món ja és tan formós, Senyor, si és mira / amb la pau vostra a dintre de l’ull nostre...”

-En un escrit de finals del segle XIX o principis del XX titulat “Com és que *L’Avenç* s’ha llençat a la Reforma lingüística”, de J. Massó i Torrents: “l’època nostra.”

-En *Els sots feréstecs*, de Raimon Casellas, en 1901:

“(…) per allí al voltant seu...”, c. VIII, p. 60; retrobem la mateixa expressió “al voltant seu” en el c. XII, p. 85;

“(…) la Roda-soques semblava un sol al costat seu.”, c. XII, p. 86; i una altra vegada localitzem “al costat seu”, en el c. XVII, pàgs. 122-123.

-A primeries del segle XX, Prat de la Riba, dins Moll (1962:112), escriu: “el temps i la confiança nostra”.

-Per la mateixa època, Joaquim Garcia Girona, dins Gimeno (1996:447) escriu: “Veig les cites que fa de Seidia i’l vocabulari meu”. Aquest exemple i l’anterior els registra Saragossà en e. p. §4.3.2.1, n. 28.

-En *Camí de llum*, de Miquel de Palop, en 1907:

“Allavors l’esperança seva s’arrupí...”

-En un autocomentari, en 1908, de J. Casas Carbó sobre la seua conferència “Catalunya trilingüe”: “la llengua nostra”. Fins i tot, torna ara a posposar-se la forma llur:

“la llengua llur”.

-En el poema “La relíquia”, de Joan Alcover, dins *Cap al tard*, en 1909 trobem aquests versos:

“Somni semblaria / el temps que ha volat / de la vida mia...”

-En el capítol anomenat "El correu" dins *Paradisos oceànics*, d'Aurora Bertrana, en 1930:

"El correu és el sol lligam nostre amb la civilització".

-En *Tombatossals*, de Josep Pascual Tirado, en 1930, l' autor ha fet un ús molt profús d'aquesta construcció:

"la memòria meua", p. 18; "la imaginació meua", p. 18; "les vessants meues", p. 20; "la fama teua", p. 21; "la conlloga seua", p. 26 i 110; "la presència meua", p. 31; "l'extremíssima curiositat vostra", p. 33; "quanta és la desgràcia meua, quanta la congoixa mia", p. 36; "dels llavis seus", p. 49; "la fermesa seua", p. 50; "la demanda meua", p. 57; "les manyes meues", p. 59; "l'ordre nostra", p. 60; "lo tossal seu", p. 64; "la cort meua", p. 70; "l'esdevenidor regne meu", p. 70; "les pinyolades meues", p. 73; "la pensa meua", p. 85; "la ferida meua", p. 85; "la gent nostra", p. 100; "al reialme meu", p. 117; "la filla meua", p. 117; "l'esquadra meua", p. 117.

-En les *Memòries*, de Josep Maria de Sagarra, en 1954:

"...teixint al voltant meu com una teranyina de fils platejats..."

-En Moll (1962:56):

"l'amor a la llengua nostra". Aquest exemple i el següent, del mateix autor en 1974: 179, també els registra Saragossà (e.p.: §4.3.2.1 , n. 28):

"l'amor a la terra nostra".

-Fins i tot, localitzem la construcció en el títol d'un llibre, publicat l'any 1973, per l'editorial "L'estel", d'Antoni Ròdenas Marhuenda, titulat:

"D'Azorín i el país meu".

-En *Els cucs de seda*, de Joan F. Mira, en 1975:

“De pobres pobres, de captaires, vull dir. Pels camins nostres, en aquells anys, en véiem passar per dotzenes...”

-En *Matèria de Bretanya*, de Carmelina Sánchez-Cutillas, en 1980

trobem:

“...fins i tot que el seu flaire i la color seua passava als caps dels meus dits.” Adonem-nos de l’alternança significativa dins dels membres de la copulativa de l’anteposició i la posposició del possessiu.

-En Barceló (1995:22) registrem aquest cas:

“Parlava amb els vassalls en la llengua seua, que era l’àrab”. L’exemple el cita Saragossà en e.p.: §4.3.2.1, n. 28.

18.4. La posposició del possessiu amb article en les llengües veïnes.

A més, hem comprovat com la posposició del possessiu amb article és coneguda també per algunes de les nostres llengües veïnes. Com ara en occità, llengua en la qual Alibèrt (1976:76) presenta aquest exemple: “*la sòr mieu*” al costat de “*un amic sieu*”. No fa cap comentari respecte a la posposició amb article, raó per la qual hem de suposar que és una construcció admesa en aquesta llengua.

La posposició també és la posició habitual en els dialectes de l’Itàlia meridional. De Rohlfs (1968 II:123) extraïem aquests exemples:

-en el dialecte modern de Salento: “*li affari mia*”, “*li piccati sua*”, “*li frati tua*”;

-en la Calàbria septentrional: “*lu còre tue*”=“il tuo cuore”; “*li frati tue*”=“i tuoi fratelli”; “*li parienti sue*”;

-en la Calàbria meridional: “*u frati tòi*”=“il fratello tuo”; “*a sòru mia*”=“la sorella mia”.

No ens ha de passar inadvertida la traducció a l'italià estàndard que de les dues últimes construccions fa Rohlfs: "*il fratello tuo*" i "*la sorella mia*". És prou per a deduir que la posposició també és admesa en l'italià estàndard. Però, a més, en la p. 126 de la mateixa obra llegim que en italià general el possessiu pot seguir el substantiu quan aquell "è particolarmente accentuato": "*la donna mia*", "*sono la madre tua*" i fins i tot "*la piu dolce sua speranza*", "*l'amato mio maestro*", etc.

A més, de les dades que presenta Cordin (1988:610-611) podem extraure, fins i tot, dades més contundents: la posposició dels possessius quan hi ha l'article deu ser quasi general al centre i al sud del domini lingüístic italià.

Haurem de concloure, doncs, que la posposició, a més de ser habitual en la parla de molts dialectes italians, també és admesa per l'italià estàndard.

No ocorre el mateix en francès, llengua en la qual la posposició, no ja amb article, sinó amb qualsevol actualitzador "est plus rare et ressortit à une langue assez recherchée", (Grevisse 1986:956):

·"*Cette ouvre mienne*", (Gide, *Journal*, 5 de maig de 1942);

·"*J'assure à mon detracteur (...) le bénéfice d'une appréciation mienne...*", (G. Guillaume en el *Fr. mod*, gener, 1960, p. 47);

·"*...les possibilités de ce corps nôtre dont nous avons disposition*" (Aragon, *Mentir-vrai*, p. 495); i fins i tot trobem algun cas amb article:

·"*Devant l'énigme mienne et les mystères tiens*", (Valéry, poema inèdit, en "*Le Monde*", 24 de setembre de 1982); o aquest altre exemple:

·"*La partie la plus sienne de lui même*" (R. Vailland).

Concloem que la posposició no és un fenomen habitual en la llengua francesa, sinó més aviat al contrari, es tracta d'un fet certament excepcional i bastant aïllat. Amb tot, caldrà reconèixer l'existència -almenys- d'aquests usos.

Que la posposició amb article o sense siga un fet excepcional en francès és probablement conseqüència de la potenciació que de les formes contractes fan les gramàtiques d'aquesta llengua -i també les del castellà i les de l'anglès-, com he afirmat ja en alguna ocasió. Com que la posposició obliga a fer servir

una forma plena, haurem de concloure que no serà un fenomen molt habitual en aquesta llengua.

La posposició també apareix com a possible en la llengua castellana. O això sembla deduir-se dels tres autors següents consultats:

Badia (1962 I:220) tradueix l'expressió catalana "*el llibre meu*" per "*el libro mío*", amb posposició -com es veu- del possessiu.

Marcos Marín (1980:223-224) reflexiona sobre les funcions dels possessius i presenta aquest exemple: "*el libro mío*"; a més, dona com a sinònimes les construccions següents:

"mi libro/el libro mío; tu libro/el libro tuyo; su libro/el libro suyo; nuestro libro/el libro nuestro; vuestro libro/el libro vuestro".

I finalment, Alarcos Llorach (1982:204) oposa les construccions "*mi libro/el libro mío*" enfront de "*libro mío*" i en 1994: §125 afirma també que són "equiparables" *mi propuesta* i *la propuesta mía*, *tus ideas* i *las ideas tuyas*.

Hem de concloure, doncs, que la posposició és acceptada per la normativa castellana i, a més, els autors consultats no fan cap tipus de comentari respecte a un hipotètic caràcter excepcional de la construcció que estudiem. En definitiva, el castellà actua com el francès: la posposició existeix *malgrat* que usa abundantment les formes contractes.

A més, pel que sembla, la posposició amb article també ha de ser molt antiga en la llengua castellana. O això sembla deduir-se d'aquest exemple, extret del *Debat epistolar entre Mossèn Corella i el Príncep de Viana*, entre 1455 i 1461:

"(...) nin la gloria acceptando, el ingenio mío no bastaría a los responder nin argüir."

18.5. Conclusions.

Concloem aquest apartat reprenent la idea que exposàrem en §18.1: les prevencions d'alguns autors i fins i tot les inexactituds d'alguns altres respecte a la construcció amb article i possessiu posposat són completament infundades. Aquesta construcció ha estat molt utilitzada pels nostres autors al llarg dels segles, a més de ser molt habitual en algun dialecte concret, com ara l'alguerés. Per una altra banda, és coneguda també per la major part de les llengües veïnes. No sembla, doncs, que hi haja motius per a proscriure aquesta construcció, ni tan sols per a condemnar-la a la marginalitat.

19. L'anteposició del possessiu sense article (*aquest meu quadre*).

19.1. El tractament de la construcció en les gramàtiques catalanes.

Arran d'un comentari de Ramos (1992:42-47) sobre el fet que els *determinants* solen aparéixer en distribució complementària (**el algun cotxe no s'engega, l'aquest cotxe no s'engega*) hem afirmat en §4.1.2 que ja Fabra en la gramàtica de 1912 va considerar la possibilitat que el possessiu anara anteposat al nucli nominal quan hi havia un actualitzador altre que l'article (*un meu amic*) i manté la seua teoria en 1918:57 (*un meu germà, aquest teu gos*) i inclús en 1956:30 (*un meu amic, aquest vostre amic*), sense cap comentari respecte a la seua presumpta agramaticalitat, ni tan sols respecte al seu caràcter arcaic o dialectal, com el qualificava Ramos.

Badia (1962 I:220) tampoc no fa cap comentari especial quan presenta com a vàlides les expressions *un meu llibre, aquest meu llibre, un teu llibre o aquests vostres llibres* i el mateix repeteix en 1994:505.

També es fan ressò de la construcció Duarte i Alsina (1984:73) quan afirmen -com hem avançat ja en §4.3 - que els possessius "poden anar precedits d'un determinant (article, demostratiu, etc.)", tot i que no l'exemplifiquen.

Ruaix (1985:45) també afirma que es pot dir *un meu germà o un germà meu*, "segons l'element que vulguem remarcar".

Fins i tot Bonet i Solà (1986:44) consideren com a construccions "no absolutament inacceptables" les del tipus de *aquelles nostres decisions, ¿quin meu amic?, un teu company o algun seu problema*.

Potser fonamentant-se en totes aquestes dades, Hualde (1992:119 i 130-131) ha generalitzat, afirmant que els adjectius possessius poden aparèixer abans o després del nucli nominal.

I fins i tot, Martí i Miñana (1993:193) donen com a normal l'ordenació *aquell meu amic*, mentre que *aquell amic meu* seria l'ordenació marcada.⁷⁶

Enfront d'aquests autors que sí que han tingut en compte la construcció, molts altres no han contemplat la possibilitat que el possessiu es pugui anteposar sense article:

És el cas de les primeres gramàtiques fabrianes de 1891 i 1898 que no se'n fan ressò.

En els estudis sintàctics de Par (1923:522), aquest autor, davant d'una construcció com *aquesta mia esposa* en Metge, afirma que "avuy separem l'adjectiu demostratiu del possessiu; diríem '*aquesta esposa mia*", afirmació que ens fa sospitar que la construcció no havia de ser gens habitual en aquesta època.

No tracten la construcció les gramàtiques de Marvà de 1932 ni la de 1937; tampoc no ho fan les de Moll de 1937, 1952 i 1968 ni tampoc la de Sanchis Guarner de 1950.

Tampoc no cita la construcció Rafel (1969) per a qui "si el possessiu va *al darrera del substantiu*", al davant podem posar un demostratiu, el mot algun, o altres de semblants, en comptes de l'article. Així, podem dir: *Aquell llibre meu. Aquests amics meus. Algun germà teu.*"

Però no fa cap comentari l'autor respecte a la possibilitat que el possessiu es pugui anteposar en aquestes últimes construccions, és a dir col·locar-se *al davant del substantiu*.

No les recullen tampoc, aquestes construccions, ni Valor (1973) ni Pitarch

⁷⁶ He extret la informació sobre aquests últims autors de Saragossà (e.p.: §1.2, n.2)

⁷⁷ La cursiva és meua.

(1983). Finalment, tampoc no apareix la construcció que estudiem en el *Manual d'ús de l'estàndard oral* de Lacreu (1990) ni en la seua *Gramàtica valenciana* de 1995.

Cuenca (1996:123) és encara més explícita quan, després d'incloure els possessius entre els determinants, afirma que aquests solen trobar-se en distribució complementària i presenta com a inacceptable *aquest meu quadre*.

19.2. El vessant diacrònic.

La construcció que estudiem, l'hem localitzada en molts documents catalans de totes les èpoques, fins i tot en temps moderns:

-En un testament de 1247: "aquella sua casa".

-En el *Regiment de preservació de pestilència*, de Jacme d'Agramont, obra del segle XIV: "algun ton amic".

-En *Un llibre de cort reial mallorquí del segle XIV (1357-60)*:
"una sua guonella", foli 33, línia 7.

-En diverses obres d'Antoni Canals, com ara en *Scipió e Aníbal*, posterior a 1395: "aquest nostra anamich", p. 69.

En *De arra de ànima*, del mateix autor, entre 1416 i 1419:
"aquella tua intrínseca visió", p. 130; "aquesta tua diligència", p. 135;
"aquesta tua istància", p. 143; "aquest teu bé", p. 145; " aquesta tua letgea", p. 168.

-En *Lo somni*, de Bernat Metge, entre 1398 i 1399:
"aqueixa tua ídola", llibre quart, p. 128.

-En un sermó de Sant Vicent Ferrer de 1413: "aquella sua ciutat".

-En la traducció catalana del *Decameron* de 1429:

“hun seu fill”, “una sua filla”, novel.la vuitena, 2a. jornada, p.156;

“aquella sua bravesa”, “una sua posesió”, “un seu familiar”, “una sua nau”, “un seu amich”, “hun meu familiar”, nov. novena, 2a. jornada, p. 177.

-En el *Curial e Güelfa*, novel.la d’entre 1435 i 1462:

“una vostra fellonia”, c.78, llibre II, p. 148.

-En un poema de Pere Torroella que hom ha titulat “No sent, ne veig, ne oig, ne conec res...”, entre 1436 i 1486:

“d’aquest meu dan”; en “Doleu-vos, enamorats”:

“aquest meu assot”.

-En la *novel·leta exemplar* anònima *Història de la filla de l'emperador Constantí*, de mitjans del segle XV: “aquesta sua dona”.

-En la resposta del cardenal Margarit, bisbe d’Elna a l’Infant Joan en les corts de Barcelona el 1454:

“aquesta sua [a] ella desaventurada absència”; “aquesta sua immaculada fidelitat”; “aquest seu bon tractament”.

-En el *Vita Christi* de Sor Isabel de Villena, de 1479:

“aquesta mia tan amada Filla”, p. 78.

-En una carta dels paers de Lleida al Rei donant-li compte de la petició d’augment de salari per part dels catedràtics de l’estudi, en 1503:

“aquesta sua ciutat”.

-En una llei sobre el valor de la moneda corrent a les Valls d'Andorra, el 1684: "estas suas Valls de Andorra".

-En un document notarial de 1690: "aquesta nostra vila".

-En un document sobre l'etimologia de les Valls d'Andorra, de 1763: "esta nostra Pàtria".

-En una carta de Lluís Galiana a Carles Ros, en 1763: "una vostra lletra".

-En el tercer testament de Jaume Balmes, de 1848: "est meu últim testament".

-En *Julita* de Martí Genís i Aguilar, novel·la de 1874: "d'aquella seva manera".

-En "La casaca d'en Jaumet", dins *Notes de color*, 1883, de Narcís Oller: "un seu oncle".

-En una dedicatòria de Teodor Llorente a don Marià Aguiló, de 1885: "aquell nostre gran amic".

-En el poema "Ausona", dins *Pàtria*, de Jacint Verdaguer en 1888: "un seu fill".

-En el pròleg de la *Gramàtica de la llengua catalana* de Jaume Nonell, en 1898: "aquèst mon atreviment".

-En un text de J. Massó i Torrents titulat "Com és que *L'Avenç* s'ha llençat a la Reforma lingüística", dels últims anys del s. XIX o de principis del XX: "aquelles nostres aspiracions".

-En *Tipos d'espardenya y sabata* de Martí Gadea, entre 1905 i 1910:
"d'este el seu fill capellà".

-En *Pilar Prim* de Narcís Oller, en 1906: "aquesta la seva peregrinació".

-En el poema "Assaig de càntic en el temple", dins *El caminant i el mur* de S. Espriu, en 1954:

"aquest meu àrid poble";

"aquesta meva, pobra, bruta, trista, dissortada pàtria".

19.3. La construcció en algunes de les llengües veïnes.

¿Respecten la distribució complementària els possessius en les nostres llengües veïnes?

La construcció sense article i possessiu anteposat es considera correcta en italià: *tre nostri cittadini o un tuo compagno* (Rohlf's 1968 II:129), fins i tot amb un numeral, com en la primera frase.

També és correcta, com a mínim, en el dialecte llenguadocià de l'occità, segons informació d'Alibèrt (1976): *demòra çò d'una sa filha* (fins i tot amb el possessiu contracte) o *a eretat d'un sieu oncle*.

Tanmateix, la construcció es considera afectada o arcaica en castellà, (vg. al respecte Alarcos 1994: §127):

."Este era hijo de una mi hermana...;

.(...) *sobornaban con el mejor fin del mundo a los criados y por último, un su amigo, que...* (Larra en "El casarse pronto y mal") o més modernament en un article de Lorenzo Millo, "La lengua verdadera" en el diari *Levante* del 27-9-97:

."Y en estas sus palabras su verdadero nombre estriba la cuestión",

De la mateixa manera que en castellà és vista també en francès (Grevisse 1936:955): "*Il avait racheté à un sien cousin une petite imprimerie* (Vercors en *Silence de la mer et autres récits*) o Wagner i Pinchon (1991: §75).

19.4. Conclusions.

Sense dubte, la construcció que estudiem ha de ser un arcaisme en català, és a dir exactament igual que en francès o en castellà. Molt probablement deu ser estranya a la llengua viva del segle XX ⁷⁸, cosa que explicaria que tantes gramàtiques de les que hem consultat no se n'hagen fet ressò. No devia ser viva tampoc en el dialecte de Barcelona de les primeres dècades del segle, si fem cas del comentari de Par que he citat en §19.1 i que reproduïsc ara: "avuy separem l'adjectiu demostratiu del possessiu; diríem 'aquesta esposa mia'" i no "aquesta mia sposa", construcció que l'autor havia registrat en Metge.

En època actual la construcció -és clar- tampoc no ha de ser viva en barceloní, com sembla demostrar-ho el comentari de Bonet, que he reproduït en §19.1: l'anteposició dels possessius quan no hi ha article dóna "solucions més o menys rares o forçades (encara que no absolutament inacceptables)" i no ho és tampoc en valencià.

La possibilitat que la construcció pugui ser viva en algun dialecte del català actual l'apunta Ramos (1992:47, n. 13): "l'existència de formes dialectals, com ara *un meu amic...*", però no diu l'autor de quin dialecte es pugui tractar i tampoc no la registren com a tal Veny (1986) ni Porredon (1992), en les característiques que presenten tots dos dels diferents dialectes catalans.

Després de tot el que he dit és lògic que la construcció no es considere apta per als mitjans de comunicació i, per tant, no la replegue Lacreu en el seu *Manual d'ús de l'estàndard oral*.

Mirarem ara d'extraure alguna conclusió de la llista d'exemples que he presentat en §19.2. Ens interessa destacar-ne dues frases d'entre aquests exemples: la que apareix al *Regiment de preservació de pestilència*, obra del segle XIV: "algun ton amic" i la que apareix en el pròleg de la *Gramàtica de la*

⁷⁸ Amb tot, no oblidem l'exemple que he registrat (vg. §19.2) en *Tipos d'espardenya y sabata* de Martí Gadea, obra d'entre 1905 i 1910 i que sí que reflecteix certament el llenguatge viu valencià de principis de segle: "*d'este el seu fill capellà*". Potser calga justificar aquesta frase en funció de la formació culta del rector de Balones.

llengua catalana, de 1898: "aquèst mon atreviment":

Ens adonem de la presència sobtada de dos possessius contractes (*ton i mon*), actualitzadors per definició i que -tanmateix- acompanyen un altre actualitzador en aquestes construccions. Consegüentment, haurem de concloure que ni els possessius plens ni tampoc les formes contractes⁷⁹ han respectat sempre la distribució complementària, per tant no seria aquesta una característica definidora dels presumptes *determinants* possessius, (vg. el que havia dit Ramos 1992:42-47)

Una altra conclusió que podem extraure de la llista d'exemples que hem presentat és quins tipus d'actualitzadors han pogut acompanyar històricament el possessiu en eixa posició prenominal: es tracta dels demostratius i dels indefinits, tot i que en altres llengües coexistisquen o hagen pogut coexistir també amb els numerals, com ara l'italià, (vg. §10.4.3). No sembla ser el cas del català, llengua en la qual tampoc no han concorregut els possessius -aparentment- amb els interrogatius, com sembla que suggerien Bonet i Solà: "*¿quin meu amic?*"

I per concloure una altra deducció que ratificaria la hipòtesi que hem acceptat en §4.4 respecte a la consideració dels possessius com a adjectius qualificatius: Opinem que la possibilitat -tan arcaica o dialectal com es vulga- de fer aparéixer, fins i tot en català, un actualitzador altre que l'article i un possessiu, allunya aquests últims dels actualitzadors i els acosta als adjectius qualificatius, que sí que poden aparéixer en eixa posició: *un meu llibre, un gran llibre, un elegant llibre*.

20. La construcció *renta't les mans / renta les teues mans*.

20.1. L'estat de la qüestió.

⁷⁹ Hem comprovat en §19.3 que l'occità també admetia la construcció que estudiem, fins i tot amb les formes contractes d'aquesta llengua: "demòra ço d'una sa filha".

En parlar sobre la llengua francesa, en §8.2d) hem comentat que una utilització correcta del possessiu obliga a fer servir amb els substantius que designen parts del cos, els articles definits sense els possessius:

Il lève la tête i no *Il lève sa tête*,

i que quan calga també podem utilitzar un pronom personal:

On lui bande les yeux i no *On bande ses yeux*.

Hem afirmat també que no es tractava d'un particularisme d'aquesta llengua, sinó que ja la llengua llatina, p. ex. considerava com a "contràries al espíritu de la llengua clàssica expresiones como *tollere oculos suos*", (Bassols 1971:192).

En català també diversos autors han fet esment d'aquests usos dels possessius:

Així en 1962 I: 222, Badia no considerava les construccions del tipus

Va ficar la seva mà a la seva butxaca o *Cordava les seves sabates*

com a incorrectes, sinó no genuïnes, "por un uso que nosotros consideramos excesivo del posesivo; más natural sería suprimir el posesivo y dejar el artículo".

Jané (1973:13) també alertava sobre el fet que en determinades construccions "la bona norma consisteix a prescindir-ne del tot [del possessiu]" i aportava exemples com *es va rentar els peus* en comptes de *es va rentar els seus peus* perquè "especialment en oracions amb verbs reflexius i davant grups nominals que designen objectes o coses, la propietat o possessió (...) es manifesta per ells mateixos".

Ruaix (1985:45, n. 5) insisteix sobre el fet que els adjectius possessius, de vegades, no són necessaris, circumstància que contrasta amb l'ús que en fan altres llengües, com ara el francès, l'anglès i l'alemany, detall que s'ha de tindre molt en compte en les traduccions d'aquests idiomes. "Així (...) en català diem: *Vaig allargar la mà* (i no pas *la meua mà*); *Obre els ulls* (i no pas *els teus ulls*)", etc.

Lacreu (1990:126) afirma que "aquest ús impropï del possessiu (**m'he deixat el meu abric*, **Posa't la teua camisa*, etc.) s'explica a causa de la

influència creixent de pel·lícules i de llibres mal traduïts de l'anglès i del francès". Amb tot, opinem que difícilment es pot tractar d'un gal·licisme si hem comprovat en el primer paràgraf d'aquest punt que les gramàtiques franceses també en proscriuen l'ús.

Més versemblant és la possibilitat que es pugi tractar d'un anglicisme, com defensa Cuenca (1992:83), reflexionant sobre els errors interlinguals. Afirma l'autora que l'anglès usa el possessiu sistemàticament davant de substantius que indiquen parts del cos o peces de roba:

I wanted to wash my hands. Volia rentar-me les mans;

cosa que no hem de fer en català. Continua Cuenca ressaltant que "en general, podem dir que el català utilitza els possessius menys que el castellà i, aquestes dues, menys que l'anglès".

Badia (1994:507) ja no opina que es tracte de construccions no incorrectes, com en 1962 I, sinó que parla ara d'evitar aquests "anglicismes sintàctics" perquè li "sembla que un ús moderat del determinatiu de possessió (...) s'adiu bé amb l'estructura i el funcionament de la llengua catalana":

Va treure el llibre de la cartera i no Va treure el seu llibre de la seva cartera.⁸⁰

Saragossà (e.p.: §1.5, n. 9) ha destacat també el fet que "quan l'objecte directe representa una entitat que és una part constant de l'entitat representada pel subjecte, no cal usar possessius: *Portava la mà plena de bombolles.*" A més, sospita que la subordinació sintàctica deu ser un factor important a l'hora de suprimir el possessiu: *Quan l'arròs estiga en el punt, el lleves del foc.*

⁸⁰ L'escriptor Quim Monzó ironitza magistralment sobre aquests usos impropis dels possessius en un conte titulat, precisament, "Els possessius", pàgs. 64-66, del qual extraem aquestes perles: "(...) allarga la seva mà i detura el seu riing"; "Estira els seus braços..."; "Es posa les seves sabatilles..."; "(...) es renta les seves dents. Es dutxa prenent-se el seu temps"; "(...) compra el seu diari i se'l fica sota la seva aixella"; "(...) es mira la seva agenda, amb les seves entrevistes pel dia. La Marta li porta el seu café i ell li dona les seves trenta pessetes. Fa les seves trucades..."; "Abans fa les seves necessitats. Mentre seu a la seva tassa..."; "(...) es torna a posar la seva gavardina..."; "Reservi la seva taula"; "Li serveix la seva cervesa"; "(...) decideix demanar xipirons en la seva tinta"; "Ell es duu la seva mà al seu cap"; "Ell mateix es col·loca la seva corbata a lloc"; "Amb les seves mans a les seves butxaques..." i molts exemples més que no cite ara. Sense dubte, algunes d'aquestes frases de Monzó són ben simptomàtiques d'aquest ús incorrecte del possessiu que estem estudiant.

Opina també que de la mateixa manera que preferim els pronoms febles als constituents *d'ell*, etc. (*Li he embenat el dit / He embenat el dit d'ell*), hem de preferir els pronoms als possessius (*S'ha embenat el dit / Ha embenat el seu dit*) i per tant caldria potenciar en alguns dialectes la recuperació dels usos del pronom *en*. L'autor ens presenta aquest exemple: "...convé que la llengua comuna en potencie la recuperació (en compte de *potenciar la seua recuperació*)".

20.2. El fenomen en occità i en francès.

Resulta interessant de comprovar que el fenomen no ha estat exclusiu del català: la llengua occitana coneix sovint, també, aquesta substitució dels possessius per la construcció amb article + pronom datiu, segons ha fet veure Anglade (1977: 293): *Son gos es mòrt* passa a *Lo gos li es mòrt*; *An panat mas patanas* passa a *M'an panat las patanas*, etc.

Opina l'autor que en altres contextos el verb *aver* és prou per indicar la relació de possessió: *Ma camisa s'èra arrapada a ma pèl* passa a *Aviá la camisa arrapada a la pèl*.

Ja hem dit també, en la nota 39, que el francès clàssic no sempre respectava la utilització de l'article definit:

"*Monsieur Purgon (...) m'a defendu de découvrir ma teste*", en Molière i no *la teste* o aquest altre exemple, ara de Diderot:

"*Il étend ses bras*" i no *les bras*.

Sembla que podem concloure, doncs, que la utilització del possessiu en aquestes construccions i en algunes de les llengües romàniques no ha estat, ni de bon tros, un fenomen desconegut.

20.3. La utilització dels possessius i la prosperitat dels pobles.

Algun autor, com ara E. Lorenzo (1971:41-45) ha intentat d'establir una suposada relació entre la noció de propietat dels pobles i la seua prosperitat,

segons la qual a menys prosperitat menys noció de propietat i, per tant, menys utilització dels possessius. Qualifica d' "extraña ambigüedad" la inexistència en castellà de pronom específic de 3a. persona per a diversos posseïdors, quan no es tracta sinó de la continuació d'un tret que ja existia en llatí, i es pregunta si aquesta deficiència es pot atribuir a causes culturals.

Així, afirma que l'anglès té un "curioso deseo de afirmar la propiedad" que contrasta amb "los escrúpulos españoles a declarar la pertenencia de las cosas propias": *la mujer, los chavales*, en compte de *mi mujer, mis hijos*⁸¹.

Pels exemples que addueix l'autor comprovem que també seria la teoria aplicable al català (*la dona, els fills*, etc.)⁸². Tanmateix, sembla més aviat que la no utilització dels possessius en aquestes construccions es pugui explicar dins del camp dels dialectes socials, més que no pas en el terreny de la suposada

⁸¹ Els exemples són d'Ignacio Aldecoa, *Seguir de pobres (Espera de tercera clase)*.

⁸² Rafel (1969:190) afirma, p. ex. que "en comptes de dir *el meu pare* i *la meua mare*, en català podem dir senzillament *el pare* i *la mare*. Aquestes expressions són molt pròpies del català". Uns exemples només d'una construcció molt habitual entre nosaltres i, pel que es veu, molt antiga:

- "Soccorretz, donchs, e axits a carrera a vostres dolces muylers, als fiylls, e a les mares e dones veyles totes tremolozes...", p. 71, en *Scipio e Anibal*, d'Antoni Canals, posterior a 1395;

- "Camar (...) ab aquells catius que meravellosament cantàvan, tot lo dia s'estava, e encara la mare, qui moltes vegades li feia companyia", c. 47, l. III en el *Curial e Güelfa*, entre 1435 i 1462;

- "o sou d'aquells qui saberen curar / aquell infant per qui lo pare pena / dins en l'infern...", en el *Debat epistolar entre Mossèn Corella i el Príncep de Viana*, entre 1455 i 1461;

- "L'avorriren, primer, els pares, després la muller, més tard els fills", en "L'empès", dins *Caires vius* (1907) de Víctor Català;

- (...) lo nostre poble (...) els ha trobat a puntes penes lo coneiximent ha brollat en l'ànima: j'en lo bres!, j'en los braços de la mare!, en el Proemi, p. 17, de *Tombatossals*, de Josep Pascual Tirado, en 1930; o en aquests altres exemples de la mateixa obra: "Los fills del rei pensaren, i pensaren bé, en creure al pare en lo de millorar lo regne...", p. 26; "Després, fills meus (...) deixeu al pare tranquil·let i ben alimentat, p. 27;

- "Jo voldria trobar una dona que em volguera com ella ha volgut el pare", c. V, dins *L'ambició d'Aleix*, d'Enric Valor, en 1960;

- "He dispost, en absència del pare, que et vegin els savis que coneixen els dolors i com tractar-los", en *Una altra Fedra, si us plau*, de Salvador Espriu, en 1978.

Malgrat tot, en el camp de les relacions entre marit i muller, ens ha paregut sentir més vegades la supressió del possessiu quan el marit parla de la seua dona ("la dona") que no quan aquesta parla del seu marit (més freqüent -potser- "el meu marit", "el meu home" que no "el marit", "l'home").

Enfront d'aquestes construccions que suprimeixen el possessiu per a referir-se a *la nostra muller* o *al nostre marit*, també tinc registrat el cas contrari, és a dir la supressió, en aquest cas, del substantiu "dona" i el manteniment del possessiu: "Ara tenie de vindre el tren, mirem-ho bé. La meua li té una por! (...) A vore què haurà posat la meua per desdejunar-me., c. I, en "De romeria", de l'autor castellanenc Salvador Guinot. O aquest altre exemple de la mateixa obra, ara en el c. III: "La meua tindrà les claus del carrer d'Amunt..."

prosperitat dels pobles. A més caldria que explicara també l'autor la posterior pèrdua de l'article en construccions semblants:

Padre ha dicho que... o Madre, que vayas.

¿Es tractaria de comportaments lingüístics de pobles encara menys pròspers? El català, que utilitza menys els possessius que el castellà, ¿seria un poble encara menys pròsper que aquest? ¿I la llengua llatina que utilitzava els possessius de manera tan parca o la grega que ni tan sols tenia formes específiques de possessius de 3a. persona?

Amb tot, potser el castellà sembla que pugui *haver prosperat* des de 1971 fins ara. Saragossà (e.p.: §7.2.5) ha fet veure que les llengües que tenen formes contractes com p. ex. aquesta, potencien ara els possessius, en part per augmentar la il·lusió de la possessió: *mi farmacia, mi supermercado, mi médico, mi abogado*. “En canvi, nosaltres convé que (...) donem preferència a l'article en singular: *Visiteu el metge o Ho trobareu a les farmàcies* ⁸³ .

20.4. El vessant diacrònic.

De l'estudi de la llengua de Bernat Metge que fa Par (1923) extraiem -pel que respecta al problema que tractem- interessants aportacions. Veiem, d'entrada, que la utilització del pronom personal en comptes del possessiu en les construccions que estem examinant, el situa Par en època moderna: “...modernament usem en català molt sovint lo pronom personal datiu pera designar una relació d'interès (...) en aytal cas *hauríem d'esmerçar*⁸⁴ un pronom possessiu (...) especialment referintse hom a membres de son cos. Així dihem: *no't toquis lo peu* (...) en lloch de *no toquis ton peu*”.

En aquesta línia, fixem-nos, a tall d'exemple, en la utilització que del possessiu ha fet Par en la frase anterior: “especialment referintse hom a membres de son cos en comptes de especialment referintse hom a membres del

⁸³ Tot i això, hem registrat algun ús divergent respecte a aquesta idea com ara en “Darrers moments”, dins *Vint-i-dos contes*, de Mercè Rodoreda, en 1958: “-Saps quina és l'andana del teu tren?”, en la qual frase, el context haguera permès fàcilment la supressió del possessiu.

⁸⁴ La cursiva és meua.

cos.

Si tenim en compte que la publicació de l'estudi de Par és de 1923, potser hauríem de concloure que la no utilització del possessiu en aquestes construccions és un fenomen relativament recent. Aquesta idea sembla avenir-se amb l'ús que dels possessius fa Metge: els fa servir "assats sovint" i "lo nombre de datius personals no admet comparança alguna ab lo de possessius". Concretament utilitza els pronoms en vint-i-quatre ocasions ⁸⁵ quantitat que Par considera excepció enfront de l'ús dels possessius, als quals "arreu resta fidel (...) *pentinant son cap*" i no *pentinant-se el cap*. Aquest exemple de Par apareix en el llibre quart, p. 117. En la p. 118 hi ha un altre cas semblant:

"(...) encontinent avortí un fill que portava en son ventre..."

Malgrat tot, de l'estudi de les obres que hem realitzat no podem extraure -certament- la conclusió que deixava entreveure Par. Sí és cert que en alguns textos de Ramon Llull, en les darreries del segle XIII hem localitzat el possessiu amb parts del cos o en construccions on fàcilment es podria suprimir o canviar per l'article, en nombre superior -probablement- al de qualsevol altra època. Com ara en el poema "Lo desconhort":

"En així eu estant en malenconia / esgardé e vi un hom qui venia, / un bastó en sa mà, e gran barba havia, / e en son dos cilici, e qui pauc vestia".

-O en el *Llibre d'Evast i d'Aloma i de Blanquerna son fill*:

"...e lo cavaller nafrà e enderrocà l'escuder e aucís-li son cavall..." Noteu en aquest cas la presència simultània del pronom i del possessiu.

-En el *Llibre de meravelles* llegim també:

⁸⁵ Com ara en *altra cosa lurs isqués del cors, volguí mi acostar per besarli los peus e les mans, qué'l va pel cor, em tolgueren lo cap*, etc. Vegeu també el que he dit en la n. 24.

“L’ermità saludà Fèlix molt agradablement en son venir, mas Fèlix no li poc res dir, sinó que, tot esbalaït, se gità a sos peus...”, llibre I, en comptes de *se li gità als peus*;

“Una dona se ornava e se adobava de colors que posava en sa cara.”, llibre III, en comptes de *que es posava en la cara*.

També hem registrat la preferència pel possessiu enfront del pronom o simplement la utilització del possessiu en contextos on es podria suprimir fàcilment en aquestes obres o documents:

-En el *Llibre del rei en Pere d’Aragó*, de Bernat Desclot, entre 1283 i 1288:

“Quan lo senescal hac açò dit, el rei se trasc son caperó del cap...”, en comptes de *se trasc el caperó*;

“Adoncs los cavallers francés se tragneren llurs caperons del cap...” i no *los caperons*.

-En el *Blandín de Cornualla*, novel·leta d’autor anònim del segle XIV:

“...i li donà tall per la gola que tota sa sang per aquí li cola”, i no *la sang*, encara que es podria tractar també de l’article arcaic català;

“...ella adoncs se’n va vers Blandinet i als seus peus s’agenolla” en comptes de *als peus se li agenolla*.

-En els *Sermons* de Sant Vicent Ferrer, de 1413:

“E véu visiblement (...) que una coloma blanca li eixie de la sua boca.”, s. XXXIX.

-En el *Vita Christi*, de Sor Isabel de Villena, de 1479:

“...regalant-li la cara ab les llàgrimes abundoses que dels seus ulls eixien.”, i no que *dels ulls li eixier*;

“E agellonant-se la gloriosa Anna en fervor d’esperit, tenint aquell dolç Senyor en les sues mans...”

Hem de suposar probablement, que fins i tot amb anterioritat a aquestes dates, els usos dels possessius en aquestes construccions s’afebliren, en benefici de la construcció amb pronom, fins arribar als nostres dies en què la reintroducció que promouen les influències angleses ens resulta forçada. Exemples del que diem els podem trobar a partir del s. XIV i fins i tot abans amb relativa facilitat, tot i que caldrà reconèixer -com hem comprovat- que la utilització del possessiu no ha estat tampoc un fenomen desconegut:

-En el mateix *Llibre del rei en Pere*, de Bernat Desclot, entre 1283 i 1288:

“Quan lo senescal hac conegut lo rei, sí li volc besar la mà...” en comptes de *sí volc besar la sua mà*.

-En el mateix *Blandín de Cornualla*, en el segle XIV llegim:

“...i tant de colp ell li donà que tot el ventre li tallà” i no que *tot el seu ventre tallà*;

“...i li donà tal per lo cos que un pam li passà pel dos.” en comptes de *que un pam passà pel seu dos*;

“...i tan gran colp li donà que el braç esquerre li trencà” en comptes de *que el seu braç esquerre trencà*.

-En *Un llibre de cort reial mallorquí del s. XIV (1357-60)*:

·“...damanà perdó al dit para seu e li basà los peus e les mans”, en comptes de *e besa els seus peus e les sues mans*;

·“Intorogat e qui li donà a eyl en l’uyll...”, en comptes de *e qui donà a eyl en el seu ull*;

·“Intorogat qui nafrà lo dit Guillermó Tàpies en la mà, e dix que-n Bofy li donà ab colp de lanssa en la mà” en comptes de *donà ab colp de lanssa en la sua mà*;

·“...e no res menys, que li donà de grans punyades per la cara”, i no *que donà de grans punyades per la sua cara*.

A més, el més normal és que l’escrivà designe sempre les parts del cos, en aquesta obra sense possessiu, alterne o no amb el pronom:

·“Item, en Fransesch Tàpies, de colp de lanssa per l’uyll esquerra...”;

·“Intorogat e qui nafrà en Fransesch en l’uyll...”;

·“...e cuydan-lo pendra a la cama;

·“...e no res menys, ab punys e ab peus aquel legalment farí...”;

·“...e dix que ab bestó o ab verga e ab punys li donava, e per los cabeyls lo arapanjava”;

·“...e ssallavòs lo dit Prats, qui jeya, sí-s lavà posant la mà al seu punyal...” Noteu ací una part del cos sense possessiu al costat, justament, d’una altre element que sí que el presenta;

·“...portant espase e broquer ab I dart en la mà...”;

·“...e lo dit Jacmó tirà’s ves lo cantó del dit Bertolí e mès mas⁸⁶ per l’espase...”

·“...ella ssí viu que-n Moxí ben Maymó, jueu, marit seu, sí ssaya ssobra I biga denant la ssua porta ab sson fiyll an la mà...” Noteu, de nou la part del cos sense possessiu al costat d’un element que sí que el porta.

-En *Lo Terç del Crestià*, de Francesc Eiximenis, segona meitat del segle XIV:

⁸⁶ Llegiu *mans*, segons aclariment de J. Miralles.

“...qui tenia al costat la Reina (la pus bella fembra del món), e seient-li als peus dos fills...”, c. CXI, en comptes de *seient als seus peus*. O aquest altre exemple del mateix capítol:

“e ensellats-me lo rocí e torcats-li bé los peus!”, en comptes de *torcats bé los seus peus*.

-En el *Llibre de la baronia d'Eramprunyà*, de Jaume March, cap a 1360:

“E apres lo dit senyor Rey e la dita senyora Reyna lavarense les mans e assigerense a la taula en la forma quis segueix...”, i no *lavaren les sues mans*.

-En el poema “Plant fet per la mort del rei en Ferrando en persona de la reina”, del poeta català Gabriel Ferrús, a principis del segle XV:

“...vull començar arrepant-me la cara / fins de ma sang veia cobrir la terra,/ batent-me els pits...”, i no *arrepant la mia cara i batent els meus pits*.

-En els *Sermons* de Sant Vicent Ferrer, de 1413, tot i l'exemple presentat amb anterioritat on l'escrivent havia preferit fer servir el possessiu, el més freqüent -sembla- és justament el contrari, és a dir l'ús del pronom i no del possessiu:

“Dix Jesucrist: *Respice*, et subito li foren los ulls uberts...”, sermó I, i no *foren els seus ulls uberts*;

“Una vegada li féu una malaltia en la cama e enfistolà's la cama...”, s. III en comptes de *féu una malaltia en la sua cama*;

“...e ell fon arrapat que una candela que tenia en la mà li cremava ja la mà”, s. III, i no *cremava ja la sua mà*;

·"Ara, com haurem endurat, són alguns que lo fum del dejuni los munta al cap", s. IV, i *no munta a sos caps*;

·"La terça obra és confessió sacramental, com diu *faciem tuam lava*: la cara lava en confessió", s. IV. Noteu en aquesta frase com l'autor no es deixa influir pel possessiu llatí i a l'hora de traduir simplement el suprimeix;

·"Si el profeta vos hagués dit que us tallàsseu lo peu..." , s. IV, i no *que tallàsseu vostre peu*.

De la mateixa manera i com era d'esperar, l'escrivent tampoc no col·loca el possessiu amb les parts del cos, encara que en la construcció no alternen possessiu i pronom:

·"Primo, lo metge vol guardar lo malalt en la cara (...); secundo, vol tocar lo pols (...); tertio, demana la orina; e com ha fet estes tres coses, coneix la malaltia.", s. V;

·" ...així com lo metge vol tocar lo pols al pecador..." , s. V;

·" ...[Sant Lluch] ficava los genolls, e deia..." , s. VIII;

·" ...e meté los genolls en terra, e féu oració..." , s. XVII;

·Observem ara com ha traduït el sant l'expressió llatina "Elevans oculos suos dives, vidit Abraham et Lazarum (...). Lo ric estant en aquells turments, llevà los ulls (...) é véu Abram..." , s. XIX. És a dir, ha traduït *oculos suos* simplement per *los ulls*.

-En el primer *Cant de Mort*, d'Ausiàs March, en el segon quart del segle XV:

"No sé com és que lo cor no m'esclata", en comptes de *el meu cor no esclata*.

-En el *Curial e Güelfa*, entre 1435 i 1462 trobem:

·“E tantost correc envers Curial, e lleixant-se li caure als peus...”, en comptes de *lleixant-se caure als seus peus*, c. 23, llibre I;

·“...venint-li lo cor en un fil, se li engendrà en lo cor...”, c. 23, l. I, en comptes de *s’engendrà en son cor*;

·“Tiraven-li dels cabells e del nas...”, c. 23, l. I i no *tiraven dels seus cabells i del seu nas*;

·“...e promissions de segura e ferma esperança, de que lo cor tot se li esclari”, c. 23, l. I, en comptes de *el seu cor tot s’esclari*,

·“E mès-se la mà al si, e, arrancant-se lo cor, li dix...”, c. 25, l. I, i no *arrancant el seu cor*;

·“...e, metent-li la mà al si, trobà-li lo cor tan batent...”, c. 27, l. I, en comptes de *trobà el seu cor tan batent*;

·“tanta era emperò l’alegria que en lo cor li era caiguda...”, c. 39, l. I en comptes de *que en el seu cor era caiguda*;

·Observem aquest altre exemple en el qual alternen l’ús amb el possessiu i l’ús del pronom:

“torba’s tota davant aquella que es lleixa caure als seus peus e li besa les mans...”, c. 70, l. II. Tot i la presència d’expressions com *els seus peus*, les construccions amb pronom són -de bon tros- les més nombroses en aquesta obra;

·“...après de moltes raons passades entre mon pare e mi, ferí’m ab un coltell en los pits...”, c. 55, l. III, i no *ferí ab un coltell en mos pits*.

També hem registrat la manca del possessiu en expressions que designen parts del cos i en les quals no alterna amb el pronom:

·“La Güelfa dix que era contenta perquè estenent los braços...”, c. IV, l.I;

·“...e dic-vos que si lo dit Curial plorant, tenint los genolls ficats a la polleguera de la porta...”

-En el *Libre del coch*, de Mestre Robert, de 1520:

“Pago se talla de aquesta manera: primerament leva-li lo coll ab lo cap, e après arranca-li la coha e leva-li los peus.”, en comptes de *lleva el seu coll i arranca sa coha e lleva els seus peus*.

-En la *Rondalla de Rondalles*, de Lluís Galiana, en 1768:

·“Considerant esta gran falta el cèlebre Quevedo, li vingué al cap...”, en comptes de *vingué al seu cap*;

·“¿Què dimonis t’a passat pel cap de voler...”? en lloc de *a passat pel teu cap de voler*;

·“Si yo en molta noramala li haguera mostrat les dents...”, i no *haguera mostrat les meues dents*;

·“Possen-li el dit en la boca, a veure si mocega”, en comptes de *possen el dit en la seua boca*;

·“...fer anses de cànter y pujar-se’n-li la sanch al cap, tot va ser hu”, en lloc de *pujar-se’n la sanch al seu cap*;

·“...digué la mare tota ya roja y encesa d’una flamarada que li pujà a la cara...”, i no *que pujà a la seua cara*;

·En els dos exemples següents alternen la construcció amb possessiu amb la que presenta un pronom en la mateixa frase:

“Descobrí son pit en ella y agafant-la de la mà...” o en aquesta altra:

“...cadascú la mà en son pit y vorà si...”;

·“Aquell nas de ganjo de cresol, que no me li deixava alçar la barba...”, en comptes de *que no deixava alçar la seua barba*;

·“Li salta la raó per dalt lo cap.”, en lloc de *salta la raó per dalt el seu cap*;

·“...bé sé yo que no farà més que tirar-se terra als ulls...”, i no *tirar terra als seus ulls*;

·“...per a que l’inyor se li n’anara per les venes o pel cul...”, en comptes de *se n’anara per les seues venes o pel seu cul*;

·“...perquè si me se’n puja el fum al nas...”, en lloc de *se’n puja el fum al meu nas*.

També hem registrat en aquesta obra exemples de substantius que fan referència a parts del cos, sense possessiu i sense que alternen amb cap pronom:

·“La gica, que pensava batre els peus...”;

·“...ha compost més casaments que patenetes hi a en Roma y que cabells tinch yo en lo cap;

·“Aplegà dons, y en tan bon punt possà els peus en lo portal...”;

·“...y perdone que li trenque el dir, yo tinch el cap molt dèbil...”;

·“...y ya que estos fadrins se giten en la càrrega y dormen en la cama en alt...”;

·“...y que faria quant fóra de raó per a portar-los al coll, mentres tinguera els ulls uberts...”

-En *Tipos d’espardenya y sabata*, de J. Martí Gadea, entre 1905 i 1910:

·“...encara que jo may ha posat en això ficaci, ni tampoch m’ha calfat el cap”, i no *ha calfat el meu cap*;

·“...però no comportava may que dengú li se riguera en la cara”, en comptes de *se riguera en la seua cara*;

·“...y no sólament se li va asentar el cap del tot...”, en lloc de *se va asentar el seu cap del tot*;

·“...es feha de voler de tots, respetantlo y acostantse á besarli la ma...”, i no *á besar la seua ma*;

·“El pòbre tí Fièl vixqué encara alguns anys, desbaratánseli el cap...”, en comptes de *desbaratanse el seu cap*;

·“...y ella no volía que nengú guilopòt li posara el peu al còll”, en lloc de *posara el seu peu al coll*;

·“...perquè els brians se li entrevesaven entre les cames...”, i no *s’entrevesaven entre les seues cames*.

Hi hem localitzat també algun exemple que fa referència a parts del cos, sense possessiu i sense alternar amb el pronom:

·“...baixeta, groseta y rogeta com ella era, lo que patía en lo mal de la cama...”;

·“...y estava a molts anys privat de dolor á les cames y als pèus...”;

·“Sempre anava en la má esquèrre plena de bastonets...”;

·“...havent pagat més clams que cabells tenía en lo cap...”

20.5. Conclusions.

El comentari de Par respecte al fet que Metge utilitzara amb profusió els possessius (*renta les teues mans*) en comptes de la construcció pronominal (*renta't les mans*) ens havia fet dubtar sobre la possibilitat que aquella fóra la construcció clàssica, en detriment de la que recomanen en temps moderns els nostres autors (*renta't les mans*). Consegüentment, de complir-se aquesta hipòtesi, la introducció de les formes amb possessiu que promouen les influències angleses hauria tingut ja un precedent en l'època medieval.

En efecte, hem pogut comprovar que en les darreries del segle XIII, les construccions amb possessiu semblen haver estat majoritàries i que la tendència pogué mantenir-se durant el segle XIV. Amb tot, hem comprovat també que coexistiren amb les construccions pronominals que començaren a estendre's a partir d'aquesta època. Hem aportat molts exemples de l'època medieval que demostren que la construcció pronominal era ja quasi general durant el segle XV. I hem aportat exemples dels segles posteriors que demostren -com era d'esperar- que la construcció pronominal és la genuïna en la nostra llengua, fins i tot era la pròpia encara del llenguatge col.loquial de principis del segle XX, alié encara a les influències anglosaxones.

Per una altra banda el fet que les construccions possessives i pronominals estiguen tan íntimament relacionades -no només en català, sinó

també en occità i francès, com hem comprovat- no fa més que insistir sobre aquelles relacions tan estretes entre pronoms personals i possessius que havíem detectat nosaltres en §1.2. En definitiva, concloem que la utilització dels pronoms febles en comptes dels possessius (*renta't les mans* i no *renta l'esteues mans*), ben bé es podria tractar d'una manifestació més del retrocés en l'ús dels adjectius possessius.

Finalment, no hem concedit massa versemblança a la teoria d'E. Lorenzo, segons la qual a menor prosperitat dels pobles menor ús dels possessius, a més d'haver detectat que eixa escassa utilització dels possessius en castellà que creia veure l'autor, pot haver canviat en els últims temps.

PART QUARTA: APLICACIONS SOCIALS DE LA INVESTIGACIÓ: GRAMÀTICA, NORMATIVA I PEDAGOGIA.

En aquesta quarta part del treball abandonarem el camp de la investigació i ens endinsarem en el terreny de les aplicacions en la societat d'aquestes investigacions. En definitiva, no hauria de ser més que l'última finalitat de qualsevol investigació científica, el fet que la societat, les persones se n'aprofiten. Concretament, ens anem a centrar en les aplicacions socials en tres terrenys: en el terreny de la gramàtica, en el terreny de la normativa i finalment, en el camp de la pedagogia.

21. Aplicació de les nostres investigacions en el camp de la gramàtica.

Una de les aplicacions de les nostres investigacions és intentar millorar el tractament, sovint boirós, que han fet les gramàtiques respecte als adjectius possessius. Així que, tot seguit, plantejaré una proposta de tractament d'aquests adjectius en una gramàtica.

Com a pas previ a l'estudi dels adjectius possessius hauríem d'haver distingit entre la creació de lexemes nominals i el procés contrari, el de la restricció d'aquests lexemes. El procés de la restricció es pot aconseguir de dues maneres:

- a) assenyalant propietats accidentals qualitatives, és a dir els adjectius qualificatius, o
- b) quantificant l'abast referencial d'un constituent nominal.

Doncs bé, nosaltres situaríem l'estudi dels adjectius possessius dins del camp dels adjectius qualificatius, conclusió a què hem arribat en §4.4.

En definitiva, aquesta podria ser la proposta:

“Partint de la consideració que tot lexema té dos vessants, ens acosiarem als adjectius possessius des del vessant semàntic i des del sintàctic:

1. EL VESSANT SEMÀNTIC.

Des del punt de vista de la semàntica, aquests adjectius es poden explicar com a derivats dels pronoms personals. I així “la seua ciutat” pot voler dir “la ciutat d’ell”, “la ciutat d’ella”, “la ciutat de vosté”, “la ciutat d’ells” o “la ciutat d’elles”, construccions aquestes perfectament vàlides des del punt de vista de la normativa. Aquesta hipotètica ambigüitat dels adjectius possessius es produeix només fora de context, extrets del discurs comunicatiu, perquè aquesta queda exclosa inserint els possessius dins de la comunicació.

2. EL VESSANT SINTÀCTIC.

Des del punt de vista de la sintaxi els adjectius possessius es comporten com a adjectius qualificatius, no com a actualitzadors. I això perquè els qualificatius poden, per una banda, indicar propietats accidentals qualitatives internes dels membres d’una espècie (bolígraf roig, nas llarguerut, pilota xicoteta, etc.), però també poden indicar-ne d’externes, com ara la localització en l’espai o en el temps (taula del racó, pa d’ahir, paràgraf esmentat, pàgina següent, etc.) Doncs bé, els adjectius possessius són una subclasse d’aquests qualificatius locatius, perquè haurem de convenir que quan dic “han portat a Laura tres llibres seus”, l’adjectiu possessiu no transmet cap propietat accidental interna dels llibres, però sí que els col.loca sota el domini de Laura.

És a dir, el possessiu transmetria una propietat accidental externa i, consegüentment, adoptaria el funcionament sintàctic dels adjectius qualificatius. Perquè, en definitiva, el fet que els adjectius possessius indiquen pertinença o possessió consisteix a col.locar sobre el poder d’algú alguna cosa, fer dependre (en qualsevol sentit una cosa d’una altra).

3. MORFOLOGIA DELS POSSESSIUS.

Si estem explicant els nostres adjectius com a derivats dels pronoms personals i hem assenyalat en la secció corresponent que existeixen només cinc pronoms d'aquest tipus ⁸⁷, haurem de deduir que cinc són també els adjectius possessius:

<i>pronoms personals</i>	<i>adjectius possessius</i>
<i>jo.....</i>	<i>meu</i>
<i>tu.....</i>	<i>teu</i>
<i>ell-ella-ells-elles.....</i>	<i>seu</i>
<i>nosaltres.....</i>	<i>nostre</i>
<i>vosaltres.....</i>	<i>vostre</i>

De la mateixa manera que qualsevol adjectiu, els possessius també coneixen variacions en gènere i nombre:

Meua	Meus	Meues
Teua	Teus	Teues
Seua	Seus	Seues
Nostra	Nostres	Nostres
Vostra	Vostres	Vostres

Exemples: M'han portat alguns exàmens seus. Els nostres cotxes són molt ràpids. Les aportacions teues resultaren decisives. Estimada filla meua, etc.

Les formes en -u- consignades en el quadre, coexisteixen a Catalunya i a les Balears, amb les formes en -v-: meva, teva, seva, etc.

En la llengua medieval i també en una part de l'actual hi ha la dualitat seu=d'ell-a) / llur (=d'ells-es), però si hem conclòs que només hi ha ha cinc

⁸⁷ La nostra gramàtica hauria d'haver explicat prèviament que *ell-ella-ells-elles* són les formes del mateix pronom personal i que, per tant, la llengua només disposa de cinc pronoms: *jo, tu, ell-ella, nosaltres i vosaltres*.

pronoms personals, haurem de convenir que aquesta forma és irregular i la llengua tendeix a arraconar tot allò que és irregular. Deduïm, doncs, que aquest possessiu (i el seu plural llurs) només haurem d'utilitzar-lo -opcionalment- en nivells de llenguatge molt elevats i sempre referit a posseïdor plural:

Els pares amen llurs fills, però El pare ama els seus fills.

4. LA POSICIÓ DELS ADJECTIUS POSSESSIUS EN LA CONSTRUCCIÓ NOMINAL.

Respecte a la posició dels adjectius possessius en la construcció nominal, aquests poden aparèixer davant o darrere del nom. Quan van davant necessiten la presència de l'article (el meu llibre), deixant ara de banda la construcció aquest meu quadre, considerada hui arcaica i amb escassa utilitat comunicativa. Quan van darrere, es poden construir amb article (el germà meu), amb un altre actualitzador (tres llibres seus, alguns germans teus, etc.) o fins i tot sense cap altre constituent (fill meu)

5. FORMES SECUNDÀRIES DELS ADJECTIUS POSSESSIUS.

Equivalents a el meu, el teu, el seu, seguits d'un substantiu i, per tant, usats sempre sense article, el català presenta també els possessius mon, ton, son -que anomenem possessius contractes per oposició als altres que anomenem plens. Tenien molta vitalitat en època antiga, però hui només es fan servir amb algunes relacions de parentiu i amb els substantius casa i vida. Amb aquest últim nom la utilització és diversa depenent dels dialectes. També usem els possessius contractes precedint determinats tractaments com ara en sa santedat, sa majestat, sa excel.lència, etc.

Aquests possessius contractes també presenten, com és normal, variacions en el gènere i en el nombre:

<i>Ma</i>	<i>Mos</i>	<i>Mes</i>

<i>Ta</i>	<i>Tos</i>	<i>Tes</i>
<i>Sa</i>	<i>Sos</i>	<i>Ses</i>

Exemples: mon pare, ta mare, sos oncles, sa casa, ma vida, mon germà, etc.

6. ÚS ABUSIU DEL POSSESIU.

Per acabar: si una frase s'entén igualment sense possessiu, haurem de suprimir-lo. La construcció sense és més genuïna que no la que el presenta, sobretot amb substantius que designen parts del cos o peces de roba:

Agafa-ho amb la mà *i no* Agafa-ho amb la teua mà. En alçar-se es cordava les sabates *i no* En alçar-se es cordava les seues sabates.

D'aquesta manera combatrem l'ús abusiu del possessiu, que es fa tan sovint en els nostres dies, a causa probablement de la influència anglosaxona.

De la mateixa manera, en comptes de dir el meu pare i la meua mare, en català podem dir senzillament el pare i la mare, expressions molt pròpies de la nostra llengua:

La mare ha dit que 'afanyes. Vaig demanar permís al pare."

22. Aplicacions de les nostres investigacions en el camp de la normativa.

Una altra de les aplicacions socials d'aquest estudi dels adjectius possessius es concreta en la millora de la normativa, que faria bé de tindre en compte, al nostre modest parer, aquests suggeriments, que esmente per ordre d'aparició en aquest treball:

a) La construcció d'*article + llur (els llurs professors)* és perfectament genuïna en la nostra llengua. A més de no haver-se explicat els motius pels quals es recomana la construcció sense article, aquesta recomanació es presenta com a inadequada, almenys, en dos supòsits:

1. Quan aquest possessiu es construeix posposat, la presència de l'article és obligada: "*dels majors sarraïns lurs*", "*la llengua llur*", etc. (vg. §11.7.3)

2. En les construccions amb elisió, la presència de l'article també és obligatòria: *Tenim el mateix cotxe que els nostres veïns, però el llur és blau, el nostre és roig*, (vg. §11.7.4)

b) De la mateixa manera que es reconeixen els usos dels possessius contractes d'un únic posseïdor (*mon pare, ta mare, sa casa*), és convenient acceptar també les utilitzacions escasses, però no inexistents de les formes *nostre* i *vostre* sense article, tot i que la freqüència d'ús puga ser encara menor: *nostre pare, quan se'n vàrem anar de vostra casa*, etc. (vg. §12)

c) Davant de noms femenins que comencen per vocal o h-, no és lícit reemplaçar els femenins *ma, ta, sa* per *mon, ton, son*. Les construccions a què donen lloc (*mon ànima, mon àvia*, etc.) són gal·licismes i per tant, contràries a l'esperit de la llengua. Caldrà dir, doncs, *ma ànima* o *ma àvia* o fer servir, és clar, les formes plenes, (vg. §15)

d) El fet que, al capdavant, els possessius siguin "*de+ pronom personal*" (*seu=d'ell*) ens fa veure que és perfectament lícit utilitzar aquesta construcció amb significació possessiva: *Això és d'ella; Ací teniu el llibre de vosaltres*, etc. Es deriva d'aquest fet que la normativa hauria de donar llibertat pel que fa a la utilització d'aquesta construcció i hauria de combatre, doncs, qualsevol perjudici social contra l'ús possessiu dels pronoms personals, (vg. §16).

e) Pel que fa a la posposició amb article (*el germà meu, els tres amics seus*), la normativa hauria de permetre aquestes construccions, de la mateixa manera que s'admeten les construccions -és clar- amb possessiu anteposat (*el meu germà, els seus tres amics*). Convindria, a més, que es combatera el perjudici contra les posposicions en general, considerades sovint com una cosa excepcional, (vg. §5 i §18.)

f) Pel que respecta a la construcció amb el possessiu anteposat i sense article (*aquest meu quadre*) convindria que s'aclarira que es tracta d'una construcció arcaica en català i, per tant, amb escassa o nul·la utilitat

comunicativa en temps actuals. Si se l'anomena en les gramàtiques, hauria de quedar ben clara aquesta circumstància, (vg. §19.)

23. Aplicació de les nostres investigacions en el camp de la pedagogia.

23.1. Contextualització.

En el camp de la lingüística en què ens movem, una de les aplicacions principals de les nostres investigacions és intentar millorar el tractament que dels adjectius possessius fan els manuals de l'ensenyament secundari i dels batxillerats. De tal manera que en les pròximes pàgines comprovarem quin hi ha estat el tractament dels adjectius possessius i, més tard, plantejarem com haurien d'actuar els manuals -segons el nostre parer- si és que no actuen de la manera adequada.

D'entrada, delimitarem el terreny en què ens hem de moure:

Amb la implantació de la LOGSE, el nou sistema d'ensenyaments -com se sap- ha quedat reestructurat de la següent manera:

Està format per un període inicial de sis cursos, anomenat l'Ensenyament Primari i per un període de quatre cursos més, l'Educació Secundària Obligatoria (ESO), formada -al seu torn- per dos cicles, el Primer Cicle i el Segon Cicle. Amb la finalització del segon cicle de l'ESO es clouria el període d'escolarització obligatòria, que arribaria -per tant- fins als setze anys.

A partir d'aquests moments s'obri un període de dos cursos d'educació postobligatòria, i de realització opcional per als alumnes. Superant aquests dos cursos de Batxillerat LOGSE, l'alumne estaria en disposició d'accedir a la Universitat.

En resum i comparant aquest nou sistema amb l'anterior -amb el qual encara coexisteix- la diferència principal radicaria en el fet que, mentre en aquest últim, l'etapa d'escolarització obligatòria acabaria en 8é. d'EGB, quan l'alumne té catorze anys, amb el nou sistema, l'etapa obligatòria es clou en 4t. d'ESO, quan l'alumne ha complit els setze anys:

EDUCACIÓ ANTIGA

EDUCACIÓ LOGSE

Universitat

COU

3r. BUP.

2n BUP.

1r. BUP.

Escolarització
Obligatòria

Universitat

2n. Batx.

1r. Batx.

8é. EGB.

7é. EGB.

6é. EGB.

5é. EGB.

4t. EGB.

3r. EGB.

2n. EGB.

1r. EGB.

4t. ESO

3r. ESO.

2n. ESO.

1r. ESO.

6é. EP.

5é. EP.

4t. EP.

3r. EP.

2n. EP.

1r. EP.

Així doncs, l'aplicació de les nostres investigacions sobre els adjectius possessius la drem a terme sobre els manuals, sobre els llibres de text del Segon Cicle de l'ESO (és a dir 3r. i 4t. d'ESO -l'equivalent a 1r. i 2n. de BUP antics-) i sobre els llibres de text de 1r. i 2n. dels Batxillerats LOGSE (és a dir l'equivalent als antics 3r. de BUP i COU) amb el benentès que hi ha molts pocs manuals d'aquests dos últims cursos en el mercat, en tant que la implantació generalitzada de la LOGSE arriba encara en aquest curs a 4t. d'ESO.

Doncs bé, l'escolarització obligatòria de l'alumnat fins als setze anys té unes conseqüències evidents sobre l'ambient de les classes, que s'ha degenerat -sense dubte substancialment- opinió que crec que subscriurien la immensa majoria dels docents actuals. Això, és a dir, el fet que coexistisquen en classe alumnes amb un interès remarcable per la matèria amb altres que, literalment, hi estan per obligació, perquè la llei els obliga a estar-hi fins als setze anys, ha tingut repercussions en els manuals, en els llibres de text. Aquests han modificat els continguts amb la intenció d'acoblar-se a les noves condicions de l'alumnat. Ara, en gran mesura, s'intenta educar a l'alumne *en valors* (les

condicions de vida en el 3r. Món, la solidaritat, la discriminació racial, l'equiparació de la dona, etc.), conceptes òbviament necessaris en la societat en què vivim, però la potenciació d'aquests temes comporta l'arraconament d'uns altres o la supressió literal. M'estic referint als continguts purament gramaticals que sovint han desaparegut dels nostres llibres de text, substituïts per altres qüestions -sense dubte necessàries, repetisc- però que dubte que hagueren d'assolir un paper transcendental, almenys no hauria de ser exclusiu, en l'ensenyament.

En definitiva, es concep ara l'aprenentatge de les llengües com un instrument, però s'oblida sovint que per a fer funcionar l'instrument cal conèixer les regles del funcionament. Si no, és impossible fer-lo servir. O, com a mínim, haurem de convenir que el coneixement *conscient* de la llengua fa augmentar el grau de desenvolupament i de coherència.

23.2. El tractament dels possessius en els llibres de text de 3r. i de 4t. d'ESO. Anàlisi de manuals.

23.2.1. Algunes consideracions prèvies.

Doncs bé, en aquesta línia, comprove amb estupor que uns quants manuals d'aquests nivells *ni tan sols* inclouen una línia dedicada a l'estudi dels adjectius possessius. És a dir o es considera que els nostres alumnes ja en coneixen les seues particularitats -presumpció exagerada, opine- o simplement no es consideren importants. Aquesta absència es produeix tant en 3r. d'ESO com en 4t. Cite els manuals que no contempnen l'estudi dels possessius per ordre alfabètic de les seues editorials:

-*A debat. Llengua i Literatura 3*, Ed. Marfil, Alcoi, 1997, ni tampoc en *A debat. Llengua i Literatura 4*, Ed. Marfil, Alcoi, 1997.

-*Valencià: Llengua i Literatura 3*, Ed. Mc. Graw Hill, Madrid, 1998, ni tampoc en 4t., és a dir en *Valencià: Llengua i Literatura 4*, de la mateixa editorial.

-*Fita 1, 3r. d'ESO, Llengua i Literatura*, Tàndem Ed. i Ed. Aguacilara, 1999. Aquest manual, p. ex. no té índex, de tal manera que he hagut d'anar pàgina per pàgina per a comprovar si els adjectius possessius hi eren tractats. Tampoc no són tractats en el llibre de 1r. de Batxillerat LOGSE de la mateixa editorial. Amb tot, vull fer remarca sobre el fet que no he tingut accés al llibre de 4t. d'ESO, del qual ignore si està publicat.

-*Puntal Segon Cicle 3r.*, Ed. Teide, València, 1999. Tampoc no es tracten en el llibre corresponent a 4t. d'ESO de la mateixa editorial.

Deixant de banda els manuals que acabe de citar, hem d'afirmar que la gran majoria sí que dediquen un espai als adjectius possessius, tot i que val a dir que el tractament és molt desigual, tant pel que fa a la quantitat de línies que els dediquen com pel que respecta als continguts.

En general, tots els llibres de text tracten els adjectius possessius en 3r. d'ESO i no ho tornen a fer en 4t., curs que es dedica a aprofundir en altres terrenys més complexos de la gramàtica, com ara la coordinació, la subordinació, etc.

Personalment, opine que és 3r. el curs adequat per al tractament dels nostres adjectius possessius i, per tant, coincidiria amb la gran majoria dels manuals que els estudien en aquest lloc. Les qüestions relacionades amb els possessius són prou senzilles i fàcils de fer comprendre -opine- de tal manera que els alumnes d'aquest nivell les poden assimilar amb relativa facilitat.

L'excepció en aquest tractament (estudiar els adjectius possessius en 3r. i no estudiar-los en 4t) la posa el manual de l'editorial Santillana / Voramar (*Llengua i Literatura*, València, 1996), que ho fa al revés: s'estudien en 4t. d'ESO i no en 3r ⁸⁸.

---

⁸⁸ L'editorial Santillana / Voramar té publicats dos manuals per a aquests nivells: un manual més extens i més antic en el temps, i un de més recent que és una versió molt reduïda de l'anterior i més en consonància, per tant, amb els nous temps que corren en l'ensenyament. Aquest tractament dels possessius es dona en la versió que he anomenat "ampliada". La versió més moderna, la "reduïda" ja presenta el tractament més habitual en els manuals: estudiar-los en 3r. d'ESO i no fer-ho en 4t.

Només els manuals d'una editorial tracten els adjectius possessius tant en 3r. d'ESO com en 4t. Es tracta de *Fanal. Llengua i Literatura*, Ed. Vicens Vives, Barcelona, 1998. És, sense dubte, el tractament més complet que ofereix un llibre de text pel que fa als adjectius que estudiem. Destacarem més avant les seues virtuts.

Passe, tot seguit a analitzar el tractament que dels adjectius possessius fan els manuals d'aquests cursos de l'ensenyament secundari; els estudiaré seguint l'ordre alfabètic de les seues editorials:

23.2.2. València: *Llengua i Literatura 3*, Ed. Anaya, Madrid, 1998.

En aquest llibre de text, els possessius són encabits dins del grup dels determinants, ubicació que comparteixen amb els articles, els demostratius, els numerals, els quantitatius, els indefinits i els interrogatius. Els determinants havien estat prèviament definits d'aquesta manera:

"(...) delimiten o concreten el significat del substantiu aportant informació sobre:

- si és conegut (*els diaris*);
- la situació respecte de l'emissor (*aquells diaris*);
- la pertinença (*els vostres diaris*);
- la quantitat (*tres diaris*)".

Els possessius, doncs, són una classe més dels determinants que "indiquen la pertinença a una de les persones gramaticals: *el meu, el teu*, etc."

En definitiva, es tracta de la definició que amb paraules semblants havien fet Sanchis Guarner (1950:216), Valor (1973), Ruaix (1985) o Lacreu (1995) i que hem estudiat nosaltres en §1.2.1.

Ens adonem també que per als autors d'aquest llibre de text, l'article determinat sembla que forma part indissolublement del possessiu "*el meu, el teu*, etc.". Nosaltres hem deduït que, darrere d'aquesta actuació, hi ha la

supeditació al castellà, circumstància que hem analitzat en §3.2.2. Tanmateix, tot seguit els autors es contradiuen quan l'únic exemple d'una frase amb possessiu que col·loquen el presenta posposat i sense article: "*tres amics meus*".

No trobe cap referència als possessius contractes, de tal manera que els alumnes es queden amb la idea que els possessius són *el meu* i *el teu* -i cap més!- ni per a posseïdor plural, ni contractes ni plens. Molt probablement els alumnes valencianoparlants es queden amb la idea que els possessius que ells fan servir en *mon pare, ma mare...* són incorrectes o almenys n'ignoraran la procedència i l'ús. No és aquesta -certament- una bona manera de preservar els usos actuals d'aquestes formes.

El tractament que dels determinants fa aquest manual es complementa amb uns exercicis sobre els diferents tipus, però crida l'atenció que cap estiga dedicat als possessius. Com a molt trobem un exercici en què l'alumne ha d'emplenar uns buits on, al costat de quantitatius, demostratius, articles i indefinits, també pot fer servir algun possessiu.

En la següent unitat d'aquest llibre de text (unitat 4) s'estudien ara els pronoms i ens trobem amb la clàssica concepció de tants autors que he mirat de rebatre en §4.1.1: quan els determinants acompanyen el nom aleshores són adjectius; quan no l'acompanyen o el *substitueixen* són pronoms:

En *La meua bicicleta és de muntanya i la teua és de passeig*, "el possessiu *la meua* té la funció de determinant quan acompanya el substantiu *bicicleta*; en canvi, *la teua* és un pronom, ja que el substitueix en la segona oració". Així, consegüentment, "els determinants, llevat dels articles, poden actuar dins de l'oració com a pronoms quan substitueixen un SN i fan la seua funció"⁸⁹. Per tant, per a aquests autors un tret distintiu dels pronoms seria el fet de *substituir un SN i fer-ne la funció*, circumstància que he tractat d'aclarir en §4.1.1.

---

⁸⁹ Fins i tot, adonem-nos de l'abús del possessiu que es produeix en aquesta oració: "...quan substitueixen un SN i fan la seua funció". Haguera estat més genuïna aquesta altra: "quan substitueixen un SN i en fan la funció". Un altre exemple del mateix manual, p. 69: "...la dixi estableix la relació entre el text i el context assenyalant éssers segons la seua proximitat a les persones...". Fóra més genuïna una oració amb absència de possessiu: "...assenyalant éssers segons la proximitat a les persones..." M'he ocupat de la necessitat de recuperar els usos de *en* en alguns dialectes i de la conveniència de suprimir el possessiu, en altres ocasions, en l'apartat §20.1.

El tractament dels pronoms es complementa amb dos exercicis més perquè es diferencien els usos pronominals dels adjectius, i en un detall interessant -és l'únic llibre de text que ho fa- s'introdueixen tot seguit els conceptes d'anàfora o dixi i es deixa entreveure que també els possessius poden exercir eixes funcions.

23.2.3. *Valencià. Llengua i Literatura, 3r. ESO*, Ed. Bromera, Alzira, 1998.

En aquest llibre de text, els adjectius possessius s'estudien dins del sintagma nominal, que és el que "té per base el nom (un substantiu, un mot substantivat o un pronom) el qual hi actua obligatòriament com a nucli" i que "pot contenir, a més, diversos especificadors (determinants o actualitzadors) i complements". Sense dubte es tracta d'una definició molt simple. Comprovem, a més, que els especificadors, determinants o actualitzadors poden ser de dues classes: articles i adjectius determinatius⁹⁰. Aquests últims, al seu torn, distingeixen entre demostratius, quantificadors, numerals, possessius i indefinits.

Ens presenten com a exemples dels nostres possessius les formes "el teu, mon, ma", en les quals -com es veu- es barallen les formes plenes (i a més precedides d'article) i les contractes, però sense diferenciar-les i sense més explicacions. Dubte que l'alumne, sense l'ajuda del professor, arribe a entendre a partir d'aquesta presentació que hi ha dues sèries de possessius, amb usos ben diferenciats, i fins i tot, que els contractes tinguen un ús tan reduït. Inclús es pot deduir justament la idea contrària, en tant que dels tres possessius oferits, dos són contractes i un només presenta la forma plena. A més, del possessiu "el teu" es pot extraure la conclusió errònia que l'article ha de precedir sempre la forma plena, és a dir que estaríem marginant frases com aquesta: *Aquelles tres cadires*

---

⁹⁰ Cridem l'atenció sobre la pervivència encara d'aquesta vella denominació de les primeres gramàtiques fabrianes, que no s'hauria d'haver canviat per la de *determinants*, almenys sense justificació prèvia.

meues, p. ex. He comentat la supeditació al castellà qua aquest fet suposa en diverses ocasions en aquest treball.

En el quadern d'activitats del manual que treballem es complementa aquesta teoria inicial amb un exercici on l'alumne ha de subratllar i diferenciar el nucli, els especificadors i els complements d'una sèrie de *sintagmes nominals*, entre els quals trobem "La nostra caixa rural Sant Antoni Abat". I res més.

23.2.4. València: *Llengua i Literatura 3*, Ed. Bruño, Madrid, 1998.

Aquest manual estudia els possessius dins del grup dels determinants, "un altre constituent que també forma part del SN". La definició que donen aquests autors del mot *determinant* no és gens satisfactòria: "Els determinants són paraules que acompanyen els noms per determinar-los i donar-nos-en més informació"; en definitiva, si els determinants *determinen* el nom, hem fet servir el verb *determinar* per a definir el concepte de *determinant* i no hem aportat, doncs, res de nou. I a més, el fet de "donar-nos més informació del nom" sembla que pugui fer-ho qualsevol modificador, no exclusivament els determinants.

Hi ha cinc classes de determinants: els definits, els indefinits, els quantificadors, els interrogatius i els exclamatius. Els nostres possessius es troben encabits dins del primer grup, al costat dels articles i dels demostratius.

Després de definir aquests últims, els autors passen a fer el mateix amb els possessius, que "són els determinants que ens indiquen propietat o pertinença" i ens presenten primer totes les formes del possessiu ple, en masculí i en femení, per a posseïdor singular i per a plural. L'article no precedeix ara aquestes formes i, a més, com a equivalent a *seu/seua*, *seus/seues* per a posseïdor plural, els autors ens introdueixen fins i tot les formes *llur/llurs*.

Tot seguit trobem ara els possessius dits *àtons*, dels quals se'ns explica "que es refereixen a un sol posseïdor" i "s'utilitzen normalment per a acompanyar noms de parentiu (*mon pare, ta mare...*)". Queda claríssim que es

tracta d'unes formes secundàries dels possessius i que les formes més habituals són les que han presentat en primer lloc:

En definitiva, i deixant de banda l'adscripció dels possessius als determinants, opine que es tracta d'una presentació notablement correcta de les nostres formes possessives, sense dubte la millor de les que hem examinat fins ara. Trobe a faltar, tanmateix, exercicis per a posar-les en pràctica i, en general, en falten per a totes les formes que es presenten com a *determinants*.

23.2.5. València 3, Ed. Ecir, Paterna, 1996.

Els autors d'aquest manual estudien els possessius, de nou, dins del grup dels determinants, del quals es diu ara que la seua funció "és concretar al màxim el nom-nucli i, per tant, ens aporten una informació relativa a si és conegut, la pertinença, la distància, la quantitat, etc."

Entre els constituents que presenten els autors per a classificar-los segons el tipus d'informació que aporten, l'alumne localitza els grups "els teus cosins", "la seua implicació", "el nostre capital" (sempre amb article), i també "sa mare", "ta casa", que han de ser col·locats dins del grup dels determinants que "indiquen possessió".

Després de presentar les formes dels articles i dels demostratius, els autors paren atenció ara als possessius que, en aquesta ocasió "indiquen la pertinença". En el mateix quadre trobem barrejades les formes plenes i també les contractes, donant a entendre que es tracta de formes sinònimes. Les formes plenes són presentades sense article i, a més, s'inclouen els possessius *llur/llurs* per a la *tercera persona* i *més d'un posseïdor*.

Tanmateix, aquesta barreja de formes plenes i contractes en el mateix quadre obliga els autors a cometre una inexactitud: mentre que per a les formes de tercera persona i un posseïdor trobem "seu/son, seua/sa, seus/sos i seues/ses", per a les formes de més d'un posseïdor trobem ara "seu/llur, seua/llur, seus/llurs, seues/llurs". És a dir, l'alumne pot extraure la conclusió

equivocada que és correcte dir *el seu pare (d'ells)* o *llur pare*, però no *son pare (d'ells)*, *sa mare (d'elles)*, etc.

Malgrat aquesta presentació equiparadora entre formes contractes i plenes, a continuació se'ns diu que "les formes tòniques (...) són més usuals", mentre que "les formes àtones tenen un ús molt reduït només davant de certs noms molt familiars: *ta casa, sa mare*". En definitiva, aquestes línies contradiuen la presentació anterior.

Per acabar, els autors no són tampoc exactes quan afirmen que "les formes tòniques (...) sempre van precedides de l'article: *el meu llibre, els teus companys*. Probablement l'alumne s'adona ràpidament que en frases com *Han portat tres llibres seus*, l'afirmació anterior es revela com a incorrecta.

Trobe a faltar, de nou, exercicis per a posar en pràctica tota la teoria anterior sobre els determinants en general i sobre els possessius en particular. Només localitze un fragment literari en el qual l'alumne ha de subratllar tots els determinants i dir de quina classe són, i entre els quals trobem "el seu nas", "la seua cara", "la seua boca", però "la seva mirada" i "la seva forma", en contextos -per cert- on fàcilment es podria suprimir el possessiu.

Un altre comentari, només de passada. Si en el fragment literari que es presenta apareixen les formes en -v- barrejades amb les formes en -u-, no estaria de més, mantenir la grafia del text original, que suposem -per la procedència de l'autor- que ha d'utilitzar les formes en -v-; però barallar unes formes i altres dóna una sensació de dispersió que pot marejar l'alumne. A més, si en cap lloc hem trobat un comentari respecte a les formes en -v-, el sentit comú diu que hem de seleccionar un text d'un autor que faça servir les formes en -u-.

23.2.6. Valencià. *Pas a pas. Elemental*, Ed. Marfil, Alcoi, 1999.

Dins de l'apartat corresponent a la morfosintaxi, els autors ens presenten les formes dels *possessius*, sense concretar la categoria sintàctica a què pertanyen (adjectius, pronoms, determinants, etc.) ni quin funcionament

d'aquestes categories adopten. Trobem la definició més completa presentada fins ara: "Són les paraules que expliquen la propietat o pertinença d'un element (posseït) respecte d'un altre (posseïdor) en la comunicació (ex. *el meu, mon pare*)".

Tot seguit, es diu oportunament que les formes *tòniques* són "les més utilitzades" i "les formes *àtones* s'empren molt poc actualment", però sense concretar en quins casos es fan servir. A continuació trobem els quadres habituals.

Hem de fer algunes precisions als paradigmes que presenta aquest manual:

- a) Les formes plenes van sempre precedides d'article, sense tindre en consideració, doncs, les construccions que ja he esmentat en diverses ocasions;
- b) Entre les formes contractes es consignen també *nostre* i *vostre* sense article, al costat -significativament- de *llur/llurs*. Amb tot, unes línies abans els autors ens feien un advertiment: "les formes *llur* i *llurs* són les correctes, si bé s'empren molt poc a nivell oral".

D'aquest últim comentari, l'alumne infereix una flagrant inexactitud: les formes *el seu, els seus, la seua, les seues, son, sos, sa, ses* -que se li presenten un poc més avant- s'han d'utilitzar només per a un únic posseïdor. Tot i que es facen servir sovint -i tan sovint!- per a diversos posseïdors, son "incorrectes".

A més, els exercicis que es proposen tot seguit, també poden induir a un altre error: una de les frases per a la qual es demana que es faça servir el possessiu *àton* és aquesta:

"c) Agafa (.....) llibres."

Haurem de convindre que la utilització del possessiu contracte en aquesta ocasió donaria lloc a una construcció realment arcaïtzant.

En un altre exercici que es proposa ens trobem, de nou, amb una frase semblant:

"Els seus amics m'han lliurat sos llibres i són millors que els nostres", al costat de frases perfectament vàlides en temps actuals, i sense fer-hi cap comentari respecte a la utilització arcaica del possessiu contracte.

En definitiva, aquest manual, tot i consignar que "les formes àtones s'empren molt poc actualment", difon la idea que la utilització en temps actuals és vàlida amb qualsevol tipus de noms. Ens resulta realment increïble.

23.2.7. *Llengua i Literatura, ESO 3*, Ed. Marjal-Grup Edebé, Paiporta, 1996.

El tractament que dels possessius fa aquest manual és certament ben raquític. Ens sorprén encara amb una "anàlisi arbòria" de l'oració simple -segons la seua pròpia terminologia- en la qual es presenten els articles, p. ex. com a determinants. L'alumne infereix que en l'exercici que tot seguit se li presenta per a ser analitzat *morfològicament*, el possessiu "ma" de "El fill de ma tia treballa a Carcaixent", ha de ser conceputat també com a determinant, d'on podríem deduir que tots els possessius són determinants.

Faig remarca sobre el fet que l'únic possessiu que es presenta és un de contracte i que no he trobat cap referència més als possessius en tot el llibre de text.

23.2.8. *Llengua i Literatura Curs 4t*, Ed. Voramar. Santillana, València, 1996, "versió ampliada", (vg. el que he dit en la nota 88).

Els possessius són estudiats dins del grup que els autors denominen "els adjacents", els quals són definits com a "elements secundaris al nucli que serveixen per a delimitar, restringir o complementar el significat del nucli substantiu". En el cas del sintagma nominal els autors distingeixen dues classes d'adjacents: els determinants i els complements. Amb tot, ens interessa matisar que els conceptes de *delimitar*, *restringir* i *complementar* el nucli substantiu semblen tan diferents entre si i de significació tan àmplia que difícilment es poden prendre com a característica comuna als *adjacents*.

Els possessius són encabits dins dels determinants, els quals "solen anar davant el nucli substantiu, i el delimiten i complementen, tant gramaticalment com semànticament". Comparteixen la ubicació amb l'article, els demostratius, els numerals, els indefinits i els interrogatius.

S'assenyala també que tots, excepte l'article "també poden realitzar dins del sintagma nominal, les funcions de nucli o de complement". La primera funció quan substitueixen un substantiu i actuen, per tant, com a pronom:

"Aquesta xica és la meua amiga. —————> determinant.

Aquesta és la meua amiga. —————> nucli."

És a dir, ens trobem, de nou, amb l'antiga diferenciació entre pronom i determinant en funció que s'acompanye o no el nom.

A més, es diu que tots els determinants excepte ara l'article i els interrogatius, poden fer la funció de complement, que és una funció pròpia dels adjectius:

"La xica aquesta és la meua amiga. —————> complement."

Pel que sembla deduir-se, aquests autors admetrien que, almenys en posició posposada, els determinants -entre aquests els possessius- funcionarien com a vertaders adjectius. Un comentari semblant havíem trobat nosaltres en Ramos (1992:42-47). Malgrat tot, resulta difícil d'admetre que els *determinants* només funcionen com a adjectius en aqueixa posició. ¿És que en la construcció *tres cadires*, p. ex. *tres* no actua com a adjectiu?

Doncs bé, els possessius "expressen les relacions de possessió, propietat o pertinença d'algú o d'alguna cosa respecte al nom que determinen". Ens presenten tot seguit la taula dels possessius, on es barregen les formes *tòniques* i les *àtones*. Fem algunes precisions a aquest quadre:

a) els possessius *tònics* són presentats sense article;

b) per a diversos posseïdors es presenten les formes *seu/llur, seua/llur* i *seus/llurs, seues/ llurs*, tot donant a entendre que existeixen les dues possibilitats. Tanmateix, el fet de presentar juntes les formes *tòniques* i *àtones*

induirà l'alumne a un error: les formes *àtones son, sa, sos, ses* no es poden fer servir per a diversos posseïdors (és a dir no es pot dir "*son pare (d'ells)*" o "*sos pares (d'ells)*", p.ex.

Tot seguit s'afirma que els "possessius àtons s'utilitzen col.loquialment amb noms de parentiu: *ma mare, son germà...*" És a dir, que ímplicitament es descarten aquests possessius per a una llengua més acurada o d'un registre més elevat o, almenys, això sembla deduir-se de la paraula *col.loquialment*.

A continuació, reprenen la idea expressada anteriorment respecte als determinants en general i afirmen que quan els possessius s'anteposen al substantiu actuen com a determinants "*la meua tia, el nostre oncle*", però quan van posposats "fan la funció de complement adjectiu". En aquesta posició posposada "no porten article".

A més de la inexactitud que suposa aquesta última afirmació, els autors es contradiuen de seguida quan presenten aquest exemple:

"L'examen seu fou molt bo".

I conclouen els autors amb una altra inexactitud: "Amb el substantiu *casa* en funció de CCL, els possessius han d'anar posposats. Exemple: *Vine a casa meua*". D'aquesta afirmació, els alumnes extrauran la conclusió errònia que frases tan populars entre ells com "*Anem a ma casa, a ta casa o a sa casa*" són incorrectes.

Aquesta concepció dels possessius es complementa amb un únic exercici, en el qual l'alumne "ha d'analitzar" els possessius que hi ha en el text i "dir a quin substantiu es refereixen". No acabem d'entendre què s'hi ha de fer exactament en cap dels dos suggeriments, a no ser que es tracte de detectar quin és l'antecedent dels adjectius possessius.

Unes pàgines més avant, ens trobem ara amb l'estudi dels pronoms, els quals són considerats com a "una unitat lingüística que s'empra per a substituir un substantiu, un sintagma nominal o tota una oració". Hi ha dues classes de pronoms: els determinatius que inclouen els possessius, els demostratius, els indefinits i fins i tot els numerals!, i els pronoms personals. Malgrat tot, no

acabem de veure clar que els anomenats pronoms indefinits puguen "substituir un substantiu, un sintagma nominal o tota una oració".

En l'estudi dels determinatius s'insisteix sobre la idea expressada anteriorment: en "Aquella xica és la més alta de totes", *aquella* funciona com a determinant mentre que en "Aquella és la més alta de totes" actuaria com a pronom.

23.2.9. *Llengua i Literatura Curs 3r.*, Ed. Voramar. Santillana, València, 1998, "versió reduïda".

La reducció de continguts que presenta aquest manual respecte al seu predecessor en el temps, i de la qual he parlat ja, es concreta en el cas dels adjectius possessius que ens ocupen, en la supressió de les pàgines en què s'analitzaven els pronoms i es diferenciava entre pronoms determinatius i personals. És l'única modificació substancial que presenta aquest manual -en el camp dels possessius- respecte a l'anterior, llevat de matisacions sense rellevància. Per tant, els comentaris que he fet respecte a la "versió ampliada" són vàlids també ara. Amb tot, sí que val la pena ressaltar que allò que es deia sobre l'obligatorietat de posposar el possessiu amb el substantiu *casa* ja estat suprimit en aquesta "versió reduïda".

23.2.10. *Llengua i Literatura 3r. ESO, Parlem-ne*, Tabarca Llibres, València, 1998.

En aquest manual, els possessius són estudiats entre allò que els autors anomenen els "pronoms determinatius", tot diferenciant aquests -ara- dels pronoms relatius. Els pronoms determinatius "s'anomenen així perquè mantenen una forta relació amb els determinants ja que, a excepció de l'article, tots poden exercir la funció de pronoms."

Els dos exemples que es posen de pronoms determinatius corresponen a un demostratiu i a un possessiu:

"No llegeix aquests llibres sinó aquells. No escolta la teua ràdio sinó la meua."

Com en altres ocasions ens trobem amb la mateixa idea: "els determinants acompanyen el nom: *aquests llibres, la teua ràdio*", definició certament ben vaga i "els pronoms substitueixen un SN: *aquells (llibres), la meua (ràdio)*".

I no hi ha cap comentari més respecte als adjectius possessius en tot el manual i tampoc cap exercici on posar en pràctica mínimament l'escassa teoria relativa als *determinants* que s'ha oferit.

23.2.11. *Format. Llengua i Literatura 3*, Ed. Teide, Barcelona, 1995.

En aquest llibre de text no hi ha cap comentari teòric dedicat als adjectius possessius. Per contra -pressuposant coneixements teòrics previs dels alumnes- se'ls demana, al costat d'exercicis relatius als pronoms febles, "un treball en grup per al qual haureu de fer una relectura del capítol de l' *Odissea* i extraure'n les frases que tenen possessius". Tot seguit completaran el paradigma dels possessius amb les formes que falten, fent servir frases seues.

I un segon exercici interessant, prenent l'anterior com a base, en què els alumnes han de deduir quan els possessius "porten article i quan no en porten". En l'enunciat de l'exercici anterior es dóna als alumnes una pista, quan els autors fan servir les expressions "amb frases vostres" i "davant els vostres companys".

Em fa l'efecte que es vol que l'alumne responga que quan el possessiu va anteposat porta article i quan va pososat no en porta, afirmació que seria inexacta perquè no contemplaria l'existència de frases com "el germà meu", que he estudiat en §18.

23.2.12. *Fanal. Llengua i Literatura 3*, Ed. Vicens Vives, Barcelona, 1998.

He comentat ja que aquesta editorial és l'única que contempla l'estudi dels possessius tant en 3r. d'ESO com en 4t. Probablement es tracta del millor tractament que dels nostres adjectius possessius s'ha fet en els llibres de text que he manejat. Tot i això n'assenyalarem detalls positius però també de negatius.

Doncs bé, el manual no deixa d'incloure l'estudi dels possessius entre els determinants, els quals "es col·loquen normalment davant del nom, del qual indiquen qüestions com la proximitat, la pertinença, la quantitat, etc. En cap cas, però no s'assenyalen cap qualitat ni cap característica, funció que està reservada als complements del nom." Amb tot, caldria preguntar-se si el fet d'indicar quantitats, p. ex. no és assenyalar ja una característica del nom. Els possessius s'estudiaran, com en altres ocasions, al costat dels articles, dels demostratius, dels interrogatius, dels exclamatius, dels quantitatius, dels indefinits i dels numeral.

Els possessius es defineixen tot dient que "indiquen qüestions com la pertinença (*el meu cotxe*), el parentiu (*les meues filles*), la relació habitual (*la meua escola*) o altres de semblants". És a dir que els autors, amb aquesta definició s'han adonat que allò que indiquen els possessius va més enllà d'una pura relació de propietat o de pertinença, (vg. el que he dit en §1.1).

Tot seguit s'afirma que "les formes que presenten els possessius són les següents" i ens ofereixen les formes plenes, això sí, precedides d'article, i col·locant la doble possibilitat de fer servir *el seu/la seua* o *llur* i *els seus/les seues* o *llurs*, formes aquestes últimes sobre les quals es fa la remarca que sempre es refereixen a més d'un posseïdor i que "només s'usen en contextos molt formals".

Tangencialment, ens presenten els possessius contractes "per referir-se a algunes relacions de l'entorn familiar, i en algunes expressions". Faig remarca sobre el fet que els autors han evitat la denominació inadequada de formes *tòniques* i *àtones* en aquesta presentació de les sèries dels possessius, (vg. §2.)

Ara bé, es continua reduint la posposició a la marginalitat quan s'afirma, tot seguit, que "en alguns pocs casos d'expressions especials, el possessiu pot anar darrere el nom: *a casa meua, davant nostre, contra teu, culpa vostra*".

A banda del fet que entre aquest exemples, se n'han presentat dos amb escassa o nul·la implantació entre els valencians (*davant nostre* o encara el més curiós *contra teu*), resulta que no es fan constar exemples de posposició -realment- més habituals com ara "han portat uns llibres teus" o "el germà meu", és a dir la posposició del possessiu quan davant hi ha un actualitzador.

I s'acaba l'explicació teòrica sobre els possessius amb un interessant comentari sobre l'abús en la seua utilització: "si una frase s'entén igualment sense possessiu, no cal posar-l'hi:

Agafa-ho amb la ~~teu~~a mà.

Guarda-ho a la ~~teu~~a cartera", (vg. el que he dit en §20.1) i fins i tot es completen aquestes línies amb un exercici on l'alumne ha de suprimir el possessiu en frases com ara aquestes:

"Es tapà els seus ulls quan veié el foc allà mateix" o

"Amb els seu dit, el xiquet va assenyalar el que volia."

Trobem també un altre exercici en el qual l'alumne ha de col·locar "*llur/llurs*, si és possible, en lloc de *seu/seus*", en definitiva s'ha d'adonar si es tracta de posseïdor singular o de posseïdor plural.

I acaben aquestes línies referides als possessius amb un dibuix al marge en què una xica li pregunta a una altra: "Que podries telefonar a la mare?", d'on es dedueix fàcilment que es tracta de *la mare d'ambdues*, és a dir de *sa mare*. Hem d'inferir que es busca la reflexió del professor sobre la supressió del possessiu en expressions tan nostres com aquestes: "el pare" o "la mare", referits "al nostre pare" o a "la nostra mare", (vg. n. 81).

Unes pàgines més avant, ens trobem ara amb l'estudi del pronom, del qual es diu que "té per funció genèrica, com indica el nom, la substitució del nom". Pel que fa a aquesta funció substituïdora del pronom, ja he avançat en §23.2.8 que sembla difícilment acceptable amb els indefinits, p. ex. A més, s'afegeix que tots els pronoms tenen en comú "el fet se ser paraules

desproveïdes de lexema, és a dir, buides de significat, i prenen cada vegada un significat diferent segons l'entitat a què fan referència."

Tot seguit, ens presenten un quadre on comprovem que existeixen quatre tipus de pronoms: els personals, els determinatius, els interrogatius i els relatius. Entre els determinatius trobem ara les formes plenes dels possessius, al costat de demostratius, numerals, quantitius i indefinits.

Entre els exercicis que es plantegen sobre els pronoms, n'hi ha un en què l'alumne ha d'assenyalar els pronoms d'una sèrie d'enunciats i indicar de quina classe són. Entre les frases que ens presenten, en tenim dos amb possessius:

"Aquesta és la meua: no vull que la dones (*sic*) a ell. (...)

La casa que m'he comprat no és només ma casa: és casa de tothom".

L'alumne ha de deduir que en la primera frase *meua* "no acompanya un nom", i per tant, és un pronom, mentre que en la segona, el possessiu *ma* "acompanya un nom", i a més, ha d'inferir que ho farà en tots els contextos. Per tant els possessius contractes mai no poden actuar com a pronoms.

23.2.13. *Fanal. Llengua i Literatura 4*, Ed. Vicens Vives, València, 1999.

He avançat ja que en aquest llibre de text corresponent ara a 4t. d'ESO, es torna a insistir sobre els adjectius possessius, fet que és una excepció entre els materials que he manejat. Malgrat tot, aquest fet justifica que el tractament siga ara menys detallat que en el manual de 3r. d'ESO.

De nou, ens trobem els possessius estudiats dins del grup dels determinants, agrupats ara, sota el mateix epígraf, amb els demostratius ("els demostratius i els possessius").

Dels possessius es tracten en aquest nivell dues qüestions de detall: el fet que "si un possessiu no és necessari per a la comprensió d'una frase, convé prescindir-ne:

-Fica l'ocell a (no *la seua*) la gàbia", etc. i els valors de *llur*.

Aquesta última forma es qualificada de "possessiu culte". A més es fa remarca sobre el fet que "el seu ús és opcional" i que s'ha de fer servir només si el posseïdor és plural.

Entre els exercicis sobre els determinants ens en trobem un en què l'alumne ha de construir frases amb expressions com ara "llur filla", "llur Constitució", "llur propi destí", etc., és a dir ha de posar en pràctica la teoria anterior sobre la forma *llur*.

En un altre exercici que ens presenten seguidament, l'alumne ha de modificar la frase "Tot ha sigut per la teua actuació", per una altra amb possessiu posposat "Tot ha sigut per culpa teua", (vg. la reivindicació que d'aquestes construccions han fet recentment Lacreu 1990:126 i Ruaiç 1994:15, i que posen en pràctica els autors d'aquest manual).

En l'últim exercici sobre els determinants, entre d'altres, s'han de modificar aquestes tres frases, tot assegurant que en cada una hi ha un error:

- "Es queixa de la seua cama dreta".

- "La comunitat autònoma celebra llur festa anual".

- "Passa per la meua casa quan vulgues".

Em crida l'atenció un exemple que els autors avancen. Una frase com "Van entrar a la cova i es van ficar per les bifurcacions de la mateixa", és substituïda per "Van entrar a la cova i es van ficar per les seues bifurcacions."

Comprovem nosaltres que en la solució proposada, el possessiu és fàcilment eliminable: "Van entrar a la cova i es van ficar per les bifurcacions", o en tot cas podríem fer servir el pronom *en*: "Van entrar a la cova i van ficar-se'n per les bifurcacions". Malgrat tot, caldrà reconèixer que els autors volen criticar -encertadament- l'ús gens popular de *mateix* en eixos contextos, i el recurs als possessius sol ser-hi un mitjà eficaç.

23.3. El tractament dels possessius en els llibres de text dels Batxillerats

LOGSE.

He avançat ja en §23.1 que la implantació de la LOGSE arriba en aquest curs 1999-2000 a 4t. d'ESO. És comprensible, doncs, que les editorials no tinguen enllestits encara -en general- els seus llibres de text. De fet, només he tingut accés a tres manuals, dos de 1r. de batxillerat i un de 2n. de batxillerat.

Solament he vist tractats els nostres adjectius possessius en *Llengua i Literatura 1 Batxillerat*, Ed. Teide, València, 1998:

Entre les *categories* o *classes de mots*, els autors ens presenten els determinants, al costat del nom o substantiu, de l'adjectiu, del pronom, del verb, de l'adverbi, de la preposició i de la conjunció.

Els determinants, per a aquests autors, "precedeixen generalment el N., determinant-lo sense qualificar-lo." És a dir, ens trobem amb l'expressió que ja hem localitzat en altres llocs: "els determinants determinen". Amb tot, hem de reconèixer que unes pàgines més avant s'aprofundeix una mica més en aquest aspecte: *determinar* vol dir presentar el nom, posar-lo "en connexió amb el discurs, amb la situació comunicativa". Haurem de reconèixer, però, que els nostres adjectius qualificatius locatius (*anterior, esmentat* i els possessius) també respondrien a aquesta última definició i podrien ser, des d'aquesta perspectiva, *determinants*.

Els autors asseguren, a més, que els determinants (els articles, els demostratius, els possessius, els numerals, els quantitius, els indefinits, els interrogatius i exclamatius, i els relatius) "tenen un funcionament similar", prova de la qual cosa és que "commuten". Hem d'entendre nosaltres -segurament- que els autors volen dir que els determinants apareixen en distribució complementària.

Aquesta afirmació no tindria en compte que el possessiu sol aparèixer amb article (*el meu cotxe*) o no consideraria la construcció *aquest meu quadre*, que he estudiat en §19, on he mirat de demostrar que la distribució complementària no seria un tret distintiu dels adjectius possessius. O, potser, allò de la *commutació* el que vol dir, només, és que els determinants poden canviar-se entre ells: *aquest cotxe, algun cotxe, quatre cotxes*, etc.

Seguidament, s'intenta definir els possessius assenyalant que indiquen la pertinença "de l'ésser designat pel nom" i es diu que n'existeixen dues classes: els "tònics: *el meu pare, la teua mare...*" i els "àtons: *mon pare, ta mare...*"

Finalment, s'assenyala que la majoria de les formes dels determinants "es poden usar pronominalment, és a dir, sense anar seguides del nom, que hi queda sobreentés". Hem de deduir, doncs, que els nostres adjectius possessius es transformen en pronoms quan "no acompanyen un nom".

23.4. Conclusions.

Si hem afirmat en aquest treball que el tractament dels adjectius possessius que han fet les nostres gramàtiques tradicionals ha estat sovint deficient i boirós, haurem de concloure que els nostres llibres de text -realment- reproduïen molts d'aquells errors, en general i llevat de comptades excepcions.

Així, p. ex. hem comprovat que alguns manuals ni tan sols els tenen en compte i uns altres -quan sí que ho fan- incorren, de vegades, en flagrants contradiccions i inexactituds.

En general, tots els autors col·loquen els possessius dins del grup dels *determinants* i els solen definir afirmant que indiquen propietat o pertinença. Només un manual feia constar que els possessius poden indicar circumstàncies més enllà de la pura pertinença.

Sovint es fa referència també al fet que poden funcionar com a adjectius o pronoms, en tant que acompanyen el nom o no ho facen.

Molts autors, a l'hora d'enumerar quins són els adjectius possessius recorren a la denominació de *tònics* i *àtons*. Als *tònics*, sovint se'ls precedeix d'article, sense adonar-se'n que en alguns dels exemples que tot seguit es consignen, no el porten. Els possessius *àtons* sovint no es fan constar i de vegades es cau en l'error contrari: és a dir, es posen els uns i els altres al mateix nivell, sense que quede clar l'arraconament actual de les formes contractes.

Pel que respecta a *llur* no tots els manuals el fan constar i quan ho fan no sempre es diu que convindria utilitzar-lo en un nivell molt elevat del llenguatge, sinó que ans al contrari, es col·loca al mateix nivell que les altres formes.

Pel que fa a la posposició, freqüentment es redueix a la marginalitat absoluta, fins i tot de manera més descarada que en les nostres gramàtiques, situant-la -quan s'anomena- com una cosa excepcional.

I en fi, només un manual tracta el problema actual que detectem en la llengua moderna, respecte a l'abús del possessiu. Tots els altres llibres de text el passen per alt.

En definitiva, i tornant al principi, els nostres llibres de text reproduïen les mancances que hem detectat nosaltres en les gramàtiques de les primeres parts del treball. És a dir, algunes de les inexactituds que hi havíem registrat ens les hem trobades, de nou, ara en els manuals de l'Educació Secundària Obligatòria i dels Batxillerats.

Amb tot, no ens hem estat d'assenyalar dos llibres de text amb un tractament dels nostres adjectius possessius notablement correcte. Es tractava dels llibres de les editorials Bruño i Vicens Vives.

23.5. Proposta de tractament dels possessius en els llibres de text de 3r. d'ESO.

A continuació, passe a presentar la meua proposta de tractament dels adjectius possessius en el curs de 3r. d'ESO. He afirmat ja en §23.2 que trobava que aquest era el nivell adequat per a la introducció d'aquests adjectius en l'ensenyament. Ho faré amb brevetat i concisió, és a dir, de la manera en què es tracten hui dia aquestes qüestions en els nivells d'estudis en què ens movem.

Per tant, no caurem tampoc en l'error contrari: destacar l'estudi dels possessius de manera exagerada fent que es convertisquen en una peça clau d'estudi en aquests nivells de l'ensenyament. Amb tot, sí que mirarem de conferir-los la importància que tenen.

Com a pas previ a l'estudi dels adjectius possessius i de la mateixa manera que quan hem avançat una proposta gramatical de tractament en §21, el nostre llibre de text hauria d'haver distingit entre la creació de lexemes nominals i el procés contrari, el de la restricció de lexemes nominals. A més, s'hauria d'haver especificat que la restricció es pot aconseguir de dues maneres diferents:

- a) assenyalant propietats accidentals qualitatives, és a dir, els adjectius qualificatius, o
- b) quantificant l'abast referencial d'un constituent nominal.

I situaríem, doncs, els adjectius possessius dins del camp d'estudi dels adjectius qualificatius, segons conclusió a què hem arribat nosaltres en §4.4.

Tot plegat, aquesta podria ser la proposta:

"Des d'un punt de vista semàntic els adjectius possessius es poden explicar com a derivats dels pronoms personals. Així, "el seu llapis" és "el llapis d'ell o d'ella, d'ells o d'elles", "el nostre poble", és "el poble de nosaltres", "el vostre llibre" és "el llibre de vosaltres", etc.

Des d'un punt de vista sintàctic els adjectius possessius es comporten com a vertaders adjectius qualificatius, no com a determinants o actualitzadors. Els qualificatius poden indicar per una banda propietats internes del nom (color, forma, grandària, etc): bolígraf roig, finestra ovalada, etc, però també poden indicar-ne d'externes, com ara localització en l'espai o en el temps (any anterior, pàgina següent, paràgraf esmentat, etc.) Els adjectius possessius serien una subclasse d'aquests últims perquè, en definitiva, el fet que indiquen possessió o pertinença consisteix a col.locar sota el poder d'algú alguna cosa, fer dependre (en qualsevol sentit) una cosa d'una altra.

Així, en Jaume va caure al riu i MariPuig li va deixar un jersei seu, l'adjectiu possessiu col.loca el jersei sota el domini de MariPuig. És a dir, el possessiu transmetria una propietat accidental externa i adoptaria, doncs, el funcionament sintàctic dels adjectius qualificatius.

Els adjectius possessius són aquests: meu, teu, seu, nostre i vostre. De la mateixa manera que qualsevol adjectiu coneixen variacions en gènere i nombre: meua, teua, seua, nostra, vostra, meus, teus, seus, nostres, vostres, meues, teues, seues: M'han portat alguns exàmens seus. Els nostres cotxes són molt ràpids. Les aportacions teues resultaren decisives. Estimades filles meues, etc.

També tenim la possibilitat -opcional- de fer servir la forma llur (i els seu plural llurs) exclusivament per a diversos posseïdors i reduïts a nivells de llenguatge molt elevats:

«Els pares amen llur fill» però «La mare ama el seu fill.»

Respecte a la posició dels adjectius possessius en la construcció nominal, aquests poden aparèixer davant o darrere del nom. Quan van davant necessiten la presència de l'article (el vostre llibre). Quan van darrere es poden construir amb article (el germà meu), amb un altre actualitzador (tres llibres seus, alguns germans teus, etc.) o fins i tot sense cap altre constituent (fill meu).

La llengua també disposa d'una segona sèrie d'adjectius possessius, anomenats contractes -per oposició als anteriors que anomenem plens- amb molta vitalitat en època antiga però que hui només podem utilitzar amb algunes relacions de parentiu i amb els substantius casa i vida. Són aquests: mon, ton, son, mos, tos, sos, ma, ta, sa, mes , tes, ses. Com ara en aquestes construccions nominals: Mon pare, ta mare, sa casa.

A més, i per acabar, si una frase s'entén igualment sense possessiu no cal posar-lo. La construcció sense possessiu és més genuïna -en aquests casos- que no la que el presenta:

Agafa-ho amb la mà i no Agafa-ho amb la teua mà.

En alçar-se es cordava les sabates i no En alçar-se es cordava les seues sabates.

ACTIVITATS:

1. Tenint en compte les limitacions en l'ús dels possessius contractes, col.loca aquestes formes o les plenes en les següents frases:

- (...) mare li va donar diners per anar a comprar.
- (...) germà vindrà de vacances per Nadal.
- Agafa (...) llibres.
- Aneu amb (...) pare al cinema!
- El (...) cotxe és millor que (...), segons ha explicat (...) oncle i (...) professor.
- Han vingut uns quants amics (...) amb llibres per a (...) ties.
- Les aportacions (...) figuraran en (...) llibre de registre.

2. Col.loca llur /llurs, si és possible, en lloc de seu/seus o els femenins corresponents.⁹¹

- El pare i la mare han aconseguit la tutela dels seus fills.
- La professora i els seus alumnes van entrar al museu.
- Els artistes van exercir el seu ofici a l'empara dels reis.
- Els pobles de l'antiguitat veneraven els seus herois.
- El president i tres dels seus ministres han dimitit.
- Ara arribarà el rei amb el seu seguici.
- Tots els magistrats van fer palés el seu desacord.

3. Torna a escriure aquestes frases, tot prescindint del possessiu quan pugues fer-ho.

- Es tapà els seus ulls quan veié el foc allà mateix.
- Amb el seu dit, el xiquet va assenyalar el que volia.
- L'àvia es queixa de la seua cama dreta.
- El pivot va encistellar amb la seua mà esquerra.
- Van entrar a la cova i es van ficar per les seues bifurcacions."

⁹¹ He pres literalment aquest exercici 2, de *Fanal. Llengua i Literatura 3*, Ed. Vicens Vives, Barcelona, 1998, p. 63. El nostre exercici 3, l'he pres del mateix llibre de text, p. 62, però modificant o suprimint les frases que no feien al cas.

PART CINQUENA: EPÍLEG.

24. Relació de fonts utilitzades.

- Antologia*, de J. V. Foix, a cura de F. Dantí, Ed. Barcanova, 1993.
- Antologia dels poetes valencians II, El segle XIX*, diversos autors, València, Institució Alfons el Magnànim i Diputació provincial de València, 1984. (N'he fet servir els poemes de Teodor Llorente).
- Antologia poètica d'Ausiàs March*, a cura de Joan Fuster, València, Editorial 3 i 4, 1994, 2a. edició.
- Antologia poètica*, de Jacint Verdaguer, Madrid, Ed. Bruño, 1992.
- Antologia poètica*, de Joan Maragall, Barcelona, Ed. 62 i "La Caixa", 1992.
- Antologia poètica*, de Salvador Espriu, Barcelona, Edicions 62 i "La Caixa", 1978.
- Artículos políticos*, de Mariano José de Larra, Madrid, Taurus Ediciones, 1988. (N'he fet servir l'article "El casarse pronto y mal".)
- Contes*, de Narcís Oller, Barcelona, Ed. 62 i "La Caixa", 1987, 3a. edició.
- Contologia. Antologia de les tècniques del conte literari*. A cura d'Albert Planelles i Francesc Vernet, Ed. de La Magrana, Barcelona, 1995, 8a. edició. (N'he fet servir el conte "Els possessius", de Quim Monzó.
- Crònica*, de Bernat Desclot, Barcelona, Ed. 62 i "La Caixa", 1990.
- Curial e Güelfa*, Barcelona, Ed. 62, 1984, 2a. edició.
- D'Azorín i el país meu*, d'Antoni Ròdenas Marhuenda, València, Editorial Estel, 1973.
- Decameron*, de Boccaccio. (Traducció catalana anònima de 1429), Barcelona, Ed. AHR, 1964, 1a. edició.
- De llevant fins a ponent. Els parlars catalans*, de Romi Porredon, Barcelona, Edicions de la Magrana, 1992, 1a. edició. (N'he fet servir fragments de "Una

partida de mar", dins *Catalanades del Rosselló*, d'Albert Saisset; "El vell i els tres minyons", dins *Fabulistes rossellonesos*, d'Esteve Caseponce i "Lo pardal verd", dins *Rondalles algueresses*, de P. E. Guarnerio.)

-*Dietari del capellà d'Alfons el Magnànim*, de Melcior Miralles, València, Edicions Alfons el Magnànim. Institució Valenciana d'Estudis i Investigació, 1988.

-*Documents d'història de la llengua catalana. Dels orígens a Fabra*, de Joan Martí i Castell i Josep Moran, Barcelona, Ed. d'Empúries, 1986, 1a. edició. He fet servir els següents documents ⁹²:

1. Jurament de compareixença, a cura d'Enric Moreu-Rey.
2. Jurament feudal, a cura de Paul Russell-Gebbett.
3. Greuges de Guitard Isarn, senyor de Caboet, a cura de Paul Russell-Gebbett.
4. Relació d'alguns fets contra diverses esglésies, a cura de Paul Russell-Gebbett.
6. Capbreu de Castellbisbal, a cura de Josep Moran i Ocerinjauregui.
7. Primeres homilies, a cura de Josep Moran i Ocerinjauregui.
8. Abusos comesos per Petrus de Lobeira a Lleida, a cura de Paul Russell-Gebbett.
11. Sança de Viu dóna al seu nebot, l'abat Berenguer de Sant Pere de la Vall de Senyiu, el castell i la vila d'Aguilar de Ribagorça, a cura d'Ignasi Puig i Ferreté i Josep Moran i Ocerinjauregui.
12. Testament aragonès o navarrès, a cura de Joaquim Miret i Sans.
13. Informe per qüestió d'heretges, a cura de Paul Russell-Gebbett.
16. *Vides de sants rossellonesos*, a cura de Charlotte S. Maneikis i Edward J. Neugaard.
17. *Diàlegs de Sant Gregori*, a cura d'Amadeu J. Soberanas.
18. *Llibre de Repartiment de Mallorca*, a cura de Ricard Soto.
19. *Costums de Tortosa*, transcripció del facsímil de l'original.

---

⁹² Els reproduïsc amb la identificació que proposen els autors i he respectat també el seu número d'ordre. Els documents que no esmenten no m'han aportat res de rellevant pel que respecta als usos possessius.

20. Documents valencians, a cura de Ferran Soldevila.
22. *Furs de València*, a cura de Germà Colon i Arcadi Garcia.
23. Ordenaments dels carnisers de Perpinyà, a cura de B.-J. Alart.
25. Jaume March, *Llibre de la baronia d'Eramprunyà*, a cura de Francisco de Bofarull.
27. Carta d'una dona al seu amant, després d'enverinar el seu marit, de Joaquim Miret.
29. Jacme d'Agramont, *Regiment de preservació de pestilència*, a cura de Joan Veny.
32. Parlaments a les corts catalanes, a cura de Ricard Albert i Joan Gassiot.
35. Pólissa d'assegurança marítima, a cura d'Arcadi Garcia i Maria-Teresa Ferrer.
37. Contracta de realització de vitralls, a cura de Pere Freixas.
40. *La fi del comte d'Urgell*, a cura de Xavier de Salas.
41. Carta d'Alexandre VI al seu fill Joan de Borja, duc de Gandia, a cura de Max Cahner.
42. *Regles de esquivar vocables o mots grossers o pagesívols*, a cura d'Antoni Ma. Badia.
43. Narcís Vinyoles, *Homilia sobre el psalm del Miserere*, a cura d'Antoni Ferrando.
44. Cartes i acords deis paers de Lleida, a cura de Josep Lladonosa.
45. Carta del mercader Pere Freixe al seu fill Bartomeu, a cura de Max Cahner.
46. Mestre Robert, *Llibre del coch*, a cura de Veronika Leingruber.
47. Un testimoni del saqueig de Roma, a cura de Max Cahner.
49. Cristòfor Despuig, *Los col.loquis de la insigne ciutat de Tortosa*, a cura d'Eulàlia Duran.
50. Ignasi de Loiola reforma el convent dels Àngels de Barcelona, a cura de Joan Bada.
54. Carta de Montserrat Rosselló a Pere Desy, a cura de Marina Romero.
56. Sermó del Rector de Vallfogona, a cura de Martí de Riquer i Antoni Comas.
58. Carta de dona Leonor de Agullana a Conçuelo, a cura de Martí de Riquer.

59. Marc Antoni Ortí, *Siglo cuarto de la conquista de Valencia*, a cura d'Antoni Comas.
60. Francesc Fontanella, *Amor, firmesa i porfia*.
62. Josep Romaguera, *Atheneo de Grandesa*.
63. Còpia de patrimoni, transcripció d'Antoni-Francesc Scanu.
64. Llei sobre el valor de la moneda corrent a les Valls d'Andorra, a cura de Cebrià Baraut.
66. Document notarial, a cura d'Alexandre Masoliver.
67. Contracte per a daurar el retaule de l'altar Major de l'església parroquial del Prat, a cura de P. Andrés de Palma de Mallorca.
68. Fra Antoni de Sant Maties, *Discurs del deixò*, a cura d'Antoni Comas.
72. Carles Ros, *Tractat d'adagis*.
73. Carta del Dr. Francesc Tagell al P. Rafel Figuerola, a cura de Joan Mascaró.
74. Testament, a cura de Jaume Simó.
76. Simon Salamó i Melcior Gelabert, *Regla de vida*.
77. *De la etimologia de les Valls d'Andorra*, a cura de Lídia Armengol.
78. Cartes a Carles Ros, de Lluís Galiana.
80. Carta de Maria Ros al seu germà, a cura de Martí de Riquer.
81. Racine, *Athalie*, versió catalana de Dom Miquel Ribes.
82. Festes reals a Barcelona, a cura de J. Escobedo.
84. Escriptura dels utensilis i mobles d'uns molins, a cura d'Oriol Valls.
85. Ordinacions de la vila d'Aleixar, a cura d'Albert Manent.
86. Privilegis de les valls d'Andorra, a cura de Cebrià Baraut.
87. Plàtica per professar novicis, a cura de Josep Massot.
88. Fra Agustí, *Controvèrsia sobre la perfecció de l'idioma català*, a cura de Modest Prats.
89. Josep Pau Ballot, "Amats compatricis", selecció de J. Molas, M. Jorba i A. Tayadella.
91. La crema dels convents a Barcelona, el 1835, a cura de G. Feliu i Montfort.
92. Joaquim Rubió i Ors, pròleg de les *Poesies*.
93. Testaments de Jaume Balmes, a cura de P. Ignacio Casanovas.

94. *Annals dels Jocs Florals*, a cura de Josep Miracle.
95. La reforma de l'any 1866 a Andorra, a cura d'Antoni Armengol.
96. Carta de Marian Aguiló a Tomàs Forteza, a cura de Josep A. Gomis.
98. Manuel Milà i Fontanals, *Quatre mots sobre ortografia catalana*.
99. P. Jaume Àngel Saura, Pròleg del *Novíssim Diccionari Manual de las lenguas catalana-castellana*.
100. Constantí Llombart, *Excel·lències de la llengua llemosina*, a cura de J. Molas, M. Jorba i Antònia Tayadella.
101. Manuel Milà i Fontanals, "Discurs d'obertura dels Jochs florals de Barcelona de 1883".
102. A la memòria de la Societat Econòmica d'Amics del País, a cura de D.F. Palanca y Roca.
103. Teodor Llorente, "Endressa al senyor don Marian Aguiló", cura de J. Molas, M. Jorba i A. Tayadella.
105. Valentí Almirall, *Lo catalanisme*.
106. Carles Bosch de la Trinxeria, *Les truites de l'estany de Carençà*, a cura de Pere Verdaguer.
107. Joan Maragall, "El catalanisme en el llenguatge", a cura de Francesc Vallverdú.
108. Àngel Guimerà, "La llengua catalana".
109. Josep M. Serra i Valls, "De com l'ensenyança i la propagació de la Doctrina Catòlica deuen fer-se en llengua regional", a cura de Jordi Monés.
110. Joaquim Casas Carbó, "Catalunya trilingüe", a cura de Vicente Cacho.
111. Enric Prat de la Riba, "La llengua".
112. Jaume Nonell i Mas, Pròleg de la *Gramàtica de la llengua catalana*.
113. J. Carbonell Alsina, "Matant lo temps", dins *Del cuartel y la Manigua (impresions d'un soldat)*.
114. Juli Carsalade du Pont, "La llengua catalana en lo bisbat d'Elna".
115. J. Massó i Torrents, "Com és que L'Avenç s'ha llençat a la Reforma lingüística", a cura de Vicente Cacho.

- Drames rurals. Caires vius*, de Víctor Català, Barcelona, Ed. 62 i "La Caixa", 1982, 1a. Edició. (N'he utilitzat el conte "*L'empès*", dins *Caires vius*).
- El rondallari català*, de Pau Bertran i Bros, Barcelona, Grup del Llibre / Ed. Alta Fulla, 1989, 2a. edició.
- Els cucs de seda*, de Joan F. Mira, València, Ed. 3. i 4, 1998, 1a. edició.
- Els parlars catalans*, de Joan Veny, Palma de Mallorca, Editorial Moll, 1986, 6a. edició. (A més de les diferents versions que de la paràbola del fill pròdig ofereix l'autor, n'he fet servir fragments de: *La parada*, de Joaquim Ruya; "Es voltó i es busqueret", dins *Aplec de Rondaies mallorquines*, d'Antoni Ma. Alcover; "Sa barseta sense tapadora", dins *Rondaies d'Eivissa*, de Joan Castelló Guasch i la "Rondalla de Belindu lu mostru", dins *Il dialetto catalano d'Alghero*, de P. E. Guarnerio.)
- Els trabucaires*, de Ludovic Massé, Perpinyà, Llibres del Trabucaire, 1987, 1a. edició.
- Espill o Llibre de les dones*, de Jaume Roig, Barcelona, Ed. 62 i "La Caixa", 1988, 2a. edició.
- Glosari*, d'Eugeni d'Ors, Barcelona, Ed. 62 i La Caixa", 1992.
- Guardeu-vos de la nit del cel encés*, de Josep A. Chauvell, València, Ed. 3 i 4, 1991, 1a. edició.
- Julita*, de Martí Genís i Aguilar, Madrid, Ed. Bruño, 1992. (A més, conté també fragments d'altres obres que he usat: el "Parlament que per començar les sentades de l'Esbart de Vic llegí en la font del desmai en Jacinto Verdaguer lo dia 19 de juny de 1867", extret de *La garba montanyesa. Recull de poesies de l'Esbart de Vich*, Vic, Estampa i Llibreria de Ramon Anglada, 1879, pàgs IX-XII; un fragment *Del meu fadrinatge*, de Jaume Collell, Biblioteca d'Autors Vigatans, núm. 15, Vic, 1920, pàgs. 76-80, i el discurs presidencial dels Jocs Florals de l'any 1921, per part de Martí Genís i Aguilar, extret de *Jocs Florals de Barcelona en MCMXXI*, Barcelona, Estampa de la Renaixença, 1921, pàgs. 22-23.)
- La bogeria*, de Narcís Oller, Barcelona, Ed. Laia, 1984, 9a. edició.

- L'ambició d'Aleix*, d'Enric Valor i Vives, València, Successors de Vives Mora, 1960.
- La narrativa valenciana (1900-1939). Antologia*, Alzira, Ed. Bromera, 1986, 1a. edició. (N'he fet servir la narració "De romeria", de Salvador Guinot.)
- Les ordinacions de la costa marítima del Regne de València (1673)*, a cura de Joaquim Martí Mestre, Barcelona, Institut de Filologia Valenciana. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1991, 1a. edició.
- Llibre d'amic e amat*, de Ramon Llull, dins *Llibre d'amic e amat. Llibre d'Ave Maria*, Barcelona, Barcino, 1927. Use l'edició facsímil de 1980.
- Llibre de les bèsties*, de Ramon Llull, Barcelona, Ed. 62, 1965, 4a. edició.
- Llibre de meravelles*, de Ramon Llull, Barcelona, Ed. Teide, 1991, 1a. edició.
- L'oncle Canyís. Estampes del vell Monòver*, de Joaquim Amo, València, L'estel, 1973.
- Lo somni*, de Bernat Metge, Barcelona, Ed. 62 i "La Caixa", 1991.
- Matèria de Bretanya*, de Carmelina Sànchez-Cutillas, València, Editorial 3 i 4, 1980.
- Memòries*, de Josep Maria de Sagarra, Barcelona, Ed. Aedos, 1964.
- Memòries d'un capellà del segle XVIII*, a cura d'Emili Casanova, València, Edicions Alfons el Magnànim. Institució Valenciana d'Estudis i Investigació, 1989.
- Mirall trençat*, de Mercè Rodoreda, Barcelona, Edicions 62 i "La Caixa", 1984, 5a. edició.
- Narrativa*, de Raimon Casellas, Barcelona, Edicions 62 i "La Caixa", 1982, 1a. edició. (N'he fet servir la novel·la *Els sots feréstecs*.)
- Narrativa breu catalana (segles XIV-XV)*, València, Ed. L'estel. Tres i Quatre, 1990, 1a. edició. (N'he fet servir fragments de la *Història de la filla de l'Emperador Constantí*.)
- Mort de dama*, de Llorenç Villalonga, Barcelona, Edicions 62 i "La Caixa", 1988, 8a. edició.
- Nietzsche. Una introducció didàctica a la Genealogia de la moral*, de Cristóbal Aguilar i altres, València, Editorial Diálogo, 1999, 1a. edició.

-*Obres completes I. Obra profana*, de Joan Roís de Corella, València, Albatros Edicions, 1973.

-*Pícaronas y alcahuetes ó la mancebía en Valencia. Apuntes para la historia de la prostitución*, de Manuel Carboneres, València, Librería de Pascual Aguilar, 1876.

-*Poesia catalana del segle XV*, a cura de Joan-Lluís Marfany, Barcelona, Ed. 62, 1978, 2a. edició. (N'he fet servir els següents poemes: "Veles e vents han mos desigs complir...", "Qui no és trist, de mos dictats no cur...", "Quins tan segurs consells vas encercant...", "Primer cant de mort" i "Cant espiritual", d'Ausiàs March; "Llaors e invocació a la Verge Maria", de Pere Martines; "Lleixa'm estar, amor, no em dónes guerra ... "i "De bocadents postrat estic en terra...", de Romeu Lull; "No sent, ne veig, ne oig, ne conec res...", "Doleu-vos, enamorats..." i "Los fets estrens que el temporal esforça", de Pere Torroella; "La glòria d'amor", de Bernat Hug de Roçabertí"; "Barcelona, arromangada...", d'autor anònim; "Principi de males fades", de Perot Joan; "Cobles fetes en llaor del gloriós Sant Jordi, d'autor anònim»; "La fardant fandan dirondina ...", cançó nadalenca popular; "Escacs d'amor", de Bernat Fenollar, Francí de Castellví i Narcís Vinyoles; "Obra feta per als vells", de Joan Moreno; "Somni de Joan Joan", de Jaume Gaçull i un fragment en vers de la *Tragèdia de Caldesa*, de Joan Roís de Corella.)

-*Poesia catalana medieval*, a cura de Joan-Lluís Marfany, Barcelona, Ed. 62, 1978, 2a. edició. (N'he fet servir els següents poemes: "Aujats, senyors qui credets Déu lo paire...", d'autor anònim; "Cant de Ramon, "Lo desconhort" i "Lo concili", de Ramon Lull; "Lo sermó", de Bernat Metge; "Diputació d'en Buc amb son cavall", d'autor anònim; "Sirventesc fet per Andreu Febrer per lo passatge de Barbaria" i "Balada", d'Andreu Febrer; "Amb lo cor trist e enviollat d'esmai...", d'autor anònim; "Plant fet per la mort del rei en Ferrando en persona de la reina", de Gabriel Ferrús; i "Just lo front port vostra bella semblança...", de Jordi de Sant Jordi).

- Poesia trobadoresca*, diversos autors, Barcelona, Edicions 62 i "La Caixa", 1991. (N'he fet servir el poema "Can vei la lauzeta mover", de Bernat de Ventadorn.)
- Prosa*, de Francesc Eiximenis, Barcelona, Ed. Teide, 1993, 1a. edició. (N'he fet servir fragments de *Lo crestià* i del *Llibre del Àngels*).
- Proses de viatge*, a cura de de Joan de Déu Domènech, Madrid, Editorial Bruño, 1992. (N'he fet servir el capítol "El correu", en *Paradisos oceànics*, d'Aurora Bertrana, Badalona, Proa, 1930, i el capítol "Una d'indis", en *Hores vagaroses*, de Josep Aixalà i Casellas, El Vendrell, Impremta Ramon, 1932.)
- Rondalla de rondalles*, de Lluís Galiana, València, Excel. Ajuntament d'Ontinyent. Institut de Filologia Valenciana. Universitat de València, 1986.
- Scipio e Aníbal. De providència. De arra de ànima*, d'Antoni Canals, Barcelona, Editorial Barcino, 1935.
- Sermons de Quaresma*, de Sant Vicent Ferrer, València, Clàssics Albatros, 1973, 2 vols. (N'he fet servir el primer)
- Teatre*, d'Àngel Guimerà. (Inclou *Mar i cel*, *Terra baixa* i *La filla del mar*), Barcelona, Ed. 62 i "La Caixa", 1979, 1a. edició.
- Teatre barroc i neoclàssic*, Barcelona, Ed. 62 i "La Caixa", 1990. (N'he fet servir *Lucrecia*, de Joan Ramis).
- Tipos d'espardenya y sabata*, de Joaquim Martí Gadea, Alacant, Publicaciones de la Caja de Ahorros provincial, 1981.
- Tirant lo Blanc*, de Joanot Martorell i Martí Joan de Galba, València, Ed. Del Cénia al Segura, 1980, 3 vols.
- Tombatossals*, de Josep Pascual Tirado, València, Ed. 3 i 4, 1998, 1a. edició.
- Tots els contes*, de Mercè Rodoreda, Barcelona, Ed. 62 i "La Caixa", 1992. (N'he fet servir "Darrers moments", dins del recull *Vint-i-dos contes*).
- Un llibre de cort reial mallorquí del segle XIV (1357-60). Introducció, transcripció i estudi lingüístic*, a cura de Joan Miralles i Monserrat, Palma de Mallorca, Institut d'Estudis Baleàrics. Editorial Moll, 1984.
- Vita Christi*, de Sor Isabel de Villena, València, Institució Alfons el Magnànim. Institució Valenciana d'Estudis i Investigació, 1986.
- Vol nocturn*, de Gemma Lienas, València, Ed. 3 i 4, 1993.

25. Bibliografia.

25.1. Bibliografia de la PART PRIMERA, de la SEGONA i de la TERCERA.

- ALARCOS LLORACH, Emilio (1982): *Estudios de gramática funcional del español*, Madrid, Editorial Gredos.
- ALARCOS LLORACH, Emilio (1994): *Gramática de la lengua española*, Madrid, Espasa Calpe.
- ALIBÈRT, Loïs (1976): *Gramatica occitana segon los parlars lengadocians*. Montpellier, C.E.O.
- AMO, Joaquim (1973): *L'oncle Canyís. Estampes del vell Monòver*. València, L'estel. (N'he fet servir el pròleg de Sanchis Guarner).
- ANGLADE, Joseph (1977): *Grammaire de l'ancien provençal*, París, Éditions Klincksieck.
- BADIA I MARGARIT, Antoni M. (1951): *Gramática histórica catalana*. Use la versió catalana de 1981, València, Ed. 3 i 4.
- BADIA I MARGARIT, Antoni M. (1962): *Gramática catalana*. Madrid. Ed. Gredos.
- BADIA I MARGARIT, Antoni M. (1994): *Gramàtica de la llengua catalana. Descriptiva, normativa, diatòpica, diastràtica*. Barcelona. Enciclopèdia catalana.
- BARCELÓ, Carme (1995): "La llengua dels sarraïns valencians", dins *Llengües en contacte als regnes de València i de Múrcia (segles XIII-XV)*. J. Colomina i Castanyer (ed.), 13-27.
- BASSOLS DE CLIMENT, Mariano (1956): *Sintaxis latina*. Dos volums. Madrid. CSIC. Use l'edició de 1971.
- BELTRAN ZARAGOZÀ, Andreu (1998): *El valencià al segle XVIII. Edició i estudi de textos administratius de les comarques del Nord de Castelló*. Castelló de la Plana, Societat Castellonenca de Cultura.

- BONET, Sebastià i Joan Solà (1986): *Sintaxi generativa catalana*. Barcelona. Enciclopèdia catalana.
- BOURCIEZ, Édouard (1910/46): *Éléments de linguistique romane*. París. Klincksieck.
- COMPANY COMPANY, Concepción (1993): "Su casa de Juan: estructura y evolución de la duplicación posesiva en español", *Actas del Primer Congreso Anglo-Hispano*, I, Madrid, Castalia, pàgs. 73-86.
- CORDIN, Patrizia (1988): "I possessivi: pronomi e aggettivi", dins RENZI (1988), pàgs. 605-617.
- COROMINES, Joan (1971): *Lleures i converses d'un filòleg*. Barcelona. club Editor. Use l'edició de 1983.
- CUENCA, Maria Josep (1992): *Teories gramaticals i ensenyament de llengües*. València. Edicions Tàndem.
- CUENCA, Maria Josep (1996): *Sintaxi fonamental*. Barcelona. Empúries.
- DCVB= A. M. Alcover i F.B. Moll (1926-68): *Diccionari Català-Valencià-Balear*. Palma de Mallorca. Ed. Moll, 10 vols.
- DECLC= J. Coromines (1980-91): *Diccionari Etimològic i Complementari de la Llengua Catalana*. Barcelona. Curial, 9 vols.
- DE GRANDA, Germán (1966): "La evolución del sistema de posesivos en el español atlántico (estudio de morfología diacrónica)". *Boletín de la Real Academia Española*, 46, pàgs. 69-82.
- DELATOUR, Y. i altres (1991): *Grammaire du français. Cours de civilisation française de la Sorbonne*. París. Hachette.
- DE SMET, A. i altres (1981): *Grammaire française de base (feu vert)*. Brussel·les. Didier / Hatier.
- DGLC= P. Fabra (1932): *Diccionari General de la Llengua Catalana*. Barcelona. Edhasa. Use l'edició de 1984.
- DIEC=INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (1995): *Diccionari de la Llengua Catalana*. Barcelona/Palma/València. Edicions 62.
- DIÉGUEZ SEGUÍ, Maria Àngels (1998): "La posició dels adjectius qualificatius al *Llibre de Cort de Justícia de València (1279-1321)*", *Actes de l'Onzè Col.loqui*

Internacional de Llengua i Literatura Catalanes, Palma de Mallorca, 8 a 12 de setembre de 1997.

-DLC= Enciclopèdia catalana (1982): *Diccionari de la Llengua Catalana*, Barcelona. Use l'edició de 1993.

-DLE= Real Academia Española de la Lengua (1992): *Diccionario de la Lengua Española*, Madrid, Ed. Espasa Calpe, 2 vols.

-DUARTE, Carles i Àlex Alsina (1984): *Gramàtica històrica del català. Morfologia flexiva*. Barcelona. Ed. Curial Edicions Catalanes.

-DUBOIS, J. i R. Lagane (1973): *La nouvelle grammaire du français*. París, Ed. Librairie Larousse.

-ERNOUT, A. (1953): *Morphologie historique du latin. Avec un avantpropos par A. Meillet*. París, Klincksieck.

-ESCARTÍ, Vicent Josep (1994): "Estudi comparatiu entre la morfologia del valencià del s. XVII i l'actual", dins *Miscel.lània 94, Estudis sobre morfologia valenciana*, Alcoi, Ed. Marfil i C. d'Educació i Ciència.

-FABRA, Pompeu (1891): *Ensayo de gramática de catalán moderno*. Barcelona. Ed. de L'Avenç. Use una reedició facsímil a cura de S. Bonet, Barcelona, Alta Fulla, 1993.

-FABRA, Pompeu (1898): *Contribució a la gramàtica de la llengua catalana*. Barcelona. L'Avenç. Use una reedició facsímil a cura de S. Bonet, Barcelona, Alta Fulla, 1993.

-FABRA, Pompeu (1912): *Gramática de la lengua catalana*. Barcelona. L'Avenç. Use la reedició facsímil de 1977, Barcelona. Leteradura.

-FABRA, Pompeu (1918): *Gramàtica catalana*. Barcelona. Use l'edició de 1995 de l'Institut d'Estudis Catalans, facsímil de la de 1933 (setena edició de l'original).

-FABRA, Pompeu (1954): *Converses filològiques*. Barcelona. Ed. Barcino.

-FABRA, Pompeu (1956): *Gramàtica catalana*. Barcelona. Teide.

-FERNÁNDEZ BALLÓN, M. i A. Monnerie-Goarín (1993): *Gramática esencial de francés*. París. Larousse.

- FERRANDO, Antoni i Abelard Saragossà (1995): "Gramàtiques i diccionaris catalans posteriors a 1939", *Quaderni Ibero-Americani* 77, 55-68.
- GEC: *Gran Enciclopèdia Catalana* (1969-83), Barcelona. Enciclopèdia Catalana, setze vols.
- GIMENO BETÍ, Lluís (1996): "Mossèn Joaquim Garcia Girona i la recerca lingüística valenciana de començaments de segle", *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura* LXXII, Quadern III, pàgs. 431-456.
- GREVISSE, Maurice (1936): *Le bon usage. Grammaire française*. Gembloux: Duculot. Use l'edició de 1986, París: Duculot.
- HARRIS, Alice C. i Lyle Campbell (1995): *Historical syntax in cross-linguistic perspective*. Cambridge. University Press.
- JORDAN, I. i M. Manoliu (1972/80): *Manual de lingüística románica*, 2 vols. Madrid. Ed. Gredos.
- JANÉ, Albert (1973): *Aclariments lingüístics*. Volums I, II i III. Barcelona. Editorial Barcino.
- KEIL, Heinrich ed. (1855-1880/1961): *Gramatici Latini*. Leipzig. Reimpressió a Hildesheim, 7 vols.
- LACREU, Josep (1990): *Manual d'ús de l'estàndard oral*. València. Institut de Filologia Valenciana. Universitat de València.
- LACREU, Josep (1995): *Gramàtica valenciana*. València. Editorial Bromera. Generalitat Valenciana. Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana. Use la segona edició.
- LAUSBERG, H. (1963/70): *Lingüística romànica*. Madrid. Ed. Gredos, 2 vols.
- LENZ, R. (1925): *La oración y sus partes*. Madrid. Centro de estudios Históricos, 2a. edició.
- LISARDO RUBIO (1976): *Introducción a la sintaxis estructural del latín*, II. Barcelona. Ed. Ariel.
- LÓPEZ DE MESA, Luis (1957): "El posesivo de sujeto plural en castellano". *Boletín de la Academia Colombiana*, VII, 22, pàgs. 10-13.
- LORENZO, Emilio (1971): *El español de hoy, lengua en ebullición*, Madrid, Ed. Gredos.

- LYONS, Christopher (1986): "On the Origin of the Old French Strong-Weak Possessive Distinction", TPS, pàgs. 1-41.
- LYONS, Christopher (1993): "El desarrollo de las estructuras posesivas en el español temprano", en Actas del Primer Congreso Anglo-Hispano, I, Madrid, Castalia, pàgs. 215-223.
- MARCOS MARÍN, Francisco (1980): *Curso de gramática española*. Madrid. Ed. Cincel-Kapelusz.
- MARTÍ MESTRE, Joaquim (1991): *Les ordinacions de la costa marítima del regne de València (1673)*, Barcelona. Institut de Filologia Valenciana i Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- MARTÍ MESTRE, Joaquim (1994): *El llibre d'antiquitats de la seu de València. Estudi i edició*. Dos volums. València. Universitat de València.
- MARTÍ, Sílvia, i Vicenç MIÑANA (1993): "El sintagma nominal: aspectes del seu funcionament intern", dins *Sintaxi. Teoria i perspectives* (A. VIANA, ed.), 175-196.
- MARTÍNEZ ALCALDE, Ma. José (1996): *Morfología histórica de los posesivos españoles*. València. Universitat de València. Anejo XIX de la revista Cuadernos de Filología.
- MARVÀ, Jeroni (1932): *Curs superior de gramàtica catalana. Nova edició, revisada i ampliada per E. Artells*, 1968. Barcelona, Ed. Barcino.
- MARVÀ, Jeroni (1937): *Curs pràctic de gramàtica catalana, Grau Elemental*. Barcelona. Ed. Barcino.
- MEILLER, Albert (1992): "Pourquoi *mon* dans *mon amié*?", *Revue de Linguistique Romane*, Estrasburg, Société de Linguistique Romane.
- MENÉNDEZ PIDAL, Ramon (1968): *Manual de gramática histórica española*. Madrid. Ed. Espasa-Calpe.
- MEYER LÜBKE, W. (1926): *Lingüística románica*. Madrid. Publicaciones de la revista de Filología Española.
- MIRALLES I MONSERRAT, Joan (1984): *Un llibre de cort reial mallorquí del segle XIV (1357-60). Introducció, transcripció i estudi lingüístic*. Palma de Mallorca. Institut d'Estudis Baleàrics. Editorial Moll.

- MOLL, Francesc de B. (1937): *Rudiments de gramàtica preceptiva, per a ús dels escriptors baleàrics*. Palma de Mallorca. Bibl. "Les illes d'or".
- MOLL, Francesc de B. (1952): *Gramàtica històrica catalana*. Madrid. Editorial Gredos.
- MOLL, Francesc de B. (1962): *Un home de combat*. Palma de Mallorca. Ed. Moll.
- MOLL, Francesc de B. (1968): *Gramàtica catalana, referida especialment a les Illes Balears*. Palma de Mallorca. Editorial Raixa.
- MOLL, Francesc de B. (1974): *L'home per la paraula*. Palma de Mallorca. Ed. Moll.
- MONNERIE, A. (1987): *Le français au présent. Grammaire*. Paris. Alliance française Didier / Hatier.
- MONTROYA ABAD, Brauli (1976): *Alacant: la llengua interrompuda*. València. Denes Editorial.
- PAR, Anfós (1923): *Sintaxi catalana segons los escrits en prosa de Bernat Metge*. Halle. Max Niemeyer Verlag.
- PICALLO SOLER, M. Carme (1992): *Funcions dobles: tres estudis de sintaxi catalana*. Bellaterra. Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona. Edició en microfites.
- PITARCH, Vicent (1983): *Curs de llengua catalana*. València. Ed. 3 i 4.
- POLITZER, R.L. (1952): "On the Romance Third Person Possessives", *World*, VIII, pàgs 65-71.
- PORREDON, Romi (1992): *De llevant fins a ponent. Els parlars catalans*. Barcelona. Edicions de la Magrana.
- RAFEL I FONTANALS, Joaquim (1969): *Gramàtica catalana. Curs elemental per a infants*. Barcelona. Ed. El Punt. Edhasa.
- RAMOS, Joan Rafael (1992): *Introducció a la sintaxi*. València. Ed. Tàndem.
- RIGAU, Gemma (1979): "Entorn de la naturalesa anafòrica dels pronoms personals en català", dins *Els Marges* 16, pàgs 93-98.
- ROHLFS, Gerhard (1968): *Grammatica storica della lingua italiana e dei suoi dialetti (II, Morfologia)*, Torí, Giulio Einaudi editore.

- RUAIX I VINYET, Josep (1985): *El català / 2. Morfologia i sintaxi*. Moià.
- RUAIX I VINYET, Josep (1994): *Observacions crítiques i pràctiques sobre el català d'avui / 1*. Moià.
- RUAIX I VINYET, Josep (1995): *Observacions crítiques i pràctiques sobre el català d'avui / 2*. Moià.
- SÁNCHEZ DE BROZAS, Francisco (1587): *Minerva*, versió castellana. Madrid. Cátedra, 1976.
- SANCHIS GUARNER, Manuel (1950): *Gramàtica valenciana*. València. Ed. Torre.
- SARAGOSSÀ, Abelard (1996): "Una introducció al concepte *pronom*", Actes del Desè Col.loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes. Franckfurt am Main, 18-25 de setembre de 1994 (A. Schönberger i T. D. Stegmann, eds.) Vol. III, 409-439.
- SARAGOSSÀ, Abelard (e.p.): "Els adjectius possessius: naturalesa teòrica i aplicació a la normativa i al català col.loquial".
- SATORRE GRAU, Javier (1995): "*Que cualquiera de nosotros que recibiese carta vuestra*. Reflexión sobre algunos usos de los posesivos en español". Actas del I Congreso de Historia de la lengua española en España y en América. València. Departament de Filologia Espanyola, pàgs. 469-477.
- TEKAVCIC, Pavao (1972): *Grammatica storica dell'italiano*. Tres volums. Bolonya. Il Mulino.
- TERRY, Arthur i Joaquim RAFEL (1977): *Introducción a la lengua y la literatura catalanas*. Barcelona, Ed. Ariel.
- TOGEBY, Knud (1968): "*Suus et illorum* dans les langues romanes", *Revue Romane*, III, 1, pàgs. 66-71.
- VÄÄNÄNEN, V. (1967/91): *Introducción al latín vulgar*. Madrid. Gredos, 3a edició.
- VALOR, Enric (1973): *Curso medio de gramática catalana, referida especialmente al País Valenciano*. València. Ed. Gorg.
- VENY, Joan (1986): *Els parlars catalans*. Palma de Mallorca. Editorial Moll. 6a edició.

- WAGNER, Robert Léon i Jacqueline PINCHON (1991): *Grammaire du Français classique et moderne*. París. Hachette Supérieur.
- WEINRICH, Harald (1989): *Grammaire textuelle du français*. París. Alliance française Didier / Hatier.

25.2. Bibliografia de la PART QUARTA.

- Ed. ANAYA, València: *Llengua i Literatura 3*, Madrid, 1998.
- Ed. BROMERA, València. *Llengua i Literatura, 3r. ESO*, Alzira, 1998.
- Ed. BRUÑO, València: *Llengua i Literatura 3*, Madrid, 1998.
- Ed. ECIR, València 3, Paterna, 1996.
- Ed. MARFIL, València *Pas a Pas. Elemental*, Alcoi, 1999.
- Ed. MARJAL-GRUP EDEBÉ, *Llengua i Literatura, ESO 3*, Paiporta, 1996.
- Ed. SANTILLANA-VORAMAR, *Llengua i Literatura Curs 3r.*, València, 1998.
(La cite en el text com a "versió reduïda").
- Ed. SANTILLANA-VORAMAR, *Llengua i Literatura Curs 4t.*, València, 1996.
(La cite en el text com a "versió ampliada").
- Ed. TABARCA LLIBRES, *Llengua i Literatura 3r. ESO, Parlem-ne*, València, 1998.
- Ed. TEIDE, *Format. Llengua i Literatura 3*, Barcelona, 1995.
- Ed. TEIDE, *Llengua i Literatura 1 Batxillerat*, València, 1998.
- Ed. VICENS VIVES, *Fanal. Llengua i Literatura 3*, Barcelona, 1998.
- Ed. VICENS VIVES, *Fanal. Llengua i Literatura 4*, València, 1999.